

RUCH FILOZOFICZNY

Kwartalnik założony przez
KAZIMIERZA TWARDOWSKIEGO
wydawany przez Polskie Towarzystwo Filozoficzne

Komitet Redakcyjny: Zarząd Polskiego Towarzystwa Filozoficznego

Redaktor: Tadeusz Czeżowski

Sekretarz Redakcji: Leon Gumański

Adres Redakcji i Administracji: Toruń, Uniwersytet, Zakład Logiki. Rachunek czekowy PKO
Toruń Nr 24-9-170. Cena tomu XX w prenumeracie 60 zł. Cena niniejszego zeszytu 40 zł

Janusz Krajewski

Odnalezione rękopisy Juliana Ochorowicza

Od lat bezskutecznie poszukiwane i zdawało się, że bezpowrotnie już stracone materiały rękopiśmienne po Julianie Ochorowiczu przeleżały jak się okazało przez trzydzieści kilka lat w prywatnych zbiorach warszawskiego pedagoga i uczonego, a ostatnio nabyte zostały przez Bibliotekę Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, gdzie pozostaną już na stałe i jak zapewnia Dyrekcja Biblioteki, w niedługim czasie udostępnione będą zainteresowanym badaczom.

Nazwisko Ochorowicza przechodzi stopniowo do legendy. Niewiele już osób pamięta, ile oburzenia, sporów i kontrowersji przed 50—60 laty na terenie Warszawy budziła działalność tego uczonego, filozofa, działacza, psychologa, publicysty, pedagoga, wynalazcy i lekarza bez dyplomu. Echa tamtych sporów do dziś jeszcze nie zagasły i nic dziwnego, że w szerokich kołach młodszego pokolenia ciągle jeszcze nie bardzo wiadomo co myśleć o Ochorowiczu: uczonego — czy prestidigitator, odkrywca nowych dziedzin wiedzy — czy szarlatan, publicysta żerujący na skandalu i sensacji — czy też światły wychowawca i nauczyciel, czujny na każdy przejaw życia społecznego?

Odnalezione ostatnio materiały rękopiśmienne niewątpliwie rzucą dodatkowe światło zarówno na osobowość Ochorowicza jak i jego różnorodną twórczość. Fakt tym bardziej cenny, że w ostatnich latach wyraźnie narasta fala ponownego zainteresowania działalnością Ochorowicza. Poświęcają mu uwagę wybitni uczeni: Władysław Tatarkiewicz w zakresie historii filozofii, Maria Ossowska w dziedzinie etyki, Władysław Szumowski — historii medycyny, Bohdan Nawroczyński — historii pedagogiki. Wielka Encyklopedia Radziecka wydana w latach 1949—1958 publikuje również artykuł o Ochorowiczu jako psychologu, wynalazcy i przyrodniku. Wspo-

mniej też wypada o bardzo licznych publikacjach w językach obcych, które od wielu lat niezmiennie powołują się na Ochorowicza, jako na wybitnego teoretyka, eksperymentatora i znawcę dziedziny badań metafizycznych (parapsychologii) i to w skali międzynarodowej.

Wstępny przegląd materiałów po Ochorowiczu udostępnionych nam do wglądu przez Bibliotekę Ossolineum jeszcze przed ich archiwalnym opracowaniem, pozwolił na orientacyjne ustalenie zawartości zbioru. Na całość składa się 111 zeszytów, fascykułów i notatników, formatu przeważnie 20×14 cm, o objętości od kilkunastu do kilkudziesięciu kart każdy, najczęściej w całości wypełnionych pismem. Zawierają one również wklejone lub luźne wycinki z gazet, listy, prospekty, bilety wizytowe, dodatkowe karty z notatkami, zaproszenia, niekiedy rachunki, fotografie, rysunki. Każdy zeszyt (notatnik, fascykuł) oznaczony jest datą jego powstania. Ponadto zbiór zawiera korespondencję adresowaną do Ochorowicza, składającą się z ok. 600 różnych listów. Korespondencja została wyodrębniona przez Bibliotekę w oddzielną jednostkę.

Pod względem treściowym zbiór w przeważającej części stanowi jednolitą, zamkniętą całość. Jest to tak zwany przez samego Ochorowicza jego „dziennik”, czyli systematycznie prowadzone w układzie chronologicznym notatki, spostrzeżenia, obserwacje o charakterze naukowym, głównie z dziedziny psychologii, opisy eksperymentów, pomysły i konspekty do prac naukowych i publicystycznych, bruliony artykułów do czasopism, studia nad wynalazkami z dziedziny techniki, — a jednocześnie zapiski autobiograficzne, pamiętnikarskie, własne utwory poetyckie, korespondencja otrzymywana, a niekiedy odpisy wysyłanej, wycięte z gazet i czasopism recenzje i artykuły własne i cudze o różnorodnej tematyce. Wszystko to razem stanowić miało warsztat podręczny pisarza, a część pamiętnikarska świadczyć też miała o jego życiu, rozwoju, postępie.

Ochorowicz prowadził swój „dziennik” systematycznie przez całe życie, poczynając od roku 1865. Gromadzone materiały służyły mu wydatnie jako podstawa do poszczególnych publikacji, odczytów, wykładów. Część materiałów „dziennika” obejmującą okres lat 1865—1875 wykorzystał Ochorowicz w swej książce wydanej w Warszawie w roku 1876 pt. *Z dziennika psychologa. Wrażenia, uwagi i spostrzeżenia w ciągu dziesięciu lat spisane*.

Pod koniec życia, w roku 1915, przystąpił do zbierania swych prac rozproszonych po licznych czasopismach i powiązania ich w odrębne cykle tematyczne w celach wydawniczych. Nb. zdążył wydać tylko 3 tomy tych prac, wobec projektowanych dziesięciu. A „dziennik” miał być właśnie podstawą i pomocą w tym zamierzeniu, jak to sam stwierdza w przedmowie do jednej z tych ostatnich książek (*Psychologia i medycyna*, 2 t., Warszawa 1915/1916).

Zainteresowania naukowe i publicystyczne Ochorowicza były niesłychanie rozległe. Był on jak wiadomo głównym teoretykiem filozofii pozytywizmu warszawskiego w okresie lat 1868—1875. Był autorem wielu, nowatorskich w swoim czasie, prac z dziedziny psychologii. Wykładał psychologię i filozofię przyrody na Uniwersytecie Lwowskim w latach 1875—1881. Dokonał kilku wynalazków w dziedzinie techniki. Zajmował się hipnotyzmem i jego zastosowaniami w leczeniu. Uprawiał na sze-

roczą skalę publicystykę o różnorodnej tematyce naukowej i społecznej. Był popularyzatorem nauki i techniki. Kilkanaście lat życia poświęcił badaniom umiejscowionym gdzieś na peryferiach nauki: zjawiskom parapsychologii, mediumizmu. Wszystkie te zainteresowania, studia, prace badawcze, znajdują swoje odbicie w „dzienniku”. Zawiera on materiały wykorzystane później w publikacjach, odczytach, wykładach. Zawiera też zapewne i takie, które publikowane nie były nigdy.

Na podstawie „dziennika” można ustalić pewną kolejność zainteresowań jego autora, a przynajmniej przewagę określonej tematyki w danym okresie. W układzie chronologicznym przedstawia się ona następująco:

Lata 1865—1875: Lublin-Warszawa. Notatki pamiętnikarskie, młodzieńcze utwory poetyckie, notatki ze studiów w Szkole Głównej Warszawskiej i Uniwersytecie, notatki do prac własnych z dziedziny psychologii, materiały do pracy doktorskiej, bruliony artykułów, polemik, notatki w sprawach wydawniczych i redakcyjnych „Przeglądu Tygodniowego”, „Niwy”, „Opiekuna Domowego”. Notatki z pobytu zagranicą.

Lata 1875—1881: Pobyt we Lwowie na stanowisku docenta uniwersytetu. Notatki i materiały do wykładów, d. c. badań z dziedziny psychologii, eksperymenty z dziedziny fizyki (elektryczność), badania nad hipnotyzmem.

Lata 1881—1893: Paryż i Warszawa. Dalsze badania i eksperymenty nad elektrycznością, opracowanie wynalazków, eksperymenty i studia nad hipnotyzmem i terapią hipnotyczną w chorobach nerwowych, publicystyka.

Lata 1893—1901: Warszawa. Badania i eksperymenty mediumiczne. Kontynuacja poszukiwań w dziedzinie elektrotechniki. Doświadczenia, próby, poszukiwania w dziedzinie fototechniki (fototypii), leczenie chorych, obserwacje procesów chorobowych, publicystyka.

Lata 1901—1906: Pobyt w Wiśle na Śląsku. Zainteresowania architekturą i budownictwem małych domków letniskowych, studia, szkice, projekty i plany budowlane, obserwacje i notatki z dziedziny psychologii, materiały do rozprawy o etyce, eksperymenty mediumiczne.

Rok 1907: Eksperymenty w ramach prac Laboratorium Międzynarodowego Instytutu Psychologii w Paryżu, którego kierownikiem był w tym czasie Ochorowicz.

Lata 1908—1916: Wisła—Warszawa—Żerań koło Warszawy. Badania i eksperymenty z dziedziny mediumizmu. Publicystyka.

Wszystkie części „dziennika” od r. 1865 do r. 1916 zawierają notatki i materiały autobiograficzne i pamiętnikarskie.

W zbiorze materiałów po J. Ochorowiczu znajdują się oprócz „dziennika”:

Rękopis rozprawy pt. *Jak należy badać duszę, czyli o metodzie badań psychologicznych*. Za tę rozprawę napisaną w roku 1868 uzyskał Ochorowicz nagrodę Szkoły Głównej Warszawskiej. Wydana była drukiem w roku 1869.

Rękopis rozprawy doktorskiej pt. *Bedingungen des Bewusstseinsphänomens* (w języku niemieckim), napisanej i wydanej drukiem w Lipsku, w roku 1874, pod zmienionym nieco tytułem. Rękopis ten nie wyszedł spod ręki Ochorowicza, był przepisany prawdopodobnie na jego zamówienie przez inną osobę.

Rękopis odczytu napisanego i wygłoszonego przez Ochorowicza na prośbę Warszawskiego Tow. Opieki nad Zwierzętami w roku 1893, pt. *O koniu ze stanowiska psychologii*. Nie pisany ręką Ochorowicza.

Korespondencja z lat 1870—1917 adresowana do Ochorowicza, razem około 600 listów. Wśród nich wiele pochodzących od wybitnych uczonych, pisarzy, artystów, badaczy, jak np.: od Marii Curie-Skłodowskiej, Bolesława Prusa, Piotra Chmielowskiego, Henryka Siemiradzkiego, Władysława Mickiewicza, Adolfa Święcickiego, Elizy Orzeszkowej, Charles Richet'a, Theodora Flournoy'a, Williama Crookes'a, Schrenck-Notzing'a, A. M. Aksakowa i innych.

Opisywany tu zbiór materiałów nie stanowi niestety całości spuścizny rękopiśmienniczej Juliana Ochorowicza. Brak w nim na przykład rękopisów prac monograficznych przygotowanych do druku, ale nie publikowanych. Wiadomo skądinąd, że Ochorowicz kilka takich prac miał gotowych, ale wydać ich już nie zdążył. Brak również rękopisów jego prac drukowanych, które wydawane były w kilkuset tylko egzemplarzach i które obecnie stanowią rzadkość bibliograficzną. Z tej grupy znajdujemy w zbiorze jedynie dwa rękopisy rozpraw z lat 1868 i 1874. Sam „dziennik” też nie jest kompletny, są w nim dość poważne luki, odnoszące się zwłaszcza do lat 1907—1917.

Ale mimo to ocalała część „dziennika” Ochorowicza to obfitość materiału biograficzno-pamiętnikarskiego, to bogata korespondencja, to wreszcie kilka tysięcy stron zapisanych przez okres 50 lat notatkami, spostrzeżeniami, opisami eksperymentów z różnych dziedzin nauki i techniki, bardzo od siebie niekiedy odległych. Ocenić wartość naukową tych zapisków jest jednak dość trudno. Wymagało by to badań specjalistycznych. Przy tym trzeba zaznaczyć, że notatki Ochorowicza są w znacznej części trudno czytelne, pisane pośpiesznie, często skrótami, symbolami, być może w niektórych częściach będą w ogóle nie do odcyfrowania. W szczególności dotyczy to jego badań z lat 1907—1915.

Przy tym wszystkim fakt odnalezienia, zabezpieczenia i udostępnienia materiałów pozostałych po Ochorowiczu należy uważać za bardzo pomysłny, za co należne są Bibliotece Ossolineum wyrazy uznania i gratulacje. Gdyby nawet okazać się miało, że iluzoryczna jest wartość naukowa zapisków „dziennika”, to i tak pozostała by korespondencja oraz cała bardzo bogata część pamiętnikarsko-dokumentacyjna, stanowiąca prawdziwą kopalnię wiadomości cennych dla badaczy obyczajowości, kultury i ruchu umysłowego w środowisku Warszawy z lat 1870—1916, środowisku z którym Ochorowicz był tak mocno związany i na które silnie oddziaływał.

Zbigniew Jordan

○ filozofii analitycznej

Początki filozofii analitycznej są nierozzerwalnie związane z działalnością G. E. Moore'a i Bertranda Russella na przełomie ubiegłego i bieżącego stulecia. Moore'a i Russella łączyła wspólna postawa filozoficzna — silne poczucie realności, jak ją Russell określił — przeciwstawia-

jąca się panującym wówczas w Anglii poglądom absolutnego idealizmu. Moore i Russell podzielali również przekonanie, iż zadaniem filozofii jest analiza, a nie budowanie zawrotnych metafizycznych konstrukcji.

Z drugiej strony założycieli filozofii analitycznej dzieliły głębokie różnice poglądów. Moore był i pozostał przez całe życie filozofem „zdrowego rozsądku”, Russell obdarzał zaufaniem naukę, a nauka przekonywała go, że „zdrowy rozsądek” jest niejednokrotnie w błędzie. Moore zawsze wierzył, że język codzienny dostarcza sprawdzianów właściwego posługiwania się wyrażeniami języka, Russell doszedł do wniosku, iż język codzienny jest wieloznaczny i chwiejny, mylący swą składnią i słownikiem. Zalecając analizę, Moore i Russell co innego przez analizę rozumieli, inaczej pojmowali jej zadania, oraz praktykowali różne metody badawcze.

W okresie 60 lat swej historii filozofia analityczna przechodziła nie tylko przez fazy rozwojowe, narastające naturalnym biegiem rzeczy, lecz również doświadczyła zmiany osobowości. Jej współczesnej postaci — oksfordzkiej filozofii analitycznej — nie można utożsamiać ani z filozofią i metodą Moore'a, ani z filozofią i metodą Russella. Filozofia analityczna nie jest zwartą szkołą lub jednolitym kierunkiem, lecz zespołem różnorodnych punktów widzenia, teorii języka i koncepcji metodologicznych.

W rozwoju filozofii analitycznej dostrzec można trzy okresy, a w każdym z nich termin „analiza” miał różne znaczenie. Pierwszy z nich nazwiemy okresem klasycznym, drugi — okresem logicznego atomizmu i analizy reduktywnej, trzeci — okresem filozofii lingwistycznej. W fazie pierwszej kluczową pozycję zajmują Moore i Russell, w drugiej — Russell i Wittgenstein, nieobecny wówczas w Anglii autor *Tractatus Logico-Philosophicus*, w trzeciej — tzw. „późniejszy” Wittgenstein. Po jego śmierci w 1951 roku John Wisdom, Gilbert Ryle, J. L. Austin (1911—1959), P. F. Strawson, Stuart Hampshire, G. J. Warnock należą do czołowych przedstawicieli filozofii lingwistycznej.

Nazwa „okresu klasycznego”, nadana fazie najwcześniejszej, wymaga kilku słów usprawiedliwienia. Zamiarem Moore'a i Russella była gruntowna rewizja dotychczasowej praktyki filozoficznej. Wzoru dostarczał Galileusz i rewolucja, jakiej dokonał w fizyce formułując i praktykując metodologiczny postulat o wielkiej doniosłości: należy poniechać niesprawdzalnych ogólników, jakie przyjmuje się ze względu na ich pozapoznawczą siłę atrakcyjną i zastąpić je badaniami nad cząstkowymi i szczegółowymi zagadnieniami, których rozwiązanie daje się empirycznie sprawdzić. Moore i Russell sformułowali podobny postulat metodologiczny dla filozofii. Moore pisał w *Principia Ethica*: „Szukanie 'jedności' i 'systemu' kosztem prawdy nie jest moim zdaniem rzeczą dla filozofii właściwą, choć może było to powszechnie przez filozofów praktykowane. A to, że wszystkie prawdy o wszechświecie pozostają do siebie wzajemnie w różnych i wielorakich stosunkach — tak bowiem można rozumieć 'jedność' — wolno wtedy dopiero twierdzić, gdy starannie rozróżniliśmy wszystkie te stosunki i wykryli, czym są owe prawdy”¹.

„Ogólny opis całości wszechświata” jest zdaniem Moore'a najważniej-

¹ Moore G. E., *Principia Ethica*, First Paper-Back Edition, 1959, 222.

szym zadaniem filozofii. Podobnie Russell głosił, że zasadniczym celem filozofii jest „rozumienie świata” oraz rozróżnienie uzasadnionej wiedzy o świecie od nieuzasadnionych domysłów. Lecz obaj głosili, iż wykonanie tego zamierzenia musi obrać drogę szczegółowych analiz, rozwiązań konkretnych problemów, popartych właściwymi i konkluzywnymi dowodami. To założenie metodologiczne jest drogowskazem dostarczającym orientacji wszystkim odmianom filozofii analitycznej. „Ci filozofowie”, pisał Russell, „którzy przyjmują metody wywodzące się z logicznej analizy, mogą toczyć spory z sobą nie bezładnie, jak w przeszłości, lecz na zasadzie współdziałania, tak że obie strony są w stanie zgodzić się co do wyniku dyskusji”².

MOORE — ANALIZA ZNACZENIA

Moore rozróżniał filologiczny i filozoficzny aspekt zainteresowania językiem. Dochodzenie znaczenia wyrażen w mowie codziennej i analiza znaczenia to dwa różne zabiegi poznawcze. Pierwszy należy do językoznawstwa, drugi do filozofii.

Gdy mowa jest o znaczeniu wyrażenia *W* języka potocznego, mamy na myśli sposób posługiwania się wyrażeniem *W* (znaczenie₁). Albowiem rozumiemy znaczenie wyrażen, jeżeli umiemy sprawnie i trafnie posługiwać się nimi. Moore uważał, iż zwyczajowe językowe utrwalone w mowie codziennej dostarczają kryteriów poprawnego posługiwania się językiem; potoczny użytek wyrażen języka angielskiego jest właściwym znaczeniem wyrażen języka angielskiego. Znaczenie wyrażen języka potocznego jest zrozumiałe samo przez się; każdy kto włada językiem angielskim rozumie słowa *real* lub *physical object*, a zwyczajowe znaczenie tych słów jest ich właściwym znaczeniem. Niektóre wyrażenia języka codziennego są wieloznaczne nie stając się przez to nieokreślone. Albowiem słowa wieloznaczne nabywają ostrego znaczenia w kontekście, w którym są użyte. W wypadku gdy istnieje niebezpieczeństwo słownych nieporozumień, usuwamy niejasność wyrażenia podając jego definicję nominalną, stwierdzając że w znaczeniu, w jakim chcemy się nim posługiwać „*A*’ znaczy tyle co *B*’”.

Badania nad znaczeniem₁ należą do językoznawstwa a filozofię interesują o tyle o ile są zabiegiem przygotowawczym do analizy filozoficznej. „Nigdy nie było moim zamiarem”, pisał Moore, „posługiwać się słowem ‚analiza’ w taki sposób, iż *analysandum* byłoby jakies wyrażenie językowe”³. Zanim możemy przystąpić do analizy wyrażenia *W* musimy być obznajomieni z jego znaczeniem₁. Lecz znając właściwy użytek wyrażenia *W* możemy nie wiedzieć, co wyrażenie *W* znaczy, innymi słowy — możemy nie być w stanie dać jego analizy. „*’Ziemia istnieje od wielu lat’* jest prawdziwym wzorcem jednoznacznego wyrażenia, którego znaczenie wszyscy rozumiemy. Kto jest przeciwnego zdania musi, jak sądzę, mieszać z sobą pytanie, czy rozumiemy jego znaczenie (które z pewnością

² Russell Bertrand, *My Mental Development. The Philosophy of Bertrand Russell*, The Library of Living Philosophers, New York, Tudor Publishing Company, 1951, 20.

³ Moore G. E., *A Reply to My Critics. The Philosophy of G. E. Moore*, The Library of Living Philosophers, Tudor Publishing Company, 1952, 661.

wszyscy rozumiemy) z pytaniem całkowicie różnym — czy wiemy, co ono znaczy, w tym sensie, iż umiemy podać poprawną analizę jego znaczenia”⁴.

Powyższy przykład ilustruje rodzaj zagadnień, jakie Moore miał na myśli, gdy mówił o analizie. Moore nie zajmował się kwestią sensu i prawdziwości wypowiedzi życia codziennego lub zdań nauki sformułowanych w języku codziennym. Takie wypowiedzi mają określony sens (znaczenie₁), a wiele z nich jest prawdziwych. Ponadto o wielu z nich z pewnością wiemy, że są prawdziwe, a nie tylko prawdopodobne. Nie ma potrzeby, Moore wielokrotnie podkreślał, by brać poważnie wątpliwości co do sensowności i prawdziwości takich zdań⁵. Zadaniem filozofii jest wyjaśnić ich znaczenie₂, tzn. podać ich analizę.

Analiza w sensie Moore’a nie jest związana z rozróżnieniem poziomów języka. Moore nie zamierzał rozróżnić znaczenia₁ w obrębie języka, którym mówimy, od znaczenia₂ jako pojęcia metafizycznego. Postawa Moore’a jest platonizująca, a nie lingwistyczna. Analiza filozoficzna zajmuje się znaczeniem₂, które nie posiadając substancjalności idei platońskich nie jest jedynie logiczną lub językową abstrakcją. Znaczeniem₂ wyrażenia jest jego pojęcie, sens nazwy lub sens zdania, to co zdanie wyraża. Znaczenie₂ należy odróżnić zarówno od napisu lub dźwięku wyrażenia, od jego zwyczajowego znaczenia (znaczenie₁), jak i od myśli i wyobrażeń osoby posługującej się tym wyrażeniem. Analizujemy pojęcia lub treść zdań (zdania w sensie logicznym, *propositions*) a nie słowa lub zdania (powiedzenia, *sentences*).

Gdy analizujemy pojęcia i zdania w sensie logicznym, rezultat przybiera postać „analitycznego równania”, którego człon lewostronny nazywany został *analysandum*, a prawostronny *analysans*. Analizą pojęcia *A* jest wykrycie takiej własności *B*, którą można orzec prawdziwie tylko o desygnatach wyrażenia „*A*”. Na przykład, analiza pojęcia zdania prawdziwego lub słusznego działania polega na stwierdzeniu czegoś, co przysługuje jedynie i tylko desygnatom „zdania prawdziwego” lub „słusznego działania”⁶. Jednym z zadań analizy jest przeto podanie definicji (realnej) analizowanego pojęcia. Lecz pojęcie analizy jest szersze niż pojęcie definicji (realnej). Tak np. wywód przeprowadzony w *Principia Ethica*, że pojęcie dobra jest pojęciem prostym nie dającym się analizować, jest również wywodem analitycznym. Z drugiej strony analiza może polegać na „podziale logicznym” analizowanego pojęcia, co ilustruje przykład często przez Moore’a rozpatrywany: „pojęcie *being a brother*” jest identyczne z pojęciem *being a male sibling*”, lub na dokonaniu rozróżnień między krzyżującymi się pojęciami. W *Proof of an External World*⁷ podstawową rolę odgrywają rozgraniczenia zakresów pojęć, do których odnoszą się wyrażenia „przedmiot fizyczny” lub „ciało” oraz „rzeczy poza nami” i „rzeczy, które dają się znaleźć w przestrzeni”. Pisma Moore’a wypełniają niezwykle dokładne i staranne analizy pojęciowe tego właśnie rodzaju.

⁴ Moore G. E., *Philosophical Papers*. London, Allen and Unwin, 1959, 37.

⁵ Zob. np. Moore G. E., *Philosophical Studies*. London, Kegan Paul, Trench, Trubner and Co., 1922, 227—228.

⁶ Moore G. E., *Some Main Problems of Philosophy*. London, Allen and Unwin, 1953, 309; *Ethics*, The Home University Library, First Published 1912, 8—9.

⁷ Moore G. E., *Philosophical Papers*, Chapter VII.

Analiza filozoficzna jest czynnością, która ma wyjaśnić i sprecyzować, co mamy na myśli, gdy stwierdzamy pewien fakt, mówimy, że coś posiada taką a taką własność lub pozostaje w takim a takim stosunku do czegoś innego. W ten sposób usuwa się prostą a niezwykle częstą przyczynę sporów filozoficznych. Albowiem filozofowie mają zwyczaj „odpowiadać na pytanie, zanim dokładnie wykryli, na jakie to pytanie pragnie się odpowiedzieć”. Zapominając o analizie i sprecyzowaniu sensu rozpatrywanych zagadnień, filozofowie „czynią stale wysiłki by udowodnić, iż odpowiedzią na postawione pytanie jest 'tak' lub 'nie', chociaż żadna z tych odpowiedzi nie jest poprawna, gdyż to, co mają na myśli, nie jest jednym, lecz kilkoma pytaniami i odpowiedzią na niektóre z nich jest 'nie', na inne 'tak'”⁸. Funkcja analizy nie ogranicza się jednak do tego zadania.

Analiza kończy się definicją lub „podziałem logicznym” lub rozróżnieniami pojęciowymi, co pozwala nam poznać znaczenie *analysandum* i sformułować precyzyjnie sens danej wypowiedzi. *Analysans* stwierdza to samo co *analysandum*, lecz w inny sposób. Analiza jest pewnego rodzaju przekładem, lecz różni się intencją od tłumaczenia: *analysans* stwierdza to samo, co *analysandum*, lecz w sposób bardziej podstawowy⁹. Analiza, jak Moore ją rozumiał, pozwala nam wykryć co jest zawarte w pojęciach, jakimi posługujemy się w opisie świata, lecz co bez analizy pozostaje w ukryciu. W sensie epistemologicznym poprawna analiza filozoficzna przynosi z sobą zwiększoną jasność w pojmowaniu struktury faktów.

Moore nigdy nie wyjaśnił dokładnie, co miał na myśli, gdy mówił o analizie znaczenia, nie zastosował metody analitycznej do pojęcia analizy filozoficznej. Pewną jest rzeczą, iż warunkiem poprawności analizy jest logiczna równoważność *analysandum* i *analysans*. Lecz logiczna równoważność jest warunkiem koniecznym a nie wystarczającym poprawności analizy, równość *analysandum* i *analysans* co do zakresu nie wystarcza, by analiza była prawdziwa. Jeżeli dwie nazwy mają to samo znaczenie, są one równe co do zakresu. Lecz nazwy o tym samym zakresie nie zawsze są synonimami. Tak np. „x jest sześcianem” i „x jest sześcianem o dwunastu krawędziach” są logicznie równoważne, pojęcie sześcianu i pojęcie sześcianu o dwunastu krawędziach są równe co do zakresu, lecz nie są one „identycznymi”, tzn. synonimicznymi pojęciami. Albowiem można wiedzieć, że „x jest sześcianem”, nie wiedząc *ipso facto*, że „x jest sześcianem o dwunastu krawędziach”. Moore nigdy nie wyjaśnił w sposób, który by jego i innych zadowolił, jaka relacja winna łączyć oba człony analizy, jeśli „równanie analityczne” ma być formalnie poprawne i merytorycznie trafne.

Próby analizy pojęcia analizy filozoficznej doprowadziły do sformułowania tzw. paradoksu analizy. Jeśli postulat logicznej równoważności *analysandum* i *analysans* jest spełniony, możemy podstawić „A” za „BC” lub „BC” za „A” w równaniu analitycznym: „A = BC”, otrzymując „A = A” lub „BC = BC”. Analiza prowadzi do trywialnego wyniku. Lecz analiza nie zajmuje się klasami „A” i „BC”, a pojęciami odpowia-

⁸ Moore G. E., *Principia Ethica*, Preface.

⁹ Wisdom John, *Philosophy and Psycho-Analysis*. Oxford, Basil Blackwell, 1957, 6—7.

dającymi tym klasom. Jeśli analiza nie jest trywialna, treść pojęć A i BC jest różna a nie synonimiczna. Warunek równoznaczności *analysans* i *analysandum* nie jest spełniony i analiza nie jest poprawna. Zatem analiza jest bądź trywialna bądź błędna i myląca¹⁰. Paradoks analizy dostarczył amunicji przeciwnikom „klasycznej analizy”. Paradoks uzasadniał bowiem pogląd, iż analiza stawia sobie nieosiągalne cele¹¹.

Paradoks analizy nie znalazł dotąd zadowalającego rozwiązania. Church sugerował, iż należy rozróżnić ekstenzjonalne lub denotacyjne użycie nazwy od użycia intensjonalnego lub konotacyjnego. Paradoks analizy powstaje na gruncie denotacyjnego użycia. Nazwa „ A ” jest użyta ekstenzjonalnie, jeżeli można ją w kontekście zastąpić przez taką nazwę „ B ”, iż $A = B$, a wartość prawdziwościowa wyrażenia nie jest przez to zmieniona. Zasada wzajemnej zastępowalności nazw nie jest ważna bez ograniczeń przy ich intensjonalnym użyciu. Można ją zastosować pod warunkiem, iż nazwy mają „to samo znaczenie”, czyli są synonimiczne. W „równaniu analitycznym” nazwy nie są użyte tylko denotacyjnie, a zasada zastępowalności, na której paradoks analizy opiera się, nie ma zastosowania. Sytuacja jest podobna do tej, jaką rozpatrywał

Frege. W równaniu: „ $2 = \sqrt[3]{8}$ ”, „ 2 ” i „ $\sqrt[3]{8}$ ” oznaczają tę samą liczbę, lecz oba symbole są różne co do sensu. Na skutek tego równanie nie jest trywialne lub pozbawione wartości poznawczej. Rozwiązanie Churcha zakłada, iż umiemy w każdym wypadku rozstrzygnąć, czy dwa wyrażenia mają lub nie mają tego samego znaczenia. Tak jednak nie jest. Próby sformułowania kryteriów analitycznej synonimiczności kończyły się dotąd niepowodzeniem. Jeśli słuszna jest teza Goodmana, iż klasa analitycznych synonimów jest klasą pustą, iż istnieje tylko podobieństwo znaczeń, a nie ich identyczność, ograniczenie zasady wzajemnej zastępowalności nazw równych co do zakresu w kontekstach nieekstenzjonalnych zyskuje racjonalne uzasadnienie¹².

RUSSELL — LOGICZNO-ANALITYCZNA KRYTYKA JĘZYKA

Dla Moore'a mowa potoczna dostarcza kryteriów właściwego posługiwania się wyrażeniami języka; dla Russella język codzienny ucieleśnia „pospolite przesady zdrowego rozsądku”. Sprawdzianów właściwego posługiwania się codziennym językiem szukać trzeba poza językiem codziennym. „Wpływ języka na filozofię”, pisał Russell podsumowując doświadczenia 25 lat swej filozoficznej działalności, „jest głęboki i niemal nierozpoznany. Jeśli wpływ ten nie ma wprowadzać nas w błąd, jest rzeczą niezbędną, by go sobie uświadomić i rozmyślnie zadać sobie pytanie,

¹⁰ Langford C. H., *The Notion of Analysis in Moore's Philosophy. The Philosophy of G. E. Moore*, 337—341; Moore G. E., *A Reply to My Critics* 665; Church A., „*Journal of Symbolic Logic*” 11, 1946, 132—133.

¹¹ Zob. Urmsion J. O., *Philosophical Analysis*. Oxford. The Clarendon Press, 1958, 180—183; Russell Bertrand, *My Philosophical Development*. London, Allen and Unwin, 1959, 229—230.

¹² Goodman Nelson, *On Likeness of Meaning. Semantics and the Philosophy of Language*, Edited by Linsky L. Urbana, The University of Illinois Press, 1952; Quine W. V., *From a Logical Point of View*. Cambridge, Harvard University Press, 1953, 27—32, 56—60.

jak dalece jest on uprawniony”¹³. Badania nad strukturą języka należą do logiki. Dla Russella logika jest podstawową dyscypliną filozoficzną, a punktem wyjścia filozofii analitycznej jest logiczna analiza języka.

W 1900 roku Russell ogłosił wyniki swych badań nad filozofią Leibniza — *A Critical Exposition of the Philosophy of Leibniz*. W książce tej uzasadnia pogląd, iż podstaw monadologii należy szukać w pewnych teoriach licznych. Powiązanie logiki z metafizyką w filozofii Leibniza nie jest przypadkowe. Metafizyka zawsze świeci światłem zapożyczonym. Nie tylko Leibniz, lecz również Spinoza, Hegel lub Bradley byli ofiarami błędnej analizy języka a ostatecznie błędnej doktryny logicznej. Doktryna ta opierała się na założeniu, iż każde zdanie logiczne jest zdaniem podmiotowo-orzecznikowym. Badania Fregego, Peano, Peirce’a pozwalają konkluzywnie udowodnić, iż to założenie jest błędne. Tylko w niektórych wypadkach możemy sprowadzić zdania o stosunku do zdań przypisujących podmiotom orzeczenia. Bez teorii stosunków nie jesteśmy w stanie dać „ogólnego opisu wszechświata”, a teoria stosunków implikuje, iż wszechświat nie jest jednolitą „pozbawioną ściegów” całością, lecz ogółem wzajemnie od siebie niezależnych rzeczy. Moore uznawał ontologiczny pluralizm za prawdę „zdrowego rozsądku”, którą jasno rozumiemy, znamy z całą pewnością i której nie ma potrzeby uzasadniać. Russell sądził, że prawdę tę można konkluzywnie udowodnić.

Dopóki obracamy się na terenie stosunków symetrycznych jest rzeczą możliwą próbować sprowadzenia funkcji propozycjonalnej „ xRy ” do funkcji „ φx ”, „ ψy ”, „ $\chi(x,y)$ ” lub iloczynu dwóch funkcji jednoargumentowych („ x,y ”) jest całością złożoną z x i y). Ta metoda zastępowania stosunków przez orzeczniki jest formalnie niemożliwa, gdy rozpatrujemy stosunki asymetryczne. Stosunki asymetryczne są uwikłane w analizie pojęć liczby, czasu, przestrzeni, ruchu i wielu innych. W opisie świata niezbędne są zarówno funkcje propozycjonalne jedno- jak i dwu- i n -argumentowe, zarówno zdania typu „to jest czerwone” jak i „to poprzedza tamto”. Analiza logicznej struktury języka pozwala nam wyciągnąć wnioski dotyczące struktury rzeczywistości. Teoria stosunków i jej niezbędność w opisie świata wykazuje bezpodstawność stanowiska ontologicznego monizmu i uzasadnia słuszność pluralizmu¹⁴.

Russell wyciągnął z tego ogólny wniosek, iż składnia i słownik języka codziennego jest jednym z głównych źródeł błędnych filozoficznych koncepcji, że należy rozróżniać gramatyczną i logiczną strukturę języka oraz szukać w „filozoficznej gramatyce”, różnej od gramatyki językoznawców, sprawdzianów właściwego posługiwania się językiem. Wielu filozofów, pisał Russell w *Introduction to Mathematical Philosophy*, uważa formę gramatyczną za pewniejszego przewodnika w analizie niż jest ona faktycznie. Zdania uważane tradycyjnie za przynależne do tej samej formy gramatycznej mają logicznie formę zupełnie różną. Formy i kategorie gramatyczne nie pokrywają się z formami i kategoriami logicznymi, zdania i wyrażenia gramatycznie identyczne należą do różnych kategorii

¹³ Russell Bertrand, *Logic and Knowledge*. London, Allen and Unwin, 1956, 330.

¹⁴ Russell Bertrand, *Principles of Mathematics*. Cambridge, The University Press, 1903, chapter 26; *Introduction to Mathematical Philosophy*, chapter V; *Logic and Knowledge* 323—324.

i form logicznych. Gdy logika podporządkowana jest gramatyce, język prowadzi na bezdroża, do błędów wynikających z pomylenia kategorii syntaktycznych, tzn. do niewłaściwego składniowo sposobu posługiwania się wyrażeniami, do paradoksów, sprzeczności i paralogizmów.

Rozróżnienie filozoficznej i lingwistycznej gramatyki było punktem wyjścia dla sformułowania specjalnych technik przydatnych w logicznej analizie języka. Jedną z pierwszych, najbardziej znanych i zasłużenie sławnych — wzór filozoficznego myślenia, jak ją określił F. P. Ramsey — była „analiza wyrażen oznaczających” (1905). W ślad za teorią deskrypcji powstały inne — teoria typów, „zasada abstrakcji” (podobnie jak tzw. zasada sprzeczności również „zasada abstrakcji” jest nazwą mylącą, gdyż odnosi się do postępowania pozwalającego obyć się bez abstrakcji), analiza symboli niezupełnych (których deskrypcje są tylko jednym z rodzajów). Wszystkie te techniki egzemplifikują doniosłość logicznej analizy języka. Russell kierował się zasadą, iż istnieje jakiś „izomorfizm” logiki języka i rzeczywistości. Logiczna analiza języka była przeto jednocześnie metodą badania faktów lingwistycznych i pozalingwistycznych. Russell zachował ten pogląd również w późniejszym okresie życia, lecz nadał mu sens bardziej ogólnikowy: słusność mają raczej ci, którzy z własności języka wyciągają wnioski o własnościach rzeczywistości, aniżeli wyznawcy teorii ograniczających wiedzę o języku do faktów lingwistycznych; przynajmniej niektóre problemy językowe mają „tło ontologiczne”; język zawiera jakieś ontologiczne zaangażowanie niezależnie od trudności, jakie napotykamy w lokalizacji tego zaangażowania¹⁵.

Początkowo wszystkie wspomniane techniki były technikami cząstkowymi, przydatnymi do rozwiązania zagadnień matematyki i logiki. Analiza logiczna mogła jednak również być użyta do zadań bez porównania ambitniejszych. Analiza mogła być mianowicie zastosowana jako zabieg przygotowawczy dla wykazania, iż pewien zbiór zdań daje się uporządkować w system dedukcyjny, tzn., iż wielka liczba pojęć daje się sprowadzić do niewielkiej liczby pojęć pierwotnych, a każde zdanie udowodnić przy przyjęciu pewnego podzbioru zdań aksjomatycznie. Analiza logiczna i metoda dedukcyjna mogły być także zastosowane w ontologii, do budowy teorii o strukturze rzeczywistości i jej podstawowych elementach, do sformułowania przypuszczeń co jest „ostatecznym wyposażeniem świata”. Wreszcie analiza logiczna dostarczała narzędzi do krytyki i wyjaśnienia podstawowych pojęć nauki, najczęściej przyjmowanych bezkrytycznie, takich jak umysł, świadomość, materia, doświadczenie, czas, przestrzeń, przyczynowość i wiele innych. W tym ostatnim przedsięwzięciu analiza nie może niczego dekretować i rozstrzygać. Jej zadaniem jest konstrukcja, która nie naruszając osiągnięć nauk szczegółowych nadaje nowe znaczenie pojęciom i twierdzeniom nauki. Russell zawsze bronił poglądu, iż poznanie naukowe jest bez porównania bliższe prawdy niż „zdrowy rozsądek” lub filozoficzne intuicje i wywody o iluzorycznej sile przekonywującej. Zadaniem logicznej krytyki nauki jest zastąpienie „bytów wywnioskowanych”, domniemych a empirycznie niesprawdzalnych, o których przypuszcza się, iż w sensie metafizycznym są ostatecznymi składnikami rzeczywistości, przez logiczne konstrukcje posługujące się wyłącznie empirycznie danymi

¹⁵ Russell Bertrand, *An Inquiry into Meaning and Truth*, chapter XXV; *My Philosophical Development* 235—236.

elementami. Wyliczone zadania składają się na to, co według Russella stanowi istotę filozofii. „Zadaniem filozofii, jak ja ją pojmuję, jest zasadniczo analiza logiczna, za którą podąża synteza”¹⁶.

Rezultatem pierwszego z wyżej wymienionych zastosowań analizy były *Principia Mathematica*, drugiego — logiczny atomizm, trzeciego — metoda logicznych konstrukcji. Metoda logicznych konstrukcji zastosowana np. do przedmiotów fizycznych jest analitycznym postępowaniem a nie autentyczną konstrukcją. Russell uważał, iż nazwy przedmiotów fizycznych są niezupełnymi symbolami, posiadają jedynie i tylko znaczenie „użytkowe”, tzn. w kontekście. Wyrażenie: „przedmiot materialny jest logiczną konstrukcją” jest wyrażeniem skrótowym. Jego sens można wyrazić nieco dokładniej w następujący sposób: „zдания o przedmiotach fizycznych są równoważne zdaniom o klasach konkretnych indywiduów”. W różnych okresach Russell wyznawał różne poglądy, co należy uznać za konkretne indywidua, lecz to zagadnienie nie należy do problematyki metodologicznej. Metoda logicznych konstrukcji dostarczyła pierwowzoru dla prób podobnych i na większą skalę, podjętych np. przez Carnapa w *Der logische Aufbau der Welt* lub Nelsona Goodmana w *The Structure of Appearance*.

LOGICZNY ATOMIZM I ANALIZA REDUKTYWNA

Russell określił logiczny atomizm jako logiczną teorię języka, na której wspiera się pewnego rodzaju metafizyka lub jakbyśmy dzisiaj powiedzieli pewna doktryna ontologiczna. Logiczny atomizm można rozumieć w dwojaki sposób. Ontologia logicznego atomizmu jest modelem pewnego fragmentu *Principia Mathematica*, mianowicie modelem teorii funkcji propozycyjalnych. W tej interpretacji logika jest taką samą nauką o empirycznej rzeczywistości jak fizyka lub biologia, a różni się od nich przez to, iż interesuje się najbardziej ogólnymi własnościami realnego świata¹⁷. W drugiej interpretacji, którą znajdujemy w *Tractatus Logico-Philosophicus* Wittgensteina i w *The Philosophy of Logical Atomism*, podstawą logicznego atomizmu jest teza o izomorficznej strukturze języka i rzeczywistości. Językiem tym nie jest ani język potoczny, gdyż jego składni nie można jednoznacznie scharakteryzować, a jego słownik jest mylący, ani język *Principia Mathematica*, gdyż język *Principia* posiada składnię, lecz nie posiada słownika. Język logicznego atomizmu to język logicznie doskonały. Jego słownikiem jest odpowiednio dobrany fragment słownika języka potocznego, składnią — składnią *Principia Mathematica*. Język logicznie doskonały jest szkieletem mowy codziennej, tym co pozostaje, gdy z potocznego języka odrzucimy wszystko, co zawdzięcza swe istnienie umowie, językowym zwyczajom i zniekształceniom składni przez gramatykę.

W języku logicznie doskonałym istnieją trzy kategorie zdań: zdania prawdziwe dla wszystkich podstawień zmiennych, czyli tautologie; zdania fałszywe dla wszystkich podstawień zmiennych, czyli zdania kontradiktoryczne; zdania empiryczne, których wartość logiczną jest funkcją wartości logicznej argumentów, ustalonej innymi niż logicznymi metodami

¹⁶ Russell Bertrand, *Logic and Knowledge* 341.

¹⁷ Zob. np. *Mysticism and Logic* (Eighth Impression) 111—112.

(podział ten przyjął logiczny pozytywizm nadając odpowiednim grupom zdań odmienne nazwy, mianowicie zdań analitycznych, kontradiktorycznych i syntetycznych). Tautologie nie mają sensu (empirycznego), tzn. nie mówią niczego o rzeczywistości, lecz nie są bezsensowne; należą one do aparatu symbolicznego języka w podobny sposób jak „0” należy do symboliki arytmetyki. Bezsensowne są zdania, które nie należą do żadnej z wymienionych kategorii zdań — nie są ani tautologiami, ani sprzecznościami (tzn. absurdami), ani zdaniami empirycznymi. W ostatnim zdaniu *Tractatus Logico-Philosophicus* Wittgenstein stwierdził, iż teza o izomorfizmie języka i rzeczywistości jest zdaniem bezsensownym. Nie jest ona bowiem ani tautologią, ani zdaniem empirycznym. Wittgenstein wypowiedział tę myśl w enigmatycznym epigramie, którego sens nie był początkowo powszechnie zrozumiały i dopiero stał się jasny, gdy na widowni ukazał się logiczny pozytywizm. W przedmowie do *Tractatus* Russell zajmował się paradoksem logicznego atomizmu, lecz sądził, iż można go rozwiązać tworząc hierarchię języków. Russell rzucił tę ideę, lecz nigdy jej nie rozwinął.

Russell formułował logiczny atomizm w języku rzeczy, Wittgenstein w języku faktów, lecz różnice między nimi są pozorne. „Konkretne indywidua” Russella nie są „rzeczami” w znaczeniu języka potocznego. Naczelna teza Wittgensteina: świat jest ogółem faktów a nie rzeczy, precyzyjniej formułuje również punkt widzenia Russella. Faktem jest to, co orzekamy w zdaniu prawdziwym, inaczej — to co sprawia, iż dane zdanie jest zdaniem prawdziwym. Zasada atomizmu logiczno-ontologicznego stwierdza: „Każde zdanie o złożonych całościach można zanalizować na zdania o ich częściach składowych oraz na takie zdania, które całkowicie opisują złożone całości” (*Tractatus Logico-Philosophicus* 2.0201). Zdania nie dające się dalej analizować nazywają się zdaniami elementarnymi lub atomowymi, a fakty, które te zdania stwierdzają, faktami atomowymi. Atomowym faktem jest to, co stwierdzamy w zdaniu elementarnym: „to (jest) czerwone” lub „to poprzedza tamto”, a także w każdym elementarnym wieloczłonowym zdaniu relacyjnym. Zespołom faktów atomowych odpowiadają zdania molekularne, na które składają się zdania elementarne i funktery zdaniotwórcze od argumentów zdaniowych. Prawdziwość i fałszywość zdania molekularnego jest funkcją prawdziwościową zdań atomowych. Russell miał wątpliwości, czy jednostkowe fakty atomowe są jedynym rodzajem faktów w „wyposażeniu świata”, czy nie ma również faktów ogólnych a nawet faktów negatywnych. Wątpił również, czy język logicznego atomizmu jest w pełni ekstensjonalny. Niektóre zdania złożone zawierają bowiem wyrażenia intensjonalne, takie jak „Jan wierzy, że p”, których prawdziwość i fałszywość nie zależy tylko od prawdziwości i fałszywości p. Wittgenstein natomiast uzasadniał pogląd, iż nie ma innych faktów prócz jednostkowych i innych funkcji zdaniowych prócz ekstensjonalnych. *Tractatus Logico-Philosophicus* słusznie cieszy się opinią najbardziej radykalnego i konsekwentnego sformułowania doktryny logicznego atomizmu.

Oprócz Russella i Wittgensteina logiczny atomizm nie miał innych wybitnych przedstawicieli, a jego twórcy odrzucili go po kilku latach. Logiczny atomizm spełniał jednak ważną funkcję, ponieważ dostarczał uzasadnienia dla metody analizy reduktywnej.

Analiza reduktywna była rozwinięciem techniki zastosowanej przez Russella do tzw. symboli niezupełnych. Jej wzorem była redukcja zdań zawierających deskrypcje do zdań, w których wyrażenia opisowe nie występują lub zdań o klasach do zdań o funkcjach spełnianych przez pewne przedmioty i o ekstensjonalnych funkcjach pochodnych. Sukcesy tej techniki w matematyce i logice nasunęły myśl, iż daje się ona również zużytkować w filozofii. Dzięki nowej technice badawczej autentyczne problemy filozoficzne mogą być sprowadzone do zagadnień logiki i logika staje się istotą filozofii („logika” ma w tych kontekstach szersze znaczenie niż „logika formalna”)¹⁸.

Symbolem niezupełnym jest każde wyrażenie, proste lub złożone, które ma jedynie znaczenie „użytkowe”, znaczenie w odpowiednim kontekście. Symbolami niezupełnymi lub fikcjami logicznymi są opisy, „klasy”, a również ogromna liczba wyrażań nauk empirycznych lub nazw przedmiotów dobrze znanych z życia codziennego — „stół”, „krzesło”, „Jan”, „Piotr”, „naród”, „państwo” itp. Symbole niezupełne mają znaczenie wyznaczone przez sposób posługiwania się nimi i są w tym sensie zrozumiałe. Nie ma natomiast przedmiotów, których są one nazwą i poza kontekstem niczego nie oznaczają. Analiza reduktywna polega na takim przekładzie zdań, w których występują symbole niezupełne, iż przekład eliminuje wszelkie wzmianki o przedmiotach pozornie reprezentowanych przez symbole niezupełne. Symbole niezupełne nie są w języku niezbędne. Są one słownymi konwencjami wprowadzonymi dla wygody w posługiwaniu się językiem. Rugowanie symboli niezupełnych jest wskazane, jeśli nie mamy brać pozorów za rzeczywistość i traktować rzekomych desygnatów fikcji logicznych za składniki rzeczywistości.

Celem analizy reduktywnej, jak ją Russell pojmował, było osiągnięcie głębszego, pełniejszego i jaśniejszego wglądu w ontologiczną strukturę świata. Symbole niezupełne i fikcje logiczne to sztuczne twory językowe, które wnoszą zapórę między nami a rzeczywistością i nie pozwalają dojrzeć, co wchodzi w skład „ostatecznego wyposażenia świata”. Jeśli możemy wykazać, iż nie ma potrzeby przyjąć założenia istnienia pewnego typu przedmiotów w opisie świata, fakt ten dodaje coś do naszej wiedzy o świecie. Unieszkodliwienie niektórych z tych fikcji logicznych jest nadto niezbędne, gdyż są źródłem paradoksów i sprzeczności. Wreszcie stosując brzytwę Ockhama, nie mnożąc bytów bez konieczności, zmniejszamy niebezpieczeństwo błędu. Za analizą reduktywną przemawiały względy ontologiczne, logiczne i epistemologiczne.

FILOZOFIA LINGWISTYCZNA

W latach trzydziestych rozpoczął się w Anglii odwrót od analizy reduktywnej. Wśród wielu przyczyn, jakie złożyły się na jej upadek, do najważniejszych należał wpływ logicznego pozytywizmu¹⁹. Książka A. J. Ayera *Language, Truth and Logic*, która spopularyzowała logiczny pozytywizm, ukazała się w 1936 roku. Lecz radykalna neopozytywistyczna teoria sensowności znana była wcześniej i zaważyła na losach logicznego

¹⁸ Russell Bertrand, *Our Knowledge of the External World*, Lecture II.

¹⁹ Dokładniejszy opis tego okresu znaleźć można w Urmson J. O., *Philosophical Analysis*, Part II.

atomizmu. W świetle kryteriów sensowności zalecanych przez neopozytywistów logiczny atomizm miał fatalną skazę teorii metafizycznej. Twierdzenia dotyczące stosunku języka do rzeczywistości są empirycznie niesprawdzalne, a przeto pozbawione sensu. Nie można bowiem wyobrazić sobie, jakie zdania sprawozdawcze mogłyby stanowić weryfikację tezy, iż określony język lub fragment tego języka adekwatnie odwzorowuje jakiś fragment rzeczywistości. Wyciągnięto z tego wniosek, iż logiczny atomizm stworzył mitologię języka i przebywał w świecie teoretycznej fantazji. Analiza reduktywna jest w najlepszym wypadku użyteczną metodą badania struktury jakiegoś cząstkowego języka. Przepuszczenie, iż analiza tego typu pozwala nam dotrzeć do pozaligwistycznej rzeczywistości jest złudą podobną do tej, jakiej astronom padłby ofiarą, biorąc rysy na soczewce teleskopu za zjawisko obserwowane na niebie.

Filozofia analityczna w Anglii weszła w nową fazę poszukiwań odpowiedzi na pytanie, czym jest metoda analityczna i jakie są jej zadania. Albowiem poglądy, jakich początkowo bronił Carnap, nie znalazły dobrego przyjęcia wśród brytyjskich analityków. Jeżeli badania struktury języka nie stanowią jedynego i samoistnego zadania filozofii, jaką inną funkcję filozofia spełnia? ²⁰ Pozytywistyczny sprawdzian sensowności pozwala stwierdzić, iż zdania metafizyczne nie spełniają warunku empirycznej sensowności. Nie pozwala on natomiast wyjaśnić, jakimi zdaniami są zdania metafizyczne, dlaczego filozofowie zawsze stawiali pytania prowadzące do metafizycznych teorii i dlaczego nawet ci, którzy starali się metafizyki uniknąć, prędzej lub później w nią popadali. Teza, iż sensem zdania jest metoda jego weryfikacji, lub pogląd iż zdanie, które nie jest ani tautologią ani zdaniem empirycznym, jest bezsensowne, chociaż wymierzone jest w metafizykę, jest również teorią metafizyczną. Zdania metafizyczne nie są nonsensem w dosłownym znaczeniu tego słowa. Zatem pogląd, że wypowiedź metafizyczna nie jest w ogóle zdaniem, jest arbitralną decyzją. Albowiem fakt, iż wypowiedzi metafizyczne nie są sensowne w szczególnym znaczeniu tego wyrażenia, mianowicie nie podlegają weryfikacji i falsyfikacji przez doświadczenie, nie uzasadnia wniosku, iż wypowiedzi metafizyczne są bezsensowne. Wypowiedzi takie rozumiemy, nawet jeśli się z nimi nie zgadzamy. Podobnie jak Hume, logiczny pozytywizm skazuje dzieła metafizyczne na spalenie, a to nie jest rozwiązaniem zagadnień, jakie wypowiedzi metafizyczne nasuwają. Teoria języka „późniejszego” Wittgensteina w samym języku wskazywała źródła wiecznie odradzającego się „metafizycznego niepokoju” i dając odpowiedź na pytanie, które logiczny pozytywizm zaniedbał, zyskała znaczną siłę atrakcyjną. Jeśli problemy filozoficzne są tylko i jedynie funkcją niewłaściwego rozumienia istoty języka lub szczególnego sposobu posługiwania się językiem, znikają wszelkie racje, by wierzyć w skuteczność, a nawet sensowność „ortodoksyjnej analizy dawnego stylu” ²¹. Postulat sprowadzalności terminów deskryptywnych języka codziennego i języka nauki do stosow-

²⁰ Zob. Stebbing S., *Logical Positivism and Analysis*. Proceedings of the British Academy 1933; Ryle G., *Systematically Misleading Expressions*, przedrukowane w *Logic and Language*, First Series, Edited by Flew A. G. N. Oxford, Basil Blackwell, 1951; Wisdom J., *Philosophy and Psycho-Analysis* 1—101.

²¹ Warnock G. J., *English Philosophy since 1900*. London, Oxford University Press, 1958, 119—120.

nie dobranych zdań podstawowych, zdań spostrzeżeniowych, jak tego domagał się Russell, Carnap i Neurath, lub zdań o konkretnych rzeczach stosownie do sugestii Poppera, nie stanowi drogi rozwiązania problemów filozoficznych.

Przez pierwszych lat trzydzieści bieżącego stulecia filozofię analityczną identyfikowano z jej Russellową odmianą, najpierw z logiczną krytyką języka, później z analizą reduktywną, łącznie z jej ontologicznym zapleczem, tzn. z doktryną logicznego atomizmu, wreszcie z analizą reduktywną ontologicznie neutralną. W latach trzydziestych nastąpił zmierzch wpływu Russella i renesans filozofii analitycznej Moore'a²². Celem analizy filozoficznej nie jest ani krytyka, ani naprawa języka codziennego. Jej centralnym problemem jest stosunek języka codziennego do języka filozoficznego, składni logicznej do gramatyki, logiki formalnej do „logiki” języka.

Jak wiadomo, myślicielem, który skierował filozofię analityczną w Anglii w zupełnie nowym kierunku, był Wittgenstein. Po powrocie do Cambridge w roku 1929 Wittgenstein rozstał się — w sensie filozoficznym — z Russellem i z własną przeszłością. Wittgenstein autor *The Blue and Brown Books* i *Philosophical Investigations* to bezlitosny krytyk koncepcji języków logicznie doskonałych. Prowadzą one bowiem, jak sądził w nowej fazie swego życia, do „uwikłania się, żeby tak powiedzieć, w naszych własnych regułach postępowania”. Zrozumienie źródeł tych uwikłań tkwiących w samym języku, wyjaśnienie w jaki sposób posługiwanie się językiem „rzuca urok” na umysły, opis różnych funkcji języka, który ujawnia mechanizm powstawania paradoksów i filozoficznych zagadek, a tym samym ukazuje ich zwodniczość i leczy od obsesji — oto główne zadania pozostawione filozofii. Filozofia analityczna „późniejszego” Wittgensteina, która dzisiaj dominuje na angielskich uniwersytetach, jest z jednej strony pewną teorią języka, z drugiej — filozoficzną psychoanalizą lub terapią²³.

Wittgenstein doszedł do wniosku, iż język nie posiada tej formalnej jedności, jaką mu przypisywał logiczny atomizm. Język jest „rodziną struktur mniej lub bardziej z sobą spokrewnionych”. Albowiem błędem jest przypuszczać, iż język funkcjonuje zawsze w jeden i tylko jeden sposób, „zawsze służy temu samemu celowi: przekazywaniu myśli”. Spójrzmy na skrzynkę z narzędziami: „Jest w niej młotek, obcęgi, piła, śrubociąg, lineal, naczynie na klej, klej, gwoździe, śruby. Funkcje wyrażen języka są tak różnorodne jak funkcje tych przedmiotów” (*Philosophical Investigations* 11). Język doskonały logicznego atomizmu i *Tractatus Logico-Philosophicus* jest nie tylko teorią języka pozbawioną empirycznego sensu, lecz i teorią pozbawioną uzasadnienia w faktach lingwistycznych, w rzeczywistych sposobach posługiwania się językiem. Słuszność miał Moore obierając za swój punkt wyjścia mowę codzienną. Albowiem w mowie codziennej język służy wielorakim celom, charakteryzuje się wielo-

²² Zob. Warnock G. J., *English Philosophy since 1900*, 54—61.

²³ Terapeutyczną funkcją filozofii lingwistycznej zajmował się w szczególności John Wisdom, a wśród amerykańskich analityków, zbliżonych do szkoły oksfordzkiej, Morris Lazerowitz. Zob. Wisdom J., *Philosophy and Psycho-Analysis*; Lazerowitz M., *The Structure of Metaphysics*. London, Routledge and Kegan Paul, 1955, chapter II.

ścią znaczeń właściwych różnym sposobom posługiwania się językiem, spełnia swą naturalną i właściwą funkcję.

Odrzucając logicznie doskonały język jako szkodliwą fikcję, Wittgenstein wyrzekł się również tezy, iż język „odzwierciedla” rzeczywistość i że znamy znaczenie wyrażen, gdyż wiemy, co te wyrażenia odzwierciedlają. Pod tym względem również Moore był w błędzie. Znaczenie w sensie Moore’a to też filozoficzna fantazja, jeden z labiryntów, w których gubimy drogę na skutek uwikłania się w naszych własnych regułach postępowania. Wyrażenia nie mają innego znaczenia prócz sposobu posługiwania się nimi, a ponieważ istnieje wiele sposobów posługiwania się językiem i wiele sposobów posługiwania się danym wyrażeniem, istnieje nieprzebrana różnorodność znaczeń. Oprócz różnorodności struktur i wieloznaczności wyrażen stosownie do sposobu posługiwania się nimi język nie ma żadnego innego wymiaru i nie ukrywa niczego, czego z trudem trzeba dochodzić lub odkrywać. Moore chciał badać pojęcia i związki między nimi. Lecz nie możemy niczego zgłębiać, gdy rozważamy znaczenie, bowiem nic do zgłębiania nie ma. Badać pojęcia to badać użytek słów, tworzyć pojęcia to nic innego, jak uczyć się posługiwania językiem, w którym to pojęcie występuje²⁴.

Posługujemy się językiem, by wydawać rozkazy, opisywać rzeczy i wyrażać pragnienia, by grać role, tłumaczyć, opowiadać, zadawać pytania, dziękować, przeklinać, witać się lub modlić. Posługiwanie się językiem jest jedną ze zwykłych czynności życia, równie elementarną jak jedzenie, picie, zabawa. Język jest uwikłany w tych codziennych czynnościach, a uwolniony od związków z nimi przestaje być zrozumiały. „Mieć wyobrażenie jakiegoś języka to mieć wyobrażenie jakiejś formy życia” (*Philosophical Investigations* 19). Daremne są próby wykazywania, iż jeden sposób posługiwania się językiem jest bardziej podstawowy niż inny lub że wszystkie mają jakieś wspólne cechy i wspólną strukturę. Cóż mogłoby za tym przemawiać? Paradoxy, sprzeczności, zagadki filozoficzne powstają w wyniku podobnego przypuszczenia lub pomylenia znaczeń wyrażen, tzn. sposobów posługiwania się nimi. Tracimy orientację, gubimy drogę, wikłamy się w labiryncie języka, gdy użycie wyrażen właściwe dla jednego sposobu posługiwania się językiem przenosimy do innego sposobu lub gdy pewne użycie określonego wyrażenia traktujemy jako obowiązujące dla wszystkich wyrażen tego typu. To jest jeden z tych czarów, jakie język rzuca na nasze umysły. „*Die Philosophie ist ein Kampf gegen die Verhexung unseres Verstandes durch die Mittel unserer Sprache*”. Wittgenstein mówił o sobie, że przywracał słowom używanym metafizycznie ich codzienny użytek. „Filozofia nie może mieszać się w żaden sposób do rzeczywistego posługiwania się językiem; ostatecznie może tylko go opisywać. — Albowiem także nie może dać mu żadnych podstaw. — Pozostawia wszystko tak jak jest” (*Philosophical Investigations* 109, 116, 124).

Język można porównać do gry, której reguły znamy, ponieważ umiemy je stosować i dostrzec wykroczenia przeciw nim, chociaż nie jesteśmy w stanie reguł tych wyrażnie sformułować. Filozofia zajmując się regułami gry nie wychodzi poza język. Ortografia nie przestaje być ortografią na tej zasadzie, iż zajmuje się „ortografią”. Jak w *Tractatus Logico-Philo-*

²⁴ Zob. np. Paul G. A., *Is There a Problem about Sense-Data?*, przedrukowane w *Logic and Language*, First Series.

sophicus (5.62), chociaż z różnych przyczyn, granice języka pozostają granicami świata. Wittgenstein nie chciał poniechać nazwy „filozofia”, gdyż badania nad językiem, których program formułował, pod pewnymi względami są podobne do tego, co określa się zwyczajowo mianem „filozofia”: są bardzo ogólne, mają podstawowe znaczenie w życiu codziennym i w nauce, są niezależne od wyników nauk szczegółowych²⁵. Filozofia niczego nie odkrywa i niczego nie zmienia. Filozofia porządkuje to, co zawsze wiedzieliśmy i pozwala oglądać świat i rzeczy tak, jak one są, a nie inaczej. Na końcu swej wędrówki Wittgenstein raz jeszcze spotyka się z poglądem Moore’a. Moore obrał za motto *Principia Ethica* słowa biskupa Butlera: *Everything is what it is and not another thing*.

Filozofię analityczną w postaci nadanej jej przez „późniejszego” Wittgensteina można nazwać filozofią lingwistyczną: filozofia jest teorią języka, nieco dokładniej — teorią posługiwania się językiem. Niektórzy analitycy lingwistyczni bronią się od tej konsekwencji. John Wisdom zaleca filozofom, by nie poniechali starań powiedzenia tego, czego powiedzieć się nie da i wyraża przekonanie, iż wykrywając różnice w posługiwaniu się wyrażeniami w różnych dziedzinach zastosowania, wyznaczamy im miejsce na „mapie języka”. Podobnie Gilbert Ryle w *The Concept of Mind*²⁶ stwierdza na wstępie, iż jego zamiarem jest „poprawić logiczną geografie poznania”. Obie wspomniane deklaracje są jednak enigmatyczne i były krytykowane jako przeżytki i pozostałości analizy „starego typu”.

Zdaniem Russella język codzienny jest złym przewodnikiem w wykrywaniu kategorii i form logicznych. Filozofia lingwistyczna staje na przeciwnym stanowisku Russella biegunie. Logika formalna, składnia logiczna, logiczna analiza języka są mylące, a w najlepszym razie bezużyteczne w analizie języka, gdyż dotyczą tylko jego fragmentu. Język, a przez to rozumieć należy język codzienny, ma własną składnię i własną „logikę”, które wobec wielkiej różnorodności struktur zawartych w języku nie nadają się do formalnego traktowania. W mowie codziennej nie ma precyzyjnych kryteriów lub reguł posługiwania się wyrażeniami. Rozpowszechnione przekonanie, iż analiza logiczna może nadać ostre znaczenie wyrażeniom o nieostrym znaczeniu, jest błędem zrodzonym z magicznej wiary w skuteczność logiki. Analiza nie zaostri znaczenia wyrażeni mowy codziennej, gdyż wyrażenia mają takie znaczenie, jakie posiadają, a nie inne, jakie chcielibyśmy im przypisać. Zaosttrzając znaczenie wyrażenia możemy tylko to znaczenie zniekształcić lub zmienić, wprowadzić językową innowację lub sformułować językowe zalecenie. W ten sposób powstają filozoficzne problemy, pewnego rodzaju gry językowe oparte na założeniu, iż wyrażenia językowe posiadają ściśle określone znaczenie i takie, jakiego w rzeczywistości, tzn. w codziennym użytku, nigdy nie mają. *„Die philosophischen Probleme entstehen wenn die Sprache feiert”* (*Philosophical Investigations* 38). Analityk lingwistyczny uważa, że głównym zadaniem filozofii jest wyjaśnianie codziennego użytku języka, ponieważ ta czynność jest jedyną skuteczną metodą „rozwiązania” zagadnień filozoficznych. Jeśli zagadnienia filozoficzne powstają na skutek odstępstw od wzorc-

²⁵ Moore G. E., *Philosophical Papers* 323.

²⁶ Obok *Introduction to Logical Theory* P. F. Strawsona (London, Methuen, 1952), *The Concept of Mind* (London, Hutchinson, 1949) jest najważniejszą publikacją nowej szkoły filozofii analitycznej.

wego znaczenia wyrażen, a wzorcowym znaczeniem jest ich codzienny użytek, po ujawnieniu odstępstw od potocznego użytku zagadnienia znikają lub rozpraszają się w bogactwie form mowy codziennej — „zwykłego, pospolitego języka angielskiego”. Lingwistyczni analitycy twierdzą, że empirycy brytyjscy, a w szczególności Locke, doskonale to rozumieli, lecz nie zdawali sobie sprawy z ważności swego odkrycia. Filozofia lingwistyczna praktykuje „logikę” języka zaniedbaną w przeszłości przez brytyjskich empiryków²⁷.

Lingwistyczny analityk podkreśla kontrast między złożonością języka codziennego a prostotą logiki oraz niebezpieczeństwa wynikające z narzucenia rygorów logicznych na nieprzebraną różnorodność form języka codziennego. Formalno-logiczne i filozoficzne zainteresowanie językiem wykluczają się nawzajem, filozofia i logika stanowią odrębne dyscypliny²⁸. Wprawdzie analitycy oksfordzcy posługują się terminami „logika”, „kategoria językowa”, „typ logiczny”, „reguła syntaktyczna” itp. lecz w filozofii lingwistycznej terminy te nie posiadają przyjętego technicznego znaczenia, a także na skutek braku definicji nie wiadomo jakie znaczenie należy z nimi łączyć. Tak np. w *The Concept of Mind* Gilbert Ryle często odwołuje się do pojęcia kategorii językowej oraz podkreśla błędy wynikające z pomylenia tych kategorii. Nie zakłada to jednak jakiejś listy kategorii i określonych kryteriów, które pozwoliłyby rozstrzygnąć spór, czy dwa wyrażenia należą lub nie należą do tej samej kategorii językowej. Spory tego rodzaju mają być rozstrzygnięte przez analizę wyrażen w konkretnych kontekstach, przykłady różnych znaczeń tego samego wyrażenia stosownie do sposobu jego użycia, obserwacji ich „logicznego zachowania się”. Podstawowe pojęcia filozofii lingwistycznej są niejednokrotnie metaforami o uczenie brzmiącej nazwie. Tej podstawowej wady nie kompensuje pomysłowość i staranność w pragmatycznej analizie wyrażen języka angielskiego, lingwistyczna wynalazczość i literacki talent.

Istnieją ostre i kontrastowe różnice między filozofią analityczną w lingwistycznej odmianie a analizą reduktywną, analizą w sensie Moore’a lub logiczną krytyką języka Russella. Przedstawiciele filozofii lingwistycznej są tego świadomi, unikają nazwy „filozofia analityczna”, podobnie jak i innych nazw klasyfikujących. Wprawdzie uważają się za spadkobierców Moore’a i wyrzekają się dorobku Russella, lecz w istocie rzeczy są wyemancypowani od wpływu obu. Jak Gilbert Ryle często podkreśla, w filozofii nie ma miejsca na partyjne sztandary i lojalność wobec szkoły. Dotyczy to również filozofii analitycznej. Współczesny analityk często nie chce, by patrzano na niego jako zwolennika określonego kierunku, nie wyłączając szkoły myślenia do jakiej należy.

WNIOSEK KOŃCOWY

Morton White nazwał filozoficzną erę, w której żyjemy, „wiekiem analizy”. Ta charakterystyka wymaga korektury, gdyż sugeruje jednolitość rozwoju myśli filozoficznej, jakiej wiek nasz nie posiada. Zwracał

²⁷ Zob. Flew A. G. N., *Logic and Language*, First Series, 5—9; *Logic and Language*, Second Series, Oxford, Basil Blackwell, 1953, 8—9.

²⁸ Zob. Warnock G. J., *Metaphysics in Logic*, przedrukowane w *Essays in Conceptual Analysis*, Selected and Edited by Flew A. London, Macmillan, 1956.

na to uwagę Władysław Tatarkiewicz. Istotną cechą współczesnego okresu jest większa niż kiedykolwiek różnorodność stanowisk i poglądów. W wier- nym obrazie „współczesnej” filozofii winno znaleźć się miejsce nie tylko dla G. E. Moore, Bertranda Russella, Ludwiga Wittgensteina, lecz również dla Husserla, Crocego i Whiteheada. Rudolf Carnap jest rówieśnikiem Martina Heideggera, a W. V. Quine — Jean Paul Sartre’a. Filozofia ana- lityczna jest tylko jednym ze stanowisk wśród wielu innych, bądź kon- tynuujących dawne, bądź rozpoczynających nowe sposoby myślenia.

Słuszną jest jednak rzeczą uznać filozofię analityczną za główny i najbardziej oryginalny nurt filozofii XX wieku. Filozofia analityczna ma duchowych przodków w dawnej i bliskiej przeszłości, lecz jest całko- wicie dziełem naszego stulecia. Fundamentów, na których opiera się filo- zofia analityczna, dostarczyły badania nad podstawami matematyki, roz- wój logiki formalnej i przemiany metodologiczne w fizyce. Postęp czasu przekształcił związki genetyczne w związki trwałe, niejednokrotnie wzmocnione unią personalną — filozofa i logika lub matematyka lub fizyka w jednej osobie. Łączy się z tym stworzenie nowych i wyspecjalizowa- nych metod badawczych, nigdy przedtem nie stosowanych i odróżniają- cych analitycznego filozofa od myślicieli innych orientacji. Filozofia ana- lityczna stała się dyscypliną, w której obowiązują określone kanony facho- wości.

Natomiast przegląd różnych stanowisk w ramach filozofii analitycznej oraz różnych koncepcji metody analitycznej uzasadnia pogląd wypowie- dziany na wstępie, mianowicie, że filozofia analityczna nie jest jednoli- tym kierunkiem. Nie wystarcza powiedzieć „filozofia analityczna”, by się porozumieć. Według opinii rozpowszechnionej na kontynencie euro- pejskim, filozofia analityczna ogranicza filozofię do badań nad pojęciami, metodami i założeniami wspólnymi wszystkim naukom lub pewnym gru- pom nauk. Ta definicja odpowiada z grubsza Russellowskiej wersji filo- zofii analitycznej. Filozofia Moore’a, filozofia „późniejszego” Wittgen- steina lub współczesna filozofia lingwistyczna mają pewne związki z tak rozumianą filozofią analityczną, lecz związki te są natury historycznej a nie merytorycznej.

Poza Anglią Russellowska koncepcja filozofii analitycznej wywarła wpływ największy i najtrwalszy, a równocześnie pozyskała zwolenników i kontynuatorów. Jest może przeto rzeczą uzasadnioną, a również wska- zaną dla uniknięcia wieloznaczności, by ograniczyć użytek nazwy „filo- zofia analityczna” do jej Russellowskiej odmiany. Zwolennicy tak pojętej filozofii analitycznej dodadzą, iż ta terminologiczna umowa jest również merytorycznie trafna. Albowiem patrząc wstecz na pierwszą połowę na- szego stulecia trudno nie zgodzić się z poglądem, iż Russellowska wersja filozofii analitycznej była i pozostała jedną z najbardziej rewolucjoni- zujących inspiracji w filozofii akademickiej XX wieku.

Tadeusz Kotarbiński

Georges Hostelet

Georges Hostelet, uczoney belgijski, urodzony w r. 1875, zmarł 4 XI 1960 r. W roku 1905 uzyskał doktorat nauk fizycznych i chemicznych w uniwersytecie w Liège. Od roku 1907 pracował jako inżynier w przemyśle chemicznym. Na tym terenie zbliżył się ze znanym pionierem w dziedzinie przemysłowego wytwarzania sody, Ernestem Solvay'em, założycielem Instytutu Socjologicznego w Brukseli. Hostelet był w latach dwudziestych bieżącego stulecia dyrektorem tego instytutu. W r. 1925 wyjechał do Kairu jako członek misji francusko-belgijskiej powołanej do zorganizowania tam uniwersytetu. W roku 1931 obejmuje w politechnice w Hainaut wykłady z dziedziny ekonomiki przedsiębiorstw przemysłowych. Następnego roku zostaje członkiem Międzynarodowego Instytutu Statystycznego w Hadze. W późniejszych latach, aż do roku 1947 wykładał w Uniwersytecie Kolonialnym w Antwerpii ekonomię polityczną ze szczególnym uwzględnieniem spraw finansowych Konga belgijskiego. Po ostatniej wojnie pędził życie uczonego prywatnego, nie ustając w studiach i ogłaszając książki i artykuły z dziedziny administracji belgijskiej w Kongu, z dziedziny polityki kulturalnej, zwłaszcza szkolnej, oraz z dziedziny metodologii umiejętności praktycznych ze szczególnym uwzględnieniem socjotechniki. Więziony przez okupantów niemieckich podczas pierwszej wojny światowej, wyszedł na wolność z trwałym uszkodzeniem narządów słuchu i zmysłu równowagi fizycznej, co zwłaszcza w ostatnich latach życia w znacznym stopniu utrudniało mu systematyczne kontakty z otoczeniem.

Zainteresowania Hosteleta przesuwają się w toku lat z dziedziny nauk fizycznych i chemicznych oraz technicznych ku dziedzinie humanistyki, głównie zaś ku dziedzinie zagadnień polityki ekonomicznej, socjologii, wychowania publicznego i metodologii. Jego autobibliografia doprowadzona do roku 1947 obejmuje przeszło 90 pozycji, w których dochodzą do głosu kwestie ze wszystkich wymienionych dziedzin. Są to przeważnie artykuły rozproszone po różnych czasopismach, pisane prawie wyłącznie w języku francuskim. Na książkowe syntezy przyszedł czas później. Należą do nich: dwutomowe dzieło pt. *L'oeuvre civilisatrice de la Belgique au Congo, de 1885 à 1945* (Bruksela 1954), książka pt. *Le problème politique capitale au Congo et en Afrique Noire* (tamże 1959). Wreszcie praca ostatnia, opublikowana w ostatnim 85 roku życia autora, mianowicie *L'investigation scientifique des faits d'activité humaine avec application aux sciences et techniques sociales*, w dwóch tomach (Paryż, 1960).

Dzieło to stanowi uwieńczenie długiego szeregu wypowiedzi Hosteleta poświęconych problemom metodologicznym. Oto przykłady artykułów o podobnej treści: *L'investigation scientifique et ses caractères propres dans les domaines sociaux* („Revue de l'Institut de Sociologie”, Bruksela 1929), *Aperçu sur les positions des problèmes de l'action* („Revue Philosophique de la France et de l'Étranger”, Paryż 1932), *La méthodologie de l'investigation scientifique des faits de nature et des faits d'activité humaine* („Bulletin de la Société Française de Philosophie”, fasc. I, Paryż

1935), *L'elaboration scientifique de la notion de causalité* („Communication au IXe Congrès International de Philosophie”, Paryż 1937), *La méthodologie comparée des sciences et des techniques* („Revue de Synthèse”, Paryż 1956, 1958).

Jako filozof, Hostelet dał się poznać przede wszystkim w roli specjalisty i pioniera w dziedzinie metodologii umiejętności praktycznych, śledzącego głównie technikę ich badawczego unaukowania i nawołującego przede wszystkim do zdawania sobie sprawy z układów okoliczności, które warunkują wykonalność danego zalecenia. Jego problematyka zazębiała się przeto wyraźnie z problematyką prakseologii jako nauki o sprawności działań. Zainteresował się więc Hostelet ruchem metodologicznym w Polsce i ogłosił (w przekładzie polskim) artykuł p.t. *Metodologia naukowego badania czynności ludzkich* („Mysł Współczesna” 7—8 [14—15], Warszawa, Łódź 1947). Zagadnieniem stosunku problematyki metodologii umiejętności praktycznych do problematyki prakseologii, uprawianej w Polsce, zajął się Hostelet w artykule pt. *Les rapports entre les principes du bon travail et la méthodologie de l'investigation scientifique dans le domainede de l'action* („Studia Philosophica”, t. IV Poznań, 1951) i w rozdziale IV części IV wspomnianego wyżej dwutomowego dzieła syntetycznego.

W życiu społecznym Hostelet hołdował laicyzmowi, humanitarnemu liberalizmowi, realistycznemu ewolucjonizmowi. Polskim filozofom i socjologom, przebywającym po wojnie czasowo w Brukseli, okazywał dużo życzliwości. Zżył się z tym gronem i zyskał w Polsce licznych szczerych i oddanych przyjaciół.

Adam Bardecki

Badania B. R. Gomulickiego nad pamięcią

Badania Bronisława Gomulickiego nad pamięcią wykonane w Oksfordzie wkrótce po drugiej wojnie światowej można podzielić na dwie części. Po pierwsze, Gomulicki dokonał przeglądu teoryj, które od czasów starożytnych do dziś były tworzone przez filozofów i przyrodników, a od zeszłego stulecia także psychologów dla wyjaśnienia zjawisk pamięci. Po drugie, przeprowadził on eksperymenty nad zapamiętywaniem materiału sensownego, mianowicie tekstów i dał zarys własnej teorii.

1. PRZEGLĄD TEORYJ PAMIĘCI

Przegląd historyczny teoryj pamięci mieści się w książce, której tytuł, nie do przetłumaczenia słowo po słowie, znaczy: „Rozwój i stan obecny teorii wyjaśniającej pamięć przy pomocy śladów”. Tytuł ten zakłada, że nie jest to jedyna teoria pamięci. Istotnie, są teorie, które dla wyjaśnienia zjawisk pamięci powołują się nie tylko na ślady pamięciowe, ale prócz tego na jakiś czynnik niematerialny, przeciwstawiony bądź materii w ogóle, bądź materii nieożywionej, a więc na duszę albo na siłę życiową. Gomulicki jednak odrzuca te teorie, utrzymując, że jest to ukrywanie niewiedzy szkodliwe dla rozwoju nauki i przyjmuje ślady pamięci-

ciowe jako jedynie możliwe wyjaśnienie zjawisk pamięci. Ślad pamięciowy określa Gomulicki bardzo ogólnie. Wiadomo, że nasze zachowanie się w danej chwili jest pod wyraźnym wpływem zdarzeń z naszej przeszłości. Z drugiej zaś strony możemy sobie przypomnieć niektóre z tych zdarzeń przeszłych. Widocznie pozostawiły one w naszym organizmie trwałe ślady, które obecnie wpływają na nasze zachowanie się, a także pozwalają nam przypomnieć sobie te zdarzenia.

To bardzo ogólne pojęcie śladu pamięciowego wspólne jest wszystkim teoriom, które omawia Gomulicki. Ale na tym kończy się zgoda. Rozwój fizjologii systemu nerwowego sprawił, że teorie starsze, nawet nie stuletnie, są dziś tylko zabytkami, ale nie pogodził twórców teorii współczesnych. Dlaczego? Gomulicki wymienia kilka przyczyn, ale już pierwsza wydaje się wystarczająca. Ślady pamięciowe pozostają hipotezą; nikt ich dotąd nie potrafił pokazać.

2. TEORIA BARTLETT'A

Nie tu miejsce na omawianie wszystkich teoryj i sposobu w jaki Gomulicki przedstawia je i krytykuje. Ale niepodobna pominąć teorii Bartlett'a, jedynej chyba, która odrzuca ślady pamięciowe, ale nie wprowadza w zamian żadnego czynnika niematerialnego. Wzór teorii dał Bartlett'owi Henry Head, stwarzając pojęcie schematu dla wytłumaczenia sposobu, w jaki odbywają się ruchy ciała. Jeżeli np. ktoś chce spędzić muchę z nosa, to aby ręka trafiła w cel, ruch jej musi być różny zależnie od położenia początkowego ręki, głowy i całego ciała. Przed Head'em sądzono, że w każdej chwili wyobrażamy sobie położenie ciała i jego części, ale Head udowodnił, że takie wyobrażenie nie jest ani konieczne, ani wystarczające, i przyjął, że każdorazowe położenie ciała jest zarejestrowane w mózgu jako nieuświadomiony schemat. W ten schemat wpisują się rezultaty każdego kolejnego ruchu, tak że w każdej chwili jest w mózgu niejako bilans ruchów dokonanych. Ale — rzecz istotna — nie ma tam śladów pamięciowych tych kolejnych ruchów i wcale ich nie potrzeba. Wystarcza schemat położenia ciała w chwili obecnej.

Bartlett, badając przez wiele lat odtwarzanie z pamięci materiału sensownego, jak opowiadania i rysunki (zob. książkę *Remembering*, Cambridge University Press, 1932), przekonał się, że reprodukcja wierna jest rzadka, a regułą jest rekonstrukcja z niewielu zachowanych w pamięci szczegółów. Mamy schemat, niejako bilans naszych doświadczeń ze zdarzeniami czy rzeczami danego rodzaju, ale nie mamy śladów pamięciowych poszczególnego zdarzenia czy przedmiotu, który właśnie zamierzamy odtworzyć. Wprawdzie to zdarzenie czy przedmiot musiały jakoś oddziaływać na nasz system nerwowy, ale te ich skutki nie przechowały się jako odrębne ślady pamięciowe, lecz weszły w skład odpowiedniego schematu, a tym samym ten schemat w pewnej mierze zmieniły. Zachowało się może kilka luźnych szczegółów i od nich zaczynamy rekonstrukcję, mianowicie usiłujemy odgadnąć, jakie elementy przeszłe musiały wejść w skład tego schematu, jeśli jest on właśnie taki a nie inny. Wynik tej rekonstrukcji nie może być dokładnie zgodny z oryginałem.

Gomulicki nie godzi się z Bartlett'em w sprawie zasadniczej. Sądzi on, że rekonstrukcja ze schematu nie mogłaby doprowadzić nawet do częściowej zgodności reprodukcji z oryginałem. Bieg czasu jest nieodwra-

calny. Jeśli znamy wszystkie składniki, możemy z nich wyznaczyć wypadkową. Ale z wypadkowej nie potrafimy odtworzyć wszystkich jej składników, szczególnie gdy jest ich tak wiele, jak wiele miało by być przeszłych zdarzeń czy rzeczy składających się na jeden schemat. Nie można obyć się bez hipotezy, że przeszłe zdarzenia i rzeczy pozostawiają ślady pamięciowe, które trwają, a nie zlewają się w jedną całość. Ten wniosek potwierdzają eksperymenty Gomulickiego.

3. EKSPERYMENTY GOMULICKIEGO I TEORIA ABSTRAKCYJNYCH PAMIĘCIOWYCH

Gomulicki przedstawia swoje eksperymenty wyczerpująco w nieopublikowanej pracy doktorskiej, a tylko częściowo w dwóch rozprawach ogłoszonych w „Acta Psychologica” i „Journal of Personality”.

Eksperymentuje on z ludźmi dorosłymi o wykształceniu przynajmniej średnim. Osoba badana słucha tekstu albo dostaje tekst na określony czas do przeczytania, a zaraz potem ma go zreprodukować powtarzając dosłownie ile potrafi i podając treść reszty. Gomulicki na wzór Bartlett'a zamierza badać zjawiska pamięci takie, jakie występują w życiu, a nie uczenie się na pamięć studiowane niegdyś przez psychologów głównie niemieckich. Więc nie zajmuje się tym, ile badany zdołał powtórzyć dosłownie, lecz dzieli każdy tekst na jednostki treści, i ocenia, czy dana osoba zreprodukowała treść, a nie formę słowną, każdej kolejnej jednostki. Rzecz prosta, że w miarę jak następują teksty coraz dłuższe, w reprodukcjach pojawia się coraz więcej luk. Pewne części tekstu są zreprodukowane przez większą, a inne przez mniejszą liczbę osób. Te częstotliwości, z jakimi zreprodukowane są poszczególne części tekstu, nie są wcale przypadkowe. Rządzi nimi — jak to nazwał Gomulicki — abstrakcja pamięciowa. Opuszcza się szczegóły mniej ważne, zatrzymuje się ważniejsze. Mówiąc dokładniej, zatrzymuje się te, które dodają więcej do sensu całego tekstu, opuszcza się te, które dodają mniej.

Tu można by zarzucić Gomulickiemu tautologię. Dana jednostka treści jest ważniejsza właśnie dlatego, że badani silniej na nią reagują i częściej ją reprodukują, zaś mniej ważna jest ta, która wywołuje słabszą reakcję i częściej wypada z reprodukcji. Na to Gomulicki ma dwa kontrargumenty.

Po pierwsze, można określić, jakie to są te częściej zatrzymywane części tekstu. Są to te, które posuwają naprzód akcję, szczególnie czasowniki. Szczegóły opisowe są częściej opuszczane. Co więcej, jeśli tekst jest raczej opisem niż opowiadaniem, to w reprodukcjach pojawia się więcej akcji niż w oryginale.

Po drugie, Gomulicki przeprowadził inne eksperymenty, w których te same teksty dał jednym osobom do zapamiętania, a innym do streszczenia. Okazała się zgodność. W reprodukcji i w streszczeniu te same szczegóły bywają częściej zatrzymywane, zaś inne szczegóły są tu i tam zwykle opuszczone. Bezwiedna abstrakcja pamięciowa działa tak samo jak abstrakcja dokonywana umyślnie przy pisaniu streszczenia.

O tym więc, co zostanie zatrzymane a co opuszczone dzięki abstrakcji pamięciowej, decydują powody logiczne. Co prawda, działają także powody uczuciowe, np. wtedy gdy jakiś szczegół poboczny osobliwy, uderzający, zostaje odtworzony częściej niż inne, równie mało ważne logicz-

nie. Ale te wpływy uczuciowe zanikają z biegiem czasu, jak widać z dalszych eksperymentów Gomulickiego.

W tych eksperymentach reprodukcja następuje nie zaraz po ekspozycji, ale dopiero po tygodniu. Okazuje się wówczas, że szczegóły uderzające nie są już reprodukowane częściej niż inne, wbrew twierdzeniu Bartlett'a, że rekonstrukcją zdarzeń i rzeczy ze schematów rządzą uczucia i zainteresowania. Oczywiście, że po tygodniu badani pamiętają znacznie mniej niż gdyby reprodukowali zaraz po ekspozycji. Okazuje się jednak, że pomijając właśnie wspomniany zanik wpływów uczuciowych, wszystkie częstości spadają równomiernie. To, co w reprodukcji bezpośredniej było odtwarzane częściej, jest i teraz odtwarzane częściej, zaś to co wtedy było odtwarzane rzadziej, jest odtwarzane rzadziej także i teraz. Wtedy abstrakcja pamięciowa dała w wyniku streszczenie tekstu, i teraz stwarza streszczenie, a że krótsze, więc zwięźlejsze, a zatem w pewnym sensie lepsze. Niepodobna więc uznać z Bartlett'em, że ślady pamięciowe z ekspozycji materiału weszły w skład schematu, gdzie mieszczą się skutki innych podobnych przeżyć z naszej przeszłości. Ślady pamięciowe musiały zachować się odrębnie, a nawet abstrakcja pamięciowa uporządkowała je w hierarchię elementów więcej i mniej ważnych, tak że reprodukcja stwarza streszczenie, z biegiem czasu coraz zwięźlejsze, ale zawsze logicznie poprawne.

4. UWAGI O ABSTRAKCJI PAMIĘCIOWEJ

Nie mogłem tu omówić całego dorobku Gomulickiego, lecz tylko — w skrócie — jeden temat, nasuwający wiele problemów, z których wybiorę jeden: co to jest abstrakcja pamięciowa?

Po pierwsze, nasuwa się uwaga, że Gomulicki, analizując reprodukcje osób badanych odnajduje w nich wytwór — pewne szczegóły zatrzymano, inne opuszczono. A gdzie czynność? Gomulicki przypuszcza, że czynność abstrahowania zachodzi podczas ekspozycji, że jest ściśle związana z czynnością rozumienia tekstu i że polega na takim rozłożeniu uwagi, iż uwaga kieruje się więcej na pewne części tekstu a mniej na inne. Nasuwa się przypuszczenie, że ta czynność abstrahowania, przyjęta przez Gomulickiego hipotetycznie, nie jest niczym innym jak czynnością rozumienia. Bo przecież czy słuchamy tekstu, czy melodii, czy choćby bicia zegara (klasyczny przykład Bergsona), czy coś oglądamy, czy wreszcie w czymś bierzemy udział, to nigdy nie znika od razu ze świadomości to, co właśnie minęło, ale też nie zachowują się wszystkie szczegóły. Trzeba by więc z wynikami Gomulickiego porównać odtwarzanie z pamięci np. zdarzeń, które, gdy zachodzą, nie są przez widzów i uczestników obserwowane z zamiarem odtworzenia ich. O tym informuje psychologia zeznań.

Po drugie, wyraz „abstrakcja” ma kilka różnych znaczeń nadanych mu przez tradycję filozoficzną. Kto wśród cech przedmiotu godzi się odróżniać istotne i nieistotne, ten może mówić o powodach „logicznych” w abstrahowaniu, mianowicie, gdy zatrzymujemy cechy istotne, opuszczamy nieistotne, a nie na odwrót. Czy terminy „abstrakcja”, i „powody logiczne” są używane przez Gomulickiego w jednym z tych przyjętych znaczeń? Czy streszczenie tekstu można nazwać abstrakcją kierowaną względami logicznymi?

Po trzecie pamiętajmy, że już małe dziecko słyszy opowiadania i samo opowiada. Uczy się, co zostawiać, a co opuszczać. A później w szkole uczy się sporządzania streszczeń. Osoby badane przez Gomulickiego mają wykształcenie przynajmniej średnie. Przynoszą ze sobą doświadczenie i szkolne i wcześniejsze. I dostają się w sytuację typowo szkolną, bo to przecież nic innego jak egzamin z zapamiętywania. W opowiadaniach i bajkach wybranych przez Gomulickiego do eksperymentu, mowa o ludziach, a jeśli o zwierzętach albo bogach to personifikowanych. Wielostronne uwarunkowanie społeczne. Czy w takiej sytuacji o zachowaniu się ludzie mogą decydować wyłącznie lub choćby przeważnie powody logiczne?

BIBLIOGRAFIA

1952. Gomulicki Bronisław R., *Recall as an abstractive process*, Oxford (Praca doktorska), str. 323.
1953. — : *The development and present status of the trace theory of memory*. — The British Journal of Psychology Monograph Supplements. XXIX — Cambridge University Press, str. VIII + 94.
1954. Bartlett Sir Frederick, *Mechanism of remembering*, (Omówienie pracy poprzedniej), Science Progress, Vol. XLII, No 165, London, Edward Arnold, str. 111—115.
1956. Gomulicki B. R., *Recall as an abstractive process*, Acta Psychologica Vol. XII, Amsterdam, North-Holland Publishing Co., — str. 77—94.
1956. — : *Individual differences in recall*, Journal of Personality, Vol. 24, No 4, Duke Univ. Press, Durham N. C., str. 387—400.

Recenzje i sprawozdania

ERNST TOPITSCH: Vom Ursprung und Ende der Metaphysik. Eine Studie zur Weltanschauungskritik. Wien 1958, Springer-Verlag, s. 320.

„Niepopularna jest dziś krytyka światopoglądu” — stwierdza Ernst Topitsch w przedmowie do swej obszernej pracy poświęconej narodzinom i zmierzchowi tzw. metafizycznych form myślenia. Wszakże nauka nie powinna ulegać nastrojowi epoki, zwłaszcza gdy sprzyja on kształtowaniu się duchowego uniformizmu. Tym pilniejsza wydaje się wtedy potrzeba protestu. Właśnie studium Topitscha stanowić ma dokument, który ów protest naukowo uzasadnia.

Praca Topitscha stanowi kontynuację krytycznych w stosunku do tzw. ideologii poglądów Diltheya, Maksa Webera, Durkheima, Vilfreda Pareto i innych. Autor sam zresztą na to pokrewieństwo wskazuje, powołując się również na inne bogate w tym zakresie źródła. Podkreśla przy tym, że nie zawsze autorzy tych prac byli świadomi takiego ich aspektu. Jednak studium Topitscha różni przede wszystkim to, że nie ogranicza się do analizy tradycyjnych systemów filozoficznych, lecz sięga do znacznie wcześniejszych form ujmowania świata (m. in. w kulturach Egiptu, Mezopotamii, Chin) — co równocześnie uprawdopodobnia tezę wyjściową o mitologicznym rodowodzie myślenia metafizycznego.

Książka Topitscha wyrosła bezpośrednio ze studiów nad prawem natury, który to problem (jak się później okazało) stanowił tylko jeden aspekt znacznie szerszego zagadnienia, mianowicie zagadnienia powszechnie przyjętych form ujmowania świata, określających zarówno myślenie pre- i pozafilozoficzne, jak i filozoficzne. (Ten punkt wyjścia tłumaczy szczególne zainteresowanie autora problemami prawa natury, teodycei, wolności woli i analogii bytu, które też stanowią zasadniczą kanwę całokształtu rozważań).

Topitsch ukazuje rozwój i zmierzch takiego ujmowania świata, które całe uniwersum włącza w krąg życia ludzkiego, tłumacząc to co obce i tajemnicze na podstawie analogii do tego, co już zostało dzięki bezpośredniemu doświadczeniu poznane. Takiemu wyjaśnianiu świata służą przedmioty i przebiegi życia codziennego jako wyobrażenia modelowe (*Model vorstellungen*). Do roli takich wyobrażeń modelowych urastają w zasadzie przedmioty i fakty o szczególnej doniosłości życiowej i emocjonalnej skuteczności. Należą tu zwłaszcza procesy biologiczne (jak narodziny, rozwój, starość, śmierć) oraz planowe, zamierzone akty woli i działania (zachowanie intencjonalne) wraz ze swymi normami, obiektami i wytworami. Topitsch wyróżnia więc biomorficzne i intencjonalne wyobrażenia modelowe. Te ostatnie natomiast dzieli jeszcze na analogie socjomorficzne (wywodzące się ze stosunków i układów społecznych—od rodziny począwszy aż po państwo) i technomorficzne (tj. przenieszone z wytwórczości artystyczno-rzemieślniczej). Przy pomocy tych analogii świat bywa interpretowany bądź jako istota żyjąca, bądź jako wytwór społeczny, bądź też jako dzieło sztuki, a temu tak skonstruowanemu obrazowi świata podporządkowane są z kolei stosunki ludzkie (społeczne). To co ziemskie (mikrokosmos) staje się w rezultacie tylko odzwierciedleniem coraz bardziej wyidealizowanego makrokosmosu, który staje się wzorcem i dzięki temu uzyskuje przewagę nad owym mikrokosmosem spraw ziemskich i ludzkich.

Tej formy interpretacji świata nie przełamała wbrew pozorom filozofia: realizował się w niej jedynie proces stopniowej racjonalizacji myślenia mitycznego. Oczywiście konkluzję tę poprzedza gruntowna analiza dziejów myśli filozoficznej. Tu szczególną uwagę poświęcił Topitsch antycznej filozofii greckiej (spuścizny przedsokratejskiej, tradycji platońskoarystotelesowskiej oraz stoickiej i neoplatonickiej). Również chrześcijaństwo, ów „helleńsko-orientalny światopogląd”, nie wykroczyło w zasadzie poza mitologię orientalną (co zresztą Topitsch tłumaczy rodowodem chrześcijaństwa z identycznego kręgu kulturowego). Nie ma zresztą w dziejach systemu filozoficznego, który w mniejszym lub większym stopniu nie byłby oparty na owych mitycznych przesłankach, najczęściej zresztą nieuświadomianych. Oczywiście z biegiem czasu wyłuskanie tych elementów utrudnia racjonalistyczny całun, którym otaczają się systemy metafizyczne. Przeprowadzenie ostrej granicy między myśleniem mitologicznym a filozoficznym jest — zdaniem autora — w ogóle niezmiernie trudne i wymaga bardzo precyzyjnych studiów porównawczych.

Czasy nowsze z dużymi oporami wyzwają się spod presji owych zakorzenionych od tysiącleci form myślenia, które żyją jeszcze współcześnie. W przewyciężaniu tych przednaukowych obrazów świata szczególną zasługę przypisuje Topitsch postępom w dziedzinie teorii wiedzy i socjologii kultury. Silne są jednak opory tradycji. Chociaż nie tylko. Żywotność mityczno-metafizycznej interpretacji świata ma zdaniem Topitscha przede wszystkim uzasadnienie psychologiczne: decyduje nie jej słuszność (prawdziwość), lecz momenty uczuciowe. Ludzie pożądamy czegoś, co mogłoby zaspokoić silną potrzebę

mocnego oparcia swej egzystencji o trwałą, ustabilizowaną podstawę. Topitsch zdaje sobie sprawę z indywidualnych i społecznych konsekwencji załamania się owego gmachu wierzeń światopoglądowych, nie sądzi wszakże, aby świadomość prawdy nie miała szans trwałego zadomowienia się w umysłach ludzkich. Oczywiście proces stopniowego przyzwyczajania się do „zdemitologizowanego obrazu świata” będzie niezmiernie trudny, tym niemniej tylko pod tym warunkiem problemy światopoglądowe stracą rację bytu jako zupełnie bezprzedmiotowe.

Ernst Topitsch wierny jest niewątpliwie tradycjom kręgu wiedeńskiego, aczkolwiek zgoła inną podejmuje problematykę. Humanistyka była raczej obca zarówno twórcom III. pozytywizmu, jak i obecnym (zwłaszcza anglosaskim) mniej lub bardziej ortodoksyjnym jego kontynuatorom. Zresztą Topitsch świadomie poza tę jednostronność wykracza: nie wystarcza mu gołe twierdzenie o bezsensie problemów metafizycznych; poddaje więc gruntownej analizie ich strukturę i proces rozwojowy. W rezultacie otrzymaliśmy studium o dużej wartości poznawczej, chociaż przynajmniej w równie wysokim stopniu sporne. Obok wielu bowiem trafnych obserwacji i szczegółowych twierdzeń, które mogą zaakceptować przedstawiciele różnych kierunków filozoficznych, zbyt wiele tu także uogólnień, które na skutek ahistorycznego potraktowania faktów, gubią odrębności poszczególnych systemów i prądów filozoficznych. Trudno także podzielać optymizm autora, zakładającego możliwość likwidacji problemów przez samo wykazanie ich bezprzedmiotowości. Ponadto wiele z tych „zagadnień pozornych” posiada zbyt wielką społeczną doniosłość i to decyduje przede wszystkim o ich „przedmiotowości”. Pożyteczna skądinąd dekonspiracja elementów mitologicznych w myśleniu współczesnego człowieka, nie powinna prowadzić do całkowitego negowania wartości wszelkiego światopoglądu. Zatrącenie proporcji w tym względzie stanowi właśnie główny brak omawianego studium, mimo innych bezsprzecznych wartości, jakie ono wnosi.

Mieczysław Pieczyński

ERIK STENIUS: Wittgenstein's Tractatus. A Critical Exposition of Its Lines of Thought. Oxford 1960, Basil Blackwell, s. XI + 241.

Jednym z bardziej zastanawiających zjawisk w dziejach filozofii współczesnej jest fakt, że przez okres około trzydziestu lat od chwili publikacji *Traktatu* Wittgensteina (1921) nie został on skwitowany w całej światowej literaturze filozoficznej chociaż by jedną (poza recenzją F. P. Ramsey'a „Critical Notice of L. Wittgenstein's Tractatus Logico-Philosophicus”. *Mind* 1923) pozycją bibliograficzną, jemu poświęconą. Wpływ *Traktatu* w tym okresie był wielki i uznawany, miał on swych entuzjastów i wrogów, jedni i drudzy zgodnie uważali, że dzieło to jest trudne i „ciemne”. Ale do komentarzy i analiz krytycznych, podwójnie w tym wypadku potrzebnych, nikt się jakoś nie kwapił. Można by wręcz odnieść wrażenie, że kierowano się tutaj dewizą samego Wittgensteina, według której „o czym nie można mówić, o tym należy milczeć”.

Dopiero w ostatnim dziesięcioleciu, na fali nowego zainteresowania Wittgensteinem, zaczynają się także ukazywać monograficzne opracowania dotyczące filozofii *Traktatu*. Jednym z nich, i z dotychczasowych najlepszym, jest

książka Erika Steniusa, profesora filozofii w Abo (Finlandia). Książka ta programowo nie obejmuje całości problematyki zawartej w *Traktacie*, w szczególności nie wiele miejsca poświęca się w niej bardziej technicznym zagadnieniom logiki formalnej. Skupia się ona natomiast na zagadnieniach semantycznych i na związanych z nimi ogólnych założeniach natury ontologicznej.

Spis treści książki Steniusa obejmuje jedenaście rozdziałów, przy czym już proste wymienienie ich tytułów uwidoczni owo semantyczno-ontologiczne nastawienie: rozdział I „Struktura Traktatu”, II „Świat jako fakt”, III „Pojęcie stanu rzeczy”, IV „Przestrzeń logiczna”, V „Pojęcie substancji”, VI „Pojęcie obrazu”, VII „Zdanie jako obraz”, VIII „Treść opisowa zdań złożonych”, IX „Treść opisowa a modalność (*mood*)”, X „Wewnętrzna struktura języka i rzeczywistości”, XI „Wittgenstein jako kantysta”.

Centralną ideą filozofii języka, reprezentowanej przez Wittgensteina w okresie *Traktatu*, jest pojmowanie zdania jako obrazu rzeczywistości („*picture theory of language*” — termin, którego zresztą sam Wittgenstein nigdy nie używał). Stenius sądzi, że idea ta jest w zasadzie słuszna, chociaż wymaga rozmaitych zastrzeżeń, takich np., jak potrzeba ograniczenia jej wyłącznie do zdań elementarnych. Wiele elementów owej *picture theory of language* jest nie do utrzymania, jednakże podsumowując swą analizę semantyki Wittgensteinowskiej Stenius stwierdza: „Wysunęliśmy wiele zastrzeżeń wobec ujęcia, jakie teoria zdania-obrazu znalazła w *Traktacie*. Mam jednak jednocześnie nadzieję, że udało mi się wykazać, iż Wittgensteinowska koncepcja zdania-obrazu jest pomysłem płodnym, i że daje ona w istocie rozwiązanie wielu problemów związanych z funkcjonowaniem języka”. (s. 142).

Idea zdania-obrazu była, jak wiadomo, przedmiotem wielu krytyk, przy czym jednym z głównych zarzutów było to, iż nie wiadomo właściwie co miałyby znaczyć stwierdzenie, że struktura zdania jest identyczna ze strukturą opisywanej rzeczywistości. Interpretacja, jaką Stenius nadaje tezie, że zdanie jest obrazem faktu, zawiera *implicite* odpowiedź na ten zarzut. Interpretacja ta jest zarazem jednym z głównych i najbardziej interesujących wątków omawianej książki.

Stenius wychodzi od wyróżnienia trzech podstawowych kategorii ontologicznych: faktów, rzeczy i predykatów, przy tym ten ostatni termin jest nazwą zbiorową dla własności i stosunków. Główną kategorią ontologiczną jest kategoria faktów (por. tytuł rozdziału II). Fakt jest pewną rozczłonowaną („artykułowaną” w terminologii Steniusa) całością. Artykulacja musi zawsze wyróżniać jako elementy faktu rzeczy i predykaty. Samo zdanie jest też faktem, jednocześnie zaś jest obrazem innego faktu, z nim izomorficznego. Izomorfizm struktury, zachodzący między zdaniem-faktem (jako rozczłonowaną całością) a faktem odwzorowywanym (jako rozczłonowaną całością) czyni ze zdania-faktu zdanie-obraz. Izomorfizm ów polega na tym, że istnieje jedno-jednoznaczne przyporządkowanie (nazywane przez Steniusa „kluczem interpretacji”) między elementami zdania a elementami opisywanego faktu, przy czym — i to jest fundamentalny punkt w wywodzie Steniusa — odpowiednie elementy muszą należeć do tej samej kategorii ontologicznej. Elementami faktu są rzeczy, własności rzeczy i stosunki między rzeczami. Co natomiast stanowi elementy zdania? Stenius przeciwstawia się tutaj interpretacji, według której elementami zdania są słowa, traktowane jako należące do tej samej kategorii ontologicznej — rzeczy. Ujęcie takie nazywa on „błędym kluczem interpretacji”.

Jeśli między zdaniem a faktem ma zachodzić izomorfizm, to trzeba przyjąć, że (1) zdanie, będąc obrazem faktu, samo musi należeć do kategorii faktów, (2) jak każdy fakt musi się rozpadać na elementy należące do kategorii rzeczy i predykatów, (3) elementom faktu muszą odpowiadać w zdaniu elementy tej samej kategorii. Założenie to nazywa Stenius „właściwym kluczem interpretacji”.

Zastosowanie tego klucza zilustrujemy na przykładzie, podobnym do tych, które podaje Stenius. Niech będzie dane jakieś zdanie, np. zdanie „Mały Jaś widzi klocki”. Błędny klucz interpretacji wyróżnia w tym zdaniu cztery elementy (słowa): „mały”, „Jaś”, „widzi” i „klocki”, z których wszystkie należą do tej samej kategorii rzeczy. Natomiast właściwy klucz interpretacji wyróżnia w tym samym zdaniu wprawdzie też cztery elementy, ale należące do różnych kategorii ontologicznych. Mianowicie: a) 2 rzeczy: „Jaś”, „klocki”. b) 1 własność: prawostronne sąsiedowanie ze słowem „mały”; można tę własność nazwać „własnością „M””. c) 1 stosunek dwuczłonowy: stosunek zachodzący między dwu rzeczami, wtedy, gdy jedna z nich znajduje się po lewej, a druga po prawej stronie słowa „widzi”; można nazwać ten stosunek „stosunkiem „W””. Elementami zdania, jako jednocześnie faktu i obrazu, są więc rzeczy (słowa funkcjonujące jako nazwy), własności tych rzeczy-nazw i stosunki zachodzące między rzeczami-nazwami. Jak widać przy ujęciu takim nie wszystkie słowa w sensie gramatycznym można uznać za elementy zdania, lecz jedynie niektóre. Inne funkcjonują tylko jako cechy (Stenius używa tu określenia „characteristics”) pewnych własności i stosunków przysługujących nazwom.

Od siebie już moglibyśmy dodać, że własności i stosunki rzeczy-słów, będących elementami zdania, są przede wszystkim natury topologicznej. Jednak ze względu na ubóstwo tych własności i stosunków w porządku liniowym, jakim jest zdanie języka naturalnego, stosunki te i własności muszą być „znaczone” — jeżeli wolno posłużyć się tutaj daleką analogią do „znaczonych” atomów, o których mówi dzisiejsza chemia. W prostym przypadku zdania takiego, jak np. „Księżyc jest mniejszy od Ziemi” można odzworowywać strukturę faktu wprost na strukturze zdania, a nie okręźnie poprzez topologiczną relację „lewa-prawa” znakowaną zwrotem „jest mniejszy od”. Można by to mianowicie zrobić przez pisanie słowa „Księżyc” małymi, a słowa „Ziemia” wielkimi literami. Zdanie miało by wówczas postać: „księżyc ZIEMIA”. Zauważmy, że w tym wypadku analiza zdania według „klucza interpretacji” proponowanego przez Steniusa nie tylko nie budziłaby sprzeciwu, ale wydaje się wręcz jedyną możliwą. Metoda taka jest oczywiście w praktyce niemożliwa, jeżeli jednowymiarowe zdanie ma odzworowywać rozmaite struktury wielowymiarowej rzeczywistości, jeżeli innymi słowy chcemy dokonywać projekcji wielowymiarowej rzeczywistości na jednowymiarowy porządek zdania. Trzeba wtedy owe jednowymiarowe struktury topologiczne wzbogacić przez ich „znakowanie” słowami, które same przez się elementami zdania nie są.

Jednowymiarowość porządku zdania pociąga za sobą konieczność innych jeszcze komplikacji, których nie byłoby w języku wielowymiarowym. Stenius wiąże np. z tym faktem konieczność wprowadzenia znaku negacji, którego odpowiednika nie znajdujemy w tworcach takich, jak mapy czy portrety.

Wydaje się, że w świetle wywodów Steniusa sens twierdzenia o identyczności struktury zdania i opisywanego faktu jest przynajmniej równie

jasny, jak sens wielu innych tez filozoficznych. Inną zupełnie sprawą jest naturalnie kwestia prawdziwości tej tezy, związanej z ogólniejszą i nader wątpliwą kwestią tzw. „atomizmu logicznego” jako próby ustalenia ostatecznych składników rzeczywistości (Russell’owskie „ultimate constituents of the world”). Wittgenstein sam odrzucił później i atomizm logiczny i związaną z nim koncepcję zdania-obrazu, tak że Stenius broni w swej pracy — świadomie — dawnego Wittgensteina przed nowym.

Książka Steniusa jest napisana, jak na tak trudny przedmiot, bardzo jasno. Szczególną jej zaletą jest okoliczność, że jasność ta nie jest okupiona łatwymi w tym wypadku uproszczeniami. Chcielibyśmy na zakończenie zwrócić jeszcze uwagę czytelnika na piękną i przekonującą analizę stylistyczną struktury *Traktatu* jako dzieła literackiego (rozdział I). Stenius wykazuje, że wprawdzie zasada numeracji tez sformułowana *explicite* w *Traktacie* nie jest najlepszym przewodnikiem do zrozumienia jego struktury, nie jest też jednak ani przypadkowa, ani dowolna. Przeciwnie, można nawiązując do oficjalnej numeracji ustalić w *Traktacie* inną i bardzo konsekwentnie realizowaną zasadę konstrukcji, wykazującą bliskie analogie z konstrukcją dzieła muzycznego i ułatwiającą uchwycenie logicznego powiązania tez.

Bogusław Wolniewicz

RUDOLF CARNAP: *Introduction to Symbolic Logic and its Applications*. Translated by W. H. Meyer, University of Chicago and J. Wilkinson, Wesleyan University — New York 1958, Dover Publications, Inc., str. XIV+241, cena 1,85 doll.

W roku 1954 ukazał się podręcznik pióra Carnapa zatytułowany *Einführung in die symbolische Logik mit besonderer Berücksichtigung ihrer Anwendungen*. Stanowił on daleko idące rozszerzenie i zaktualizowanie wydanego w 1929 roku popularnego *Abriss der Logistik*. Zmiany poszły głównie w dwóch kierunkach. Przede wszystkim autor uwzględnił wyniki badań meta-teoretycznych, semiotycznych a zwłaszcza semantycznych, zapoczątkowanych przez Tarskiego. Po wtóre wprowadził szereg nowych pojęć (jak np. relacja na wpół przeciwsymetryczna, lambda operator) oraz systemów aksjomatycznych ujmujących różnorodne dziedziny matematyki, fizyki i biologii. Zasadniczy podział książki na część teoretyczną i część praktyczną pozostał niezmieniony, gdyż w intencji autora nadal leżała chęć nauczania umiejętności posługiwania się instrumentami logicznymi w konkretnych zastosowaniach. Natomiast struktura wewnętrzna, zwłaszcza części pierwszej, uległa gruntownym przeobrażeniom. Część ta rozpadła się na trzy rozdziały poświęcone kolejno trzem językom logicznym A, B, C opartym na prostej teorii typów, przy czym dla języka B, który jest tak obszerny, że można nań przełożyć oba pozostałe języki, skonstruowany został zarówno system syntaktyczny jak i semantyczny. Ponieważ tylko język A zawiera zmienne zdaniowe, przeto tu właśnie przedstawione są elementy rachunku zdań. Tutaj ponadto czytelnik poznaje podstawy rachunku kwantyfikatorów, pojęcia orzeczników i funktorów różnych rzędów, identyczności, liczb kardynałnych i izomorfizmu. Język B jest w pierwszym rzędzie okazją do rozważań semiotycznych i przedstawienia prostej teorii typów. Język C umożliwia m. in. rozwinięcie teorii klas a przede wszystkim teorii relacji, na którą położony jest stosunkowo duży nacisk. Część

druga rozpoczyna się rozważaniami semiotyczno-metodologicznymi, po których — w czterech rozdziałach — przedstawione są różne systemy aksjomatyczne, kolejno: teorii mnogości, arytmetyki, geometrii, fizyki a także biologii. Całość zamyka zestawienie problematów, związanych ze stosowaniem logiki symbolicznej, oraz bibliografia wraz z orientacyjnym omówieniem literatury przedmiotu i w końcu indeks rzeczowo-nazwiskowy. Symbolika użyta przez Carnapa jest w zasadzie ta sama, co w *Principia Mathematica*.

Angielski przekład książki w zestawieniu z oryginałem niemieckim wykazuje szereg poprawek i uzupełnień. Niektóre z nich pochodzą od tłumaczy, jednakże i one zostały zautoryzowane przez Carnapa. Oto ważniejsze ze zmian: W paragrafie 20 wyjaśniono terminy 'system syntaktyczny', 'system semantyczny', 'rachunek formalny', 'rachunek zinterpretowany'. Dodano paragraf 26b, traktujący o możliwości formalizacji syntaksy i semantyki, przy czym język został określony jako uporządkowana para (a, S) — gdzie a jest klasą znaków języka, a S jest klasą zdań języka; rachunek określono jako uporządkowaną trójkę (klasę trójelementową) (a, S, Dd) — gdzie Dd jest relacją bezpośredniej wyprowadzalności; zinterpretowany język określono jako uporządkowaną trójkę (a, S, D) — gdzie D w metajęzyku ekstensjonalnym jest relacją ustalającą wartość zdań języka, a w intensjonalnym metajęzyku jest relacją między wyrażeniami a ich intensją; zinterpretowany rachunek określono zaś jako uporządkowaną czwórkę (a, S, Dd, D) . Dodano paragraf 31d o porządkach linearnych (szeregi, porządki zwykle i częściowe). Pojęcie porządku zwykłego zostało wykorzystane w rozszerzonym paragrafie 38 dotyczącym ciągłości (m.in. odróżniono szeregi Dedekinda od porządków Dedekinda oraz szeregi Cantora od porządków Cantora). Ponadto omawiając metodę aksjomatyczną w paragrafie 42 Carnap wprowadził pojęcia podstawowego języka systemu (tj. języka złożonego z samych pojęć logicznych oraz aksjomatycznego języka systemu (powstającego z podstawowego przez dodanie stałych pierwotnych i zdefiniowanych). Przeróbce uległ paragraf 42b wskutek tego, że autor chciał zaostrzyć przeciwstawienie modeli i interpretacji, a wśród tych ostatnich odróżnił logiczne i deskryptywne. Liczne zmiany nastąpiły też w drugiej części (zwłaszcza w paragrafach dotyczących teorii mnogości), gdzie podano kilka aksjomatyk różnych od tych, które były zamieszczone w oryginale niemieckim. Poza tym istotne ze względów dydaktycznych jest uzupełnienie tekstu w szeregu miejsc dodatkowymi wyjaśnieniami, przykładami i ćwiczeniami. Bibliografia została uzupełniona nowo wydanymi pozycjami.

Główna wartość podręcznika wpływa z tendencji autora do uwypuklenia praktycznych zastosowań logiki symbolicznej. Toteż najciekawszą jest część druga zawierająca niektóre mniej znane systemy aksjomatyczne. Zdaniem Carnapa książka może służyć jako podręcznik do co najmniej rocznego kursu, przy czym już po zapoznaniu się z pewnymi partiami części pierwszej, można dla ilustracji studiować odpowiednie systemy zamieszczone w części drugiej.

Pojawienie się angielskiego przekładu spotka się niewątpliwie z uznaniem tych zainteresowanych, którym język angielski nie nasuwa takich trudności jak niemiecki. Dla czytelnika polskiego warto by może jednak pomyśleć o dokonaniu tłumaczenia tego wartościowego podręcznika na nasz język rodzimy, zwłaszcza, że jak dotąd nie można narzekać na nadmiar dobrych, współczesnych podręczników polskich logiki symbolicznej.

R. HARRÉ: *An Introduction to the Logic of the Sciences*. — London, 1960, Macmillan & Co., str. VIII+180.

Przeznaczając swą książkę dla studentów, którzy obrali jako dodatkowy przedmiot logikę lub historię nauk, autor pragnie dać krótki przegląd metod stosowanych w naukach przyrodniczych. Ponieważ uważa, że szczególne znaczenie posiadają zwłaszcza dwa pojęcia, a mianowicie: pojęcie modelu i kryteriów używanych do oceniania efektywności praw i teorii naukowych, przeto w części pierwszej zmierza do ułatwienia czytelnikowi zrozumienia, czym jest użycie modelu, w drugiej zaś omawia czynniki biorące udział w uznawaniu lub odrzucaniu praw i teorii. Autor zdaje sobie przy tym sprawę, że nie wyczerpał zagadnień, a nawet wiele spraw pominął. Musiał jednak dokonać wyboru, chcąc nadać swej książce charakter wstępu i stworzyć tylko podstawę do wykładów i dyskusji. Stanowisko, jakie reprezentuje, stanowi próbę uniknięcia skrajności pozytywizmu i konceptualizmu oraz pogodzenia formalizmu typu R. B. Braithwaite'a z nieformalistycznymi ujęciami typu S. Toulmina.

Kwestie omawiane w części pierwszej zgrupowane są wokół dwóch zasadniczych pojęć: opisu i wyjaśnienia naukowego. Autor dzieli opisy przede wszystkim na dwie grupy odpowiednio do tego, czy cechy przypisywane są indywiduom, czy substancjom (ogółom). Ponadto widzi potrzebę wyróżnienia opisów systemów (traktując wyraz 'system' jako synonim 'rzeczy rozciągłej'), uważa bowiem, że podstawowym zadaniem nauki jest dostarczenie adekwatnych opisów tej właśnie kategorii. W wyniku swych rozważań autor dochodzi do wniosku, że naukowa czynność opisywania — podobnie jak przewidywania — znajduje niezbędny fundament w logicznym mechanizmie generalizacji i systematyzacji. W ścisłym zaś związku z funkcją wyjaśniania pojawia się w wywodach Harrégo pojęcie modelu. Omówione zostają zarówno wyjaśnienia przez model formalny jak i nieformalny. Wśród modeli autor wyróżnia mikromorfy, czyli zmniejszone kopie przedmiotów, i paramorfy, czyli różne odpowiedniki tych samych praw czerpane z odmiennych dziedzin badania. Pełna teoria oparta na paramorfach musi zawierać trzy, logicznie różne, części: opis zjawisk czy faktów wymagających wyjaśnienia, opis stosownego paramorfu pojęciowego oraz ciąg stwierdzeń przekształcających, ustalających związek zjawisk z paramorfem.

Część druga książki, poświęcona odkrywaniu i uzasadnianiu, rozpoczyna się próbą rozwiązania problemu indukcji, czyli zagadnienia, co stanowi uzasadnienie konkluzji w rozumowaniach indukcyjnych. Omówione przy tym zostaje pojęcie prawdopodobieństwa. Autor rozpatruje trzy znane stanowiska w sprawie indukcji i uznaje je za niezadowolające. Jego zdaniem nie wolno stosować wobec teorii i uogólnień takich kryteriów, jakie używane są w stosunku do zdań jednostkowych. Przesłanki rozumowań indukcyjnych oceniać należy pod względem ich prawdziwości, natomiast uogólnienia wartościowane mogą być jedynie z uwagi na ich dostateczność (*satisfactoriness*). Dopatrywanie się jakiejś przepaści, dzielącej rzekomo przesłanki i konkluzję w rozumowaniach indukcyjnych, jest wynikiem nieuprawnionego przenoszenia na indukcję cech charakterystycznych dedukcji.

Ostatnie dwa rozdziały poświęcone są niektórym metodom przyczyniającym się do rozwoju nauk i kryteriom używanym przy sprawdzaniu uogólnień i teorii naukowych. Autor przeciwstawia indukcję mechaniczną indukcji intuicyjnej. Uogólnienie, uzyskane jakby jednym rzutem oka lub też metodą

mechaniczną, lub inaczej, zawsze wymaga odwrócenia uwagi od pewnych szczegółów i zignorowania małych odchyłeń. Decyzja, czy odchylenie wolno pominąć, zależy z jednej strony od oceny dokładności przyrządów, z drugiej strony od tego, czy aktualnie uznane teorie pozwalają wyjaśnić pewien typ błędu lub nieregularności. Uzasadnienie lub odrzucenie uogólnień i teorii opiera się przede wszystkim na zgodności z faktami. Ponadto jednak również na innych kryteriach, wśród których autor wymienia i omawia prostotę opisu, ekonomię struktury teorii, płodność i skuteczność oraz względy estetyczne.

Każdy rozdział opatrzony jest krótką bibliografią. Całość zamyka indeks rzeczowo-nazwiskowy.

L. G.

A. KROKIEWICZ: *Moralność Homera i etyka Hezjoda*. — Warszawa 1959, Inst. Wyd. PAX, str. 277, cena 32,— zł.

Głównym źródłem książki — pisze autor — były *Iliada* i *Odyseja*, *Teogonia* i *Prace* oraz ich kilkuletnia, nieustanna lektura. „Polska literatura filologiczna o Homerze i Hezjodzie jest w porównaniu z ogromnymi ilościami podobnych publikacji w innych językach bardzo uboga. Toteż chciałem ją powiększyć książką nie kompilacyjną i nie przyczynkarską, lecz źródłową i samodzielną w nadziei, że taka książka może stać się z czasem jednym z zaczątków polskiej problematyki i polskich badań nad Homerem i Hezjodem” (s. 8). To oświadczenie autora zdawałoby przeznaczać książkę jedynie dla filologa klasycznego, jednakże istota zagadnienia wchodzi bezsprzecznie w zakres historii etyki i filozofii starożytnej. Od przełomu wieków XIX i XX zacierają się granice przedmiotu i zakresu między obu dyscyplinami. Boeckh, O. Jahn, Th. Mommsen a w szczególności Wilamowitz-Moellendorff opowiadają się za ujmowaniem filologii klasycznej jako wiedzy o wszelkich przejawach kultury antycznej, a nie ograniczanie się tylko do zabytków literackich Grecji i Rzymu. Jedną z przyczyn owego łączenia różnych dyscyplin jest zanikająca znajomość języka łacińskiego i greckiego w społeczeństwie współczesnym¹.

Rozważania swe zaczyna prof. Krokiewicz od wyjaśnienia wprowadzonego przez Greków pojęcia megalopsychia (wielkoduszość) na podstawie arystotelesowskiej *Etyki Nikomachejskiej*. Autor przytacza w całości wywody *Etyki* charakteryzujące człowieka wielkodusznego, gdyż są one ważne dla zrozumienia moralności Homerowych bohaterów, a w świetle nowoczesnej charakterologii nabierają szczególnie aktualnego znaczenia (s. 21). Arystoteles nie podał definicji omawianej cnoty, lecz tylko zebrał znamiona indywidualne i typowe różnych ludzi wielkodusznym.

Autor omawiając poszczególne cechy człowieka wielkodusznego, zwraca uwagę na istnienie u niego obok wielkich zalet również wielkich wad. I tak zaletami będą odwaga, hart duchowy, lekceważenie wygod cieleśnych i dóbr materialnych, gotowość do wyświadczenia dobrodziejstw i zdolność do serdecznej przyjaźni; wadami będą natomiast pogardliwa wyniosłość, zaczepna postawa i bezwzględność skrajnego egotysty.

Homer nie zna wyrazu „wielkoduszość”: mówi nie o „wielkiej duszy”,

¹ Por. L. Małunowiczówna *Wstęp do filologii klasycznej* 1960 KUL rozdz. I. Przedmiot i zakres filologii klasycznej, str. 9—16.

lecz o „wielkim sercu” swych bohaterów. Przez „wielkie serce” Homer rozumiał „siłę chcenno-uczuciową, związaną bezpośrednio z ciałem i objawiającą się w takim jego usprawnieniu, iż ludzie nią obdarzeni posiadają daleko większe możliwości cielesno-czynne niż ludzie nią nie obdarzeni w stopniu równie wysokim” (s. 56). Z wielkim sercem łączy się właściwy mu twórczy zapal sprawiający, że bohater staje się równy dajmonowi. Obok owego chcenno-uczuciowego porywu Homer podkreśla rolę umysłu w postępowaniu człowieka. Do umysłu należy wskazywanie, co i jak należy czynić, a do serca — wykonywanie tych zaleceń. Jednak umysł nie może zmuszać serca, lecz tylko przekonywać, stąd człowiek zdający sobie jasno sprawę z tego, jak powinien postąpić, może zachować się wbrew zaleceniom rozumu (stanowisko przeciwne intelektualizmowi etycznemu). Odpowiednio do wyróżnienia serca i umysłu Homer wyodrębnia dwie cnoty; cnotę zwycięskiej siły cielesnej i cnotę rozumnej mowy. Wartość mężczyzny sprowadza się do ideału, by był sprawnym „rzecznikiem słów i wykonawcą czynów”. „Homerowa cnota siły cielesnej nie jest etycznie oszlifowana na podobieństwo późniejszych, filozoficznych cnot greckich. Ma rzetelne światła, jak zwycięska, przemagająca lęk przed śmiercią odwaga lub bezwzględna otwartość i szczerłość, ale ma także ponure cienie, jak pycha, zaczepny egoizm, gniew nieokiełzany lub okrucieństwo” (s. 63). O ile cnota siły cielesnej przysługuje raczej młodzieńcom, o tyle cnota rozumnej mowy jest atrybutem męża dojrzałego tudzież starca i pozostaje w ścisłym związku z umysłem. Oto zasadnicze funkcje przyznawane przez Homera umysłowi: po pierwsze umysł poznaje, umożliwiając człowiekowi rozróżnienie prawdy i fałszu, dobra i zła; po drugie poddaje człowiekowi skuteczne sposoby dokonywania różnych czynów; sposobem, który wybija się na czoło jest świadome i umiejętne kłamstwo (Homer z podziwem wyraża się o Autolikosie, którego bóg Hermes obdarzył cudownym talentem do fałszywych przysięg i do zręcznych kradzieży). W końcu umysł stoi na straży sprawiedliwości, wytyczając powszechne normy postępowania, obowiązujące na równi wszystkich ludzi. Prof. Krokiewicz wymienia pięć takich zasad: 1) czcij bogów, 2) kochaj rodziców, 3) szanuj przychodnia (gościa), oddającego ci się w opiekę, 4) nie wszczynaj walki bratobójczej, 5) strzeż się znieważać większego (i lepszego) od siebie bohatera.

Obydwie szeroko przez autora omówione cnoty homerowych bohaterów pozostają w ścisłym związku z Mojrą, czyli przeznaczeniem. Kwestie związane z pojęciem Mojry należą do najtrudniejszych i najzawilszych zagadnień u Homera. Autor przyjmuje, że Mojrę można nazwać rozumem, sumieniem lub opatrnością kosmiczną, która kieruje sprawami bogów, ludzi i całego zjawiskowego świata, ale ich sama bezpośrednio nie ziszcza, ponieważ jest niecielesna. Nad wykonaniem zaleceń Mojry w wszechświecie czuwają bogowie. Ponieważ Mojra sama nie może urzeczywistniać zamierzonych planów, wobec tego ich aktualizacja zależy od serc, które mogą być posłuszne lub nieposłuszne Mojrze. W związku z charakterem Mojry pozostają jej dwa główne prawa. Pierwsze powszechnie znane „prawo silniejszego” oraz drugie dotychczas niewzględniane w literaturze a nazwane przez prof. Krokiewicza „prawem skruszonego serca” od słów Fojniksa (skrusz wielkie serce — *danason thymon megan*). Prawo pierwsze pozostaje w ścisłym związku z omawianą już cnotą siły cielesnej i można je sprowadzić do twierdzenia, że jednostka silniejsza ma prawo do czci ze strony mniej „cnotliwej” jednostki, innymi słowy, jednostki słabszej. Prawo silniejszego panuje zarówno w świecie bogów jak

i ludzi i łączy się z prawem do władzy (kto kogoś czci, ten mu się dobrowolnie poddaje i ulega). Prawo skruszonego serca występuje u Homera w trzech postaciach. Pierwsza postać polega na przewyciężaniu ujemnych uczuć gniewu oraz nienawiści i na wzbudzeniu zamiast nich dodatnich uczuć dobroci oraz życzliwości. Druga postać występuje wtedy gdy ktoś uznaje swoją winę, żałuje, prosi o przebaczenie człowieka, przeciw któremu zawinił i składa mu dary na dowód szczerości swej skruchy. Trzecia wreszcie postać polega na dobrowolnym upokorzeniu się „nieszczęśliwego” człowieka przed „szczęśliwymi” ludźmi (s. 86—89). Zdaniem autora koncepcja Mojry nie stanowi oryginalnego tworu greckiej myśli, lecz jest greckim echem prastarych wierzeń egejskich (s. 90). W dalszym ciągu pracy autor omawiając oba dzieła Homera wskazuje na sytuacje będące przykładami na działalność Mojry w świecie bogów i ludzi (s. 97—151).

Od osiemnastu wieków po dzień dzisiejszy trwa spór o autorstwo Iliady i Odysei, który otrzymał nazwę kwestii homerowej. Prof. Krokiewicz podaje w swej pracy charakterystykę dwóch przeciwstawnych sobie w tej kwestii obozów: pluralizmu i unitaryzmu. Autor skłania się w kierunku stanowiska unitarystycznego, uważając Homera za jedynego autora obu epei.

Po omówieniu poglądów na bogów i ludzi, zawartych w pieśniach Homera, autor przechodzi do interpretacji dzieł Hezjoda, którą zaczyna od Teogonii. Dzieło to przedstawia powstanie świata i rodu bogów. Szczególną uwagę zwraca prof. Krokiewicz na odmiennosć w poglądach na przeznaczenie u Homera i Hezjoda, który mgliste pojęcie Mojry zastąpił daleko konkretniejszym pojęciem przeznaczenia w osobie Zeusa i jego suwerennego umysłu. Homer mówiąc o dwóch cnotach swoich bohaterów wysuwa cnotę siły cielesnej przed cnotę rozumnej mowy; Hezjod stoi na przeciwnym stanowisku. Dalej autor poświęca uwagę drugiemu zachowanemu dziełu Hezjoda *Prace i dnie*: Hezjod tłumaczy bratu Persesowi i w ogóle ludziom śmiertelnym, że muszą pracować i żyć zbożnie, czyli sprawiedliwie, jeśli nie chcą popaść w nieznośne utrapienia. Naczelną dewizą dzieła jest twierdzenie, że żadna praca nie hańbi, a hańbi natomiast nieróbstwo. „Najważniejszym osiągnięciem Hezjoda i rdzeniem jego poematu jest nowe i głębokie pojęcie pracy, ... dzięki której uwalnia się od nieszczęsnej skłonności do zbrodniczej buty”. Jednakże „głoszona przez Hezjoda nauka nie znalazła należytego zrozumienia wśród Greków. Na przeszkodzie stanął niewolniczy ustrój starożytnego społeczeństwa i państwa (...) W tych warunkach nie mogło się rozwinąć owo zbawienne umiłowanie pracy, jakie zalecał Hezjod” (s. 274).

Stanisław Katafias

A. MALEWSKI, J. TOPOLSKI: *Studia z metodologii historii*. — Warszawa 1960, PWN, str. 164, cena 15,— zł.

Metodologia historii, podobnie jak cała metodologia nauk humanistycznych jest dziedziną zaniedbaną. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy jest zrozumiały częsty brak kompetencji zawodowych metodologów poruszających zagadnienia metodologii historii w kwestiach interesujących historyków-specjalistów. Z drugiej strony, badacz specjalista, nieorientujący się dokładnie w problemach metodologicznych, ulega niejednokrotnie wpływom złej speku-

latywnej filozofii, utrudniającej jedynie zrozumienie struktury i sposobów postępowania faktycznie stosowanych.

Studia z metodologii historii są pracą dwóch autorów. J. Topolski dbał o poprawność analizy z punktu widzenia historyka, A. Malewski — o jej poprawność z punktu widzenia metodologa. Cel pracy widzą autorzy w tym, „aby książka ta była próbą uprawiania metodologii w sposób jak najbardziej empiryczny” (s. 9).

Praca składa się z czterech rozdziałów.

1. Próba rozważania metodologicznego charakteru historii, a w szczególności rozpatrzenie sporów o idiograficzność historii i o istnienie praw historii. Autorzy podkreślają, że w sporach o idiograficzność historii miesza się wiele różnych zagadnień i stąd nie można udzielić stanowczej odpowiedzi na pytanie czy historia jest nauką idiograficzną, dopóki się tego pytania nie zinterpretuje. Wyróżniono więc trzy zagadnienia: jedno — dotyczące cech przedmiotu badania, drugie — czym się historycy faktycznie zajmują oraz trzecie dotyczące tego, czym historyk powinien się zajmować. Starano się wykazać, że pogląd, w myśl którego nie da się ustalić żadnych praw ogólnych dotyczących zachowań ludzkich, jest fałszywy. Ustalając czym się historycy faktycznie zajmują, autorzy dochodzą do wniosku, że zawodowi historycy z reguły nie zajmują się formułowaniem i sprawdzaniem praw naukowych, natomiast zajmują się opisywaniem rzeczywistości przy pomocy zdań historycznych. Powstaje pytanie, czy ten stan rzeczy jest korzystny dla rozwoju nauk historycznych. Zdaniem autorów obojętność dla sprawy ustalania praw byłaby szkodliwa dla realizacji rdzennych zadań nauk historycznych.

2. Zbadanie, na czym polegają różne metody ustalania faktów z przeszłości, na jakiej zasadzie się je wyróżnia i jaki jest ich wzajemny stosunek. Autorzy przeprowadzają kolejno analizę metod: dedukcyjnej i indukcyjnej, filologicznej, geograficznej i genealogicznej, retrogresywnej i progresywnej oraz porównawczej. „Zasadniczo podstawą wyodrębnienia wyróżnianych przez historyków metod jest rodzaj wykorzystywanych przesłanek” (77). Metodę dedukcyjną i indukcyjną (autorzy proponują nazywać je w metodologii historii metodami pośrednimi i bezpośrednimi) rozróżnia się w zależności od tego, czy wnioskuje się ze źródeł zawierających bezpośrednio informacje o badanych faktach. Metodę filologiczną, genealogiczną i geograficzną rozróżnia się w zależności od tego, do jakiej nauki należą wykorzystywane w nich przesłanki. W wypadku gdy przesłanki, które się wykorzystuje, dotyczą faktów późniejszych aniżeli fakty badane, rozróżniamy metodę retrogresywną i progresywną. W metodzie porównawczej wnioskuje się z przesłanek dotyczących danych pochodzących z innego terenu. Autorzy podkreślają, że metody te nie wyłączają się nawzajem. Metoda filologiczna, retrogresywna i metoda porównawcza rozumiane jako ustalanie faktów w drodze wnioskowania per analogiam są szczególnymi przypadkami metody pośredniej. Niektóre metody mogą się wzajemnie łączyć — metoda filologiczna z metodą geograficzną, metoda geograficzna z metodą retrogresywną (por. 76—78).

3. Analiza i systematyka różnych metod statystycznych stosowanych w historii społeczno gospodarczej. W rozdziale tym autorzy chcą przedstawić sposoby analizy statystycznej stosowanej w pracach historyków gospodarczych i jednocześnie wskazać na metody, którymi dysponuje statystyka nowoczesna, a które mogłyby znaleźć zastosowanie także w badaniach historycznych. Omówione zostały tu: obliczenia oparte bezpośrednio na źródłach i obliczenia

szacunkowe; obliczenia wyczerpujące a badania reprezentacyjne; sposoby charakterystyki liczbowej zbiorowości statystycznej (średnie statystyczne, miary dyspersji i koncentracji, liczby względne, miary korelacji).

4. Ostatni, czwarty rozdział *Studiów* został poświęcony analizie różnych rodzajów wyjaśniania przyczynowego, popełnianych w nich dowolności oraz sposobu likwidowania tych dowolności. Autorzy przeprowadzają interpretację: wyjaśniania przy pomocy przyczyn rozumianych jako warunki wystarczające badanych faktów; wyjaśniania przy pomocy przyczyn rozumianych jako warunki w danej sytuacji niezbędne; wyjaśniania przy pomocy przyczyn rozumianych jako warunki sprzyjające; wyjaśniania przy pomocy przyczyn bezpośrednich i przyczyn pośrednich; wadliwości wielu wyjaśnień przyczynowych.

Praca podaje szeroką bibliografię.

Stanisław Katafias

HANNA BUCZYŃSKA: *Koło Wiedeńskie — początek neopozytywizmu*. — Warszawa 1960, Wiedza Powszechna, Seria: Myśli i Ludzie, str. 177, cena 15 zł.

Neopozytywizm, zapoczątkowany w 1929 roku przez Koło Wiedeńskie jest jednym z głównych kierunków filozoficznych XX wieku. Mimo że od chwili powstania filozofia ta uległa dużej ewolucji, to jednak podstawowe zasady pozostały niezmienione i po dzień dzisiejszy aktualne. Hanna Buczyńska cel swej pracy widzi w zarysowaniu generalnej charakterystyki filozofii neopozytywistycznej przez wskazanie pewnych jej podstawowych tez. Autorka pomija rozwój tego kierunku po okresie Koła Wiedeńskiego. W uwagach wstępnych zapoznaje czytelnika z głównymi przedstawicielami logicznego empiryzmu (M. Schlick, R. Carnap, Ph. Frank, H. Hahn, O. Neurath, F. Weismann) oraz ze stosunkiem istniejącym między filozofią Ernesta Macha a neopozytywizmem.

Przechodząc do omówienia poglądów członków Koła, autorka zajmuje się następującymi zagadnieniami: a) Empiryzm — Postulat walki z metafizyką. Zagadnienie zdań protokółarnych. Konstrukcja wiedzy ludzkiej. Zagadnienie treści i relacji w poznaniu. Immanentyzm teoriopoznawczy. b) Filozofia jako logiczna analiza języka — Logiczna analiza języka. Składnia logiczna języka. Zasada weryfikacji. Antymetafizyczny charakter zasady weryfikacji. Likwidacja filozofii metafizycznej. Fizykalizm. c) Antymetafizyka i metafizyka — Ideał doskonałego języka. Metafizyka neopozytywizmu.

W wyborze pism umieszczono fragmenty z prac M. Schlicka, R. Carnapa, L. Wittgensteina oraz fragment z „Wissenschaftliche Weltauffassung”. W zakończeniu podano bibliografię.

S. K.

ZBIGNIEW OGONOWSKI: *Socynianizm polski*. — Warszawa 1960, Wiedza Powszechna, Seria: Myśli i Ludzie, str. 251, cena 15,— zł.

Celem pracy jest wskazanie epokowego wpływu doktryny Faustusa Socynusa (1539—1604) na dalszy rozwój humanistycznej myśli polskiej. Silnie związany ze środowiskiem ariańskim Socyn doprowadził do złągodzenia istnie-

jących początkowo w zborze skrajności ideologicznych doktryny społeczno-politycznej, a w kwestiach religijnych wprowadził element racjonalistyczny. Autor obok szerokiego omówienia socynianizmu, zapoznaje również czytelnika z dziejami polskiego arianizmu. Szczególną uwagę zwraca autor na odrębności ideologiczne, jakie istniały w obrębie zboru (tryteizm, dyteizm, unitaryzm).

Praca została podzielona na dwie części: Zarys historyczny — Powstanie zboru ariańskiego (Arianizm polski przed Socynem). Faust Socyn — życie i umysłowość. Rozkwit arianizmu. Wygnanie arian z Polski. Część drugą stanowi światopogląd i doktryna socynian: U źródeł nowożytnej umysłowości. Racjonalizm religijny socynian. Socynianizm a deizm. Zagadnienie tolerancji. Państwo a Kościół.

Na wybór tekstów złożyły się fragmenty prac: Faustusa Socyna, Samuela Przypkowskiego, Joachima Stegmanna Starszego, Jonasza Szlichtynga, Andrzeja Wiszowatego, Jana Crell'a, oraz wyjątki z Katechizmu Rakowskiego. Zawarte zostały również opinie zachodnioeuropejskie o socynianizmie, wybrane z dzieł pisarzy: John Owen, J. A. Komensky, J. Hoornbeck, P. Jurieu, G. W. Leibniz, N. Aubert de Verse, I. Jaquelot, P. Bayle, T. Toulmin oraz J. A. Naigeon.

Praca podaje wykaz bibliograficzny.

S. K.

PODSTAWY FILOZOFII MARKSISTOWSKIEJ. Opracowanie zespołowe, przekład z języka rosyjskiego. Warszawa 1960, Książka i Wiedza, str. 902, cena w op. pl. 30,— zł.

Książka opracowana przez zespół autorski pod kierunkiem F. W. Konstantinowa, członka korespondenta Akademii Nauk ZSRR i wydana przez Instytut Filozofii Akademii Nauk ZSRR ukazała się w języku rosyjskim w maju 1958 r. Rękopis książki dyskutowany był w gronie wykładowców filozofii marksistowskiej, poddano go także ocenie na rozszerzonej sesji Instytutu Filozofii Akademii Nauk ZSRR. Niniejsze polskie wydanie oparte jest na drugim poprawionym wydaniu rosyjskim z roku 1959.

W myśl zamierzeń autorów książka ma być podręcznikiem filozofii marksistowskiej, przeznaczonym dla słuchaczy wyższych zakładów naukowych oraz dla potrzeb samokształcenia. Autorzy nie poprzestają na samym wykładzie zasad filozofii marksistowskiej, lecz podejmują także w pracy krytykę idealizmu i metafizyki. Nadto, jak czytamy w przedmowie: „...postawili sobie za cel zwalczanie zarówno rewizjonizmu, który obecnie stanowi główne niebezpieczeństwo wewnątrz ruchu komunistycznego i robotniczego, jak i dogmatyzmu, zadanie walki o twórcze ujmowanie zagadnień światopoglądu marksistowskiego”.

Książka dzieli się na dwie części poprzedzone poza przedmową obszernym ponad 140 stronicowym wstępem. Rozdział pierwszy wstępu zawiera informacje, dotyczące przedmiotu filozofii i jej powiązań z naukami szczegółowymi. W rozdziale II zatytułowanym „Walka materializmu i idealizmu w historii filozofii epoki przedmarksowskiej” przedstawione są główne etapy rozwoju myśli filozoficznej do czasu powstania materializmu dialektycznego i historycznego. Warunkom powstania, ogólnej charakterystyce i rozwojowi filozofii marksistowskiej poświęcony jest ostatni rozdział wstępu.

Dalsze rozważania rozpoczynają autorzy od stwierdzenia, iż poznanie materializmu dialektycznego i historycznego jest warunkiem niezbędnym zrozumienia zasad marksizmu-leninizmu. Filozofia, będąc bowiem elementem składowym marksizmu, stanowi zarazem teoretyczny fundament pozostałych jego części: ekonomii politycznej i teorii socjalizmu naukowego. Dzięki temu marksizm jest systemem wewnątrznie jednolitym. Jak stwierdzają dalej autorzy, materializm dialektyczny i historyczny jest twórczą kontynuacją dotychczasowego dorobku filozofii, nauki i postępu społecznego. Filozofia marksizmu jest nowym, jakościowo odmiennym etapem w rozwoju filozofii. Materializm dialektyczny nie jest filozofią kontemplacyjną, lecz filozofią czynu, uczącą jak przeobrażać świat. Jest to zarazem filozofia z natury swej antydogmatyczna. W zakończeniu zaś książki czytamy co następuje: „...nie ma obecnie najmniejszej wątpliwości, że jedynym godnym zaufania kompasem w nieustannym postępie ludzkiego poznania jest nie idealizm..., nie metafizyka, lecz prawdziwie naukowa filozofia współczesna — materializm dialektyczny. Filozofia ta zabezpiecza naukę przed błędnym objaśnianiem zjawisk, pozwala dokonać prawidłowej teoretycznej ich interpretacji. Nie stawia ona ludzkiemu poznaniu żadnych granic, nie absolutyzuje tych czy innych osiągnięć nauki, lecz wymaga nieustannego kroczenia naprzód, odkrywania coraz to nowych stron procesów zachodzących w otaczającym nas świecie i stosunkach społecznych w imię zwiększenia panowania człowieka nad przyrodą, w imię postępu ludzkości” (str. 889).

Systematyczny wykład zasad materializmu dialektycznego otrzymuje czytelnik w części I pracy; w II części omówione zostały założenia materializmu historycznego. Podsumowaniu i wysnuciu wniosków z przeprowadzonych rozważań służy zakończenie książki.

W literaturze polskiej nie ma podręcznika, który dawałby całościowe, na poziomie szkół wyższych, ujęcie zasad filozofii marksistowskiej. Niniejsze polskie tłumaczenie „Podstaw filozofii marksistowskiej” ma zapełnić tę lukę. Poza tłumaczeniem polskim ukazało się także tłumaczenie książki na języki niemiecki, czeski, bułgarski, rumuński i inne.

W. K.

Autoreferaty z odczytów i wykładów

JAN SRZEDNICKI: *Metoda analityczna współczesnej filozofii angielskiej*. (Oddział Pol. Tow. Filoz. w Warszawie, 13 grudnia 1960 r.).

Mówiąc o „Szkołe analitycznej” w Anglii mam na myśli nie to, co normalnie nazywamy szkołą analizy filozoficznej Moore’a i Russella jak również ich uczniów. Chodzi mi o tradycje wywodzące się z późniejszej filozofii Ludwika Wittgensteina. Jest to typ filozofii zupełnie różny od filozofii Moore’a lub Russella, a jednak wydaje mi się, że jest on w pewnym sensie kontynuacją tego samego nastawienia do problemów filozoficznych.

Tradycję filozoficzną, o której mówię, nazywa się dosyć często filozofią lingwistyczną, a to dlatego, że Wittgenstein zauważył, iż gdy odpowiemy

całkowicie wystarczająco na pytanie „Jakie jest dokładne znaczenie słowa prawda”, wtedy nie trzeba już odpowiadać na dwa znacznie na pozór ciekawsze i głębsze pytania, a mianowicie „Na czym polega właściwie natura prawdy” i „Co to jest pojęcie prawdy w swej najgłębszej istocie”.

Problemy filozoficzne są bardzo często, o ile nie zawsze, zagadkami powstałymi na tle prób użycia pewnych wyrażeń w sposób niezwykły lub nieprzewidziany. Prosty przykład takiej zagadki można znaleźć u W. James'a — wyobraźmy sobie, że na drzewie znajduje się wiewiórka, a po drugiej stronie drzewa myśliwy. Jeżeli myśliwy i wiewiórka obracają się dokoła pnia w sposób taki, że jest on zawsze pomiędzy nimi i że są zwrócenii do siebie twarzami, powstanie zagadka, gdy spytamy, czy myśliwy przebiegł dokoła wiewiórki, czy nie. Na pytanie to w języku polskim odpowiedzieć niepodobna — jakąkolwiek damy odpowiedź, zmieniamy znaczenie wyrażenia „obiegł dokoła”. Łatwo jednak zdać sobie sprawę, dlaczego tak jest i wtedy zagadka znika.

Poważne problemy filozoficzne, np. problem wolnej woli i problem, czy maszyny mogłyby myśleć, mają podobny charakter. Powstanie zagadki można wyjaśnić używając języka wyższego stopnia, nie jest to jednak wystarczające. Język jest jak gdyby systemem projekcji, w nim wyrażamy, cokolwiek chcemy komukolwiek zakomunikować. Język jest i musi być ogólny — gdyby się składał z samych imion własnych byłby bezużyteczny, gdyby ponadto każda nazwa własna była dokładną kopią przedmiotu nazwanego, to byłby gorzej niż bezużyteczny. Jednakowoż tylko w tym wypadku język nie zniekształcałby tego, do czego się odnosi. Sprawa ma się tu podobnie, jak z siatkami geograficznymi, nie są one podobne do terenu, który przedstawiają, ponadto zniekształcają ten teren — zniekształcenie takie jest jednak podstawą, na której opiera się użyteczność mapy. Objaśnianie zniekształceń powodowanych przez daną siatkę przez użycie innej siatki jest możliwe, pamiętać jednak należy, że każda siatka zniekształca — jedynym sposobem uwolnienia się od zniekształceń niezauważonych i mimowolnych jest opanowanie jednej przynajmniej siatki do tego stopnia, abyśmy jej mogli używać, zdając sobie sprawę zarówno z jej zalet, jak i wad.

Wittgenstein często przedstawiał filozofię jako dyscyplinę poświęconą podobnemu celowi — gdy napotykamy problem filozoficzny, to winniśmy przyrzeczyć się mu, dokładnie rozważyć wszystkie za i przeciw odnoszące się do najrozmaitszych proponowanych rozwiązań, dopóki nie zdamy sobie sprawy z tego, co powoduje zagadkę; wtedy przestanie ona nas niepokoić. Podobne rozwiązanie można zdaniem Wittgensteina pokazać, nie można go jednak, ze względów zrozumiałych, wypowiedzieć.

JAN SRZEDNICKI: *Metafory i niektóre pojęcia ogólne.* (Posiedzenie naukowe Katedry Estetyki U. W. w Warszawie, 16 grudnia 1960 r.).

Pogląd, że metafory są naturalnym punktem wyjścia dla rozszerzania znaczenia wyrazów, jest szeroko rozpowszechniony. Celem moim jest pogląd ten podważyć.

Normalnie biorąc, gdy rozszerzamy znaczenie wyrazu, to czynimy to włączając w zakres danej nazwy jakieś desygnaty, których ona poprzednio nie obejmowała. Zasadniczą rzeczą jest w tym wypadku gładka ciągłość pomiędzy starym a nowym znaczeniem danej nazwy. Prawdę tego stwierdzenia łatwo

zauważyć na przykładach. Powiedzmy np., że mam trzy kolory: — jasno szary, szary i ciemno szary; możliwe jest tedy rozszerzenie znaczenia nazwy „jasno szary” przez włączenie w jej zakres zakresu nazwy „szary”. Niemożliwe jest jednak rozszerzenie znaczenia nazwy „jasno szary” przez włączenie w jej zakres zakresu słowa „ciemno szary”, a wyłączenie zeń zakresu słowa „szary”.

Z drugiej strony możliwość utworzenia metafory zależy od braku ciągłości pomiędzy wyrażeniami porównywanymi, — i tak np. w powiedzeniu „Nie wszystko jest złotem, co się świeci” widzimy od razu, że zdanie to może być traktowane jako metafora tylko wtedy, jeżeli zastosowane jest tam, gdzie go nie można przyjąć w sposób zwyczajny albo do zwyczajnego zbliżony. Zdanie to jest metaforą, gdy rozmawiamy o charakterach ludzkich, nie jest nią, gdy mówimy o minerałach. Metafory, które od razu wyglądają na metafory, polegają na tym, że w jednym zdaniu łączymy wyrazy o znaczeniach bardzo od siebie różnych, albo zdania takie, gdzie jakieś wyrażenie jest użyte w sposób zupełnie nie charakterystyczny. Metaforą taką jest np. zdanie „Milczenie jest złotem”, nie ma tu bowiem mowy o takim rozszerzeniu znaczenia wyrazu „złoto”, aby do jego zakresu włączyć zakres słowa „milczenie”. To właśnie odległe użycie słowa „złoto” nadaje naszemu zdaniu posmak metafory i powoduje to, że musimy uchwycić jego sens. Warunki, które muszą być spełnione po to, aby rozszerzenie znaczenia wyrazu mogło mieć miejsce, są więc diametralnie różne od warunków, które muszą być spełnione po to, aby mogła powstać metafora.

Można by próbować dawać przykłady, które wyglądają jakoby przeczyły moim poglądom. Weźmy np. przenośnię: „Niedaleko stały bukiety drzew”, która tak wygląda, że — zdawałoby się może z łatwością spowodować rozszerzenie znaczenia wyrazu „bukiet”. Wydaje mi się, że pogląd taki jest mylny. Charakterystyczną cechą bukietu jest nie to, że składa się z kwiecica, ale to, że łodygi są związane ze sobą, a nie złączone z grządką; typowo powiadamy: Rzuciłem bukiet, podałem bukiet itp. Można rozszerzyć znaczenie tego wyrazu i mówić o bukietach trawy lub gałązek, gdy jednak bukietem nazywamy kępę rosnących roślin, to używamy tego słowa bardzo nietypowo, na tyle nietypowo, że nieprawdopodobnym jest, aby znaczenie tego wyrazu mogło kiedykolwiek rozszerzyć się w sposób taki, aby to użycie stało się normalnym.

Używając przykładów innych np. „Mao Tse Tung zaszachował Czang Kai Czeka” również niepodobna obalić tezy bronionej w tym odczycie. Nie twierdząc oczywiście, że nie można znaleźć przykładów niejasnych i trudnych do zakwalifikowania, uważam jednak, że można je wszystkie w zasadzie zrozumieć na podstawie powyższej dyskusji.

JAN SRZEDNICKI: O wyłączaniu logicznie koniecznym.
(Zakład Logiki PAN w Warszawie, 17 grudnia 1960 r.).

Przykładem wyłączania logicznie koniecznego jest stwierdzenie: „Nic nie może być czerwone i żółte naraz na całej swej powierzchni”, nazwijmy je stwierdzeniem wyłączania; nazwijmy też stwierdzenie: „Coś mogłoby być czerwone i żółte naraz na całej swej powierzchni”, ogólnym stwierdzeniem zgodności, a stwierdzenie: „Ta ściana jest czerwona i żółta na całej swej powierzchni” szczegółowym stwierdzeniem zgodności. Nadając tym stwierdzeniom powyższe nazwy, chcę tylko ułat-

więc dyskusję, a nie chcę sugerować jakiegokolwiek teorii dotyczącej logicznie koniecznego wyłączenia.

Problem nasz teraz można przedstawić jak następuje: Stwierdzenie wyłączenia rozumiemy i zauważamy natychmiast, że jest bezsprzecznie prawdziwe. Jest to więc stwierdzenie sensowne, posiadające pełne znaczenie. Powiadamy jednak, że wiemy, iż to stwierdzenie jest koniecznie prawdziwe dlatego, że nie można sobie nawet wyobrazić tego, aby szczegółowe stwierdzenie zgodności mogło być użyte szczerze i właściwie. Niepodobna nawet próbować rozważać, czy jest ono prawdziwe — stwierdzenie to jest nonsensem, podobnie jak nonsensem jest twierdzić, że kot znikł a z nami pozostał tylko jego uśmiech; stwierdzenie to nie jest stwierdzeniem sprzecznym, nie można nawet twierdzić, że jest ono fałszem.

Ogólne stwierdzenie zgodności, będąc uogólnieniem szczegółowego, jest również nonsensem. Stwierdzenie wyłączenia jest jego zaprzeczeniem. Zaprzeczenie nonsensu winno być samo w sobie nonsensem. Jeżeli przeczę „Hipokryzja nie jest czerwona”, nie wyrażam się z większym sensem, niż wtedy, gdy twierdzę „Hipokryzja jest czerwona”. Jak więc możliwe jest zrozumienie stwierdzenia wyłączenia?

Nie możemy przyjąć często ofiarowywanych tłumaczeń, jakoby np. stwierdzenie wyłączenia oznajmiało coś o używaniu nazw kolorów w języku polskim. Nie możemy takiego tłumaczenia przyjąć, ponieważ łatwo zauważyć, że stwierdzenie wyłączenia stwierdza coś o kolorowych powierzchniach lub o kolorach, nie stwierdza natomiast nic o polskich nazwach kolorów. Ponadto zdanie podane jako ekwiwalent, to jest zdanie: „Nazwy kolorów w języku polskim odnoszą się do wzajemnie wyłączających się cech charakterystycznych powierzchni przedmiotów” jest prawdziwe, ale nie konieczne prawdziwe, podczas gdy stwierdzenie wyłączenia jest koniecznie prawdziwe.

Moim zdaniem rozwiązanie naszego problemu leży w innym kierunku. Trudność polega właściwie na tym, że nie wystarcza nam normalnie to, że ktoś odrzucił czyjś pogląd; winien on wyjaśnić, o jakiego typu odrzucenie mu chodzi. Możemy więc powiedzieć: Odrzucam twierdzenie Carlosa jako fałszywe, możemy też powiedzieć: Odrzucam twierdzenie Julii jako nonsens. Uczyniliśmy słusznie, jeżeli np. Julia stwierdziła, że hipokryzja jest czerwona, podczas gdy Carlos stwierdził, że Kraków jest stolicą Mazowsza. Jeżeli było na odwrót, zachowaliśmy się niewłaściwie. Jeżeli odrzucamy stwierdzenie Teli-meny i jeżeli nas zapytają, czy uważamy je za fałsz, czy za nonsens, a my odpowiadamy, że ani jedno ani drugie, zachowujemy się bez sensu. Trudność nasza polega na tym, że odrzucając ogólne stwierdzenie zgodności tj. stwierdzając wyłączenie, nie możemy powiedzieć, że odrzucamy je jako fałsz, po prostu dla tego, że jest bezsensem i nie możemy powiedzieć, że odrzucamy je jako bezsens, ponieważ nie wyrażamy żadnej opinii na temat tego stwierdzenia, a odrzucamy je w takiej formie, jaka jest właściwa dla odrzucania stwierdzeń fałszywych.

Rozwiązaniem problemu jest stwierdzenie, że niesłusznie jest nalegać na to, aby odrzucenie ogólnego stwierdzenia zgodności miało być interpretowane jako odrzucenie jako fałsz lub też jako odrzucenie jako nonsens. Dyskusja na ten temat wykazuje jasno, że istnieją wypadki odrzucenia takie, iż niewłaściwym jest żądanie podobnego wytłumaczenia. Pogląd powyższy nie prowadzi do poglądu, że żądanie tego wytłumaczenia jest niewłaściwe w wypadkach, gdzie podobnej niezwykłości stwierdzenia odrzucanego nie udowodniono.

JAN SRZEDNICKI: W sprawie pojęcia prawdy. (Oddział Pol. Tow. Filoz. w Toruniu, 19 grudnia 1960 r.).

Prawdziwymi lub fałszywymi są stwierdzenia, a nie np. sądy lub zdania. Stwierdzenie jest tym, co stwierdzający uzyskuje, gdy wypowiada zdanie. Różni mówcy mogą stwierdzić to samo w różnych językach i o różnym czasie.

O prawdzie można mówić w sensie zasadniczym i wtórnym. Nam chodzi jedynie o sens zasadniczy, z tego też względu odrzucamy np. absolutne idealistyczne rozwiązania naszego problemu. Odrzucić również należy rozwiązanie A. Tarskiego, nie stosuje się ono bowiem do zagadnienia filozoficznego, a tylko do specjalnych zagadnień formalnych.

Próba Ramsey'a i Strawsona, przedstawienia prawdy jako zwykłego znaku (lecz nie stwierdzenia) akceptacji, musi być również odrzucona.

W rzeczywistości stwierdzenie prawdy jest stwierdzeniem rzeczywistym, które stwierdza, że dane stwierdzenie p stwierdza fakt. Podstawą stwierdzenia „ p jest prawdziwe” jest to, że stwierdzający sam jest gotów stwierdzić p . To jednak nie może być wystarczającym kryterium. Kryterium takiego musimy szukać np. w konkretnej sytuacji p — jest więc ono identyczne z kryterium, którego używamy dla sprawdzenia stwierdzenia przedmiotowego p . Różnica pomiędzy „ p ” i „ p jest prawdziwe” polega na tym, że „ p ” odnosi się wprost do konkretnej sytuacji p , podczas gdy „ p jest prawdziwe” odnosi się do tej sytuacji nie wprost, tylko poprzez „ p ”. Stwierdzenie prawdy odnosi się wprost do stwierdzenia przedmiotowego p .

HELENA LELESZ: Helena Konczewska (1887—1959). (Oddział Pol. Tow. Filoz. w Toruniu, 29 listopada 1960 r.).

Helena Konczewska należy do typu naukowców nieprzystosowanych do warunków naszych czasów. Zagłębiała w swych myślach, oddana całkowicie pracy naukowej, żyła poza życiem realnym, daleka od trosk dnia powszedniego. Wrodzone skłonności pod tym względem pogłębiła choroba i warunki życia.

Urodziła się na wsi w Brzeźnie koło Chełma Lubelskiego. Wykształcenie średnie otrzymała w Warszawie. Na studia uniwersyteckie udała się do Paryża (Sorbonny). W 1912 r. uzyskała licencjat z nauk przyrodniczych (*Diplôme de Licencié ès Science*); w 1925 r. — licencjat z filozofii (*Diplôme de Licencié ès Lettres*); w 1927 r. — dyplom Wyższych Studiów Filozoficznych (*Diplôme d'Etudes Supérieures de Philosophie*); w 1937 r. — doktorat państwowy (*Diplôme de Docteur ès Lettres*). Przed drugą wojną światową wróciła do kraju. Rozwijająca się choroba (postępowały reumatyzm stawowy) zmusza ją do zamieszkania na wsi przy rodzinie, wreszcie przykuwa ją do łóżka, pomimo to Konczewska nie przestaje pracować nad zagadnieniami ją interesującymi. Utrzymuje stały kontakt z Paryżem, posyła artykuły do pism francuskich i polskich, opracowuje przekłady, przeprowadza rewizję językową prac drukowanych w języku francuskim w wydawnictwach Polskiej Akademii Nauk: „Paleontologia Polonica” i „Acta Geologica Polonica”. Do ostatnich chwil swego życia zachowuje umysł jasny, żywe zainteresowanie sprawami naukowymi i niezłomną wolę pracy. Gdy stan jej zdrowia pogorszył się, główną jej troską było to, że nie jest w możności pracować tak, jakby chciała.

Konczewska całe swoje życie, bez reszty, poświęciła filozofii, a miała możliwość wyboru. Życie osobiste, bardziej radosne, życie towarzyskie stało

przed nią otwarte. Jej nieprzeciętna uroda, szczerść i prostota obejścia, bystrość umysłu, dowcip — zjednywały jej sympatię wszystkich, którzy mieli z nią do czynienia. I nie bez tego, aby to życie bardziej bujne nie miało dla niej uroku, ale obdarzona niezwykle silną wolą umiała usunąć wszelkie przeszkody do realizacji zamierzonego celu.

Dorobek naukowy Konczewskiej jest poważny; oto jej prace: *Le Problème de la Substance*, Paris, Vrin, 1937, 300 str., in 8°, *Contingence, Liberté et la Personnalité humaine*, Paris, 1937, 189 str., in 8°, *L'Unité de la Matière et le Problème des Transmutations*, Paris, 1939, 295 str., in 8°, *Les Métamorphoses de l'Espace et du Temps dans le Mémoire*. *Journal de Psychologie*, 1949; *La Crise de la Physique contemporaine et la Conversion idealiste*, *Revue Philosophique*, 1955; *Les Eléments de la Philosophie de Newton et la Physique contemporaine*, *Revue d'Histoire des Sciences*, 1955. Sprawozdania z prac polskich francuskich: J. Reutt, *Étude sur l'Hésitation* w *Année Psychologique*, 1951, L. Infeld, *Souvenir au sujet d'Einstein*, w *Année Psychologique*, 1957. Prace drukowane w Polsce: *Konflikty fizyczno-filozoficzne na tle pojęcia podmiotowości w fizyce kwantowej* — referat drukowany w *Rocznikach Akademii Umiejętności w Krakowie*, t. LIII, nr 1, 1952, przekład książki Voltaire'a *Elementy Filozofii Newtona*, W-wa, PWN, 1956.

Prace Konczewskiej cechuje duża erudycja i umiejętność czerpania z różnorodnych dziedzin materiału do interesujących ją zagadnień. Wywody jej są subtelne, oparte nie tylko na gruntownej znajomości, lecz i głębokim przemyśleniu prac innych filozofów. Umysł niezależny, krytyczny lecz życzliwy i bezstronne podejście do poglądów, które jej nie odpowiadają. Stanowisko badacza szukającego prawdy dla prawdy. Myśl jasna, daleka od zawiłych metafizycznych spekulacji. Język — niemal literacki, giętki, oddający subtelności myśli. Prace jej są jednak dosyć trudne do czytania, gdyż wymagają przygotowania nie tylko z filozofii, lecz i nauk przyrodniczych. Konczewska opiera się w swych twierdzeniach na różnorodnym i obfitym materiale, czerpanym z fizyki, chemii, biologii i psychologii, zakładając, że materiał ten jest dobrze znany czytelnikowi.

Nie sposób jest na kilku stronach podać jasny i wyczerpujący obraz prac Konczewskiej, ograniczam się więc do zreferowania jednego tylko, lecz najbardziej jej bliskiego zagadnienia, a mianowicie zagadnienia wolności woli, opracowanego w książce: *Contingence, Liberté et la Personnalité humaine*. Streszczenie, które podam, nie może dać dostatecznego pojęcia o wartości naukowej tej pracy. Muszę bowiem ograniczyć się do zwięzłego, niemal schematycznego przedstawienia kilku myśli przewodnich. Pomijam np. ciekawe i głębokie rozważania, odnoszące się do niektórych aktualnych zagadnień epistemologicznych, np. zagadnienia charakteru kontyngentnego rzeczywistości, zagadnienia determinizmu i indeterminizmu w fizyce itp.

Zagadnienie wolności jest przedmiotem odwiecznego sporu pomiędzy zwolennikami determinizmu i indeterminizmu. Konczewska zastrzega się, że nie należy ani do jednego, ani do drugiego obozu, a to z następujących powodów: Pojęcie determinizmu powstało na gruncie badań fizycznych i zostało zastosowane do całkiem odrębnej dziedziny, jaką jest psychika człowieka. Dla tych to przyczyn współczesne pojęcia indeterminizmu w fizyce nie są argumentami na korzyść wolności woli. Autorka stoi na stanowisku współczesnej jej epistemologii francuskiej, a mianowicie, uznaje istnienie rzeczywistości niezależnej od umysłu poznającego, lecz przyznaje człowiekowi możliwość różnej interpre-

tacji rzeczywistości i możność różnego jej wykorzystania dla swoich celów. Rzeczywistość jest kontyngentna, tzn. że może być postrzegana i pojmowana w różny sposób i że można wybierać między tymi sposobami. Determinizm i indeterminizm są to dwie różne postawy wobec rzeczywistości i dwa różne sposoby działania w życiu praktycznym. Zastosowując ten punkt widzenia do pojęcia wolności działania człowieka, Konczewska interpretuje wolność w sposób oryginalny, sobie właściwy i przeciwstawia się poglądom swoich poprzedników: Renouvier'a, Lequier'a, Fouillée'go i innych.

Według Konczewskiej wolność przejawia się w dążeniu człowieka do wyzwolenia się z narzuconych mu form myślenia i działania, a więc wyraża się i w wysiłku pojmowania otaczającej go rzeczywistości i w sposobie postępowania, które odpowiadają jego wymaganiom.

Jednakże Konczewska nie bierze za punkt wyjścia psychiki jednostki indywidualnej, której analiza ujawnia niezmierną złożoność i sprzeczności, nie pozwalające na jasne jej ujęcie. Jednostka ludzka należy jednocześnie do świata fizycznego, biologicznego, psychologicznego i społecznego. Aby wyjaśnić jej naturę, należałoby uwzględnić nieskończoną ilość przyczyn i warunków bardzo różnorodnych i nigdy nie miałyby się pewności, że wszystkie zostały wyczerpane. Wobec tego Konczewska opiera się nie na analizie subiektywnych doświadczeń jednostki, lecz na analizie realnych, konkretnych warunków działalności ludzkiej w ogóle, warunków, które wskazują, w jaki sposób pojęcie wolności powstaje w świadomości każdego człowieka. Tymi warunkami są: 1. pojęcie zmiany danego stanu rzeczy, 2. pojęcie celu postępowania, 3. pojęcie możności wyboru wśród różnych możliwości:

1. Przed podjęciem jakiejś decyzji nie zapytujemy, czy mamy wolną wolę, lecz czy zamierzony czyn jest możliwy do wykonania. Pojęcie możliwości zmiany wynika z nabytego doświadczenia i chęci zmiany tego, co istnieje.

2. Pojęcie wolności czynu jest związane z pojęciem celu. Celem czynu jest zmiana w pewnym sensie rzeczywistości obecnej. Cel nadaje kierunek działaniu i jedność wewnętrzną, powiązanie w całość poszczególnych czynów. Cel źródło swe ma w przeszłości, lecz skierowany jest ku przyszłości, której jeszcze nie ma i która różnie może być wyobrażana i realizowana.

3. Problem wolności związany jest z pojęciem wyboru. Możliwość wyboru jest warunkiem wszelkiego poznawania i działania. I tak przy poznawaniu wybór jest niezbędnym warunkiem np. przy postrzeganiu, rozumowaniu, w pracy naukowej (wybór argumentów, hipotez, teorii itp.). Jeżeli chodzi o działanie — konieczność wyboru wynika ze złożoności natury ludzkiej, zmienności uczuć i zainteresowań, sprzeczności dążeń, z oddziaływania podświadomej zawartości życia psychicznego. Stąd wynika, że pojęcie wolności związane jest z pojęciem możliwości wyboru wśród różnych możliwości i z poczuciem, że można by było wybrać inaczej, niż to uczyniliśmy.

Najwyższy stopień wolności wyraża się w wyborze postawy moralnej. Postawa moralna polega na przypisywaniu wartości czynom, które mają znaczenie ogólne, wyższe ponad upodobania indywidualne. Wybór postawy moralnej jest wynikiem przyjętego z pełną świadomością systemu wartości, może być umotywowany, wyraża stałą postawę człowieka, tworzy jego osobowość. Gdy wybór ten nie został dokonany, lub nie przeniknął głębiej całej psychiki (co zdarza się bardzo często), jednostka nie ma linii wytycznej działania, ocenia wszelkie wartości spontanicznie pod wpływem chwilowo przeżywanych uczuć. Jej postawa moralna jest niewyraźna, niezdecydowana, postępowanie często niekonsekwentne i czyny sprzeczne.

Druga zasadnicza funkcja wolności, obok wyboru postawy moralnej, polega na możliwości rekonstrukcji, a nawet całkowitego porzucenia dawnego i przyjęcia nowego systemu wartości. Tego rodzaju rekonstrukcję nazywa Konieczewska konwersją (nawróceniem), lecz nadaje jej znaczenie ogólne, nie tylko religijne. Konwersja zachodzi wówczas, gdy jednostka przeżywa głęboki kryzys moralny, który zmusza ją do przemyślenia na nowo celu i zasad życia i powoduje zmianę wierzeń, poglądów, przyzwyczajzeń. W ten sposób jednostka tworzy na nowo i określa swoją osobowość. Konwersja jest wynikiem powolnych zmian, które zachodzą w podświadomości. Dla potwierdzenia swych wywodów, Konieczewska przeprowadza głęboką i wnikliwą analizę przeżyć konwersji u św. Augustyna, Lwa Tołstoja, Beethovena i Artura Rimbeau.

Jak wynika z powyższych rozważań, Konieczewska przenosi punkt ciężkości z analizy przyczyn na analizę warunków działalności ludzkiej. Nie neguje znaczenia i wartości powiązań przyczynowych, ale znając dokładnie trudności nie do pokonania, jakie napotykają zwolennicy determinizmu — stawia zagadnienie inaczej. Jej praca wyraża nowe, oryginalne podejście do zagadnienia wolności. Jej twierdzenia są zgodne z intuicyjnym poczuciem każdej działającej jednostki, są wyjaśnieniem i uzasadnieniem tego poczucia.

JERZY BRAUN: Istota i zadania filozofii. (Oddział Pol. Tow. Filoz. w Toruniu, 1960 r.).

Wstęp. Temat referatu jest tak rozległy, że wymagałby konfrontacji z aktualnymi prądami filozoficznymi, a w szczególności z rozwojem logiki matematycznej, oraz logicznej teorii nauki, a także tendencjami minimalistycznymi, reprezentowanymi w pierwszym rzędzie przez neopozytywizm „szkoły wiedeńskiej” i zmierzającymi do likwidacji filozofii przez sprowadzenie jej do problemów pozornych (*Scheinprobleme*), a nawet przez negację ich sensowności. Z drugiej strony nie można pominąć wiekowej tradycji w formowaniu się pojęcia filozofii jako „nauki nauk”, mającej swe własne zagadnienia i wypracowane metody poznawcze. Wreszcie obrona autonomii filozofii i sensowności jej zagadnień wymagałaby wyluskania z niej i ustalenia jakichś niezmiennych, elementarnych pojęć, do których powraca ona nieuchronnie, czego dowodem jest choćby renesans arystotelizmu w ostatnim dziesięcioleciu, szczególnie we Francji, Niemczech, Ameryce i Anglii.

Ponieważ uwzględnienie całej tej problematyki w jednym referacie jest niemożliwe, ograniczam się do aspektu historycznego, który możnaby streścić w zdaniu: pojęcie filozofii w dziejowym rozwoju.

Geneza filozofii i próby jej zdefiniowania. Pojęcie prawdy (*aletheia*) powstawało u starożytnych Greków z pojęcia „mowy” (*legein*), dialogu, czyli z dialektycznego przeciwstawienia poglądów. U preokratyków wiązało się też z wyrazem „*lethe*” (zapomnienie), jako stan przecięcia niepamięci, z jaką dusze przychodzą na świat, przypominania sobie wiecznego porządku idei w świecie boskiego rozumu (*Nous*). Stworzenie pojęcia *Nous* ma znaczenie przełomowe dla filozofii greckiej, pozwala bowiem wprowadzić rozróżnienie między poznaniem empirycznym tego co indywidualne, zmienne, przemijające w czasie, a poznaniem transcendentálním tego, co powszechne, wieczne i niezmienne. Pierwsze jest pozorem (*phainomenon*), drugie istotą rzeczy (*noumenon*). Jest to właśnie byt w sobie (*Nous*), jeden i absolutny, w przeciwieństwie do mnogości zjawisk. Wg Parmenidesa i Zenona

z Elei zadaniem filozofii jest wzniesienie się ponad kalejdoskop efemerycznych bytów do oglądu umysłowego Bytu samego w sobie, czyli aktu czystej *noesis*, która jest aktualnością boskiego *Nous* w umyśle filozofa.

W ten sposób poznaniu dyskursywnemu, dochodzącemu do prawdy drogą pośrednią, przez wnioskowanie, przeciwstawione zostało poznanie intuitywne, przez ogląd bezpośredni istoty rzeczy (*esencja, ousia*). Tak powstało pojęcie *episteme*, nauki o różnych rodzajach i stopniach poznania, stanowiącej początek późniejszej epistemologii, tj. teorii poznania. Zająła ona miejsce pośrednie między naukami szczegółowymi (*epistemai*) a filozofią w ścisłym tego słowa znaczeniu, jako apodyktyka, sztuka dedukcji demonstratywnej z pierwszych zasad. Stała się ona koniecznym wstępem do filozofii, jako nauki (jako bycie) lub też nauki o pierwszych przyczynach wszystkiego co istnieje. Tak narodziło się — w odróżnieniu od epistemologii — pojęcie metafizyki.

Oderwanie się filozofii od fizyki i logiki, jako nauki o formach poprawnego rozumowania, nastąpiło więc dopiero wtedy, gdy zrozumiano, że jest ona wiedzą o samym byciu (*on he on*), którego intuicja powstaje w umyśle przez prostą refleksję transcendentálną, tj. przez odróżnienie podmiotu od przedmiotu, esencji rzeczy od ich egzystencji, wiedzy od bytu.

Uwikłanie filozofii w poznanie indukcyjne i dedukcyjne. Mimo to fizyka i logika, a więc indukcja i dedukcja, wpływały przez długie wieki i wpływają jeszcze dziś na zamazanie charakteru i zadań filozofii jako autonomicznej dyscypliny. Aby tedy ułatwić adekwatną definicję filozofii, trzeba usunąć dwa zasadnicze nieporozumienia: 1) doświadczenie nie może być w filozofii kryterium prawdy, lecz tylko punktem wyjścia w rozumowaniu; 2) dedukcja z aksjomatów nie może być źródłem poznania w filozofii, gdyż jest ona tylko narzędziem weryfikacji w sensie czysto formalnym.

Przesąd indukcyjny pojawia się naprzód u empiryków jońskich, następnie powraca w *Instauratio magna* F. Bacona, a podważony przez sceptycyzm teoriopoznawczy Hume'a, kwestionujący zasadę przyczynowości jako podstawę sprawdzalności empirycznej, występuje po raz trzeci pod postacią pozytywizmu i tzw. „filozofii naukowej” (syntezy nauk szczegółowych), a wreszcie neopozytywizmu zmierzającego do likwidacji filozofii.

Fala pierwsza zahamowana została przez Parmenidesa, druga przez filozofów-matematyków, jak Kartezjusz, Spinoza, Leibniz, którzy prawdom przygodnym (indukcyjnym) przeciwstawili prawdy aprioryczne, konieczne i powszechne, wyposażone w pewność intuicyjną. Fala trzecia trwa dotąd wzmocniona zdumiewającymi postępami nowoczesnej fizyki, choć postępy te przypisać trzeba w głównej mierze metodzie matematycznej i jej konstrukcjom apriorycznym.

Po atakach empiryzmu następowały zazwyczaj próby oparcia metafizyki na metodzie logiczno-aksjomatycznej, dającej systemom filozoficznym pozor pewności apodyktycznej. Kant nazwał ten rodzaj metafizyki, zapoczątkowanej przez platonizm „myśleniem dogmatycznym”, wierzącym w stworzenie obiektywnej nauki o wszechświecie bez zbadania wprzód możliwości poznawczych samego rozumu. Druga ofensywa metody dedukcyjnej rozpoczęta przez Lullusa, utworowana została przez prąd epistemologiczny (od Locke'a do Leibniza) i krytykę rozumu Kanta, a wyraziła się szczególnie w dążności Spinozy do sformalizowania nawet etyki oraz w ideale *Mathesis universalis* (Leibniz). Próba Hegla stworzenia metafizyki rozpoczynającej nie od świata danego w doświadczeniu zmysłowym, lecz od transcendentálnej, wyprowadzonej

wprost z absolutu „Logiki” jest również wykładnikiem tej tendencji. Trzecim regresem do pierwszych aksjomatów rozumowania jest współczesna logistyka z rachunkiem zdań i metodologią nauk dedukcyjnych. Jednakże system aksjomatów i aparat weryfikacji formalnej nie może zastąpić filozofii, gdyż jej specyficzne problemy: transcendencja rozumu, istnienie bytów wolnych, rozwiązanie antynomii, proporcja umysłu i bytu, niezniszczalność podmiotu transcendentalnego, istnienie pierwszej przyczyny, natura Absolutu — nie mieszczą się w tych ramach.

Przedmiot i zadania filozofii. W poprawnej definicji filozofii wolno nam przyjąć jedynie istnienie podmiotu myślącego i czegoś co stanowi jego najogólniejszy przedmiot. Są to dwa podstawowe składniki, z których powstaje pojęcie rzeczywistości, a więc elementy intuitywne transcendentalnej refleksji, od których zaczyna się myślenie filozoficzne. Na nich opiera się definicja filozofii jako wiedzy o bycie samym w sobie (*in universali*), w odróżnieniu od nauk szczegółowych, traktujących o bytach jednostkowych i ich zbiorach. Idee i czynności poznawcze, którymi zajmuje się epistemologia, należą do samej istoty tej wiedzy, a nie do jej formy logicznej czy psychologicznej, jak mniemały różne szkoły neokantyzmu.

Czynniki te to: 1) odróżnienie subiektywnego od obiektywnego, czyli wiedzy (schol. *ens rationis*) od bytu (schol. *ens reale*), 2) rozróżnienie idei poznawczych myślenia dyskursywnego (jak kategorie i aksjomaty) od idei poznawczych myślenia filozoficznego *sensu stricto* (jak transcendentale, podmiot i przedmiot, myśl i rzecz etc.), 3) dialektyka transcendentalna, czyli ruch poznawczy umysłu przez przeciwstawianie wiedzy i bytu, 4) sformułowanie problemu rzeczywistości jako jedni najwyższej tych elementów (Absolut).

Tak przekraczamy granicę indukcji i dedukcji, odsłaniając horyzont transcendentalny filozofii. Określa on przedmiot materialny i formalny filozofii, którym jest rzeczywistość w sobie oraz rozbita na wyżej wymienione składniki. Obejmuje ona zarówno byt obiektywny (poza umysłem) jak i byt intencjonalny, czyli ideę bytu w umyśle. Jest to pozorna tautologia ujęta w formule tożsamości ($A = A$). Z niej jednak wywieść można zarówno pojęcie Świata jak i pojęcie Rozumu (duszy) a nawet pojęcie ich wspólnej podstawy (Absolutu), które nie jest bezpośrednim przedmiotem, lecz ideałem filozofii.

Wznosi nas ono z horyzontu transcendentalnego, tj. przeciwstawienia umysłu i bytu, w horyzont czystej transcendencji, w którym dyskurs i intuicja zbiegają się w sobą. W tym kierunku zmierzają główne linie spekulacji filozoficznej, od myśli antycznej, poprzez tradycyjne systemy scholastyczne aż do współczesnej redukcji fenomenologicznej, filozofii egzystencji (również i tomistycznej) oraz nowego obiektywizmu metafizycznego. Cechą filozofii XX-go w. jest postawienie na nowo odwiecznego problemu transcendencji bytu w sobie. Przykład tej tendencji stanowi zarówno fenomenologia, jak egzystencjalizm, zarówno odradzający się tomizm jak augustynizm. Zaznaczała się ona już w polskiej filozofii XIX w. u Cieszkowskiego i Trentowskiego, a przede wszystkim u Wrońskiego, którego system jest typową filozofią Absolutu.

To ostatnie stwierdzenie dowodzi, że tendencje minimalistyczne nie są bynajmniej reprezentatywne dla naszego wieku, gdyż nie są w stanie zatrzymać głównego nurtu filozofii, dążącego do rozwiązania najwyższej zagadki bytu.

Przegląd czasopism

I

Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej Nr 2. LEŚNIAK K. — O teoretycznych i historycznych podstawach indukcji Franciszka Bacona, 3—80. KROŃSKI T. — Koncepcje filozoficzne mesjanistów polskich w połowie XIX wieku, 81—124. RADGOWSKI M. — Rozwój poglądów filozoficznych ks. Franciszka Krupińskiego, 125—158. Z eschatologii Braci Polskich (cz. II) (Ernesta Sonera „Demonstratio theologica et philosophica, quod aeterna impiorum supplicia argeunt non Dei iustitiam, sed potius iniustitiam”). Wydali: Lech Szczucki i Tadeusz Bieńkowski, 159—200. Listy Mikołaja Spieszniwa o Henryku Kamieńskim. Wydał: Bronisław Baczko, 201—218.

Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej Nr 3. SZERER M. — Dwie reakcje na Rewolucję Francuską w angielskiej myśli społeczno-politycznej, 3—60. SZACKI J. — Wiadomość o Janie Ludwiku Żukowskim, 61—80. MITRI-NOVIC. — Z przeszłości ideologii socjalistycznej w Serbii (Svetozar Marković), 81—126. Księga wizytacji zborów podgórskich. Z rękopisu Biblioteki Nemzeti Muzeum w Budapeszcie. Wydali: Lech Szczucki i Janusz Tazbir, 127—172. Materiały z historii polskiej myśli społeczno-politycznej lat 60-tych XIX wieku (Le Peuple Polonais). Wydał: Stanisław Szeffler, 173—209.

Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej Nr 4. TRYBUSIEWICZ J. — Zagadnienia historyzmu w twórczości Jana Pawła Woronicza, 5—66. SZACKI J. — Mochnacki i problem historii, 67—100. BACZKO B. — Problemy historyzmu w filozofii społecznej Henryka Kamieńskiego, 101—150. WALICKI A. — Słowianofile i okcydentaliści (Z dziejów problematyki narodu i problematyki historyzmu w myśli rosyjskiej pierwszej połowy XIX wieku). 151—216. KUDE-ROWICZ Z. — Młody Marks a romantyczna koncepcja stosunku jednostki do społeczeństwa. 217—248. Notaty Karola Marksa z „Histoire de Pologne” Joachima Lelewela. Wydała z rękopisu Nina Assorodobraj, 249—273.

Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej Nr 5. BAUMAN Z. — Socjologia Vilfreda Pareta, 5—38. GOSTKOW-

SKI Z. — Teoria stereotypu i poglądy na opinię publiczną Waltera Lippmanna, 39—84. KŁOSKOWSKA A. — Koncepcje typu osobowości we współczesnej antropologii kulturalnej, 85—140. OŻAROWSKI J. — Metoda transcendentna a problem poznania syntetycznego w szkole marburskiej, 141—168. PRZEŁĘC-KI M. — Operacjonizm, 169—186.

II

Roczniki Filozoficzne T. VII, z. 2 (1959) BEDNARSKI O. F. — Zagadnienie ambicji według św. Tomasza, 5—19. STRZESZEWSKI CZ. — Z problematyki jałmużny u św. Tomasza, 21—25. CZUMA I. — Preliminaria do rozważań o stosunku etyki do nauk praktycznych, 27—67. ŚLIPKO T. ks. — Spór o naturalną funkcję słowa, 69—93. RODZIŃSKI A. — Własność w pierwszej gminie chrześcijańskiej, 95—123. ZDANIEWICZ W. ks. — Znaczenie augustyńskiej filozofii pracy, 125—150. Materiały: SZYMAŃSKI W. K. O. — Zestawienie i treściowa analiza tekstów z dzieł św. Tomasza z Akwinu jako podstawa do interpretacji pojęcia pogańskiej i chrześcijańskiej świętości, 151—173. Recenzje, 175—184.

Roczniki Filozoficzne Tom VII, z. 3 (1959). Prace z zakresu filozofii przyrody. KŁÓSAK K. ks. — Zagadnienie współistnienia filozofii przyrody z nowożytną fizyką teoretyczną, 5—38. MAZIERSKI S. ks. — Fizykalne a filozoficzne wyjaśnianie rzeczywistości, 39—68. SEDLAK W. ks. — Ewolucja biochemiczna i teoria silicydów, 69—112. MOZOŁOWSKI W. — Jedność świata żywego w poglądach biochemika, 113—122. KAMIŃSKI J. — Czy wszechświat jest skończony?, 123—137.

Roczniki Filozoficzne Tom VII, z. 4 (1959). Prace z zakresu psychologii. PA-STUSZKA J. ks. — Osobowość św. Tomasza z Akwinu. Szkic psychologiczny, 5—20. KUJAWSKA J., — Jan Władysław Dawid w polskiej literaturze psychologiczno-pedagogicznej, 21—50. WIERZBICKI S. ks. — Uczucie miłości według św. Tomasza z Akwinu, 51—60. PŁUŻEK Z. — Psychologia kliniczna, 61—78. ŚLIWIŃSKI R. ks. — Wolność woli według Dunsza Szkota, 79—104. ŁOBOCKI M. — Poglądy młodzieży szkół średnich na zagadnienie koedukacji, 105—132.

ZIELNIOK M. ks. — Dzienniki młodzieży, 133—148. Kronika: Z kroniki studium filozoficzno-psychologicznego przy Wydziale Filozofii KUL za rok akademicki 1958/59 (M. Łobocki), 149—152. Kronika psychologiczna polska za rok 1958 (M. Ł.), 152—153. Kronika psychologii ZSRR za lata 1955—1958, 154—157. Kronika psychologii niemieckiej (A. Sikora), 158—168. Recencje, 169—174; Guillaume P. — Podręcznik psychologii.; Kaczmarek L. ks. — Zarys psychologii neotomistycznej.; Konopnicki J. Zaburzenia w zachowaniu się dzieci i środowisko.; Kretschmer E. — Psychologia lekarska.; Pastuszka J. ks. — Charakter człowieka. Struktura — typologia — diagnostyka psychologiczna.; Pieter J. — Historia psychologii w zarysie. (M. Łobocki).

III

Studia Filozoficzne Nr 2—3 (17—18) 1960. WALDENBERG M. — Lenin o formach rewolucji socjalistycznej, 3—48. KRAJEWSKI W. — O pewnych problemach leninowskiej teorii odbicia i klasycznej koncepcji prawdy, 49—94. BAUMAN Z. — Robotnik. Z dziejów stereotypu, 95—142. BACZKO B. — Filozofia francuskiego Oświecenia i poszukiwania człowieka konkretnego, 143—192. KOŁAKOWSKI L. — Irracjonalizacja jako produkt racjonalizmu. Sprawa Jana Breidenburga, 193—238. NARSKI I — Przyczynę do zagadnienia stosunku logiki formalnej i dialektyki, 239—260. Książki i czasopisma: JANKOWSKI H. — W kręgu problemów etyki marksistowskiej, 261—266. WRÓBLEWSKI J. — Metodologia etyki Leona Petrażyckiego, 267—278. KUDEROWICZ Z. — W sprawie oceny heglizmu, 279—284. GROMCZYŃSKI W. — O radzieckich „Szkicach z historii filozofii średniowiecza”, 285—294. TUREK L. — O dorobku estetycznym Michała Sobieskiego, 295—299. Kronika: Sesja leninowska, 300—311. Poszukiwania korespondencji Aleksandra Humboldta, 312. Listy do Redakcji: WIEGNER A. — W sprawie języka filozofii dialektycznej, 313.

Studia Filozoficzne Nr 4 (19) (1960). KOTARBIŃSKI T. — Zdania prakseologiczne, 3—20. FEYERABEND P. — O interpretacji relacji nieokreśloności, 21—78. AUGUSTYNEK Z. Einsteińska definicja równoczesności a operacjonizm, 79—94. KRAJEWSKI W. — O pewnych problemach Leninowskiej teorii odbicia i klasycznej definicji prawdy, cz. II., 95—118. POZNAŃSKI E. — Spór

o analityczność, 119—148. CZERWIŃSKI Z. — O pojęciu wnioskania dedukcyjnego, 149—168. Książki i czasopisma: PAZURA S. — O pewnych problemach markistowskiej myśli estetycznej, 169—178. KUPIS B. — Z badań nad materializmem średniowiecznym, 179—182. Miscellanea: CALLOT E. — Philosophie biologique, (J. Sawicki), 183—186. Wolter i „Kandyd”, 186. SCHMITZ H. — Die Vorbereitung von Hegels „Phänomenologie des Geistes” in seiner Jenenser Logik, (Zb. Kuderowicz). EISERMAN G. — Die Grundlagen des Historismus in der deutschen Nationalökonomie, 190. Kollokwium o Husserlu, 191. Socjologia a problemy alienacji, 193. Kronika: Nowości wydawnicze, 195.

Studia Filozoficzne Nr 5 (20) (1960). FRITZHAND M. — „Istota człowieka” w ujęciu Marksa, 9—34. REYKOWSKI J. — Psychoanaliza a psychologia współczesna, 35—66. KREUTZ M. — Rola introspekcji w psychologii, 67—88. ŚLAWIŃSKA J. — O społecznych i estetycznych założeniach funkcjonalizmu i konstruktywizmu, 89—112. ADLER E. — Z tradycji antyteologicznej niemieckiego Oświecenia. „Religia ludzka” J. E. Herdera, 113—134. AYER A. J. — Imiona własne a deskrypcje, 135—156. Książki i czasopisma: KUDEROWICZ Z. — Interesujące studium o filozofii Heglowskiej (K. S. Bakradze: Sistemi a mietod filozofii Giegieła), 157. Nowy rosyjski przekład „Fenomenologii ducha”, 167. MORAWIEC K. — Marksologiczna praca radziecka (Iz istorii formirowanija i razwitija marksizma), 170. BAUMAN Z., Chodak S. — Wartościowanie w naukach społecznych (G. Myrdal — Value in Social Theory), 172. TUREK L. Historia sztuki a socjologia (A. Hauser — Philosophie der Kunstgeschichte), 189. JANKOWSKI H. — Moralność oświeconych a ich wiara (W. Witwicki — Wiara oświeconych), 200. ŁADYKA J. — Dzieło Henryka Kamińskiego (H. Kamiński — Filozofia ekonomii materialnej ludzkiego społeczeństwa), 207. Wiek XVIII i bogowie (F. E. Manuel — The Eighteenth Century Confronts the Gods), 210. Z socjologii historii angielskiego ruchu robotniczego (Z. Bauman — Klasa — ruch — elita), 213. Amerykańskie antologie tekstów filozoficznych (Readings in the Philosophical Analysis. Readings in the Philosophy of Science). 216. RUDZKI J. Dzieje materializmu w Chinach (Czang Tai-nien — Mała historia chińskiej myśli materialistycznej), 219—222.

IV

Analysis Vol. 20 No 6 (June 1960).
URMSON J. O. — John Langshaw Austin, 121—122. LEHRER K. — Ifs, Cans, and Causes, 122—124. SMILEY T. — Sense without Denotation, 125—135. SÖRENSEN H. S. — The Meaning of „Existence”, 136—140. WHITELEY C. H. — On Defining „Moral”, 141—144.

V

Archiv für Mathematische Logik und Grundlagenforschung Bd V No 1—2 (1959). OBERSCHELP A. — Über Einfachheitsprinzipien in der Wahrscheinlichkeitstheorie (I), 3—25. OBERSCHELP A. — Über die Axiome arithmetischer Klassen mit Abgeschlossenheitsbedingungen, 26—36. EHRENFEUCHT A. und FEFERMAN S. — Representability of recursively enumerable sets in formal theories, 37—41. KREISEL G., SHOENFIELD J. and HAO WANG — Number theoretic concepts and recursive well orderings, 42—64.

VI

The British Journal for the Philosophy of Science Vol. XI No 41 (May 1960). HESSE M. B. — Gilbert and the Historians (I), 1—10. DINGLE H. — The Doppler Effect and the Foundations of Physics (I), 11—31. POST H. R. — Simplicity in Scientific Theories, 32—41. MORRISON P. G. — On Identity of Cause and Effect, 42—49. Discussions: KESWANI G. H. — More about Lorentz Transformation Equations, 50—55. SCHLESINGER G. — The Principle of Minimum Assumption, 55—59. KAPP R. O. — Reply to Criticisms by G. Schlesinger, 59—62. SAMBURSKY S. — Some Comments on „Imaginary Experiments”, 62—64. Reviews, 65—88.

VII

Cercetari Filozofice VI No 4 (1959). RALEA M. — 15 années de grandes réalisations du peuple roumain, 9—35. VLAD C. et PUNI S. — Le Parti Ouvrier Roumain — force dirigeante de la révolution et de l'édification du socialisme en Roumanie, 37—63. FLORIAN R. — Le révolution populaire en Roumanie — confirmation entière de la théorie marxiste-léniniste de la révolution, 65—85. CETERCHI I. — Les fonctions de

l'Etat roumain de démocratie populaire au cours de la période de transition du capitalisme au socialisme, 87—103. BREAZU M. — La politique léniniste du parti de la classe ouvrière de Roumanie et les problèmes de la construction culturelle, 105—131. CHEPES G. — A propos du changement de la structure de classe dans la République Populaire Roumaine, au cours des années du pouvoir populaire, 133—158. DIMITRIU G. G. — Orientation matérialiste-dialectique des sciences médicales et de la biologie dans la République Populaire Roumaine, 159—174. PANTAZI R. — Aspects de la lutte menée par la presse ouvrière de Roumanie contre l'idéologie bourgeoise (la lutte contre le „populisme”), 175—186. Critique et bibliographie, 187—219. La vie scientifique, 221—236. Le mouvement philosophique à l'étranger, 237—261. Notes, 263—282.

Cercetari Filozofice VI No 5 (1959). LÖRINCZ L. — Les thèses marxistes-léninistes sur la destruction de l'appareil de l'Etat exploiteur et leur application en Roumanie, 9—33. CERNEA M. — Le rôle du facteur subjectif dans la résolution des contradictions non antagonistes de la période de transition, 35—61. TCHERTKOV V.P. (U.R.S.) — De la méthode universelle de recherche et des méthodes des sciences particulières, 63—73. POPESCU S. — Le rôle cognitif de la théorie en physique, 75—97. GULIAN E. — Critique du fidéisme dans la biologie contemporaine, 99—116. BĂDĂRĂU P. — Critique de certaines conceptions idéalistes des structures logiques, 117—140. POESCU A. et CHETAN O. — Subjectivisme et mysticisme dans la philosophie bourgeoise en Roumanie entre les deux guerres mondiales, 141—161. POPOVICI C. — Quelques considérations relatives à l'exploration de l'espace, 163—173. Communications, 175—191. Discussions, 193—215. Leçons et consultations, 217—234. Critique et bibliographie, 235—294. En feuilletant les revues, 295—304. La vie scientifique, 305—321. Le mouvement philosophique à l'étranger, 323—331. Notes, 333—351.

Cercetari Filozofice VI No 6 (1959). APOSTOL G.P. — Le progrès technique dans le socialisme et ses conséquences économiques et sociales, 9—33. HOROVITZ M. — De la transition des pays socialistes au communisme, plus ou moins en même temps, 35—57. DAN C. — Critique de l'idéalisme constructiviste à propos de la genèse de la connaissance

rationnelle, 59—78. VASSILIEV R. (R. P. de Bulgarie) — Le développement de la philosophie marxiste-léniniste dans la République Populaire de Bulgarie sous le régime du pouvoir populaire, 79—107. SMEU G. — La véridicité en tant qu'élément fondamental de l'art authentique, 109—127. GHITĂ S. — La propagation et l'influence du darwinisme en Roumanie, 129—152. PREDA V. et BOLOGA V. — Les conceptions du naturaliste Dr Carl Friedrich Jickeli (1850—1925) de Sibin, au sujet de l'évolution, 153—170. SPIELMANN I. (Tg. Mures) — De l'histoire de la physiologie évolutionniste en Roumanie, 171—191. Communications, 193—212. Discussions, 213—225. Critique et bibliographie, 227—264. Brève revue des livres, 265—271. En feuilletant les revues, 273—279. La vie scientifique, 281—286. L'activité des chaires universitaires, 287—294. Le mouvement philosophique à l'étranger, 295—314. Notes, 315—338.

Cercetari Filozofice VII No 1 (1960), KISSELINTCHEV A. et SLAVKOV S. (R. P. de Bulgarie) — Todor Pavlov — éminent homme de sciences et militant social, 9—16. BERESCU G. et DROB E. — À propos de la fonction culturelle — éducative de l'Etat roumain de démocratie populaire, 17—38. POPA V. — Le changement du rapport entre l'homme et la nature au cours du processus de transformation socialiste de l'agriculture dans la République Populaire Roumaine, 39—64. OMÉLIANOVSKI M. E. (U.R.S.S.) — Le matérialisme dialectique et le problème de la réalité dans la physique contemporaine, 65—82. UROS T. — La formule chimique — forme spécifique de l'abstraction scientifique, 83—107. ÖFFENBERGER G. — Quelques principes de classification dialectique des jugements, 109—122. ORNEA Z. — Critique de la sociologie bourgeoise et réformiste de la Roumanie au cours des années 1917—1924, 123—146. Communications, 147—173. Critique et bibliographie, 175—232. Brève revue des livres, 233—241. En feuilletant les revues, 243—253. Le mouvement philosophique à l'étranger, 255—265. La vie scientifique, 267—274. Notes, 275—293.

Cercetari Filozofice VII No 2 (1960). JOJA A. — L'élaboration de la logique dialectique par Lénine, en rapport avec l'évolution générale de la logique, 7—39. GULIAN C. J. et CERNEA M. — La victoire du léninisme dans la pensée et dans la pratique sociale révolutionnaire

de Roumanie, 41—64. NOVACU V. — La théorie léniniste et les problèmes de sciences de la nature, 65—89. CETERCHI I. — Le développement, par Lénine, de la théorie marxiste de l'Etat et de la dictature du prolétariat, 91—112. BELLU N. — L'éthique et la politique dans la théorie léniniste, 113—148. BOBOC A. — L'actualité de la lutte de Lénine contre le positivisme, 149—169. Critique et bibliographie, 171—242. Brève revue des livres, 243—258. L'activité des chaires universitaires, 259—265. La vie scientifique, 267—270. Le mouvement philosophique à l'étranger, 271—285. Notes, 287—302.

VIII

Deutsche Zeitschrift für Philosophie VIII, No 4 (1960). BUHR M. — Kritische Bemerkungen zu Ernst Blochs Hauptwerk „Das Prinzip Hoffnung“, 365—379. CARLSEN R. — Die Durchsetzung einer sozialistischen Arbeitsmoral in der revolutionären Umwälzung nach 1945, 380—393. GORSKI D. P. — Die Prozesse der Idealisierung und der Abstraktion, 394—407. MOCEK R. — Theoretische Biologie und Naturphilosophie im ideologischen Klassenkampf, 408—432. ROBBE M. — Zu Problemen der Sprachphilosophie bei Thomas Hobbes, 433—450. ALBRECHT E., HADLER P., WITTSTOCK O. — Todor Pawloffs Beitrag zur Weiterentwicklung der marxistisch-leninistischen Erkenntnistheorie, 451—459. JOHN E. — T. Pawloff und die marxistische Ästhetik, 460—464. Institut für Weiterbildung von Hochschullehrern für Marxismus-Leninismus (Prag): Entwurf — Grundorientierung der wissenschaftlichen Forschungsarbeit, 465—472. Diskussion: KADERSCHAFKA G., KADERSCHAFKA K. — Individuelle und allgemeine Seite der Moral (Zur Ethik Diskussion), 473—482. Berichte: KAEMMEL Ch. — Theoretische Fragen auf einer Theaterkonferenz in Berlin, 483—485. Rezensionen, 485—500: Philosophie des Verbrechens. Gegen die Ideologie des deutschen Militarismus, (D. Lorf). NACHTWEY R. — Der Irrweg des Darwinismus. — CONRAD-MARTIUS H. — Utopien der Menschenzüchtung. Der Sozialdarwinismus und seine Folgen, (H. Wessel). MÜLLER G. E. — Hegel, (W. R. Beyer). Bibliographie, 501—504.

Deutsche Zeitschrift für Philosophie VIII, No 5 (1960). LORF D. — Freiheit und Sozialismus, 509—518. HEYDEN G. —

Historischer Materialismus und praktische Sozialforschung, 519—535. GROSSER G. — Lenins Arbeit an seinem Werk „Materialismus und Empirio-kritizismus“ in den Jahren 1908/1909, 536—553. RIECHERT H. — Lenin zu Fragen der Bildung und Erziehung, 554—574. JOHN E., GEHRKE R. — Die Leninsche Lehre von der sozialistischen Kulturrevolution, 575—589. Berichte: SCHULZ R. — Die Überlegenheit der marxistischen Soziologie (Zum IV. Weltkongress für Soziologie, 590—596. BLUMENTHAL W. — Beiträge zur Würdigung Lenins in den wissenschaftlichen Zeitschriften der Universitäten, 597—600. Rezensionen 601—620: NAUMANN M. — Paul Thiry D'Holbach, Johann Gottfried Herder: Über den Ursprung der Sprache, (W. Sellhorn). Kategorien der materialistischen Dialektik. — CVEKL J. — Über materialistische Dialektik, (E. Albrecht). KEDROW B. M. — Gibt es eine Höherentwicklung?, (G. Pawelzig). BEYER W. R. — Staatsphilosophie, (R. Stüber). Bibliographie, 621—632.

Deutsche Zeitschrift für Philosophie No 6 (1960). SÖDER G. — Freiheit und sozialistische Planwirtschaft, 637—656. RÖDEL K. — Der Grundwiderspruch in Deutschland und die Politik der SED zu seiner Lösung, 657—674. VETTER K. — Über die Stellung des Katholizismus zum Krieg, 675—701. HÖRZ H. — Die philosophische Bedeutung der Heisenbergschen Unbestimmtheitsrelationen, 702—709. KRAUSS W. — Eine Verteidigungsschrift des Materialismus in der deutschen Aufklärung, 710—719. LINDNER H. — Die Klassengrundlage des Zweifels in der Philosophie Descartes' 720—729. Berichte: ZÁHORA O. — Aus philosophischen Zeitschriften der sozialistischen Länder: Filozofický Časopis. Jahrgang 1959 (CSR), 730—734. Rezensionen, 735—760: ALBRECHT E. — Beiträge zur Erkenntnistheorie und das Verhältnis von Sprache und Denken, (H. Vogel). GEHLEN A. — Urmensch und Spätkultur, (R. Löther). HILBERT D., ACKERMANN W. — Grundzüge der theoretischen Logik, (K. Kneist). OISERMANN T. I. — Die Philosophie Hegels, (G. Stiehler). BEYER W. R. — Staatsphilosophie, (R. Stüber).

IX

Dialectica Vol. 14, No 1/53 (1960). Discussion sur l'idée d'une philosophie d'inspiration scientifique: VANDEL A. — Un humanisme scientifique, 5—20. GEX

M. — Défense de la philosophie d'inspiration scientifique de M. J. — Claude Piguet, 21—31. RUYER R. — Réponse à la Note de M. J. — Claude Piguet, 32—36. PORTMANN A. — L'Ontogenèse et le problème de l'origine, 37—52. BLAIR G. A. — Science, sufficient ground, and the possibility of metaphysics, 53—79. SUPEK I. — Escape of philosophy into linguistic depths, 80—92. Reviews: GEX M. — L'univers Aléatoire, par Philippe Wehrlé, 93—100. British Journal for the Philosophy of Science: Abstracts of Main Articles in the 1958 and the February and May Numbers 1959, 101—103.

Dialectica Vol. 14, No 2-3/54-55 (1960). GAGNEBIN S. — Gonseth tel que je le connais, 109—120. MERCIER A. — Tea for two, 121—126. AEBI M. — Die Stellung von Gonseths „offener Philosophie“ im Ganzen der Philosophia perennis, 127—150. BERNAYS P. — Charakterzüge der Philosophie Gonseths, 151—156. BONSACK F. — La métaphysique et la science, 157—166. BOULIGAND G. — Effort théorique et limites au pouvoir d'unifier, 167—175. CHRISTOFF D. — Situation et objectivité, 176—182. GUGGENHEIMER H. W. — General relativity and nuclear reactions, 183—187. HAINARD R. — Science et art, 188—196. HIRSCH G. — Philosophie ouverte et connaissance probable, 197—202. LINDER A. — Beobachtung, Versuch und Zufall, 203—214. MERCIER A. — De la réalité et du mythe, 215—220. NOLFI P. — Deutung der Freiheit als eine Begegnung, 221—229. PERELMAN Ch. — La règle de justice, 230—238. SPECKER E. — Die Logik nicht gleichzeitig entscheidbarer Aussagen, 239—246. VEILLON Ch. — Songe, 247—253. WALTER E. J. — Wissenschaftstheoretische Ansätze zum Problem der Überwindung der ideologischen Sozialphilosophie durch empirische Sozialforschung, 254—266. Publications de Ferdinand Gonseth, 267—274.

X

Ethics Vol. LXX No 3 (April 1960). MCKEON R. — The Ethics of International Influence, 187—203. MANDELBAUM M. — Determinism and Moral Responsibility, 204—219. ROURKE F. E. — Bureaucracy in Conflict: Administrators and Professionals, 220—227. Discussion: KAPLAN M. A. — Some Problems of the Extreme Utilitarian Position, 228—232. DUHRSSSEN A. — Capitalism and

Crisis Theology, 233—236. FEUER L. S. — A Neo-Marxist Conception of Social Science, 237—240. Book Reviews, 241—255. Shorter Notices, 255—262. Books received, 262—263.

Ethics Vol LXX No 4 (July 1960). WILSON F. G. — The Anatomy of Conservatism, 265—281. OLIVER H. M. Jr. — Von Mises on the Harmony of Interests, 282—290. GRISES G. G. — Moral Objectivity and the Cold War, 291—305. CALDWELL G. L. — Reinhold Niebuhr and the Crisis of our Times, 306—315. Discussion: BRAYBROOKE D. — The Ethical Control of Politics, 316—321. SCHLARETZKI W. E. — A Critique of Ladd's Theory of Moral Prescriptions, 322—327. Book Reviews, 328—341. Shorter Notices, 341—344. Books received, 345—346.

XI

Filosofia Anno XI, Fasc. III (1960). De VLEESCHAUWER J. H. — La scolastica Saggi di una definizione, 377—404. De MAS E. — La filosofia morale di Francesco Bacone, 404—434. BARONE F. — Motivi linguistici nella filosofia contemporanea, 435—450. PLEBE A. — La Rhetorica di Diogene di Babilonia, 451—456. GUZZO A. — L'eroe dell' Odissea, 457—479. GUZZO A. — Congressi: Padova e Palermo-Messina, 480—486. CALABRO G. — Storia e storicismo nel pensiero di Franco Lombardi, 487—494. RICONDA G. — Valori e Regno dei fini secondo Jean Pucelle, 495—507. Rassegna di libri (508—518): HIMMERICH W. — Eudaimonia. Die Lehre des Plotin von der Selbstverwirklichung des Menschen, (Verra V.). LEFEVRE R. — Le Criticisme de Descartes, (Di Montezemolo E. C.). RIVERSO E. — La teologia esistenzialistica di Karl Barth; Metafisica e scientismo; La costruzione interpretativa del mondo analizzata dall'epistemologia genetica; Il pensiero di B. Russell, (Feola P.). ROMANO F. — Il pensiero filosofico di P. Martinetti, (Terzi C.). La VIA V. — Pedagogia attualistica e crisi dell'immanentismo, (Bruno L. F.). SCIACCA M. F. — La Clessidra, (Roggerone G.). Pubblicazioni ricevute, 519—531.

Filosofia Anno XI, Fasc. IV (1960). GUZZO A. — Dominarsi, 533—540. MATHIEU V. — La dottrina delle idee di Arturo Schopenhauer, 541—560. STEGMANN A. — Montaigne critico del pensiero umanistico, 561—572. DEJAIFVE G. — Oriente e Occidente: due teologie?,

573—589. CUMPETA S. — „Filosofia delle morali“ e „causalismo critico“ in Adriano Tilgher, 590—602. GUZZO A. — Problemi di estetica, 603—622. GENZONE E. P. — L'estetica di Guido Calogero, 623—636. Rassegna di Libri, 637—656: POPPER K. — The Logic of Scientific Discovery, (W. E. Sturmann). GRAVE S. A. — The Scottish Philosophy of Common Sense, (G. Riconda). NAMMER E. — La pensée de Giordano Bruno et sa signification dans la nouvelle image du monde, (A. Guzzo). Pubblicazioni ricevute, 657. Per il 1961, 668—674.

XII

Filosofický Časopis VIII No 3 (1960). MACHA K., MLIKOVSKÝ V. — Živý Lenin, 305—317. KOLMAN A. — O zákonitostech vývoje přírodních věd, 318—325. MATHAUSER Z. — O zdroji umění, 326—341. MLEZIVA M. — K teorii konečných automatů, 342—367. Diskuse: HRZAL L. — Některé základní kategorie historického materialismu a jejich výklad, 368—380. Poznámky: DUBSKA I., SVOBODA M. — K současným otázkám vztahu marxismu a západní sociologie, 381—398. ROZENBAUM M. — Specifičnost odrazu a uměleckého obrazu, 399—406. Konsultace: LEPPIN Z. — Novokantovská revize marxismu, 407—416. K výročí akademika Todora Pavlova: ŠTOLL L. — Sedmdesátiny Todora Pavlova, 417—421. KOLMAN A. — Todor Pavlov — marxistický filosof — bojovník a budovatel, 422—424. Recenze, 425—446. Zprávy, 447—465. Bibliografie, 466—480.

Filosofický Časopis VIII No 4 (1960). KALÁB M., KUČERA S. — Leninská teorie revoluce — vítězná zbraň našeho lidu, 481—494. POPELOVÁ J. — Předmět a pojetí marxistické etiky a její postavení mezi vědami, 495—513. KOLMAN A. — Na ochranu kybernetiky, 514—529. TEICH M. — Darwin — naboženství, 530—553. KUDRNA J. — K Machiavelliho názorům státně politickým a historickým, 554—583. CHVATIK K. — Problematika vzniku marxistické estetiky v Československu, 584—609. ZEMPLINER A. — Čínská filosofie a Leibniz, 610—646. Dokumenty, 647—662. Recenze, 663—667. Bibliografie, 668—672.

XIII

Filozofska Mis'l VX No 5 (1959). DIMITROV L. — Le marxisme créateur en action, 3—13. OCHAVKOV J. — Sur

la question du rôle de l'Etat socialiste dans l'édification du socialisme et du communisme, 14—29. AVRAMOV A. — La stratégie et la tactique du Parti Communiste Bulgare dans la préparation et la réalisation de l'insurrection populaire du 9 septembre 1944, 30—46. KOPNINE P. V. — Dialectique et logique, 47—61. AVRAMOV D. — Existe-t-il de la matière non-substantielle, 62—80. POPOV N. S. — De l'essence de la mentalité et de l'objet de la psychologie, 81—93. KOSTOV K. — La loi de l'identité sous le jour du matérialisme dialectique, 94—104. KARATCHIVIEV V. — Hegel sur l'histoire de la philosophie comme science, 105—117. Discussions, 118—126. Critique et bibliographie, 127—141. Vie philosophique, 142—166.

Filozofska Mis'l XV No 6 (1959). Vers un nouvel essor de la pensée philosophique en Bulgarie, 3—11. AVRAMOV R. — Discours inaugural, 12—13. TRENDAFILOV N. — Etat et problèmes sur le front philosophique en Bulgarie, 14—34. IRIBADYAKOV N. — Concernant l'union du matérialisme dialectique avec diverses formes du matérialisme dans la science naturelle contemporaine, pour la lutte contre la philosophie idéaliste, 35—49. KISSELINTCHEV A. — Certaines questions philosophiques de la science naturelle contemporaine et la cybernétique, 50—63. GUINDEY P. — A un niveau plus élevé le traitement théorique des questions de la révolution populaire démocratique en Bulgarie, pour un plus grand essor de l'activité de recherche scientifique de l'Institut de philosophie, 64—69. PANTCHEV I. — Certaines questions méthodologique de la biologie, 70—78. KIRILOV I. — Pour la diversité des genres philosophiques, pour un riche style philosophique, 79—80. DOBRIANOV V. — De l'éducation communiste des cadres philosophiques 81—86. PAVLOV D. — De la coexistence et de la lutte sur le front idéologique, 87—98. SERKEDYJEV I. — De l'importance des décisions du Parti pour le travail des travailleurs philosophiques, 90—94. VALOV T. — De profilage de la philosophie marxiste, 95—98. APOSTOLOVA I. — Pour un lien plus étroit de la philosophie avec les sciences privées, 99—101. OCHAVKOV J. Sur la question de la lutte contre la sociologie bourgeoise contemporaine, 102—113. BANKOV A. — Pour l'essor dans le traitement des questions de la logique, 114—128. ANGUELOV S. — Pour un organe scientifique de combat du front philosophique bul-

gare, 129—133. TZONKOV G. — Etat et problèmes de l'éthique chez nous, 134—138. VASSILEV K. — Sur certaines questions méthodologiques de la science historique, 139—146. TODOROV C. — De la lutte contre l'idéalisme dans la science naturelle contemporaine, 147—150. KARAKOLOV R. — Sur la question du matérialisme historique et de la sociologie, 151—158. GANOVSKI S. — Notre front philosophique — un service de la pratique socialiste, 159—173. GRIGOROV M. — Discours de clôture, 174—190. PAVLOV T. — Il faut plus de lo-

Filozofska Mis'l XVI No 1 (1960). Lettre de salutation de l'Institut de philosophie auprès de l'Académie Bulgare des Sciences et du journal „Pensée philosophique”, 3—4. KISSELINTCHEV A. — Todor Pavlov sur les questions de la théorie de la connaissance marxiste — léniniste, 5—21. VASSILEV S. — Todor Pavlov et le développement de notre pensée esthétique, 22—36. KOTARBIŃSKI T. — Questions essentielles de la praxéologie, 37—42. DOBRIANOV V. — Du logique et de l'historique dans la théorie de la connaissance marxiste, 43—61. SÉMOV M. — Des modifications qualitatives dans la conscience et la conduite morale des travailleurs chez nous. 62—75. JASTREBOVA N. — Sur la question des bases sociales objective du tragique dans l'art, 77—93. BATCHVAROV M. — Tommaso Campanella, 94—98. Discussions, 99—112. Critique et bibliographie, 113—120. Questions et réponses, 121—125. Vie philosophique, 126—161.

Filozofska Mis'l XVI No 2 (1960). PAVLOV T. — Les préceptes théoriques de Lénine, 5—28. SLAVKOV S. — L'étape léniniste dans le développement de la philosophie marxiste en Bulgarie, 29—46. KARAKOLOV R. — L'apport de Lénine au développement de la doctrine des lois de la dialectique matérialiste, 47—59. BANKOV A. — Le problème de l'objet et du fond de la logique dialectique dans les oeuvres de V. I. Lénine. 60—77. POLIKAROV A. — Lénine et la physique moderne, 78—98. ANGUELOV S. — La doctrine de Lénine sur la dictature du prolétariat et certains problèmes actuels du développement de la société, 99—115. STEPHANOV N. et VASSILEV R. — Le plan de coopération de Lénine et son application adaptée en Bulgarie, 116—131. SÉMOV M. — V. I.

Lénine sur certaines questions fondamentales de l'éthique marxiste, 132—149. GOBANOV K. — Le point de vue de Lénine sur „les deux cultures” et certaines questions actuelles de l'action réciproque de l'élément national et de l'élément international dans l'art socialiste, 150—169. STOITCHEV T. — V. I. Lénine sur la défaite de la religion, 170, 183. POPOV S. — La théorie léniniste de l'impérialisme et certaines modifications dans le capitalisme contemporaine, 184—202. GUINDEV P. — La doctrine léniniste de la vérité et son application dans le procès criminel, 203—220.

Filozofska Mis'l XVI No 3 (1960). GURGUINOV G. — Les lois générales de la révolution socialiste et les particularités de leur manifestation en Bulgarie, 3—18. OCHAVKOV J. — Le développement de la doctrine marxiste-léniniste de l'édification du communisme, 19—38. STROHS S. — La philosophie marxiste en Tchécoslovaquie depuis la Grande Révolution d'Octobre jusqu'au début de la Seconde Guerre Mondiale, 39—57. Critique et bibliographie, 58—62. Discussions, 63—123. Vie philosophique, 124—135.

XIV

Isis. Vol. 51 No 164 (1960). HALL A. R. and BOASHALL M. — Newton's Theory of Matter, 131—144. MIDDLETON W. E. K. — Bouguer, Lambert, and the Theory of Horizontal Visibility, 145—149. HANSON N. R. — The Mathematical Power of Epicyclical Astronomy, 150—158. CAMP de L. S. — Before Stirrups, 159—160. WILSON L. G. — The Transformation of Ancient Concepts of Respiration in the Seventeenth Century, 161—172. HARRISON T. P. — Phoenix Redivivus, 173—180. THORNDIKE L. — Questiones Alani, 181—185. WOHL R. — Buffon and His Project for a New Science, 186—199. Eloges, 200—203. Notes and Correspondence, 204—208. News of the Profession, 208—210. Book Reviews, 211—249. Publications received, 250—251. Administrative Documents, 252—254.

XV

The Journal of Aesthetics & Art Criticism XVIII, 4 (1960). JONES B. — Prolegomena to a Study of the Aesthetic Effect of Cities, 419—429. MUN-

RO T. — The Marxist Theory of Art History: Socio-economic Determinism and the Dialectical Process, 430—445. ELSEN A. — Lively Art From a Dying Profession; The Role of the Modern Artist, 446—455. KORG J. — Modern Art Techniques in The Waste Land, 456—463. HENNING E. B. — Patronage and Style in the Arts, 464—471. CLARKE H. L. — Scales Ad Hoc and Ad Hominem, 472—474. BEREFELT G. — The Regeneration Problem in German Neo-Classicism and Romanticism, 475—481. ALFORD R. M. — Francisco Goya and the Intentions of the Artist, 482—493. ELLIOTT E. C. — Some Recent Conceptions of Color Theory, 494—503. HODIN J. P. — Modern Art in Germany: A Report on Current Writings, 504—510. DEHNERT E. J. — Parsifal as Will and Idea, 511—520. PEPPER S. C., BEARDSLEY M. C., MARGOLIS J. — Letters Pro and Con, 521—528. Reviews, (528—535): STOKES A. — Greek Culture and the Ego; STOKES A. — Michelangelo: A Study in the Nature of Art, (Alford J.). WEITZ M. (ed) — Problems in Aesthetics; LANDER S. (ed) — Reflections of Art; TODD J. M. (ed) — The Arts, Artists and Thinkers, (Senske A.). HONIG E. — Dark Conceit: The Making of Allegory, (Beardsley M. C.). CONWAY W. M. (trans, and ed) — The Writings of Albrecht Dürer, (Stechow W.). SUHR E. G. — Venus de Milo the Spinner, The Link between a Famous Art Mystery and Ancient Fertility Symbols, (Fehl Ph.). ANDREAS O. — Joseph Conrad, a Study in Non-conformity, (Najder Z.). Books Received, 535—537. Notes and News, 537—540. International News and Correspondence, 540—542. Selective Current Bibliography for Aesthetics and Related Subjects, 542—558. Contributors, 558. Index for Volume XVIII, 559—562.

The Journal of Aesthetics and Art Criticism XIX, 1 (1960). AMES M. van — Aesthetic Values in the East and West, 3—16. ALBERSHEIM G. — The Sense of Space in Tonal and Atonal Music, 17—30. BROWN C. S. — James Thomson und D'Annunzio on Dürer's Melencolia, 31—36. HOSPERS J. — Implied Truth in Literature, 37—46. SAISSSELIN R. G. — Valéry: The Aesthetics of the Grand Seigneur, 47—52. JESSUP B. — Taste and Judgment in Aesthetic Experience, 53—60. WALLIS M. — The Origin and Foundations of Non-Objective Painting, 61—72. MICHELL J. — Aesthetic Judg-

ment in Music, 73—82. BRITTA W. L. and BEITTEL K. — Analysis of Levels of Creative Performance in the Arts, 83—90. KUHNS R. F. — Art Structures, 91—98. Letters Pro and Con, 99—100. Reviews, 101—110: COOPER — Learning to Listen, (H. Schevill). The Arts of the Ming Dynasty, (G. K. Piątkowski). HAGSTRUM J. H. — The Sister Arts, (J. A. Gaertner). CARTER A. E. — The Idea of Decadence in French Literature, (C. de L. Ryals). ZUCKER P. — Town and Square, (E. R. de Zurko). WIND E. — Pagan Mysteries in the Renaissance, (Ph. Fehl). PAULSSON G. — Die soziale Dimension der Kunst, (T. Brunius). KROEBER A. L. — Style and Civilizations, (E. B. Henning). WILSON R. N. — Man Made Plain: The Poet in Contemporary Society, (M. Rader). NICOLSON M. H. — Mountain Gloom and Mountain Glory: The Development of the Aesthetics of the Infinite, (E. Tuveson). HUDSON D. — Sir Joshua Reynolds: A Personal Study, (W. Hipple). MILES J. — Eras and Modes in English Poetry, (J. Margolis). Notes and News, 111—112. International News and Correspondence, 113.

XVI

Journal of the History of Ideas Vol. XX No 4 (1959). CHERNIAWSKY M. — Khan or Basileus: An Aspect of Russian-Mediaeval Political Theory, 459—476. HAVEN R. — Coleridge, Hartley and the Mystics, 477—494. CROWE CH. R. — „This Unnatural Union of Phalansteries and Transcendentalists”, 495—502. BOAS G. — Bergson (1859—1941) and His Predecessors, 503—514. Symposium on John Dewey (1859—1952): DYKHUISEN H. — John Dewey: The Verkont Years, 515—544. FEUER L. S. — John Dewey and the Back to the People Movement in American Thought, 545—568. Letters of John Dewey to Robert V. Daniels, 1946—1950, 569—576. Notes, 577—597. Review, 598—616.

Journal of the History of Ideas Vol. XXI No 3 (1960). WHITE H. V. — The Gregorian Ideal and Saint Bernard of Clairvaux, 321—348. HUNTER W. B. — Milton on the Incarnation: Some More Heresies, 349—369. HANSON N. R. — Waves, Particles, and Newton's „Fits”, 370—391. DAVIS J. W. — The Molyneux Problem, 392—408. BLOOM E. A. and BLOOM L. D. — Addison on „Moral Habits of the Mind”, 409—427. Notes,

428—449. Discussion: BARON H. — Marrell's „An Horatian Ode” and Machiavelli, 450—451. Books received, 452—458. Advertisements, 459.

XVII

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 5 (1960). LEHRER K. — Can We Know That We Have Free Will by Introspection?, 145—157. Comments and Criticism: DRAY W. — R. G. Collingwood on Reflective Thought, 157—163. Book Reviews: JENKINS I. — Art and the Human Enterprise (Beardsley M. C.), 163—168. LEVI A. W. — Philosophy and the Modern World (Gutmann J.), 168—170. New Books, 170—171. Notes and News, 172.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 6 (1960). ROBERTS L. N. — Supposition: A Modern Application, 173—182. Comments and Criticism: HANSON N. R. — More on „The Logic of Discovery”, 182—188. Book Reviews: CAMPBELL C. A. — On Selfhood and Godhood (Bertocci P. A.), 188—195. BAHADUR S. J. Ch. W. — Dattatreya: The Way and the Goal (Burch G. B.), 195—197. New Books, 197—200.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 7 (1960). RIESER M. — Philosophy in Poland: An Introduction, 201—209. CZEŻOWSKI T. — Tribute to Kazimierz Twardowski on the 10th Anniversary of His Death in 1938, 209—215. KOTARBIŃSKI T. — The Concept of Action, 215—222. INGARDEN R. — The General Question of the Essence of Form and Content, 222—233. TATARKIEWICZ W. — Nomological and Typological Sciences, 234—240. SCHAFF A. — Marxist Dialectics and the Principle of Contradiction, 241—250. OSSOWSKA M. — Moral and Legal Norms, 251—258. New Books, 258—260.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 8 (1960). STOLNITZ J. — On Objective Relativism in Aesthetics, 261—277. WOLTERSTORFF N. — Are Properties Meanings?, 277—281. Comments and Criticism: NAHM M. C. — „Aesthetics in English-Speaking Countries”, 281—286. New Books, 286. Notes and News, 287—288.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 9 (1960). CAPEK M. — The Theory of Eternal Recurrence in Modern Philo-

sophy of Science, with Special Reference to C. S. Peirce, 289—297. OLIVER J. W. — The Problem of Epistemology, 297—305. Communication, 305—308. Book Reviews: MALCOLM N. — Dreaming (Kallish D.), 308—311. CARNAP R. — Introduction to Symbolic Logic and Its Applications (Leblanc H.), 311—313. PASQUINELLI A. — Introduzione alla logica simbolica (Callaghan W. J.), 313—315.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 10 (1960). WALHOUT D. — Suppositions, 317—326. HANCOCK R. — The Refutation of Naturalism in Moore and Hare, 326—334. Book Reviews: EDWARDS P. — The Logic of Moral Discourse (Margolis J.), 334—339. WHITE M. — Religion, Politics, and the Higher Learning (Alston W. P.), 339—341. MORA J. F. — Cuestiones disputadas: ensayos de filosofia, and Ortega y Gasset, an Outline of His Philosophy, (Kline G. L.), 341—344. Notes and News, 344.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 11 (1960). LEVI I. — Must the Scientist Make Value Judgments?, 345—357. WEBB C. W. — Could Time Flow? If So, How Fast?, 357—365. Book Reviews: RUNES D. D. — Pictorial History of Philosophy: RUSSELL B. — Wisdom of the West (Randall J. H. Jr.), 365—368. NIETZSCHE F. — Unpublished Letters (Gutmann J.), 368—369. New Books, 369—371. Notes and News, 371.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 12 (1960). OPPENHEIM F. E. — Evaluating Interpersonal Freedoms, 373—384. Book Reviews: 384—397: Sir JEFFREYS H. — Scientific Inference, 2d ed. (A. Koslow), WILLSON N. L. — The Concept of Language (Z. Vendler). New Books, 397—400.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 13 (1960). BURTT E. A. — The Core of Dewey's Way of Thinking, 401—420. MURPHY A. E. — John Dewey and American Liberalism, 420—436. KENNEDY G. — Comments, 436—442. IRVING J. A. — Comments, 442—451. Book Reviews, 451—460: BARNES H. E. — The Literature of Possibility, (H. W. Schneider). CUSHMAN R. E. — Therapeia: Plato's Conception of Philosophy, (J. P. Anton).

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 14 (1960). MYHILL J. — Some Remarks on the Notion of Proof, 461—471.

Comments and Criticism: GALE R. M. — „Mysticism and Philosophy”, 471—481. Book Reviews, 481—486: HALLIE Ph. P. — Maine de Biran: Reformer of Empiricism, 1766—1824; CHARLTON D. G. — Positivist Thought in France during the Second Empire, 1852—1870, (N. Kretzmann). Notes and News, 486—488.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 15 (1960). MCGEE C. D. — A Simple Sketch of Language, 489—499. FODOR J. A. — „What do you Mean?”, 499—507. Book Reviews, 507—515: HUPPE B. F., and KAMINSKY J. — Logic and Language; SCHIPPER E. W. and SCHUH E. — A First Course in Modern Logic; JOHNSTONE H. W. Jr. — Philosophy and Argument, (L. S. Cauman). HALMOS P. R. — Naive Set Theory; SUPPES P. — Axiomatic Set Theory, (E. Mendelson). CHURCHMAN C. W. and RATOOSH Ph., eds. — Measurement: Definitions and Theories, (E. Mendelson). New Books, 515—516. Notes and News, 516.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 16 (1960). AYER A. J. — Professor Malcolm on Dreams, 517—535. Book Reviews, 535—543: SPRAGUE E. and TAYLOR P. W., eds. — Knowledge and Value: Introductory Readings in Philosophy, (P. W. Kurtz). HOGREFE P. — The Sir Thomas More Circle, (J. Wilkinson). New Books, 543—544.

The Journal of Philosophy Vol. LVII, No 17 (1960). RIESER M. — The Noëtice Models of Contemporary Philosophy, 545—555. Comments and Criticism: RESNICK L. — Empiricism and Natural Kinds, 555—559. Book Reviews, 559—572: WARRENDER H. — The Political Philosophy of Hobbes: His Theory of Obligation, (T. Waldman). MONTEFIORE A. — A Modern Introduction to Moral Philosophy, (A. S. Cua).

XVIII

The Journal of Symbolic Logic Vol. 24 No 3 (1959). HIZ H. — Extensible sentential calculus, 193—202. Reviews, 203—280. RIBEIRO H. — Summer meeting of the Association for Symbolic Logic, 281. Abstracts of papers, 281—286.

XIX

Logique et Analyse, 10 (1960). OLBRECHTS-TYTECA L. — Les définitions des statisticiens, 49—69. APOSTEL L. —

Game Theory and the Interpretation of Deontic Logic, 70—90. ISSMAN S. — Propositions analytiques et prémisses existentielles, 91—102. *Activités du Centre de Logique en 1959*, 103—106.

XX

Magyar Filozófiai Szemle IV. No 1 (1960). SZABÓ G. A. — Law and Man, 1—31. FÖLDESI T. and MAKAI M. — To the Criticism of Ethical Revisionism, 33—101. TÓTH S. — Some Characteristics of the Evolution of the Living World, 103—129. *Observer*, 131—134. *Book Review*, 135—152. *Review of Periodicals*, 152—170.

XXI

Mind No 274 (1960). HARE R. M. — Philosophical Discoveries, 145—162. GARVER J. N. — On the Rationality of Persuading, 163—175. PENELHUM T. — Divine Necessity, 175—186. GEWIRTH A. — Meta-ethics and Normative Ethics, 187—206. HARRISON B. — Some Uses of „Good” in Criticism, 206—222. WACKER J. — Particular Works of Art, 223—233. *Discussions*: BAKER A. J. — The Philosophical „Refutation” of Pareto, 234—243. TEICHMANN J. — Mrs P. Foot on Morality and Virtue, 244—248. LINSKY L. — On Ceasing to Exist, 249—250. NID-DITCH P. — A Note on the Redundant Axiom of „Principia Mathematica”, 251—252. ANGELL R. B. — Note on a Less Restricted Type of Rule of Inference, 253—255. SCOBIE W. D. L. — Margolis on „The Identity of a Work of Art”, 256—258. NICHOLSON C. — Kolenda on Science and Morality, 259—262. *Critical Notice*: BROWN N. J. — Paul Weiss: *Modes of Being*, 263—266. *New Books*, 267—287. HANSON N. R. — *Patterns of Discovery: An Inquiry into the Conceptual Foundations of Science*, (R. Clarke). MALCOLM N. — *L. Wittgenstein. A Memoir*, (A. C. Jackson). LUCE A. A. and JESSOP T. E. ed. — *The Works of George Berkeley*, (O. P. Wood). WINCH P. — *The Idea of Social Science*, (M. C. Bradley). CHARLESWORTH M. J. — *Philosophy and Linguistic Analysis*, (A. R. Manser). De RIJK L. M. — *Garlandus Compotista, Dialectica*, (W. Kneale). LADD J. — *The Structure of a Moral Code*, (J. Hartland-Swann). HALLIE Ph. P. — *Maine de Biran; Reformer of Empiricism*, (A. M. MacIver). KOESTLER A. — *The Sleepwalkers*, (R. Harré). SPRAGUE E. and TAYLOR P. W. ed. —

Knowledge and Value: Introductory Readings in Philosophy, (A. R. White). BANERJEE N. K. — *Concerning Human Understanding*, (A. R. Manser). RUSK R. L. — *The Life of Ralph Waldo Emerson*, (B. Peach). WITTGENSTEIN L. — *The Blue and Brown Books*, (G. J. War-nock). *Notes*, 287—288.

Mind No 275 (1960). NOWELL-SMITH P. H. and LEMMON E. J. — *Escapism: The Logical Basis of Ethics*, 289—300. DIGGS B. J. — *A Technical Ought*, 301—317. KIRK G. S. — *Popper on Science and the Presocratics*, 318—339. HANSON N. R. — *On Having the Same Visual Experiences*, 340—350. GARNETT A. C. — *Good Reasons in Ethics: A Revised Conception of Natural Law*, 351—360. RANKIN K. W. — *Doer and Doing*, 361—371. GINNANE W. J. — *Thoughts*, 372— *Discussions*: PARKINSON G. H. R. — *Necessary Propositions and a priori Knowledge in Kant*, 391—397. WOLFF P. — *Truth, Futurity and Contingency*, 398—402. WILLIAMS C. J. F. — *Hic autem non est procedere in infinitum: ... (St. Thomas Aquinas)*, 403—405. WATKINS J. W. N. — *Reply to Professor Körner*, 406—407. PEARL L. — *Religious and Secular Beliefs*, 408—412. FISHER M. — *S. Coval on Worship, Superlatives and Concept Confusion*, 413—415. *New Books*, 416—432: FARRER A. — *The Freedom of the Will*, (P. F. Strawson). RANDALL J. H. Jr. — *Nature and Historical Experience. Essays in Naturalism and in the Theory of History*, (W. B. Gallie). BRACKEN H. M. — *The Early Reception of Berkeley's Immaterialism: 1710—1733*, (G. Hunter). BRIDGMAN P. W. — *The Way Things Are*, (P. Winch). TILLICH P. — *Theology of Culture*, (J. M. Hinton). DILTHEY W. — *Gesammelte Schriften, Band X., System der Ethik*, (W. H. Walsh). SPARSHOTT F. E. — *An Enquiry into Goodness and related concepts; with some remarks on the nature and scope of such enquiries*, (J. H. S. Armstrong). BOAS G. — *The Inquiring Mind*, (O. R. Jones). *Notes*, 432.

Mind No 27 (1960). MOTHERSILL M. — *Agents, Critics and Philosophers*, 433—446. STRANG C. — *Aristotle and the Sea Battle*, 447—465. BERMANN G. — *The Philosophical Significance of Modal Logic*, 466—485. GRIFFITHS A. Ph. — *Ayer on Perception*, 486—498. SEL-LARS W. — *Grammar and Existence: A. Preface to Ontology*, 499—533. *Discus-*

sions: GUMAŃSKI L. — Singular Propositions, and „this” as a Quantifier, 534—543. BENNETT J. — Moral Argument, 544—549. MONTAGUE R. — Mr. Bradley on the Future, 550—554. FRANKLIN R. L. — Worship and God, 555—559. CARNEY J. D. — Private Language: The Logic of Wittgenstein's Argument, 560—565. BERG J. — A Note on Deontic Logic, 566—568. SCHEER R. K. — Verification and the Performatory Theory of Truth, 568. New Books, 569—575: HIRST R. J. — The Problems of Perception, (J. Tucker). SMART N. — Reasons and Faiths, (R. F. Holland). VANHOUTTE M. — La méthode ontologique de Platon, (E. D. Phillips). Notes, 576.

XXII

La Pensée No 90 (1960). CORNU M. — Les yeux dessillés, 3—6. LABÉRENNE P., COGNIEUX G., SURET-CANALE J., ORCEL J., CÂTELET A. — Hommage à René Maublanc, 7—26. MAUBLANC R. — La lutte pour la Paix, 27—30. Témoignage devant le Tribunal militaire, 31. Le rationalisme dans la philosophie française, 32—37. BOTEAU P. — Le racisme devant la biologie, 38—47. PO-KROVSKI G. I. — La pénétration de l'homme dans le cosmos, 48—55. SÈVE L. — Panorama de la philosophie française contemporaine (III). Le matérialisme depuis 1920, 56—76. KRASUCKI H. — La C. G. T. et les travailleurs algériens, 77—83. Chroniques, 84—122. Les revues, 123—126. Les livres, 127—155.

La Pensée No 91 (1960). COGNIOT G. — L'Église est bonne commerçante, 3—6. LABÉRENNE P. — Un grand débat scientifique, 7. FOCK V. — Critique épistémologique des théories récentes, 8—15. BROGLIE de L. — L'interprétation de la mécanique ondulatoire, 16—45. * * * — La stratégie intercontinentale soviétique, stratégie de la paix, 46—59. BRUHAT J. — La voie de Lénine, 59—66. SÈVE L. — Panorama de la philosophie française contemporaine (IV). L'idéalisme depuis 1920, 67—90. PARAIN Ch. — L'archéologie dans la République Populaire Roumaine, 91—101. Chroniques, 102—131. Les revues, 132—136. Les travaux et les jours, 137—142. Les livres, 143—155.

La Pensée No 92 (1960). HENTGES P. — Le monde après la crise de mai, 3—14. BOUVIER — AJAM M. — Les classes moyennes dans la France contemporaine, 15—33. SÈVE L. — Panorama de la phi-

losophie française contemporaine (V). Les troisièmes voies. Conclusions, 34—68. BESSON G. — Peinture 1960 — Expositions et négoce, 69—76. WIENER J. — Musique 1960, 77—83. MOUSSINAC L. — Une „Nouvelle vague”?, 84—88. DAMBUYANT M. — Le Matérialisme dans l'Inde ancienne, 89—98. Chroniques, 99—125. Les revues, 126—129. Les travaux et les jours, 130—135. Les livres, 136—155.

XXIII

The Philosophical Review Vol. LXIX No 3 (1960). WOLFF R. P. — Hume's Theory of Mental Activity, 289—310. GEWIRTH A. — Positive „Ethics” and Normative „Science”, 311—330. THOMPSON M. — Abstracts Entities, 331—350. CHAPPELL V. C. — Sameness and Change, 351—362. Discussion: PASSMORE J. — The Meeting of Extremes in Contemporary Philosophy, 363—375. SHAPER D. — Mathematical Ideals and Metaphysical Concepts, 376—385. WALSH D. — Critical Reasons, 386—393. JACKSON H. — Frege's Ontology, 394—395. GEACH P. T. — Distribution: A Last Word, 396—398. Book Reviews, 399—424. Books received, 425—430.

XXIV

Philosophy Vol. XXXV No 134 (July 1960). MACLAGAN W. G. — Respect for Persons as a Moral Principle (I), 193—217. WALSH W. H. — Scepticism about Morals and Scepticism about Knowledge, 218—233. KOLNAI A. — The Moral Theme in Political Division, 234—254. JOHNSON O. A. — Denial of the Synthetic a priori, 255—264. SMITH C. — Philosophical Survey: Philosophy in France, 265—271. Discussion: WHYTE L. L. — Early Semantics, 272. RUSSELL L. J. — The Word „Symbolizare” in Leibniz, 273. New Books, 274—284. Institute Notes and Notices, 285—286.

XXV

Philosophy and Phenomenological Research Vol. XX, No 4 (1960). MCGILL V. J. — Conflicting Theories of Freedom, 437—452. ROSEN S. H. — Political Philosophy and Epistemology, 453—468. HANDY R. — Determinism, Responsibility, and the Social Setting, 469—476. SCHON D. — Rationality in Retrospective Deliberation, 477—486. KUBITZ

A. O. — Francisco Bilbao's Ley de Historia in Relation to the Doctrines of Sarmiento and Lamennais, 487—502. HOFFMAN R. — The Problem of Other Minds — Genuine or Pseudo?, 503—512. ROTENSTREICH N. — The Value Aspect of Science, 513—520. Discussions: GALE R. M. — Natural Law and Human Rights, 521—531. LANGFORD C. H., LANGFORD M. — Appearance and Reality in Perception, 532—534. KULLMANN M. — Is Idealism Really Nonsense?, 535—539. LEMONS R. M. — Psychological Egoism, 540—546. CREEGAN R. F. — The Referential Continuum, 547—549. Reviews (550—575): HOOK S. — Psychoanalysis, Scientific Method, and Philosophy, (Feuer L. S.). BUNGE M. — Metascientific Queries, (Riepe Dale). FARBER M. — Naturalism and Subjectivism, (Sellars R. W.). BOAS G. — The Inquiring Mind, an Introduction to Epistemology, (Abelson R.). REISS S. — Language and Psychology, (Abelson R.). WEISS P. — Our Public Life, (Davis A. K.). REICHENBACH H. — Modern Philosophy of Science, (Lenzen V. F.). MARTIN R. — Truth and Denotation, (Leblanc H.). JOHNSTONE H. Jr. — Philosophy and Argument, (Rescher N.). WHITE M. — Religion, Politics, and the Higher Learning, (Robinson D. S.). FEIBLEMAN J. — Inside the Great Mirror; CHARLESWORTH M. — Philosophy and Linguistic Analysis, (Madden E. H.). HALLIE P. — Maine de Biran, Reformer of Empiricism, (Dommeyer F. C.). SINGER I. — Santayana's Aesthetics, (Myers G. E.). LEUER J. — The Triumph of Subjectivity, (McGlynn J. V.). MOLESWORTH V. — Landmarks in Logic, (Henry C.). DONDEYNE A. — Contemporary European Thought and Christian Faith, (Klausner N. W.). MERCIER A. — Thought and Being, (Fritz Ch. A. Jr.). MELDEN A. (ed.) — Essays in Moral Philosophy, (Handy R.). BAHM A. — What Makes Acts Right?, (Handy R.). ECOLE J. — La Métaphysique de l'Être dans la Philosophie de Louis Lavelle; SARGI B. — La Participation à l'Être dans la Philosophie de Louis Lavelle, (Natanson M.). CÉSARI P. — La Valeur (Dobseva A. P.). Hommage à Gaston Bachelard: Études de philosophie et d'histoire des sciences, (Dobseva A. P.). FINK E. — Sein, Wahrheit, Welt, (Hart S. L.). KRÜGER G. — Grundfragen der Philosophie, (Schwarz W.). MORA J. F. — Diccionario de Filosofia (Romanell P.). FRONDIZI R. — Qué son los valores?

(Mora J. F.). Notes and News, 575. Recent Publications, 576—578. Table of Contents, Volume XX (1959—1960).

Philosophy and Phenomenological Research Vol. XXI, No 1 (1960). BEARDSLEY E. L. — Determinism and Moral Perspectives, 1—20. CASTANEDA H. N. — Imperative Reasonings, 21—49. BERNDTSON A. — Beauty, Embodiment, and Art, 50—61. LEUE W. H. — Process and Essence, 62—79. KYBURG H. E. Jr. — Demonstrative Induction, 80—92. BLOCK I. — Aristotle and the Physical Object, 93—101. KATTSOFF L. O. — What Makes You Say That...? or The Justification of Justifications, 102—109. Discussions: LANGFORD C. H., LANGFORD M. — The Logical Paradoxes, 110—113. JOHNSON A. H. — Modes of Being According to Paul Weiss, 114—122. Reviews (123—131): LOEWENBERG J. — Reason and the Nature of Things, (Dommeyer F. C.). MANDLER G., KESSEN W. — The Language of Psychology, (Abelson R.). MARTIN R. — The Notion of Analytic Truth, (Palmieri L. E.). THORNDIKE L. — A History of Magic and Experimental Science, Vols. VII and VIII, (Gilbert N. W.). WILSON N. — The Concept of Language, (Kaminsky J.). BRETON S. — Approches Phénoménologique de l'idée d'être, (Hallie Ph. P.). DUJOVNE L. — La Filosofia de la Historia en la Antigüedad y en la Edad Media; DUJOVNE L. — La Filosofia de la Historia desde el Renacimiento hasta el siglo XVIII, (Horowitz I. L.). Notes and News, 132—134. Recent Publications 134—139.

Philosophy and Phenomenological Research Vol. XXI, No 2 (1960). CASTANEDA H. N. — „7 + 5 = 12” as a Synthetic Propositions, 141—158. GREENHUT M. L. — Science, Art, and Norms in Economics, 159—172. HOROWITZ I. L. — Science, Criticism, and the Sociology of Knowledge, 173—186. WIKLUND R. A. — A Short Introduction to the Neofinalist Philosophy of Raymond Ruyer, 187—198. HODGES D. C. — The Relevance of History to Moral Discourse, 199—206. RINTELEN F. J. von — Third East-West Philosophers' Conference; An Interchange Between Western and Asiatic Thinking, 207—228. DOUBROVSKY J. S. — Existence and Symbol, 229—238. DOAN F. M. — On the Organizational Base of Language with Special Reference to Mathematical Models, 239—247. MOORE A. — Chi-

sholm on Intentionality, 248—254. FARBER M. — What is Philosophy?, 255—259. Reviews, 260—285: FRIEDRICH C. — Authority, (M. Franklin). CHURCHMAN C. and RATOOSH P. — Measurement: Definitions and Theories. — ROTHSTEIN J. — Communication, Organization, and Science, (V. F. Lenzen). POPPER K. R. — The Logic of Scientific Discovery. — HANSON N. R. — Patterns of Discovery, (N. Rescher). OPLER M. ed. — Culture and Mental Health: Cross-Cultural Studies, (A. Edel). HOCKING W. E. — Strength of Men and Nations, (R. Handy). WINCH P. — The Idea of a Social Science and its Relation to Philosophy, (R. Handy). BRACKEN H. M. — The Early Reception of Berkeley's Immaterialism, 1710—1733. — LEROY A. L. — George Berkeley, (W. B. Carter). BERGMANN G. — Meaning and Existence, (Hinshaw V. Jr.). WHITE L. A. ed. — The Indian Journals, 1859—62, of Lewis Henry Morgan, (M. K. Opler). RUNES D. D. — Pictorial History of Philosophy, (L. W. Beck). LEIDECKER K. F. ed. — Nietzsche: Unpublished Letters, (W. Kaufmann). BOHR N. — Atomic Physics and Human Knowledge, (D. Riepe). FUJISAWA C. — Zen and Shinto, (D. Riepe). DELCORRAL L. D. — The Rape of Europe, (D. S. Robinson). LEFÈVRE R. — Le Criticisme de Descartes, (Ph. P. Hallie). WITTENBERG A. I. — Vom Denken in Begriffen, (S. L. Hart). FINK E. — Alles und Nichts: Ein Umweg zur Philosophie, (W. Schwarz). VALLIN G. — La Perspective Métaphysique. — L'Idée de Preuve en Métaphysique, (H. W. Johnstone, Jr.). DUFRENNE M. — La Notion d'„A Priori“, (H. W. Johnstone, Jr.). STOFFER H. ed. — Aufgabe und Getsaltung des Philosophie-Unterrichts; Handreichungen für den Philosophie-lehrer, (L. W. Beck). Notes and News, 286. BECK L. W. — Hauptversammlung of the Kant-Gesellschaft, 287. Recent Publications, 287—288.

XXVI

Philosophy of Science Vol. 27 No 1 (1960). KOTARBIŃSKA J. — On Ostensive Definitions, 1—22. NOVAK S. — Some Problems of Causal Interpretation of Statistical Relationships, 23—38. BERGMANN G. — Duration and the Specious Present, 39—47. SCHLARETZKI W. E. — Scientific Reasoning and the Summum Bonum, 48—57. BURNS H. W. — Pragmatism and the Science

of Behavior, 58—74. GRÜNBAUM A. — The Duhemian Argument, 75—87. RE-SCHER M. — The Problem of a Logical Theory of Belief Statements, 88—95. Discussion: NEEDHAM R. — Descent Systems and Ideal Language, 96—101. Abstracts, 102—103. Membership List of Philosophy of Science Association, 104—114.

Philosophy of Science Vol. 27 No 2 (1960). DURAND L. — On the Theory of Measurement in Quantum Mechanical Systems, 115—133. NAESS A. and NAESS S. — Psychological Research and Human Problems, 134—146. FISHER F. M. — On the Analysis of History and the Interdependence of the Social Science, 147—158. ROZEBOOM W. W. — Do Stimuli Elicit Behavior? — A Study in the Logical Foundations of Behavioristics, 159—170. LUCE D. R. — The Action of Mind on Body, 171—182. Discussion: RUTHEFORD F. J. — Frank's Philosophy of Science Revisited, 183—186. GELLMER E. — The Concept of Kinship, 187—204. Book Reviews, 205—230. Notices, 231—232.

XXVII

Revue d'Esthétique Vol. XIII No 1 (1960). BAYER R. Structure du drame, 3—12. DECROUX E. — Présence en corps, — 13—15. GOUIER H. — Remarques sur le „théâtre historique“, 16—24. MARCEAU M. — L'art de la pantomime, 25—30. CHANCEREL L. — Le masque et le jeu masqué, 31—41. VILLIERS A. — D'une „distance“ à l'autre, 42—57. FERNAGU M. — Le tragique grec, 58—75. SCHUHL P. M. — Théâtre intérieur, 76—79. AKAKIA-VIALA — Dramaturgie électronique, 80—90. SOURIAU E. — Paysages shakespeariens et paysages raciniens, 91—103. ROSEN C. E. — L'éclairage et le réalisme théâtral, 104—122. BABLET D. — Le terme „décor de théâtre“ est périmé, 123—127. GINESTIER P. — Polycente; essai de critique esthétique, 128—139. Analyses, 140—144.

Revue d'Esthétique Vol. XIII No 2 (1960). BAYER R. — Une profession de foi philosophique, 145—154. Bibliographie des oeuvres de R. Bayer, 155—160. SOURIAU E. — R. Bayer, un homme, une oeuvre, 161—171. LAMEERE J. — Témoignage, 172—177. PAPANOUTSOS E. P. — L'émotion esthétique, 178—184. HUYGHE R. — A propos du Traité

d'Esthétique de R. Bayer, 185—189. BAION M. — R. Vayer et Léonard de Vinci, 190—205. TOURNER M. — L'homage de la R. T. F., 206—215. DUFRENE M. — La „sensibilité generalisatrice”, 216—226. Séances de la Société française d'Esthétique, 227—244. Analyses, 245—254. Quatrième Congrès international d'esthétique, 255.

XXVIII

Revue Internationale de Philosophie No 51 (1960). MINKOWSKI E. — Imagination?, 3—31. DAGOGNET M. F. — M. Gaston Bachelard, philosophe de l'imagination, 32—42. STAROBINSKI J. — Jean-Jacques Rousseau et les pouvoirs de l'imaginaire, 43—67. DeMAN P. — Structure Intentionnelle de l'Image romantique, 68—84. Variétés: KOSTENBAUM P. — The Logic of Schopenhauer's Aesthetics, 85—95. Notes et Discussions: PERELMAN Ch. — Philosophie et argumentation. A propos de Henry W. Johnstone Jr., Philosophy and Argument, 96—100. Analyses et Comptes Rendus, 101—115: TUGENDHAT E. — Eine Untersuchung zu Struktur und Ursprung aristotelischer Grundbegriffe, (H. Schmitz). Die Philosophie im XX. Jahrhundert. Eine Enzyklopädische Darstellung ihrer Geschichte, Disziplinen und Aufgaben, (K. Oedingen). POLE D. — The Later Philosophy of Wittgenstein. A short introduction with an epilogue on John Wisdom, (J. Ruytinx). SCHOLZ H. — Abriss der Geschichte der Logik, (K. Oedingen). DeWAELEHENS A. — Existence et signification, (Ch. Perelman). CRAHAY F. — Le Formalisme logico-mathématique et le problème du nonsens, (J. Ruytinx). POPPER K. R. — The Logic of Scientific Discovery, (S. Issman). Logical Positivism, ed. by A. J. Ayer, (S. Issman). CALLOT E. — Philosophie biologique, (J. Ruytinx). Ouvrages Reçus 115—118. Revue des Revues, 119—132. Vie Philosophique, 132.

Revue Internationale de Philosophie No 52 (1960). BIRAULT H. — Heidegger et la pensée de la finitude, 135—162. GUP-TA M. R. K. — What is Heidegger's Notion of Time, 163—193. BOEHM M. R. — Pensée et technique. Notes préliminaires pour une question touchant la problématique heideggerienne, 194—220. De WAELEHENS A. — Identité et différence: Heidegger et Hegel, 221—237. PAUMEN M. J. — Heidegger et le thème nietzschéen de la mort de Dieu, 238—262.

PAUMEN M. J. — Eléments de bibliographie heideggerienne, 263—268. Ouvrages Reçus, 269—273. Revue des Revues, 273—282. Vie Philosophique, 282—283.

XXIX

Revue de Métaphysique et de Morale No 1 (1960). VALÉRY P. — Agathe, 1—6. BLONDEL M. — Ébauche de logique générale, 7—18. INGARDEN R. — Raccourcis de perspective du temps dans la concrétisation de l'oeuvre littéraire, 19—51. D'HENDECOURT M. M. — La berthonnière 52—57. BELLON C. — Le Matérialisme dialectique de Frédéric Paulhan, 58—87. LOMBARDI F. — En Mémoire de Carlo Antoni, 88—91. WAHL J. — Une étude sur la pensée archaïque, 92—106. Notes critiques, 107—126. Nécrologie, 127.

Revue de Métaphysique et de Morale, No 2 (1960). RUYER R. — La nutrition psychique et la vie politique, 129—162. FERDIÈRE G. — Vers une spéléopsychologie du verbe, 163—174. GALIMBERTI A. — Méthode, langage et société, 175—186. Étude Critique: WAHL J. — Sein, Wahrheit, Welt, 187—194. ROBINET A. — La signification du „Discours de Métaphysique” de Leibniz, 195—198. BURGELIN P. — L'Unité de l'oeuvre de Rousseau, 199—209. Notes critiques, 210—232: BERGSON H. — Écrits et Paroles. — BUBER M. — La vie en dialogue. — BODART R. — Le songe d'Amédée Ponceau. — La Destruction de la Raison. — BELLEZZA V. — L'Esistenzialismo positivo di Giovanni Gentile. — DENONAIN J. J. — Thèmes et Formes de la Poésie „Métaphysique”. — GENTILE G. — Le Origini della filosofia contemporanea in Italia. — LANDRIÈRE J. — Les limitations internes des formalismes. Étude sur la signification du théorème de Gödel et des théorèmes apparentés dans la théorie des fondements des mathématiques. — JORDAN P. — La physique et le secret de la Vie organique. — NATANSON M. — The social dynamique of George H. Mead. — CALLOT E. — L'Histoire et la Géographie au point de vue sociologique. — RAMOS G. — A Reducao Sociologica. — GALVAN E. T. — Sociologia y Situacion. — ABBAGNANO N. — Problemi di Sociologia. — BOISSET J. — Sagesse et Sainteté dans la Pensée de Jean Calvin. — BLIN G. — Stendhal et les problèmes du roman. — RUSSIER J. — La foi selon Pascal. — CROCE B. —

Una pagina sconosciuta degli ultimi mesi della vita di Hegel. — GUY A. — Les philosophes espagnols d'hier et d'aujourd'hui. — KNAUSS G. — Gegenstand und Umgreifende. — Filosofia e Linguaggio. — OTTAVIANO C. — Critica dell'idealismo. — BENEDICT R. — Échantillons de civilisations. — MAISONNEUVE J. — Psychologie sociale. — BONAPARTE M. — La naissance de la psychanalyse. — MAISTRIAUX R. — L'Intelligence et le Caractère. — GRIMSLEY R. — Existentialist thought. — BORRELLO O. — L'Estetica dell'Esistenzialismo. — Bibliographie, 233—238. Nécrologie: Mme XAVIER LÉON, RENÉ BERTHELOT.

XXX

Revue Philosophique Nr 2 (1960). Histoire de la Philosophie. GALIEN — Sur Hippocrate: Délicatesses envers les malades, d'après Epidémies, VI, section 4, division 7, texte traduit par L. Bourgey, commenté par W. Riese, 145—162. VERNANT J. P. — Le fleuve „Amèlès” et la „Mélète Thanatou”, 163—179. MAGALHAESVILHENA V. de — Bacon et l'Antiquité, 181—184. JESSOP T. E. — Réflexions sur la philosophie de Hume, 185—196. TEYSSEDE B. — Hegel à Stuttgart, 197—227. Notes et documents: SCHUHL P. — M. — Carnet de notes, 229—236. BOISSET J. — Les „Hecatonomies” de Lefèvre d'Étaples, 237—240. Revues critiques: GANDILLAC M. de — Mythe et allégorie, 241—249. BRUNSCHWIG J. — La preuve ontologique interprétée par M. Gueroult, 251—265. LEROY A. — L. — La philosophie britannique contemporaine, 267—279. Colloques et congrès: SCHUHL P. — M. — Le centenaire de Durkheim, 281—282. SCHUHL P. — M., BARUK H., POUHEY F. — Commémoration du centenaire de Pierre Janet: I. A la Sorbonne; II. A l'Unesco, 282—288. RUYTINX J. — Le Colloque de philosophie britannique contemporaine, Londres, 1959, 288—292. Notices nécrologiques, 293—294. Revue des Revues, 295—296.

Revue Philosophique No 3 (1960). CHASTAING M. — Wittgenstein et les problèmes de la connaissance d'autrui, 297—312. STERN A. — La psychologie individuelle d'Alfred Adler et la philosophie, 313—326. GUITON P. — La doctrine des abstraits réels d'après Albert Burloud, 327—339. BÉNICHOU R. — L'objet non perçu, 341—367. PERIS H. — Le secret de l'art dans l'oeuvre de

Goethe, II., 369—374. Carnet de Notes: P. -M. SCHUHL — De Saint Alban à Saint Maurice, 375—376. CAHN Th. — Sur la méthode en psychiatrie, 377—378. Analyses et Comptes Rendus, 379—415: NAVRATIL M. — Introduction critique à une découverte de la pensée, (M. Chastaing). PRADINES M. — L'aventure de l'esprit dans les espèces, (G. Cury). BERGER G. — Caractère et personnalité, (D. Anzieu). ANZIEU D. — L'auto-analyse, (G. et Ch. Durandin). FRAISSE P. P. — Les structures rythmiques, (M. Chastaing). OLERON P. — Les composantes de l'intelligence, (G. et Ch. Durandin). MAUCHAUSSAT G. — La Liberté spirituelle, (A. L. Leroy). CATTELL R. B. — La personnalité, (M. Chastaing). JONES E. — La vie et l'oeuvre de Sigmund Freud, (G. et Ch. Durandin). PAGÈS R. — La langage, (M. Chastaing.). WITTEWER J. — Les fonctions grammaticales chez l'enfant: Sujet, objet, attribut, (G. Gougenheim). Situation, (R. Lenoir). FILLOUX J. C. — Le psychisme animal, (M. Chastaing). RAGGIUNTI R. — La Conoscenza e il Problema della lingua, (E. Namer). OSTERRIETH — Introduction a la psychologie de l'enfant, HENRI P. — Les aveugles et la société, (G. Durandin). THORPE L. P. et SCHMULLER A. M. — Les théories contemporaines de l'apprentissage et leur application à la pédagogie et à la psychologie, (R. Violette). GILLE R. — Le test-film, (G. Durandin). WECHSLER D. — La mesure de l'intelligence de l'adulte, (M. Chastaing) GOODENOUGH F. L. — L'intelligence d'après le dessin, (G. Durandin). HELMAN Z. — Rorschach et électro-encéphalogramme chez l'enfant épileptique, (G. Durandin). APOSTEL L., MAYS W., MORF A., PIAGET J. — Les liaisons analytiques et synthétiques dans les comportements du sujet, (M. Chastaing). LÉON A. — Psychopédagogie de l'orientation professionnelle, (J. Delay). TRAMER M. — Problèmes et détresses d'écoliers, (D. Anzieu). CAILLE E. — Caractères et écritures, (M. Chastaing). NACHT S. — La psychanalyse d'aujourd'hui, (G. Durandin). PRUDHOMMEAU M. — Les enfants déficients intellectuels, (J. Delay). LUSTENBERGER W. — Le travail scolaire par groupes, (D. Anzieu). STRASSER S. — Le problème de l'âme, (D. Anzieu). MÉGRET M. — La guerre psychologique, (M. Chastaing). POIDOMANI G. — La Filosofia Sociale dell'equilibrio, (E. Namer). Informations, 417—422. Notices Nécrologiques, 423—

—432. Revue des Revues, 433—435. Ouvrages Déposés au Bureau de la Revue, 436—440.

XXXI

Rivista di Filosofia Neo-Scolastica
Anno LII, Fasc. II—III (1960) OLGIATI F. — L'eredità filosofica di Agostino Gemelli, 97—114. BONTADINI G. — La posizione della neoscolastica nella filosofia contemporanea, 115—156. ROVIGHI S. V. — Riflessioni sul problema della conoscenza, 157—167. ARATA C. — Evidenza e metafisica, 168—205. MANCINI I. — Espressionismo ontologico, 206—240. BARBO F. R. — La struttura logica della prima via per provare l'esistenza di Dio: applicazioni di logica simbolica e nessi di contenuti, 241—318. BONETTI A. — La concezione dialettica della realtà in Eraclito, 319—335. OBERTI E. — L'estetica musicale di Reginone di Prüm e l'attualità dell'estetica medievale, 336—354. FERRO C. — Intorno alle „Considérations sur les moeurs de ce siècle” di C. P. Duclos, 355—375. VERGA L. — La „Philosophie de l'Esprit” e le sorti della filosofia, 376—396.

Rivista di Filosofia Neo-Scolastica
Anno LII, Fasc. IV (1960). ROVIGHI S. V. — L'ontologia spinoziana nei „Cogitata metaphysica”, 399—412. MARCHEST A. — Il principio di non-contraddizione in Aristotele e in Kant e la funzione del „tempo”, 413—430. PELLEGRINO U. — La storia nella metafisica dell'essere, 431—447. Note e discussioni: ROVIGHI S. V. — Il XVIII Congresso internazionale di filosofia, 448—453. PENATI G. — Un „panorama” del pensiero mondiale contemporaneo, 454—459. AGAZZI E. — Metodologia radicale, 460—464. BAUSOLA A. — Fede e ricerca in Dewey, 465—471. Analisi d'opere (472—489): SAMBURSKY S. — Il mondo fisico dei Greci, (Monti P.). DODDS E. R. — I Greci e l'irrazionale, (Soleri G.). GIORDANO D. — Inni filosofici greci, (Bonetti A.). GIGON O. — Grundprobleme der antiken Philosophie, (Bonetti A.). GRÉGOIRE F. — Etudes hégéliennes, (Vecchi G.). VARI A. — Filosofia e formazione ecclesiastica, (Bonetti A.). PEDROLI G. — La fenomenologia di Husserl, (Sirchia A.). CALVETTI C. — Filosofia e vita, 489—490. Libri ricevuti, 490. Notiziario: Congressi e società filosofiche, 492. Riviste e pubblicazioni nuove, 493. Necrologi, 494.

XXXII

Science & Society Vol. XXIV, No 2 (1960). HOBBSAWM E. J. — The Seventeenth Century in the Development of Capitalism, 97—112. SHARP G. B. — Mills and Weber: Formalism and the Analysis of Social Structure, 113—133. EVENITZKY A. — Monopoly Capitalism and Marx's Economic Doctrines, 134—149. Review Articles: GRUNDFEST H. — Opinions on Darwin a Century After, 150—157. BURGUM E. B. — Existentialism in Psychology, 158—168. Communications: BLAKE J. — Jacob Morris on Unproductive Employment: A Criticism, 169—174. MORRIS J. — Reply, 174—175. Book Reviews (176—191): GEIGER G. R. — John Dewey: In Perspective, (Selsam H.). FONER Ph. S. — Mark Twain: Social Critic; The Autobiography of Mark Twain, (Greenleaf R.). BURK J. N. — Mozart and his Music, (Gazden N.). WILHITE V. G. — Founders of American Economic Thought and Policy, (Coats A. W.). Teach the Freeman: The Correspondence of Rutherford B. Hayes and the Slater Fund for Negro Education, 1881—1893, (Black I). Books Received, 192.

Science & Society Vol. XXIV, No 3 (1960). BLAKE J. — The Political Economy of Labor, 193—206. HOLMES E. C. — Philosophical Problems of Space and Time, 207—227. HODGES D. C. — The Anatomy of Exploitation, 228—245. Review Article: SHANNON F. A. — Bankers in Politics, 246—255. Book Reviews, 256—287: BROWN E. H. Ph. — The Growth of British Industrial Relations: A Study from the Standpoint of 1906—1914, (J. Saville). OHKAWA K. — The Growth Rate of the Japanese Economy Since 1878, (A. Bose). WALDMAN E. — The Spartacus Uprising and the Crisis of the German Socialist Movement: A Study of the Relation of Political Theory and Party Practice, (P. Mattick). COX O. C. — The Foundations of Capitalism, (P. Alt). ELLMANN R. — James Joyce. — JOYCE S. — My Brother's Keeper: James Joyce's Early Years, (G. Ernest). HALBWACHS M. — The Psychology of Social Class, (A. K. Davis). MAZOUR A. G. — Modern Russian Historiography, (S. R. Tompkins). EISELEY L. — Darwin's Century. DARWIN F. ed. — The Autobiography of Charles Darwin and Selected Letters, (D. R. Newth). GORDON M. M. — Social Class in American Sociology, (O. C.

Cox). PHILLIPS J. D. — Little Business in the American Economy, (J. P. Henderson). KUZNETS S. — Six Lectures on Economic Growth, (R. Bellamy). Books Received, 288.

XXXIII

Woprosy Filozofii Nr 7 (1960). Za pobedu kommunisticzeskogo truda, 3—14. SOBOLEW S. Ł. — W. I. Lenin i jestiestwoznanije. 15—23. SIEMIENOW N. N. — Nauka i obszczestwo w wiek atoma, 24—33. IOWCZUK M. T. — Kulturno — tiechniczeskij rol raboczego klasa w SSSR, 34—49. OKUŁOW A. F. — Niemierknuszczij swiet leninskih idiej ozarijajet put' k kommunizmu, 50—61. MORIS KORNFORT — Widimost' — i suszcznost, 62—69. MAMZIN A. S. — Kategorie „soderzanije” i „forma” w biologii, 70—77. LEBIEDIEW A. A. — Problemy razwitija narodnogo iskusstwa w „Tiuremnych tietradiach” Antonio Gramsci, 78—89. JERUSALIMSKIJ A. S. — Protiw ideologii giermanskogo imperializma, 90—105. Naucznyje soobszczeniija i publikacii, 113—134. Dla izuczajuszczich filozofiju, 135—154. Nauczna ja žizn', 155—162. Kritika i bibliografija, 163—182. Reziume na anglijskom jazykie, 183—187.

Woprosy Filozofii Nr 8 (1960). MITIN M. B. — Pod nepobiedimym znameniem marksizma — leninizma, 3—13. NAJDIENOW W. S. — Socjalno ekonomiczeskije posledstwija tiechniczeskogo progressa pri socializmie, 14—24. SZEMIENIEW G. I. — Inżinierno — tiechniczeskaja intieligencija w pieriod razwiernutogo stroitielstwa kommunizma, 25—34. ALEKSANDROW A. D. — Rol Lenina w razwitii nauki, 35—45. GORSKIJ D. P. — Problema formalno — logiczeskogo i dialekticzeskogo tożdiestwa, 46—57. ZINOWJEW A. A. — K opredieleniju poniatija swiazi, 58—66. LEKTORSKIJ W. A., SADOWSKIJ W. N. — O principach issledowanija sistiem, 67—79. UMBIERTO KAWALKANTI — Wiecznyj smysl marksizma, 80—87. KROSSER P. — Zamietki ob irracjonalnosti w sowremiennoj amierikanskoj mysli, 88—95. KULIKOWA J. S. — Socjalnaja suszcznost' siurrealizma, 96—107. WILENSKAJA E. S. — N. T. Czernyszewskij i A. I. Giercen o roli narodnych mass w oswoboditelnoj borbie, 108—119. Naucznyje soobszczeniija i publikacii, 121—125. Diskusji i obsuždienija, 126—136. Dla izuczajusz-

czich filozofiju, 137—156. Kratkije zamietki i piśma, 157—162. Nauczna ja žizn', 163—166. Kritika i bibliografija, 167—181. Reziume na anglijskom jazykie, 182—187.

Woprosy filozofii 9 (1960) Nowaja pobieda sowietskoj nauki, 3—5. KRASIN J. A. W. I. Lenin i problema mirnogo sosuszczestwowanija, 9—23. OLEJNIK I. P. — Jedinstwo i splozczennost' socialisticzeskich stran — osnowa moguszczestwa mirowoj sistiemy socializma, 24—37. MOCZAŁOW I. I. — Ob odnom momientie bor'by protiwpołożnostiej, 38—49. RUBINSKIJ J. I. — Tieorija „tiechnokracii” wo Francji, 50—62. BARROYZ DANEM — Ekzistencjalizm, 63—80. NARSKIJ I. S. — Kritika uczenija nieopozitiwizma o kritierii istiny, 81—92. SUBBOTIN A. Ł. — Matiematicheskaja logika stupien' w razwitii formalnoj logiki, 93—99. SOKOŁOW W. W. — Bertrand Russell kak istorik filozofii, 100—110. Naucznyje soobszczeniija i publikacii, 111—131. Diskusji i obsuždienija, 132—142. Dla izuczajuszczich filozofiju, 143—158. Kratkije zamietki i piśma, 159—163. Nauczna ja žizn', 164—170. Kritika i bibliografija, 171—178. Itogi konkursa na sosdanije popularnogo uczebnika po osnowam maksistowskoj filozofii, 179—181. Reziume na anglijskom jazykie, 182—186.

Woprosy filozofii 10 (1960) KONDRASZOW W. I., SIELEZNIEW I. A. — Czelowieczestwo dożno byt' izbawleno ot wojn, 3—17. Podgatowku filozofskich kadrow — na urowien' sowremiennych zadacz, 18—28. KOZYRIEW J. N. — O raspredielenii fonda obszczestwiennogo potreblenija w pieriod razwiernutogo stroitielstwa kommunizma, 29—40. CHODAKOW J. W. — Nieobchadimoje i sluczajnoje w razwitii nauki, 41—51. BOGUSŁAWSKIJ W. M. — Objektivnoje i subiektywnoje w dialektike myslenija, 52—63. ROŻE GARODI — Problema morali w sowremiennoj francuzskoj filozofii, 64—77. ZORJANOW Z. G. — K. Marks o swobodie tworczestwa, 78—88. BOGOMOŁOW A. S. — Mietfiziczeskaja koncepcija razwitija, w XIX i XX wiekach, 89—99. Diskusji i obsuždienija, 100—109. Dla izuczajuszczich filozofiju, 110—133. Kratkije zamietki i piśma, 134—137. Nauczna ja žizn', 138—155. Kritika i bibliografija, 155—175. Nowyje knigi (1960), 176—181. Reziume na anlijskom jazykie, 182.

XXXIV

Zeitschrift für philosophische Forschung XIV, 2 (1960). FUNKE G. — Problem und Theorie der Hermeneutik, 161—181. ROHRMOSER G. — Zur Vorgeschichte der Jugendschriften Hegels, 182—208. CARNAP R. — Theoretische Begriffe der Wissenschaft, 209—233. Diskussion: ENDRES J. — Zum Ursprung der Sittlichkeit, 234—246. REINER H. — Thomistische und phänomenologische Ethik, 247—263. Berichte und Mitteilungen: SCHRÖTER M. — Ein Rückblick auf Schellings Mythologie, 264—271. PÖGGELER O. — Das Wesen der Stimmungen, 272—284. BAUMGAERTEL G. — Hegel in der Philosophie der Bewegung von St. Louis, 285—290. RINTELEN F. J. von — Begegnung von westlichem und asiatischem Denken, 291—311. Aus dem philosophischen Leben, 312—316. Buchbesprechungen, 317—332: CONRAD-MARTIUS H. — Der Raum, (W. Del-Negro). DUMÉRY H. — Philosophie de la Religion; La Foi n'est pas un Cri, (H. Riefstahl) HIRSCH E. — Geschichte der neueren evangelischen Theologie, — Schlussbetrachtung, (G. Kahl-Furthmann). Zeitschriftenschau, 333—352.

Zeitschrift für philosophische Forschung XIV, 3 (1960). PÖGGELER O. — Schopenhauer und das Wesen der Kunst, 353—389. LANDMANN M. — Das Menschenbild bei Schopenhauer, 390—400. RÖD W. — Das Realitätsproblem in der Schopenhauerschen Philosophie, 401—415. MAJUMDAR M. — Traveller — To Schopenhauer, the Ascetic Philosopher, 416—422. MEYER Ch. — Um das Ansehen der Philosophie, 423—437. Berichte und Mitteilungen: KLAMP G. — Schopenhauertradition und -Forschung im 20. Jahrhundert, 438—451. ZELTER H. — Moritz Geiger zum Gedächtnis, 452—465. SIEWERTH G. — Das Gründungsjubiläum der Universität Evora,

466—473. Aus dem philosophischen Leben, 474—478. Buchbesprechungen, 479—488: FRAUWALLNER E. — Geschichte der indischen Philosophie, (A. Bharati). HEISS R. — Wesen und Formen der Dialektik, (H. J. Schuering). VARGA v. KIBÉD Al. — Philosophische Wahrheit und christliche Wahrheit, (G. Wollandl).

Zeitschrift für philosophische Forschung XIV, 1 (1960). HEIMSOETH H. — Problemverflechtungen in der zweiten Antinomie und die Bedeutung der Thematik für Kants Werdegang, 3—15. SCHMITZ H. — Die Vorbereitung von Hegels „Phänomenologie des Geistes“ in seiner „Jenenser Logik“, 16—39. STALLMACH J. — Zur Frage der Univozität im Seinsbegriff, 40—45. SCHILLING K. — Bedeutung, Gegebenheit, Gehalt der Kunst, 46—67. BEHLER E. — Die Kulturphilosophie Friedrich Schlegels, 68—85. SCHOTT-LAENDER R. — Das Unteilbare auf allen Seinsstufen, 86—101. Berichte und Mitteilungen: ALBRECHT W. — Hegels Leitfaden der Entdeckung der Kategorien, 102—106. SCHÜRING H. J. — Dialektik als utopisches Bewusstsein, 107—112. VAN DER MEULEN J. — Ist eine Wesensbestimmung des „Europäischen Menschen“ möglich? 113—116. RITZEL W. — Die „Ingens aula memoriae“, 117—126. KAHL-FURTHMANN G. — Philosophische Interpretation, ein Wort zu K. Jaspers' „Descartes und die Philosophie“, 127—138. Aus dem philosophischen Leben, 139—143. Buchbesprechungen (144—159): Nink C., Zur Grundlegung der Metaphysik (Fr. -J. von Rintelen); Dempf A., Weltordnung und Heilsgeschichte (W. Schlegel); Berkeley G., Eine Abhandlung über die Prinzipien der menschlichen Erkenntnis (H. Kantz); Kanthack K., Vom Sinn der Selbsterkenntnis (W. Steinbeck).

Zapiski bibliograficzne

a) Prace polskie i przekłady na język polski

(Zestawiał H. Moese)

Skróty:

AK = Ateneum Kapiańskie, Włocławek ArchHFMSp = Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej, Warszawa. Arg = Argumenty, Warszawa. AUMCS = Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Lublin, BiKIFi = Biblioteka Kla-

syków Filozofii, Warszawa. ColTh = Collectanea Theologica, Warszawa. Cz = Czytelnik, Warszawa. DzL = Dziennik Literacki, Kraków. Euh = Euhemer, Warszawa. GIN = Głos Nauczycielski, Warszawa. HD = Homo Dei, Kraków. Kier = Kierunki, Warszawa. KUL = Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. KwH = Kwartalnik Historyczny, Warszawa. KwHNT = Kwartalnik Historii Nauki i Techniki, Warszawa. KwPe = Kwartalnik Pedagogiczny, Warszawa. KuSp = Kultura i Społeczeństwo, Łódź. L = Lublin. Ł = Łódź. ŁTN = Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Mea = Meander, Warszawa. MON = Ministerstwo Obrony Narodowej. NaP = Nauka Polska, Warszawa. NDr = Nowe Drogi, Warszawa. NKs = Nasza Księgarnia, Warszawa. NKu = Nowa Kultura, Warszawa. NLWyd = Nowiny Literackie i Wydawnicze, Warszawa. NSzk = Nowa Szkoła, Warszawa. Ossol = Ossolineum, Wrocław. PAN = Polska Akademia Nauk, Warszawa. PaLi = Pamiętnik Literacki, Wrocław. Per = Perspektywy, Katowice. PiP = Państwo i Prawo, Warszawa. PIW = Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa. Pń = Poznań. Pm = Pomorze, Bydgoszcz. Pol = Polityka, Warszawa. Polem. = polemika. Pro = Problemy, Warszawa. Przh = Przegląd Historyczny, Warszawa. PrzhU = Przegląd Humanistyczny, Warszawa. PrzhK = Przegląd Kulturalny, Warszawa. PrzhOr = Przegląd Orientalistyczny, Warszawa. PrzhPs = Przegląd Psychologiczny, Poznań. PrzhSoc = Przegląd Socjologiczny, Łódź. PrzhZa = Przegląd Zachodni, Poznań. PSB = Polski Słownik Biograficzny, Kraków. PsWy = Psychologia Wychowawcza, Warszawa. PWN = Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa. PZWL = Państwowe Zakłady Wydawnictw Lekarskich, Warszawa. PZWS = Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa. Rec. = Recenzja. RFil = Roczniki Filozoficzne KUL. RHist = Roczniki Historyczne, Poznań. ROr = Rocznik Orientalistyczny, Warszawa. RTe = Roczniki Teologiczno-Kanoniczne, Warszawa. RuFi Ruch Filozoficzny, Toruń. RuPe = Ruch Prawniczo-Ekonomiczny, Poznań. SGPS = Szkoła Główna Planowania i Statystyki, Warszawa. SN = Studium Nauczycielskie, SPAN = Sprawozdania Polskiej Akademii Nauk, Warszawa. SPTPN = Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań. StFi = Studia Filozoficzne, Warszawa. STNT = Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu. StLo = Studia Logica, Poznań. StMNP = Studia i Materiały Nauki Polskiej, Warszawa. StPs = Studia Psychologiczne, Wrocław. T = Toruń. TNT = Towarzystwo Naukowe w Toruniu. TP = Tygodnik Powszechny, Kraków. TrLu = Trybuna Ludu, Warszawa. TrLi = Trybuna Literacka, Warszawa. TrWo = Trybuna Wolności, Warszawa. Tw = Twórczość, Kraków. TWP = Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Warszawa. WAP = Wojskowa Akademia Polityczna, Warszawa. WLud = Wojsko Ludowe, Warszawa. Wr = Wrocław. Wszł = Wszelchświat, Warszawa. WSE = Wyższa Szkoła Ekonomiczna. WSP = Wyższa Szkoła Pedagogiczna. WP = Wiedza Powszechna, Warszawa. WUML = Wojewódzki Uniwersytet Marksizmu i Leninizmu. Wwa = Warszawa. Wych = Wychowanie, Warszawa. WychPrz = Wychowanie w Przedzszkolu, Warszawa. WŻ = Wiedza i Życie, Warszawa. ZaStEk = Zaoczne Studia Ekonomiczne, Warszawa. ZeNaKUL = Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie. ZeNaUŁ = Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. ZeNaUWr = Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego. ZeNaWSPW = Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Warszawie. ZeTe = Zeszyty Teoretyczno-Polityczne, Warszawa. ŻiK = Życie i Kultura, Warszawa. ŻLit = Życie Literackie, Kraków. ŻMł = Życie i Myśl, Warszawa. ZSN = Zaoczne Studium Nauczycielskie. ŻSżW = Życie Szkoły Wyższej, Warszawa. ŻWa = Życie Warszawy, Warszawa.

1959—1960

Filozofia w ogóle

Bibliografia, słowniki, zjazdy,
organizacja

Moese H., Gumański L. Zapiski bibliograficzne. RuFi 1959 nr 1/2 s. 78—128.

Przegląd czasopism. (Bibliografia wartości). RuFi 1959 nr 1/2 s. 63—78.

Stróżewski W. Wśród publikacji filozoficznych. Znak 1959 nr 12 s. 1648—1661.

Wykaz artykułów opublikowanych w Studiach Filozoficznych w r. 1959 StFi 1959 nr 6 s. 243—246.

Zabiello S. Polski słownik bibliograficzny. (Historia wydawnictw i jego treść). Kier 1959 nr 46 s.

Drozdowski M. Sesja naukowa ku czci setnej rocznicy urodzin L. Krzywickiego. Z Pola Walki 1959 nr 4 s. 268—274.

Drozdowski M. Sesja naukowa ku czci L. Krzywickiego w setną rocznicę urodzin. KWH 1960 nr 1. s. 271—272.

W. S. Kongresy filozoficzne 1958—1959. Znak 1960 nr 1 s. 126—132.

Zagadnienia ogólne

Beylin P. Dlaczego filozofia. WZ 1959 nr 12 s. 706—709.

Beylin. P. O potrzebie współczesnego świata albo o zaangażowaniu. PrzK. 1959 nr 51/52 s. 2.

Charisteria. Rozprawy filozoficzne złożone w darze Wł. Tatarkiewiczowi w 70-tą rocznicę urodzin. Wwa 1960 PWN s. 352, portr. 1, bibl. zł. 75,—

Grzegorzczak A. Analiza filozoficzna, kontemplacja, wartościowanie. StFi 1959 nr 5 s. 161—173.

Kołakowski L. Kapłan i błazen. Rozważania o teologicznym dziedzictwie współczesnego myślenia. Tw 1959 nr 10 s. 65—85.

Legowicz J. Synteza — wynik badań źródłowych. Rozm. przepr. R. Kalecka. Arg 1960 nr 18 s. 5, il.

Okniński W. Bieguny dyskusji. (Zagadnienie prawdy w różnych kierunkach filozoficznych). Kier 1960 nr 3 s. 4, 9.

Schaff A. Filozofia — nauka. Rozm. przepr. R. Kalecka. Arg 1960 nr 19 s. 1, 3.

Skwarnicki M. Wspólny przeciwnik. (Indyferentyzm światopoglądowy a zaangażowane systemy filozoficzne). TP 1960 nr 13 s. 1—2.

Wstępy, podręczniki, nauczanie

Czan Tai-nien. Mała historia chińskiej myśli materialistycznej. Z chiń. tłum. J. Lobman Wwa 1960 KsiW s. XVIII, 157, portr., bibl. zł. 12,—

Główne zagadnienia i kierunki filozofii. Wykłady na Uniwersytecie Warszawskim 1957—1958. Wyd 2. Cz. 1: A. Schaff: Teoria poznania. Wwa 1960 PWN s. 148 zł. 16,—

Zagadnienia i kierunki filozofii. Wybór tekstów źródłowych. Cz. I: J. Gare-

wicz: Filozofia i myśl społeczna przed rewolucją francuską. Wwa 1960 SGPS s. 199, powiel.

Wydania i przekłady dzieł

Asmus V. F. Descartes. Przeł. z ros. L. Chmaj. Wwa 1960 KsiW s. 493, portr., il. zł. 30,—

Bloch M. Pochwała historii czyli o zawodzie historyka. Przeł. z franc. W. Jedlicka. Przejrz. i przedm.: W. Kula. Wwa 1960 PWN s. 235, portr. 1 zł. 20,—

Chauchard P. Racjonalizm naukowy i racjonalizm chrześcijański. Fragm. książki. Tł. z franc. B. Kupis. Znak 1960 nr 2/3 s. 323—328.

Descartes R. Zasady filozofii. Z łac. przeł., słowo od tłum. i przypisy I. Dąbbska. Wwa 1960 PWN BiKlFi s. XII, 423, portr. 1, il., zł. 40,—

Epictetus. Z Diatryb. Tł. z grec. L. Joachimowicz. Mea 1959 nr 11/12 s. 583—588.

Gilson E. Duch tomizmu. Fragm. pracy pt Tomizm. Tł. z franc. A. Więckowski. ZMy 1960 nr 3/4 s. 11—31.

Guyau J. M. Zarys moralności bez powinności i sankcji. (Tłum. z franc.) Przedm. R. Wojdak. Wwa 1960 KsiW s. 302, zł. 16,—

Iribadżakow N. Niemoc twórcza współczesnej filozofii burżuazyjnej. Tł. Probl. Pokoju 1960 nr 1 s. 25—31.

Jowczuk M. T. O niektórych metodologicznych problemach historii filozofii. Tł. z ros. ZeTe 1960 nr 3 s. 3—19.

Kaiser T. R. Jednostka i Wszechświat. Tł. z ang. ZeTe 1960 nr 1 s. 129—133.

Kant I. Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka. Przekł. z niem. B. Bornsteina na nowo oprac. J. Sucho-rzewska. Wwa 1960 BiKlFi s. VIII, 221, portr. 1 zł. 28,—

Lacroix J. Emmanuel Mounier. Tł. z franc. M. Tazbir. Kier 1960 nr 19 s. 4, il.

Lefebvre H. Filozofia i zaprzeczenie filozofii. Fragm. książki „La somme et la reste” Tł. z franc. Arg 1959 nr 40 s. 10, il.

Marcel G. Homo viator. Wstęp do metafizyki nadziei. Przeł. z franc. P. Lubicz. Wwa 1960 Pax s. XXXIX, 386 zł. 40,—

Mounier. E. Odpowiedzialność myśli chrześcijańskiej. (Fragm.) Tł. z franc. A. Turowiczowa. Znak 1959 nr 9 s. 1163—66

Petrażycki L. Teoria prawa i państwa w związku z teorią moralności. T. 2 Tłum. z ros. i oprac. W. Leśniewski. Wwa 1960 PWN s. 700, zł. 50,—

Plato. Timaios i Kritias. Przeł. z grec., wstęp, objaśn. i il.: Wł. Witwicki. Wwa 1960 PWN s. 203 zł. 22,—

Radhakrishnan S. Filozofia indyjska. T. 2. Przeł. z ang. Z. Wrzeszcz. Przedm. do wyd. pol. napisał Autor. Słowo wstępne, dod. przypisy i terminologia: E. Słuszkiewicz. Wwa 1960 Pax s. 702, zł. 135,—

Reichenbach H. Czym jest czas. Fragm. książki „Powstanie filozofii naukowej”. Tł. z niem. H. Kraheńska. Arg 1959 nr 41 s. 3, 10.

Schlick M. Zagadnienia etyki. Przeł. z niem. M. i A. Kawczakowie. Wwa 1960 PWN s. 247, portr. 1 zł. 40,—

Spencer H. O wychowaniu umysłowym, moralnym i fizycznym. (Tłum. z ang. A. Peretiatkowicz. Wstęp i koment. R. Wroczyński). Wr 1960 Ossol Wyd. PAN s. LXVI, 216, portr. 1, bibl. zł. 30,—

Teilhard de Chardin P. Miejsce człowieka we wszechświecie. Tł. z franc. Z. Włodkova. Znak 1960 nr 2/3 s. 236—50.

Teilhard de Chardin P. Z „Fenomenu ludzkiego”. Fragm. książki. Tł. z franc. Z. Włodkova. Znak 1960 nr 2/3 s. 212—35.

Historia filozofii

Filozofia starożytna

Adameczyk S. Różnica między istotą a istnieniem substancjalnym w nauce Arystotelesa. PFil t. 7, 1959 z. 1 s. 103—127.

Biliński B. Pochwała ręki u Cycerona i jego poglądy społeczne. KuSp 1959 nr 3 s. 17—34.

Borgosz J. Filozoficzne koncepcje wojen i rewolucji u Platona i Arystotelesa. Biul. WAP 1959 nr 2 Ser. pedag. nr 3 s. 69—91.

Garnysz M. O mądrości mistrza Lao-Tse. Znak 1959 nr 11 s. 1439—1456.

Sinko T. Wielowiekowa popularność Diogenesa „Psa”. Me 1960 nr 2 s. 86—99. Argum. s. 137.

Witkowski L. Traktat św. Augustyna De musica. STNT T. 11, 1957 z. 1/4 s. 104—107.

Filozofia nowożytna

Adler E. „Filozofia ludzka” i idea człowieczeństwa w J. G. Herdera. PrzHu 1959 nr 6 s. 57—67.

Górski J. Millowie. Życie gosp. 1960 nr 6 s. 2, il.

Hinz H. Kołłątajowska rozprawa o metodzie. StFi 1959 nr 6 s. 53—87.

Kotarbiński T. Odstępcy (Franciszek Brentano). Arg 1959 nr 48 s. 3.

Kuderowicz Z. Poszukiwanie „antropologii filozoficznej” (w twórczości Maxa Schelera). Arg 1960 nr 10 s. 6.

Nowicki A. Renesans a mitologia. (Poglądy G. Vasari i G. Bruno). Euh 1960 nr 1 s. 18—26.

Orlikowska C. Darwinizm a zagadnienia celowości w świetle poglądów Biegańskiego. Arch. Hist. Medycyny 1959 z. 1 s. 63—69.

Ożarowski J. Paul Natorp filozof konsekwencji. Arg 1960 nr 4 s. 6—7 il.

Pomian K. Piotr Bayle wobec socynianizmu. SPAN 1959 z. 3/4 s. 96—101.

Morski E. Nowoczesna wieża Babel: Małpy Flamariona i słońce nad Adriatykiem. (Z zagadnień współczesnej filozofii). Tyg. zachodni 1960 nr 7 s. 4.

Mrówczyński T. Filozofia uległości i posłuszeństwa. (Tomizm). Wychowanie 1960 nr 4 s. 16—18.

Nath K. Ewolucja myśli hinduskiej. Tł. E. W. Arg 1960 nr 10 s. 2.

Schnittner E. Stanisław Staszic a rozwój medycyny w okresie Oświecenia. Rocznik pilski T. 1 1960 s. 85—94.

Walicki A. Materializm „antropologiczny” Mikołaja Czernyszewskiego. StFi 1959 nr 4 s. 149—183.

Współczesne kierunki filozofii

Marksyzm

Aptheker H. Marksyzm i wolność. Tł. z ang. ZeTe 1959 nr 11 s. 15—27.

Baczko B. Wokół problemów alienacji. StFi 1959 nr 6 s. 19—52.

Burgher G. Marksyzm i sądy normatywne. Tł. z ang. ZeTe 1959 nr 12 s. 40—48.

Coletti L. Marksyzm jako socjologia. Tł. z włos ZeTe 1959 nr 10 s. 40—74.

Cornforth M. Materializm dialektyczny. Wprowadzenie. Tłum. z ang. M. Kelles-Krauz. Wwa 1960 KsiW s. 612 zł. 35,—

Fritzhand M. Spór o spuściznę filozoficzną młodego Marksa. NDr 1960 nr 1 s. 91—103.

Goldmann L. Czy materializm dialektyczny jest filozofią? Tł. z franc. Arg 1959 nr 42 s. 1, 4.

Jaroszewski T. Wybrane zagadnienia dialektyki marksistowskiej. Wwa 1960 WSNS s. 48 powiel.

Martel K. Markisowski materializm a filozoficzna koncepcja człowieka. Wyd. 2 popr. i uzup. Wwa 1960 KsiW s. 85 zł. 5,—

Michalik M. Myśl etyczna w rękopisach ekonomiczno-filozoficznych Karola Marksa. Biul. WAP 1959 nr 2 Ser. pedag. nr 3 s. 92—112.

N. O. Jeszcze jedna próba „unicestwienia” marksizmu. Probl. Pokoju 1959 nr 12 s. 94—95.

Ochocki K. Filozofia, nauka i polityka. (W 50-tą rocznicę ukazania się książki Lenina „Materializm a empiriokrytycyzm”). Biul. WAP 1959 nr 2 Ser. pedag. nr 3 s. 35—50.

Podstawy filozofii marksistowskiej. (Konstantinow F. i in. Tłum. z ros. M. Drużkowski i in.) Wwa 1960 KsiW s. 902 zł. 30,—

Schaff A. O studiach nad młodym Marksem i istotnych wypaczeniach. NDr 1959 nr 13 s. 16—29

Egzystencjalizm

Beylin P. Powrót do gabinetu czyli o losach pewnego kierunku. (O egzystencjalizmie). PrzK 1959 nr 41 s. 4.

Gawroński J. Egzystencjalizm. Kier. 1959 nr 52 s. 11, 15.

Gawroński J. Egzystencjalizm chrześcijański. Kier. 1960 nr 1 s. 4.

Iwaskiewicz J. Sartre. Kartki z podróży. Przekrój 1960 nr 776 s. 8.

Morski E. Egzystencjalizm czy atom? Tygodnik zachodni 1959 nr 48 s. 5.

Ożarowski J. Wokół siedemdziesięciolecia urodzin Martina Heideggera. Arg 1959 nr 43 s. 4, il.

Podsiad A. Próba chrześcijańskiego egzystencjalizmu. Fragm. przedm. do książki G. Marcela pt „Homo viator”. Kier 1960 nr 20 s. 4.

Schaff A. Filozoficzne obrachunki: Marksyzm i egzystencjalizm. O efektywnej krytykę nie-marksistowskiej ideologii. NKu 1959 nr 40, 42 s. 3, 7.

Schaff A. Z profesorem... o egzystencjalizmie. Rozm. przepr. A. Sc'eg'enny. Współczesność 1959 nr 22 s. 1, 11.

Trzebuchowski P. Spór o „odkrycie” egzystencjalizmu. Kier 1959 nr 45 s. 3.

W. S. O Kierkegaardzie. Znak 1960 nr 1 s. 30—41.

Wieczorek B. Dlaczego właśnie egzystencjalizm? Odra 1960 nr 2 s. 1, 11, nr 3 s. 7.

Inne kierunki

Arnaud P. Współczesna literatura francuska i filozofia. Tł. z franc. A. Sternberg. PrzHu 1960 nr 3 s. 47—58.

Fabian. Kram z filozofią. (Uwagi o pracach Alaina). TP 1959 nr 40 s. 6.

Gawroński J. Neopozytywizm — jego zasługi i usterki. *Kier* 1960 nr 8 s. 4.

Horowitz I. L. The idea of war and peace in contemporary philosophy. New York 1957. *Rec. Borgosz J. Biul. WAP* 1959 nr 2 Ser. pedag. nr 3 s. 113—117.

Kraśniński A. Mounierowskie odkrycie historii. *Więź* 1960 nr 3 s. 5-15.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących

Kasia A. Św. Augustyn. Wwa 1960 1960 WP s. 141, il., portr., bibl. z1. 15,—

Bardach A. Henryk Bergson 1859—1959 w stulecie urodzin. *Ruch pedagogiczny* 1959 nr 3 s. 375—378.

Pomian K. Filozofia mitu kosmicznego. (W setną rocznicę urodzin H. Bergsona). *Arg* 1959 nr 50 s. 6—7, 9, il.

Januszewski E. Prof dr Stefan Błachowski. *Kronika M. Poznania*. 1959 nr 2 s. 63—64, il.

Olszewska G. Prof dr Stefan Błachowski. *Kultura fizyczna* 1959 nr 11/12 s. 774—775, il.

Szczucki L. Ludwik Chmaj 1888—1959. *StFi* 1959 nr 5 s. 230—32.

Tazbir J. Ludwik Chmaj. *Arg* 1959 nr 46 s. 11.

Jabłońska K. Leon Chwistek. W rocznicę śmierci dwóch krakowskich profesorów. *GłN* 1959 nr 47 s. 3.

Popłatek J. Gengell Jerzy. *PSB T. VII* s. 385.

Strumiłło T. Gierczyński Roman. *PSB T. VII* s. 441—2.

Borkiewicz S., Pianko G. Głiszczynski Michał. *PSB T. VIII* s. 74.

Wąsik W. Goldberg Henryk. *PSB T. VIII* s. 207.

Gawecki B. J. Gołuchowski Wojciech. *PSB T. VIII* s. 262—4.

Zebrowska M. Gorzyński Ludwik. *PSB T. VIII* s. 322—3.

Birkenmajer A. Gosiewski Władysław. *PSB T. VIII* s. 347—9.

Błachowski S. Działalność naukowa Władysława Heinricha. *SPAN Oddz. Krakowski* 1959 z. 1 s. 74—7.

Krzemień S. Filozof autentyczny. (Tadeusz Kroński). *Od nowa* 1960 nr 21 s. 4.

H. M. W setną rocznicę urodzin L. Krzywickiego. *ŻSzw* 1959 nr 11/12 s. 110—114.

Jabłońska K. Ludwik Krzywicki. (W setną rocznicę urodzin) *GłN* 1959 nr 44 s. 5, il.

Jakubowski J. Z. Ludwik Krzywicki. W setną rocznicę urodzin. *Polonistyka* 1959 nr 6 s. 66—68.

Molska-Osiadacz A. Ludwik Krzywicki — socjolog. *Arg* 1959 nr 43 s. 6—7, il.

Trzeńska D. O Ludwiku Krzywickim. *Oświata dorosłych* 1959 nr 6 s. 369—371.

Poniatowski Z., Wolniewicz B. Lenin jako filozof. *Arg* 1959 nr 41 s. 6—7, il.

Turowicz J. Mounier żywy. *TP* 1960 nr 14 s. 3, 7, il.

Jerzy Plechanow. *Arg* 1959 nr 48 s. 6—7, il.

Sergiusz Leonidowicz Rubinsztein (1889—1960). *PsWy* 1960 nr 1 s. 116—117.

Albert Schweitzer. *Widnokrepi* 1960 nr 4 s. 51—52, il.

Schweitzer A: *Ma vie et ma pensée*. Paris 1960. Chylińska K.: *Trzynasty apostoł?* *ŻWa* 1960 nr 116 s. 4.

Ajdukiewicz K. Pozanaukowa działalność Kazimierza Twardowskiego. (Działalność dydaktyczna i organizacyjna). *RuFi* 1959 nr 1/2 s. 29—35.

Czeżowski T. Wkład Kazimierza Twardowskiego do teorii nauki. *RuFi* 1959 nr 1/2 s. 4—9.

Gromska D. Poglądy etyczne Kazimierza Twardowskiego. *RuFi* 1959 nr 1/2 s. 9—17.

Kotarbiński T. Styl pracy Kazimierza Twardowskiego. *RuFi* 1959 nr 1/2 s. 1—4.

Nawroczyński B. Kazimierz Twardowski. KwPe 1959 nr 3 s. 3—5.

Stoniewska H. Kazimierz Twardowski w psychologii polskiej. RuFi 1959 nr 1/2 s. 17—24.

Sośnicki K. Działalność pedagogiczna Kazimierza Twardowskiego. RuFi 1959 nr 1/2 s. 24—29.

Parandowski J. Władysław Witwicki. Mea 1960 nr 2 s. 103—108. Arg s. 137.

Wąsik W. Adam Zieleńczyk jako historyk filozofii. ŻMy 1959 nr 9/10 s. 14—26.

Metafizyka

Bibliografia pozycji z teorii i metodologii metafizyki. RFil T. 7 1959 z. 1 s. 165—175.

Prace z zakresu filozofii bytu. L 1960 KUL s. 175, bibl. zł. 28,—

Balicki Sz. Rola wiedzy i wiary w światopoglądzie. Biul. inf. Pax 1960 nr 3 s. 51—63.

Ingarden R. Dzieła filozoficzne. Wyd. 2 Spór o istnienie świata. T. 1. Wwa 1960 PWN s. 474. zł. 80.—

Kamiński S. O ostatecznych przesłankach w filozofii bytu. RFil T. 7 1959 z. 1 s. 41—72.

Krapiec M. Teoria analogii bytu. L 1959. R e c. Bejze B.: O strukturze bytu. TP 1960 nr 19 s. 4.

Krapiec M. Transcendentalia i uniwersalia. (Próba ustalenia ich znaczeń). RFil T. 7 1959 z. 1 s. 5—39.

Marciszewski W. O zjawisku światopoglądu. Próba wiwisekcji. Znak 1960 nr 2/3 s. 310—322.

Marciszewski W. W sprawie konieczności logicznej twierdzeń metafizyki. RFil T. 7 1959 z. 1 s. 73—88.

Sawicki J. Zmierz Wielkiego Architekta. (Finaliści a darwinizm). Arg 1960 nr 15 s. 4, 11.

Stępień A. W sprawie stosunków między teorią poznania a metafizyką. RFil T. 7 1959 z. 1 s. 89—101.

Stępień A. Zagadnienie genezy duszy ludzkiej z materii. ZeNaKUL 1960 nr 1 s. 109—117.

Filozofia nauki

Crombie A. C. Nauka średniowieczna i początki nauki nowożytnej. T. 1: Nauka w średniowieczu w okresie V—XIII w. Przeł. z ang. S. Łypacewicz. Wwa 1960 Pax s. 319. tabl. 32, il., bibl. zł. 48,—

Leprince-Ringuet L. Nauka i piękno stworzenia. (Problem: nauka a wiara). Tł. z franc. A. Borkowska. Kier 1959 nr 49 s. 1.

Hirszowicz M. Ideologia i nauka — próba wstępnej analizy. StFi 1959 nr 4 s. 49—72.

Klemensiewicz Z. Etyka pracownika nauki. SPAN Oddz. Kr 1959 z. 1 s. 86—87.

Krajewski W. Czy ideologia może być naukową? (Próba analizy logicznej). Arg 1959 nr 51/52 s. 1, 12.

Markovič M. Nauka i ideologia. Tł. ZeTe 1959 nr 11 s. 113—131.

Michałowski K. „Szczęście” wymaga przygotowania naukowego. Jak powstaje odkrycie naukowe. Arg 1960 nr 8 s. 5.

Zalewski S. Czy nauki szczegółowe zastąpią filozofię i religię? Biul. inf. Pax 1959 nr 10 s. 30—36.

Logika i metodologia

Bibliografia

Bibliografia książek z zakresu logiki wydanych w latach 1957—1958. StLo T. 9 1960 s. 285—289.

Przegląd czasopism. (Streszcz. art. z czasopism obcych). StLo T. 9 1960 s. 267—283.

Historia i zagadnienia ogólne

Ajdukiewicz K. Język i poznanie. T. 1: Wybór pism z lat 1920—1939. Wwa 1960 PWN s. VIII, 376, zł. 70,—

Korcik A. Robert Kilwardby jako prekursor Ramusa i Leibniza. SPAN 1959 z. 3/4 s. 88.

Moese H. Typy dydaktycznych dzieł z logiki. Autoref. RuFi 1959 nr 1/2 s. 56—60.

Schaff A. Wstęp do semantyki. Wwa 1960 PWN s. 544, rys., bibl. zł 40,—

Systemy, podręczniki, nauczanie

Curry H. B. Outlines of a formalist philosophy of mathematics. Amsterdam 1951. R e c. Lis. Z.: Formalistyczna filozofia matematyki. StFi 1959 nr 6 s. 236—241.

Grzegorzczak A. Logika popularna. Przystępny zarys logiki zdań. Wyd. 2 popr. Wwa 1960 PWN s. 131, tab., bibl. zł. 16,—

Kawczak A. Jak myśleć skutecznie. WZ 1959 nr 11 s. 656—659.

Ptaszyński W. Przewodnik metodyczny do logiki dla studentów. Wwa 1960 UW s. 54, powiel. zł 2,50

Wiegner A. Zarys logiki formalnej. Repetitorium dla studentów. Wyd. Filozoficzno-Historycznego i Wyd. Filologicznego. Pń 1960 UP s. 49

Wolter W. Elementy logiki. Wykład dla prawników. Kr 1960 UJ s. 204 rys., tab., bibl., powiel. zł 10,—

Ziemiński Z. Logika praktyczna. Wyd. 2 Pń 1960 PWN s. 255, rys. zł 18,—

Poszczególne zagadnienia

Czerwiński Z. O pojęciu przyczyny i kanonach Milla. StLo T. 9 1960 s. 37—62.

Giedymin J. Uogólnienia postulatów rozstrzygalności hipotez. StFi 1959 nr 5 s. 139—160.

Giedymin J. Tłumaczenie w sensie psychologicznym i metodologicznym. StLo T. 9 1960 s. 245—256.

Kaczorowski S. O teorii przedmiotów. StLo T. 9 1960 s. 177—203.

Kamiński S. O błędach słownego przekazywania myśli. SKUL nr 9 1958 s. 84—88.

Kamiński S. Próba klasyfikacji błędów wysłowienia myśli. StLo T. 9 1960 s. 241—244.

Drabarek A. Przykłady logicznego różniczenia „i/lub” oraz „itd.-itp”. Biul. inf. normalizacji. 1959 z. 12 s. 599.

Kraszewski Z. O pewnych konsekwencjach wynikających z definicji pojęć przyjmowanych w rachunku relacji. SPAN 1959 z. 3/4 s. 89.

Leszczyński J. O treści nazw. StLo T. 9 1960 s. 133—162.

Łoś J. O ciałach zdarzeń i ich definicji w aksjomatycznej teorii prawdopodobieństwa. StLo T. 9 1960 s. 95—132.

Lutman-Kokoszyńska M. Nazwy nieostre. SPAN 1959 z. 3/4 s. 89—91.

Pelc J. Poglądy Rudolfa Carnapa na kwestie znaczenia i oznaczania. Przegląd. Wr 1960 Ossol Wyd. PAN s. XVI, 367, powiel. zł 25,—

Pogorzelski W., Słupecki J. Podstawowe własności systemów dedukcyjnych opartych na nieklasycznych logikach. StLo T. 9 1960 s. 163—176.

Słupecki J., Pogorzelski W. Podstawowe własności systemów dedukcyjnych opartych na nieklasycznych logikach. SPAN 1959 z. 3/4 s. 85—8.

Szaniawski K. Intuicja a uzasadnianie twierdzeń. StFi 1959 nr 6 s. 203—209.

Szaniawski K. Krytyka Popperowskiego pojęcia konfirmacji. SPAN 1959 z. 3/4 s. 91—92.

Szaniawski K. W sprawie racjonalności zawodnych sposobów wnioskowania. SPAN 1959 z. 3/4 s. 92—93.

Sztumski J. O dowodzeniu retorycznym. Autoref. RuFi 1959 nr 1/2 s. 60—62.

Psychologia

Psychologia w ogóle i zagadnienia ogólne

Błachowski S. W dziesięciolecie Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. PrzPs 1959 nr 3 s. 219—229, tab.

Ekel J. Z badań nad zastosowaniem teorii informacji w psychologii. PsWy 1959 nr 4 s. 416—418.

J. R. Co to jest psychoanaliza? NSzk 1960 nr 2 s. 22.

Jedlicki W. Teoria konfliktu. Co sądzić o freudyzmie. WZ 1960 nr 4 s. 217—219, il.

Lewicki A. Procesy poznawcze i orientacja w otoczeniu. Wwa 1960 PWN s. 242, bibl. zł 26,—

Łobacki M. O postawie badawczej psychologa. ZeNaKUL 1960 nr 1 s. 77—90.

Okón J. Analiza czynnikowa w psychologii. Wwa 1960 PWN s. 281, rys., tabl., bibl. zł 30,—

Pieter J. Spór o przedmiot psychologii. (Od ontologicznej do realistycznej koncepcji psychiki). Chowanna 1960 z. 1/2 s. 1—52.

Reykowski J. Behawioryzm. NSzk 1960 nr 3 s. 22—23.

Szczała J. Sprawozdanie z Walnego Zgromadzenia i Zjazdu Naukowego Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. PsWy 1959 nr 4 s. 453—457.

Tomaszewski T. Spory współczesnych psychologów. PsWy 1959 nr 4 s. 375—385.

Tomaszewski T. W sprawie przedmiotu psychologii. SPAN 1959 z. 3/4 s. 21—28.

Wołoszynowa L. Psychopatologia i psychologia amerykańska. RuFi 1959 nr 1/2 s. 36—41.

Systemy i podręczniki

Baley S. Psychologia wychowawcza w zarysie. Wyd. 5 1960 PWN s. 432, portr. 1, rys., bibl. zł. 45,—

Guilford J. P. Podstawowe metody statystyczne w psychologii i pedagogice. Tłum. z ang. J. Wojtyniak. Wwa 1960 PWN s. 622, rys., tab. zł. 56,—

Hurlock E. B. Rozwój dziecka. (Tłum. z ang. B. Hornowski, S. Kowalski, B. Roseman). Wwa 1960 PWN s. 865, il., bibl. zł. 80,—

Psychologia. Podręcznik sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych. Red. E. G. Boring. (Tłum. z ang. Fr. i L. Sternik). Wwa 1960 MON s. X, 658, il., tab., bibl. zł. 60,—

Wyobraźnia, myślenie

Budochowska W. Badania nad kierunkiem skojarzeń. PrzPs 1959 nr 3 s. 171—182, rys. tab.

Flesznerowa E. Abstrakcja w procesie rozwiązywania zadań. Studia psychologiczne T. 3 1960 s. 53—94.

Kluz J. Przenoszenie się reakcji ruchowej z jednego członu skojarzenia słownego na drugi. Studia psychologiczne T. 3 1960 s. 175—180.

Lewicki A. Rola abstrakcji pozytywnej i negatywnej w procesie uczenia się nowych pojęć. (Badania eksperymentalne). Studia psychologiczne T. 3 1960 s. 5—51, tab.

Maruszewski J. O przejawach współdziałania dwóch układów sygnalizacyjnych w reakcjach orientacyjnych. PrzPs 1959 nr 3 s. 111—126, wykr.

Pałeski Z. Zaburzenia skojarzeń po zmianie tła a stosunki siły związków kojarzeniowych. Studia psychologiczne T. 3 1960 s. 163—174, il., tab.

Pie'rasiński Z. Psychologia sprawnego myślenia. Wyd. 2 przejr. i uzup. Wwa 1960 WP s. 259, tab. 1, rys., bibl. zł 14,—

Zajac J. L. Z problematyki widzenia przestrzennego. PrzPs 1959 nr 3 s. 127—149.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna

Choynowski M. Psychologiczne czynniki wydajności pracy. Przegląd techniczny 1959 z. spec. pośw. wydajn. pracy. s. 24—37, rys. wykr.

Gerstmann St. Nowe poglądy na istotę temperamentu. NSzk 1960 nr 3 s. 18—21, 23.

Ilgiewicz N., Ilgiewicz P. Kształtowanie osobowości chłopca-mężczyzny. AK R. 51 1959 T. 59 s. 17—30.

Karyś R., Sadowska W. Psychologiczne badanie przydatności zawodowej. Wwa 1960 Wyd. Związkowe s. 58, il. zł 6,—

Kłósak K. Czy człowiek jest maszyną? TP 1960 nr 16 s. 2—4, il.

Kulczycki M. Negatywne oceny własnego postępowania (niektóre problemy powstawania tych ocen). ZeNaUWr Ser. A nr 25 Nauki pedag. Psychol. 1960 z. 4 s. 97—129.

Reykowski J. Teoria osobowości a problem stałości i zmienności zachowania ludzi. KwPe 1959 nr 3 s. 47—79.

Testy

Choynowski M. Elementy teorii testów psychologicznych. PrzPs 1959 nr 3 s. 151—170.

Geblewicz E., Choynowski M., Kalina W. Test wiadomości z psychologii. Dla studentów Ak. Wych. Fiz. w Warszawie. Wwa 1960 s. 19, powiel.

Grzywak-Kaczyńska M. Testy w szkole. Wwa 1960 PZWS s. 267, il., tab., bibl. zł. 19,50.

Rozwój psychiczny człowieka

Dąbrowski K. Nasze dzieci dorastają. Problemy wieku dojrzewania. Wwa 1960 WP s. 126, il., zł 8,—

Geppertowa L. Rozwój rozumienia i posługiwania się pojęciami stosunków wyrażanymi przez spójnik „żeby” u dzieci do lat pięciu. PrzPs 1959 nr 3 s. 47—86, tab.

Przetacznikowa M. Niektóre zagadnienia rozwoju struktury zdania u dwojga dzieci do lat trzech. PrzPs 1959 nr 3 s. 23—46, tab. wykr.

Susułowska M. Reakcje poznawcze dzieci w wieku przedszkolnym na sytuacyjnie nowe bodźce. ZeNa UJ nr 29 Prace psychol.-pedag. 1960 z. 2 s. 7—86, il., tab.

Szuman S. O wypowiedzianej oraz domyślanej treści wypowiedzi dziecka z pierwszych lat jego życia. PrzPs 1959 nr 3 s. 3—21.

Szuman S. Psychologia rozwojowa, jej stan i znaczenie dla kształcenia nauczycieli. KwPe 1960 nr 1 s. 103—118.

Szuman S. Rozwój rysunku u dziecka ilustruje jego rozwój umysłowy. Przyjaciel Dziecka 1960 nr 4 s. 17—20, il.

Etyka i teoria postępowania

Historia i zagadnienia ogólne

Czuma I. Preliminaria do rozważań o stosunku etyki do nauk praktycznych. Spraw KUL nr 9 1958 s. 31—35.

Hetnał J. Ewolucja etyki katolickiej. HD 1960 nr 1 s. 33—36.

Indan Fr. Pozytywizm etyczny Emila Durkheima. T 1960 TNT s. 116, bibl., powiel. zł. 20,—

Jankowski H. Etyka zaangażowania. (Sytuacja etyki w ZSRR). Arg 1960 nr 7 s. 5, 11.

Jankowski H. Spór o metody czy spór o zasady? (Zagadnienia etyki). Od nowa 1960 nr 6 s. 1—3.

Keller J. Moralność jako zjawisko społeczne. Arg 1959 nr 49 s. 1, 5, nr 51/52 s. 10.

Kotarbiński T. Profesor dr. .. o problemach kultury moralnej w Polsce. Wyw. TrLu 1960 nr 1 s. 3, il.

Ladyka J. Etat etyki świeckiej. Arg 1959 nr 48 s. 11.

Łubnicki N. Zagadnienia epistemologiczne w dziedzinie etyki. AUMCS Sect. F v. 11, 1956 s. 1—31.

Maślińska H. Dyskusja o etyce marksistowskiej. Z prac Zakładu Historii i teorii Moralności PAN. Arg 1960 nr 18 s. 4.

Nowacki J. O rodzajach ocen ze względu na normę. ZeNaUŁ Nauki humanist.-społ. 1959 z. 14 s. 19—26.

Ossowska M. Główne modele systemów etycznych. Autoref. RuFi 1959 nr 1/2 s. 55—56.

Ossowska M. Główne modele „systemów” etycznych. StFi 1959 nr 4 s. 3—23.

Soldenhoff St. Marksizm a etyka. Od nowa 1960 nr 14 s. 4.

Soldenhoff St. Wezłowe problemy etyki marksizmu. GłN 1960 nr 20 s. 1, 4.

Ślipko T. Niektóre kierunki etyki laickiej w Polsce współczesnej. HD 1960 nr 1 s. 153—161.

Szymański W. K. O racjonalną podstawę etyki. ZeNaKUL 1959 nr 3 s. 3—28.

Tomaszczyk Z. Motywacja ludzkiego postępowania. Od nowa 1960 nr 12/13 s. 1, 5, il.

Wagner J. Znaki pojmowania. (Etyka marksistowska i katolicka). Kier 1960 nr 15 s. 3—4.

Zawadzka B. Co to jest etyka świecka? Kultura i Życie 1960 nr 2 s. 3—4.

Zawadzka B. Etyka katolicka a problemy społeczne. Pol 1960 nr 11 s. 11.

Zawadzka B. Tradycyjna czy nowa etyka? Pol 1960 nr 4 s. 3.

Poszczególne zagadnienia

Eska J. Czy istnieje nowoczesna doskonałość chrześcijańska? Więź 1959 nr 10 s. 30—40.

Hański A. Sens pewnego dialogu. (Dyskusja na temat etyki między katolikami a ateistami). Arg 1960 nr 1 s. 15.

Kaluża Z. O wychowaniu osoby do doskonałości. O nowoczesną doskonałość chrześcijańską. Więź 1959 nr 10 s. 28—30.

Karpiński B. Motywacja religijna czy-
nów ludzkich. Kier 1959 nr 44 s. 1.

Kotarbiński T. Chcieć i umieć pracować i współpracować. (Sprawa wydajności pracy a postęp techniczny). PrzK 1960 nr 4 s. 1.

Kotarbiński T. Kilka słów o dobrej robocie. Samorząd robotniczy 1959 nr 12 s. 14—16, il.

Milewski J. Tajna kompensacja (etyki katolickiej wobec mienia społecznego). Kier 1960 nr 14 s. 8.

Pszczółowski T. Zasady sprawnego działania. Wstęp do prakseologii. Przedm. T. Kotarbiński. Wwa 1960 WP s. 175 zł. 10,—

Rylko T. O właściwe ujęcie miłości. AK 1959 t. 59 z. 2 s. 211—230.

Strzeszewski Cz. Obowiązek pracy ludzkiej. ZeNaKUL 1960 nr 1 s. 24—44.

Strzeszewski Cz. Praca — zagadnienie etyczno-społeczne. Spraw. KUL nr 9 1958 s. 76—79.

Szpołański Z. O wolności myślenia. Znak 1959 nr 9 s. 1167—76.

Witwicki W. Pogadanki obyczajowe. (Reedycja) Wwa 1960 PWN s. 158, portr. 1, il. zł. 24,—

Wojtyła K. Miłość a odpowiedzialność. AK 1959 T. 59 z. 2 s. 163—172.

Wojtyła K. Ocena możliwości zbudowania etyki chrześcijańskiej na założeniach systemu Maksa Schelera. L 1959 KUL s. 135, bibl. zł. 25,—

Ziemiński Z. Kilka tez do dyskusji o moralności i prawie. PiP 1959 z. 11 s. 787—798.

Estetyka i teoria sztuki

Ingarden R. Dzieła filozoficzne. O dziele literackim. Badania z pogranicza ontologii, teorii języka i filozofii literatury. (Przeł. z niem. M. Turowicz) Wwa 1960 PWN s. 489 zł. 75,—

Markiewicz H. Teoria badań literackich w Polsce. Wypisy. Oprac... T. 1—2. Kr 1960 Wyd. Literackie s. VIII, 432, s. 390, bibl. T. 1—2 zł. 98,—

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych

Historia i zagadnienia ogólne

Aptheker H. Rozpacz, demokracja i marksizm. (Problematyka rozkładu społecznego w piśmiennictwie amerykańskim). Tł. z ang. ZeTe 1960 nr 1 s. 23—31.

Arab-Ogły E. Na Międzynarodowym Kongresie Socjologów. Problemy Pokoju 1959 nr 12 s. 73—75.

Bauman Z. Problematyka socjologiczno-polityczna w czasopiśmiennictwie amerykańskim — rok 1958. Studia socjol. polit. 1959 s. 201—207.

Bauman Z. Socjologia w Anglii. Stan i kierunki. Wych 1960 nr 3 s. 26—27.

Bukowska K. Tomasz Drezner, polski romanista w XVII wieku i jego znaczenie dla nauki prawa w Polsce 1560—1616. Wwa 1960 Wyd. Prawnicze s. 320, tabl. 6, bibl. zł. 75,—

Burgum E. B. Amerykańska socjologia w procesie przekształcania się Tł. z ang. ZeTe 1960 nr 4 s. 81—94.

Cieślak M. XIII Kongres Société Jean Bodin. Palestra 1960 nr 2 s. 82—84.

Gostkowski Z. Nowsza literatura amerykańska o propagandzie i opinii publicznej. PrzSoc 1959 z. 1 s. 243—248.

Kądzielski J. Filozofia społeczna Henryka Kamińskiego w latach czterdziestych XIX wieku. *PrzSoc T.* 13 1959 z. 1 s. 199—228.

Lutyńska K. Informacja o pracach Zakładu Badań Socjologicznych Instytutu Filozofii i Socjologii PAN. *PrzSoc* 1959 z. 1 s. 230—231.

Ozdowski J. Kongres prawników katolickich. Luksemburg wrzesień 1959. *Znak* 1960 nr 1 s. 132—135.

Przegląd literatury z zakresu socjologii. *Studia socjol. polit.* 1959 s. 215—240.

Rybicki P. Z dziejów polskiego ary-stotelizmu. De politica hominum societate Arona Aleksandra Glizarowskiego. *StMNP Ser. A* 1959 z. 3 s. 83—136.

Szczepański J. IV Światowy Kongres Socjologii. *PrzK* 1959 nr 41 s. 9.

Wiatr J. Refleksje z kongresu socjologicznego. *Pol.* 1959 nr 40 s. 5.

Widerszpil S. Spotkanie socjologów we Włoszech. *Arg* 1959 nr 40 s. 1, 8.

Żygulski K. Zakład Socjologii i Historii Kultury PAN. *PrzSoc* 1959 z. 1 s. 229.

Bauman Z. Nauka i ideologia. Casus: socjologia amerykańska. *Arg* 1960 nr 2 s. 3—4, nr 3 s. 4, 11.

Biéler A. La pensée économique et sociale de Calvin. Genève 1959. *Rec.* Grzybowski S.: Myśl społeczna Kalwina. *Arg* 1960 nr 9 s. 8.

Cherry C. Teoria informacji — jej podłoże społeczne i zastosowanie w socjologii. *Tł. z ang. H. Mortimer.* *StFi* 1959 nr 4 s. 103—126.

Ćwiertnia T. Doktryna prawnomiędzynarodowa w pismach i działalności Karola Fryderyka Libelta. *ZeNaUWr stud. Pr. prawn.* 1959 z. 1 s. 71—76.

Grzybowski K. Historia doktryn politycznych i prawnych. *Wyd. 2 Cz. 1 Kr UJ* s. 103 powiel. zł. 5,—

Grzybowski K. Historia doktryn politycznych i prawnych. *Wyd. 2 Cz. 2: (Doktryny polityczne i prawne średnio-*

wieczna). *Cz. 3: Doktryny polityczne Odrodzenia.* *KrUJ* 1960 s. 130 zł. 7,— — s. 69 zł. 4,— powiel.

Hubert St. Poglądy na prawo narodów w Polsce czasów Oświecenia. *Wr* 1960 *Ossol* s. 295, tabl. 8, portr. 4, bibl. zł. 65,—

Maneli M. Historia doktryn politycznoprawnych. *Wiek XVI—XVIII.* *Cz. 1: Bacon-Winstanley.* *Wwa* 1960 *UW* s. 164, bibl. zł. 12,—

Maneli M. Leona Petrażyckiego teoria państwa i prawa. *NDR* 1960 nr 5 s. 83—97.

Ossowski S. Koncepcje ładu społecznego i typy przewidywań. *StFi* 1959 nr 4 s. 25—47.

Ossowski S. Wielogłowy Lewiatan i grupa społeczna. O perypetiach pojęciowych w socjologii. *StFi* 1959 nr 5 s. 101—138.

Parkinson C. N. The evolution of political thought. London 1958. *Rec.* Grzybowski K. *KwH* 1959 nr 4 s. 1283—86.

Poszczególne zagadnienia

Cassirer E. The myth of the state. Garden City 1955. *Rec.* Grzybowski K. *KwH* 1959 nr 4 s. 1283—1286.

Dyoniziak R. Co to jest socjologia pracy. *WŻ* 1960 nr 3 s. 134—137, tab.

Krzywicki L. Na zaraniu życia społecznego. *KuSp* 1959 nr 4 s. 3—13.

Majka J. Socjologiczne badania parafii. *HD* 1959 nr 5 s. 704—15.

Malewska H. O przyczynach uprzedzeń etnicznych. *StFi* 1959 nr 4 s. 73—102.

Markiewicz S. Teoria mitu o złotym wieku u Kelles-Krauza. *Euh* 1959 nr 4 s. 383—392.

Prélot M. Histoire des idées politiques. Paris 1959. *Rec.* Baszkiewicz J. *PiP* 1959 z. 10 s. 663—666.

Russell B. Authority and the individual. London 1956. *Rec.* Ochocki K. *Biul. WAP* 1959 nr 2 *Ser. pedagog.* nr 3 s. 118—122.

Szczepański J. Socjologia a „fuszerka socjologiczna”. *PrzK* 1960 nr 18 s. 1—2.

Szczepański J. Socjologiczne i psychologiczne aspekty wydajności pracy. Życie gospodarcze 1959 nr 41 s. 1—4.

Szczepański J. Wydajność pracy — problem podstawowy. Rozm. przepr. T. Lipińska. ŻWa 1959 nr 260 s. 3.

Szczurkiewicz T. Wpływ teorii ewolucji K. Darwina na nauki społeczne. Kosmos Ser. A 1960 z. 2 s. 127—145.

Wiatr J. Materializm historyczny a problemy psychologii społecznej. StFi 1959 nr 6 s. 3—17.

Wiatr J. Marksistowskie pojmowanie ideologii. Arg 1959 nr 45 s. 3, il.

Wiatr J. Socjologia wyborów — przedmiot i metody. Studia socjol. polit. 1959 s. 59—93.

Filozofia prawa i państwa

Bibliografia prawnicza za okres 1. I — 31. III. 1959. RuPE 1959 z. 3 s. 369—384, za okres 1. IV — 30. XI. 1959. RuPE 1959 z. 4 s. 339—354.

Polska bibliografia prawnicza. PiP 1959 z. 8/9 s. 504—515, z. 10 s. 727—731, z. 11 s. 948—954, z. 12 s. 1115—1118, 1960 z. 1 s. 214—219, z. 2 s. 399—406, z. 3 s. 583—590.

Sawicki J. Materiały do polskiej bibliografii historyczno-prawnej za rok 1958. Czasopismo prawno-hist. T. 11: 1959 z. 2 s. 343—409.

Adamus J. Historia prawa a cztery nauki pokrewne (etnografia, archeologia, antropologia i lingwistyka). Czasopismo prawno-hist. T. 11 1959 z. 2 s. 263—283.

Czachórski W. Kolokwium Association Internationale des Sciences Juridiques w Luksemburgu. PiP 1959 z. 11 s. 904—908.

Grzybowski K. Co i jak planować w nauce prawa. Prawo i Życie 1959 nr 24 s. 1, 7.

Jakubowski J. Dyskusja o wartości metod socjologicznych dla nauk prawnych. PiP 1959 z. 11 s. 799—805.

Jones J. W. Historical introduction to the theory of law. Oxford 1956 Rec. Kowalski J. PiP 1959 z. 10 s. 660—663.

Kelsen H. What is justice? Berkeley 1957. Rec. Filipiak T.: Co to jest sprawiedliwość? Prawo i Życie 1959 nr 25 s. 6, il., Wróblewski J. Rec. PiP z. 11 s. 865—870.

Kowalski J. Funkcjonalizm w prawie amerykańskim. Studium z zakresu pojęcia prawa. Wwa 1960 PWN s. 261, zł. 25,—

Kubik W. Kilka uwag metodologicznych w sprawie wykładni norm prawnych. Autoref. RuFi 1959 nr 1/2 s. 62—3.

Lang W. Obowiązkiwanie normy prawnej w czasie w świetle logiki norm. ZeNa UJ nr 31 1960 z. 7 s. 47—88.

Leibholz G. Strukturprobleme der modernen Demokratie. Karlsruhe 1958. Rec. Sobolewski M. PiP 1959 z. 11 s. 873—876.

Mycielski A. Zarys nauki prawa państwowego. Cz. 1: Ogólna. Wr 1960 UW s. 209, powiel.

Opalek K. Co sędzić o nauce prawa. Pol 1959 nr 49 s. 1, 3.

Opalek K. Spór o pojęcie praworządności. PiP 1959 z. 10 s. 519—35.

Ordon K. O planowaniu badań prawnych. Prawo i moralność. Kier 1960 nr 3 s. 3.

Perelman Ch. Specyfika dowodów prawnych: Rozumowanie prawnicze a ustalanie faktów przez historyków. Prawo i Życie 1960 nr 3—4 s. 4—5.

Teoria państwa i prawa. Red. St. Ehrlich. Cz. 1 Wwa 1960 s. 234, powiel.

Teoria państwa i prawa. Red. S. Ehrlich. Cz. 2: L. Łustacz. Elementy ogólnej teorii „źródeł prawa”; Formy działalności prawotwórczej PRL. Wwa 1960 UW s. 85, powiel.

Villey M. Leçons d'histoire de la philosophie du droit. Paris 1957. Rec. Baszkiewicz J. PiP 1959 z. 12 s. 1068—1071.

Waśkiewicz A. Historia filozofii prawa. Filozofia prawa starożytnego świata pogańskiego. Cz. 1: Grecja — okres najwcześniejszy i helleński. L 1960 KUL s. 109, bibl. zł. 25,—

Werner A. W przedmiocie struktury normy prawnej. PiP 1959 z. 12 s. 999—1002.

Wróblewski J. Egologiczna teoria prawa przeciw czystej teorii prawa. PIP 1959 z. 8/9 s. 297—313.

Wróblewski J. Wykładnia prawa a poglądy na strukturę normy prawnej. PIP 1960 z. 1 s. 117—122.

Filozofia gospodarcza

Bibliografia ekonomiczna za okres 1. I — 31. III. 1959. RuPE 1959 z. 3 s. 284—400.

Bibliografia (zagadnień ekonomicznych). Przegląd bibliogr. Piśm. ekon. 1959 z. 4 s. 185, 243, z. 5 s. 246—300, z. 6 s. 304—356, 1960 z. 1 s. 1—60,

Dunajewska K. Bibliografia zawartości biuletynu „Z prac Zakładu Nauk Ekonomicznych PAN” za lata 1954—1958. Studia ekon. 1959 nr 1 s. 151—154.

Maciejewska H. Bibliografia opublikowanych prac czynnych pracowników nauki Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu za okres 1. VII. 1956 — 31. XII. 1958. Roczniki WSE Poz. 1957/58 s. 61—83.

Noty bibliograficzne. (Bibliografia adnotowana z zakresu ekonomii). Ekonomista 1959 nr 3 s. 741—755, nr 4/5 s. 1111—1126, 1960 nr 1 s. 203—215.

Z Radzieckich czasopism ekonomicznych. (Streszcz. art.) Gospodarka planowa 1960 nr 1 s. 59—63, nr 2 s. 64—68.

Barjonet A. Problemy automacji. Tł. z ang. ZeTe 1959 nr 12 s. 131—137.

Budziński F. Pewne aspekty pojęcia wydajności pracy. Czasopismo techniczne 1959 nr 8 s. 59—63.

Cauley T. J. Agriculture in an industrial economy. New York 1956 Rec. Runowicz A. Ekonomista 1959 nr 4/5 s. 1100—1104.

Cochrane W. W., Bell C. S. The economics of consumption. New York 1956. Rec. Łoś J.: Ekonomika konsumpcji. Handel wewnętrznym 1959 nr 6 s. 91—95.

Dobb M. Kapitalizm wczoraj i dziś. Tłum. z ang. J. Waluk. Wwa 1960 KsiW s. 97, rys. zł. 5,—

Giedymin J. Koncepcja racjonalnego działania i charakterystyka metodolo-

giczna opartych na niej teorii. Roczniki i Sprawozdania Pol. Tow. Ekon. 1958/59 s. 61—81.

Górski J., Łukaszewicz A., Sierpiński W. Niektóre metodologiczne problemy historii ekonomii. Ekonomista 1960 nr 1 s. 84—108.

J. Z. Ekonomia czy ekonomika. (Omówienie różnicy terminów). Handel zagr. 1959 nr 11 s. 472—474.

James E. Historia myśli ekonomicznej XX wieku. Wwa 1958. Rec. Górski J. Ekonomista 1959 nr 4/5 s. 1085—1094.

Lundberg E. Cykle ekonomiczne, doświadczenia przyszłe i obecne. Tł. ZeTe 1959 nr 11 s. 103—112.

Niemczynow W. S. Socjologiczny aspekt planowania. Ref. Tł. z ros. ZeTe 1959 nr 12 s. 102—109.

O współczesnym kapitalizmie. Dyskusja z Cahiers internationaux. Tłum. z franc. Wwa 1960 PWN s. IX, 441, tab. zł. 22,—

Rutkowski J. Socjalistyczna zasada podziału. NDr 1960 nr 1 s. 34—44.

Schumpeter J. A. Teoria rozwoju gospodarczego. Tłum. z niem. J. Grzywicka. Wstęp J. Górski. Wwa 1960 PWN s. XLVIII, 405, zł. 30,—

Sweezy P. M. Teorie „nowego kapitalizmu” Tł. z ang. ZeTe 1959 nr 11 s. 94—102.

Sweezy P. M. Teoria rozwoju kapitalizmu. Zasady marksistowskiej ekonomii politycznej. Tł. z ang. E. Lipiński. Wwa 1960 PWN s. 597, bibl. zł. 39,—

Szczepański J. Społeczne czynniki wydajności pracy. Przegląd techniczny 1959 z. spec. pośw. wydajn. pracy s. 12—17.

Wilezyński W. Podstawowe kierunki współczesnej teorii konkurencji. Studium krytyczne. Pń 1960 PWN s. VIII, 201, bibl., zł. 36,—

Zagadnienia ekonomii politycznej socjalizmu. Napisali: O. Lange i in. Wyd. 3 Wwa 1960 KsiW s. 621, rys., tab. zł. 30,—

Zagadnienia współczesnego kapitalizmu. Wyd. 2 zmien. i znacznie rozsz. Red. J. Zawadzki. Wwa 1960 KsiW s. 582, rys. tab. zł. 25,—

Zakrzewski Z. Nowe kierunki w teorii ekonomii. Roczniki i Sprawozdania Pol. Tow. Ekon. 1958/59 s. 293—4.

Zakrzewski Z. Problemy metodyczne w historii ekonomii. Roczniki i Sprawozdania Pol. Tow. Ekon. 1958/59 s. 295—6.

Filozofia kultury

Adamski J. Pojęcie humanizmu. Przk 1960 nr 21 s. 1, 3.

Friedmann G. Maszyna i człowiek. Problem człowieka w cywilizacji maszynowej. (Tłum. z franc. W Kotyńska, I. Dłutek) Wwa 1960 KsiW s. XL, 406, rys., tab., bibl. zł. 35,—

Grzegorzczak A. Rozwój myśli europejskiej a przemiany duchowe w Kościele. Więź 1960 nr 2 s. 30—44.

Grzegorzczak P. Twórcy i badacze kultury zmarli w 1958 roku. KuSp 1959 nr 3 s. 125—155.

Hubert S. Rola wychowania w etyce międzynarodowej a opinia publiczna. ZeNaUWr nr 22 A Prawo 1959 z. 6 s. 3—14.

Kernan V. G. Kultura i społeczeństwo. Tł. z ang. ZeTe 1959 nr 10 s. 152—160.

Kutrzeba-Pojmanowa A. O właściwy stosunek do kultury ludowej. (Teoria i praktyka prac etnograficznych). Więź współcz. 1959 nr 11 s. 65—75.

Suchodolski B. Nowoczesne pojęcie humanizmu i zadania humanistyki PrzhHu 1959 nr 4 s. 3—9.

Szczepański J. Uwagi o teoretycznych założeniach planowania kultury. Oświata dorosłych 1959 nr 6 s. 321—5.

Filozofia wychowania

Bibliografia, dyskusje, zjazdy

Goriszowski W. Przegląd ważniejszych czasopism pedagogicznych wychodzących w Polsce do 1939 r. i od 1945 r. (Bibliografia selekcyjna). Chownanna 1959 z. 9/10 s. 535—559, tab.

Okoński W. Przyczynki do bibliografii pedagogicznej. AK 1959 T. 59 z. 3 s. 469—480.

Dąbrowska E., Kamiński W., Rutkowski A. Próba krytycznej oceny pedagogiki kultury. KwPe 1959 nr 3 s. 141—162.

Debesse M. Co to jest pedagogika porównawcza? Tł. z franc. W Humiecka. KwPe 1960 nr 1 s. 87—101.

Ferning L. R., McDougall J. F. Pedagogika porównawcza i sytuacja oświaty w świecie współczesnym. Tł. z ang. J. Frenzel. KwPe 1959 nr 3 s. 27—45.

Konik E. Cyceeroński ideał wychowawczy. Języki obce w Szkole. 1959 nr 5 s. 274—280.

Kunowski St. Wiedza szkolna i jej dydaktyczne rodzaje. Chownanna 1959 z. 9/10 s. 463—486.

Mazurkiewicz E. Z dyskusji nad stosowalnością metod badań w naukach pedagogicznych. KwPe 1960 nr 1 s. 199—206.

Nawroczyński B. O studiach pedagogicznych i poziomie pedagogiki. NSzk 1960 nr 2 s. 2—4.

Sońnicki K. Obiektywizm i subiektywizm w pedagogice współczesnej. Ruch pedagogiczny 1959 nr 2 s. 140—147.

Podręczniki, wydania pism, opracowania zbiorowe

Dobrowolski A. B. Pisma pedagogiczne. T. 2: Nowa dydaktyka. Oprac. kom. red. B. Markowska i in. Wstęp W. Okoń. Wwa 1960 PZWS s. XXXI, 219, rys., zł. 23,50.

Krawczyk M. Zasady wychowania moralnego. Wyd. 2 zmien. i rozsz. Wstęp Z. Mysłakowski. Wwa 1960 PZWS s. 216, bibl. zł. 14,—

Moralność i wychowanie. Wyd. 2 popr. Wwa 1960 KsiW s. 370, zł. 15,—

Pieter J. Czytanie i lektura. Katowice 1960 „Śląsk” s. 178, zł. 15,—

Pietraśiński Z. Sztuka uczenia się. Wwa 1960 WP s. 255, tabl. 16, rys., bibl. zł. 14,—

Skorny Z. Kształcenie myślenia w nauczaniu przedmiotów pedagogicznych. Red. Z. Putkiewicz. Wwa 1960 PZWS s. 81, rys., bibl. zł. 4,—

Wołoszynowa L. Psychologia pomaga wychowaniu. Książka dla rodziców i nauczycieli. Wyd. 2. Wwa 1960 WP s. 388, il., tabl., bibl. zł. 18,—

Poszczególne zagadnienia

Altszuler I. Badania nad funkcją oceny szkolnej. Wwa 1960 PZWS s. 231, tab., bibl., zł. 15,50.

Bownik Z. O kulturę logiczną nauczyciela. Konferencje rejonowe 1960 nr 2 s. 3—15.

Kotarbiński T. Sprawność i błąd. Z myślą o dobrej robocie nauczyciela. Wyd. 3 uzup. Wwa 1960 PZWS s. 164 zł. 14,50.

Kunowski S. Proces wykolejenia wychowawczego młodzieży. Spraw. KUL nr 9 1958 s. 43—50.

Kuryłowicz B. Problem popularyzacji nauki. ŻSZW 1960 nr 1 s. 63—70.

Michałowski K. Rola i znaczenie archeologii w zakresie popularyzacji wiedzy. Pro 1960 nr 5 s. 374—379, il.

Pieter J. Poznawanie środowiska wychowawczego. Wr 1960 Ossol Wyd. PAN s. 217, bibl., zł. 25,—

Sieradzki J. Popularyzacja. (Sprawa piśmiennictwa popularnonaukowego). ŻSZW nr 1 s. 58—62.

Szafrański A. L. Sumienie, jego struktura i wychowanie. Wyd. 2 L 1960 KUL s. 40 zł. 7,—

Filozofia historii i nauk historycznych

Bibliografia, zjazdy, dyskusje

Ariel. Zamiast przeglądu prasy. (W sprawie metodologii nauki historycznej). ŻMy 1959 nr 7/8 s. 150—154.

B. G. Dyskusja o polskim czasopiśmiennictwie historycznym. KwH 1959 nr 4 s. 1355—1357.

Bieńkowski W., Malecki J. Zapiski bibliograficzne. (Bibliografia adnotowana). Wiadomości historyczne 1959 nr 6 s. 393—400.

Eisenbach A. Żydowski Instytut Historyczny. KwH 1959 nr 3 s. 982—983.

Górski K. Nauka historyczna w Danii. KwH 1959 nr 4 s. 1378—81.

Halicz E. Wojskowa Akademia Polityczna. (Prace badawcze z zakresu historii). KwH 1959 nr 3 s. 981.

Kostrzewski J. Udział archeologów polskich w międzynarodowych kongresach naukowych w okresie międzywojennym. Archeologia Polska 1959 z. 1 s. 187—195.

Myśliński J. Przegląd czasopism historycznych za okres od kwietnia do listopada 1959 r. Wiadomości historyczne 1959 nr 6 s. 401—5.

Noty bibliograficzne. (Bibliografia adnotowana). Z Pola Walki 1959 nr 4 s. 244—261.

Nowodworski W. Notatki bibliograficzne (z zakresu historii, prawa i nauk społecznych). ZeNaKUL 1959 nr 4 s. 101—106.

Paprocki Fr. Konferencja naukowa w Toruniu poświęcona metodom badań archiwalnych. Zapiski historyczne 1959 z. 2/3 s. 268—270.

Sieradzki J. Historiografia o drugiej wojnie światowej. KwH 1959 nr 3 s. 996—1001.

Sprawozdania i zapiski. (Bibliografia adnotowana publikacji polskich i obcych z zakresu historii kultury materialnej). Kwart. Hist. Kultury Materialnej 1959 nr 2 s. 337—364.

Zapiski (Bibliografia adnotowana). KwH 1959 nr 3 s. 935—959, nr 4 s. 1298—1334.

Zapiski bibliograficzne (z zakresu historii wojskowości). Wojskowy Przegl. historyczny. 1959 nr 4 s. 410—14.

Bogdanowicz P. Co można wydedukować z kroniki Thietmara? Nasza Przyszłość T. 10: 1959 s. 71—111.

Dutkiewicz J. W sprawie hipotez historycznych. KwH 1959 nr 4 s. 1220—1222.

Ebenstein W. Political thought in perspective. New York 1957. Rec. Grzybowski K. KwH 1959 nr 4 s. 1283—6.

Kołąkowski L. Chrześcijańska filozofia historii. Arg 1960 nr 13 s. 1, 6—7, nr 14 s. 6—7.

Kotarbiński T. O potrzebie historii najnowszej. NKu 1960 nr 2 s. 1, 7.

Malewski A., Topolski J. Metoda materializmu historycznego w pracach historyków polskich. StFi 1959 nr 6 s. 129—56.

Malewski A., Topolski J. Studia z metodologii historii. Wwa 1960 PWN s. 164 zł. 15,—

Mises L. Theory and history. London 1958. Rec. Adamus J. KWH 1958 nr 3 s. 364—6.

Olagüe I. Nowa interpretacja historii. Tł. P. Trzebuchowski. ZMy 1959 nr 11/12 s. 63—78.

Popper K. R. Misère de l'historicisme. Paris 1956. Rec. Dyoniziak R.: Historycyzm w ujęciu Karola Poppera. KWH 1959 nr 4. 1255—1262.

Serejski M. H. Pojęcie historii uniwersalnej dawniej a dziś. PrZH 1959 z. 4 s. 841—51.

Sinko T. Historiozofia prologu i epilogu dzieła Herodota. SPAN Oddz. Kr. 1959 z. 1 s. 10—13.

Filozofia przyrody

Bohr N. Dyskusja z Einsteinem o teoriopoznawczych problemach fizyki atomowej. Rozdz. Książki „Atomphysik und menschliche Erkenntnis”. Oprac. z niem. J. Rayski. Postępy Fizyki 1959 z. 4 s. 445—61, rys.

Bohr N. Fizyka kwantowa a filozofia. (Przyczynowość a komplementarność). Tł. Postępy Fizyki 1959 z. 4 s. 385—93.

Grodziński Z. Uwagi o formie i treści prac przyrodniczych. Kosmos Ser. A 1959 z. 5 s. 467—81, tab.

Heisenberg W. Obraz natury według fizyki współczesnej. Tł. z franc. A. Zabłudowski. ZeTe 1959 nr 9 s. 124—142.

Heisenberg W. Od Platona do Plancka. Problemy filozoficzne fizyki atomowej. Tł. z ang. J. W. Znak 1960 s. 99—108.

Kotarbiński T. Darwin i uniwersalny ewolucjonizm. Arg 1960 nr 2 s. 1, 3.

Krajewski W. Sympozjum „Filozofia — przyrodznawstwo” w Lipsku. StFi 1959 nr 5 s. 219—21.

Petrusewicz K. Darwina teoria ewolucji. WszT 1959 z. 12 s. 313—17.

Raabe Z. Rozwój naukowej myśli przyrodniczej. ZSZW 1960 nr 1 s. 39—57.

Rudnicki K. Metoda morfologiczna w naukach przyrodniczych. Kosmos Ser. B 1959 z. 4 s. 283—88.

Skarbek J. Pojęcia wstępne fizyki Antoniego Wiśniewskiego. StMNP Ser. A 1959 z. 3 s. 181—203.

Szumilewicz I. Koncepcja przyczynowości u Macha w świetle współczesnego determinizmu. StFi 1959 nr 4 s. 127—147.

Filozofia religii

Lipiński E. III Międzynarodowy Kongres Starego Testamentu. Ruch biblijno-liturgiczny 1959 nr 6 s. 596—600.

Margul T. Bibliografia bieżąca. Euh 1960 nr 1 s. 86—91.

Przegląd czasopism religioznawczych. (Bibliografia zawartości). Euh 1959 nr 5 s. 576—79, nr 6 s. 706—9.

Ayer A. J. Logiczna analiza religii. Tł. z ang. H. Kraheńska. Arg 1960 nr 2 s. 4, 11.

Bardecki A. Dyskusja o religii na nowym etapie. TP 1959 nr 52 s. 8.

Blanchet A. Wiara i krytyka. Tł. z franc. W. Kwiatkowski. TP 1960 nr 16 s. 4.

Borzykowski M. Uwagi o świętości. HD 1960 nr 2 s. 290—1.

Granat W. Dogmatyka katolicka. T. 4: Chrystus Odkupiciel i Kościół — Jego mistyczne ciało. L 1960 KUL s. 400, bibl., zł. 90,—

Kłósak K. Kościół wobec teorii ewolucji. TP 1959 nr 52 s. 2—4.

Kowalewski M. Mały słownik teologiczny. Pń 1960 Księg. św. Wojciecha s. VIII, 427, bibl. zł. 100,—

Kostecki R. O świętości. O nowoczesną doskonałość chrześcijańską. Więź 1959 nr 10 s. 22—27.

Nowicki A. Filozofowie o religii. Przekłady. Tłum. z ang., franc., łac., niem., ros. i włos. Wybór, wstęp i przypisy... Wwa 1960 Pol. Tow. Religioznawcze s. 322, il. zł. 30,—

Poniatowski Z. Główne kierunki współczesnego religioznawstwa. PrzhU 1959 nr 5 s. 41—8.

Poniatowski Z. Zakres i nauki pomocnicze religioznawstwa. Euh 1959 nr 5 s. 489—501.

Robertson A. Pochodzenie chrześcijaństwa. Tł. z ang. T. Święcka. Wwa 1960 KsiW s. 344, zł. 25,—

Zalewski S. Uwagi o chrześcijańskiej koncepcji człowieka. Biul. inf. Pax 1960 nr 4 s. 14—17.

Mistyka, teozofia, okultyzm

Kołakowski L. O możliwości interpretacji mistycyzmu metodami materialistycznego pojmowania dziejów. SPAN Nauki Społ. 1959 z. 3/4 s. 93—6.

Prace autorów polskich
w obcych językach

Ajdkiewicz K. The axiomatic systems from the methodological point of view. StLo T. 9 1960 s. 205—20.

Dobrowolski M. Polish scholars. Their contribution to world science. (Transl. E. Lepa) Warsaw 1960 „Polonia” s. 207, il., portr.

Pąkińska M. De Epicuro in ethicis Democritum secuto. Eos v. 50 1959/1960 fasc. 1 s. 53—59.

Suszko R. Syntactic structure and semantical reference. StLo T. 9 1960 s. 63—93.

Szaniawski K. Some remarks concerning the criterion of rational decision making. StLo T. 9 1960 s. 221—239.

Turowicz A. B. Sur une méthode algébrique de vérification des théorèmes de la logique des énoncés. StLo T. 9 1960 s. 27—36.

b) Prace w językach obcych (zestawił Leon Gumański)

Filozofia w ogóle

Bibliografie, słowniki, zjazdy,
organizacje

Bibliographia patristica. Internationale patristische Bibliographie hrsg. von **W. Schneemelcher.** I: Die Erscheinungen des Jahres 1956. Berlin, de Gruyter, 1959, XXVIII + 103 p., 23 DM.

L'homme et l'atome. Rencontres internationales de Genève. Neuchâtel, Editions de la Baconnière, 1958, 368 p.

Wstępy, podręczniki, nauczanie

Bocheński (Innocent Marie-Joseph), Wege zum philosophischen Denken. Einführung in die Grundbegriffe (Herder-Bücherei, 62). Basel, Freiburg i. Br., Wien, Herder, 1959, 125 p., 2. 55 f. s.

Briggs (Michael H), Handbook of Philosophy. New York, Philosophical Library, 1959, 214 p., 4.75 doll.

Essays in Philosophy, from David Hume to Bertrand Russell, edited by **H. Peterson.** New York, Pocket Books, 1959, XV + 509 p., 0.50 doll.

Hahne (Heinrich), Probleme des Philosophie-Unterrichts. Stuttgart, Klett, 1959, 112 p., 6.20 DM.

Willmann (Otto), Abriss der Philosophie. Philosophische Propädeutik. Mit einem Vorwort von Max Müller. 5., unveränd. Aufl., erw. durch e. Namen- u. Sachreg. von Jacob Hommes. 1.—4. Aufl. u. d. T.: Philosophische Propädeutik (Schriften des Willmann-Institutes, Freiburg, Wien). Freiburg, Herder, 1959, VIII + 492 p., 28 DM.

Publikacje zbiorowe

Martin Heidegger zum 70. Geburtstag (26. IX. 59). Festschrift. Von Jean Beaufret (u. a.). Hrsg. von Günther Neske. Pfullingen, Neske, 1959, 352 p., 19.80 DM.

Wydania i przekłady dzieł

Abaelardus, Inedita. 1. Super Periermenias XII—XIV. 2. Sententie secundum

M. Petrum. (A cura di) L. **Minio-Paluello** (Twelfth century logic. Texts and studies, 2). Roma, Ed. di Storia e Letteratura, 1958, XLVIII + 160 p.

Anselmo d'Aosta (S.), Il Prosligion, le Orazioni e le Meditazioni. Introduzione e testo latino di F. S. **Schmitt**. Trad. italiana di Giuseppe **Sandri** (Pubblicazioni dell'Istituto Universitario di Magistero di Catania. Serie filosofica: Testi e traduzioni, 1). Padova, Cedam, 1959, 294 p., 2000 L.

Aristoteles, Ueber die Glieder der Geschöpfe (Die Lehrschriften herausgegeben, übertragen und in ihrer Entstehung erläutert von Paul **Gohlke**, VIII, 2). Paderborn, Schöningh, 1959, 255 p., 12.50 DM.

Aristoteles, Rhetorik an Alexander (Die Lehrschriften herausgegeben, übertragen und in ihrer Entstehung erläutert von Paul **Gohlke**, III, 3). Paderborn, Schöningh, 1959, 110 p., 5.80 DM.

Augustin (Saint), La Cité de Dieu. Edition intégrale en cinq volumes. Texte latin, traduction française en regard d'après la 4-e édition de Dombart et Dombart et Kalb. Introduction générale et notes de G. **Bardy**, traduction française de G. **Combès** Vol III: Livres XI—XIV: Formation des deux cités (Bibliothèque augustinienne). Paris, Desclée de Brouwer, 1959, 576 p., 2700 f. f.

Bergson (Henri), Oeuvres. Essai sur les données immédiates de la conscience. Matière et mémoire. Le rire. L'évolution créatrice. L'énergie spirituelle. Les deux sources de la morale et de la religion. La pensée et le mouvant. Textes annotés par André **Robinet**. Introduction par Henri **Gouhier**. (Edition du Centenaire), Paris, Presses Universitaires de France, 1959, XXXII + 1602 p., 4000 f. f.

Böhme (Jakob), Sämtliche Schriften. 7.—8. Bd. XVII: Mysterium Magnum, oder Erklärung über das Erste Buch Mosis (1623) (Faksimile-Neudruck der Ausgabe von 1730 in 11 Bänden hrsg. von Will-Erich **Peuckert**). Stuttgart, Fr. Frommanns Verlag, 1958, 486 p., 456 p., 29.50 DM.

Diderot, Oeuvres esthétiques. Textes établis avec intr., bibliographie, notes et relevés de variantes par Paul **Vernière** (Classiques Garnier). Paris, Garnier, 1959, 880 p., 1300 f. f.

Diderot, Pensée sur l'interprétation de la nature. La pensée de **Diderot** dans l'Encyclopédie. Présentées par J. **Varloot** (Coll. „Les classiques du peuple“). Paris, Editions Sociales, 1959, 300 f. f.

Gassendi (Pierre), Dissertations en forme de paradoxes contre les aristotéliciens. Exercitationes paradoxicae adversus Aristoteleos. Livres I et II. Texte établi, traduit et annoté par Bernard **Rochot** (Bibliothèque des textes philosophiques). Paris, J. Vrin, 1959, 522 p., 4350 f. f.

Hegel, Esthétique. Textes choisis par Claude **Khodoss** (Les grands textes). 2-e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1959, 228 p., 400 f. f.

Herzen (Alexander), Textes philosophiques choisis. Paris Agence littéraire et artistique parisienne, 1959, 654 p., 500 f. f.

Kierkegaard (Sören), Die Krankheit zum Tode. Dt. von Walter **Rest**. Furcht und Zittern. Dt. von Günther **Jungbluth**. Hrsg. von Hermann **Diem** u. Walter **Rest**. Nachw. von Hermann **Diem** (Fischer Bücherei, 267). Frankfurt a. M., Fischer Bücherei, 1959, 224 p., s. 2.20 DM.

Leibniz (Gottfried Wilhelm von), Opera philosophica quae exstant Latina Gallica Germanica omnia. Instruxit Johann Eduard **Erdmann**. Durch weitere Textstücke erg. u. mit e. Vorw. vers. von Renate **Vollbrecht**. Faks.-Dr. d. Ausg. 1840. Aalen, Scientia, 1959, XLIV + 868 p., 120 DM.

Leibniz (G. W.), Opuscula philosophica selecta. Texte latin revu par Paul Schrecker (Bibliothèque des textes philosophiques). Paris, J. Vrin, 1959, 152 p., 750 f. f.

Maimonide (Abou Imran Mousa ben Maimoun). Le Guide des égarés. Traduit sur l'original arabe et accompagné de notes critiques, littéraires et explicatives par S. **Munk**. Paris, Edit. Besson & Chantemerle, 1959—1960, XII + 464 p., XVI + 382 p., XXIV + 532 p., 15 000 f. f.

Malebranche (Nicolas), Oeuvres complètes. Tome. X: Méditations chrétiennes et métaphysiques. Edité par Henri **Gouhier** et André **Robinet**. (Bibliothèque des textes philosophiques). Paris, J. Vrin, 1959, 284 p., 2400 f. f.

Meinecke (Friedrich), Die Entstehung des Historismus. Hrsg. u. eingel. von Carl **Hinrichs** (Werke. Hrsg. im Auftr. d. Friedrich-Meinecke-Institute d. Freie Universität Berlin von Hans **Herzfeld**, Carl **Hinrichs** u. Walter **Hofer**. In 6 Bden. Bd 3). Stuttgart. Koehler; München, Oldenbourg; Darmstadt, Toeche-Mittler, 1959, XLIX+617 p., 36 DM.

Mersenne (Marin), Correspondance du Père Marin Mersenne. Commentée par Mme Paul **Tannery**. Publiée par **Cornélis de Waard**. Tome V: 1635. Paris, Ed. du Centre National de la Recherche Scientifique, 1959, 644 p., 3900 f.f.

Moore (George Edward), Philosophical Papers (Muirhead lib. of philosophy). New York, Macmillan; London, G. Allen, 1959, 324 p. 5.25 doll. 30 s.

Moore (George Edward), Philosophical Studies. (Int. lib. of psychology, philosophy and scientific method). Paterson, (N. J.), Littlefield, 1959, 342 po, 1.75 doll.

Origène, Esprit et feu. Tome I: l'âme. Textes choisis et présentés par Urs von **Balthasar** (Coll. „Epiphanie“). Paris, Ed. du Cerf. 1959, 168 p., 720 f.f.

Schweizer (Albert), Aus meinem Leben und Denken. Ungekürzte Ausg. Hamburg, R. Meiner, 1959, 201 p., 6.80 DM.

Seneca (Lucius Annaeus), Vom glückseligen Leben (De vita beata). Trostsschrift für Marcia. Von der Ruhe des Herzens. Ins Dt. übertr. u. eingel. von Hermann Martin **Endres**. Ungekürzte Ausg. (Goldmanns gelbe Taschenbücher, 526). München, Goldmann, 1959, 155 p., 1.90 DM.

Georg Simmel, 1858—1918. A coll. of essays, with trs. and a bibl. Contributors: Howard **Becker** (and others). Ed. by Kurt Heinrich **Wolff**. Columbia, Ohio State Univ. Press, 1959, 396 p., 7.50 doll.

Teilhard de Chardin (Pierre). Phenomenon of Man. With an introd. by Sir Julian **Huxley**. Tr. by Bernard **Wall**. New York, Harper, 1959, 318 p., 5 doll.

Vico (G. B.), Opere. A cura di Paolo **Rossi**. Affetti di un disperato Autobiographia, dal De nostri temporis studiorum ratione, dalle lettere, la Scienza nuova secondo l'ediz. del MDCCXLIV („I classici Rizzoli“). Milano, Rizzoli, 1959, 918 p.

Vico (Giambattista), Il pensiero di Giambattista Vico. Una antologia dagli scritti a cura di Paolo **Rossi** (Classici della filosofia). Torino, Loescher, 1959, XXVIII+214 p., 900 L.

Wehrli (Fritz), Hieronymus von Rhodos, Kritolaos und seine Schüler (Ariston der Jüngere und Diodoros von Tyros). Rückblick: Der Peripatos in vorchristlicher Zeit. Register von Heinrich **Marti**. (Die Schule des Aristoteles. Texte und Kommentar. Hrsg. von F.W., X). Basel, Stuttgart, Schwabe, 1959, 200 p. 32 f. s.

Historia filozofii

Całokształt dziejów

Rehmke (Johannes), Grundriss der Geschichte der Philosophie. Neu Hrsg. und fortges. von Friedrich **Schneider**. Bonn, Athenäum-Verlag, 1959, 382 p., 16.80 DM.

Runes (Dagobert D.), Pictorial History of Philosophy. New York, Philosophical Library, 1959, X+406 p., 15 doll.

Windelband (Wilhelm), History of Philosophy. 2 vol. London, H. Hamilton, 1959, 14 s.

Filozofia starożytna

Pohlenz (Max), Die Stoa. Geschichte e. geistigen Bewegung. Bd I. 2. Aufl. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1959, 490 p., 23 DM.

Filozofia średniowieczna

Heimsoeth (Heinz), Die sechs grossen Themen der abendländischen Metaphysik und der Ausgang des Mittelalters. 4. Aufl. Unveränd. fotomechan. Nachdr. d. 3., durchges. Aufl. Stuttgart, Kohlhammer, 1958, VII+255 p., 16.50 DM.

Lottin (Odon) O. S. B., Psychologie et morale aux XII-e et XIII-e siècles. T. V: Problèmes d'histoire littéraire, L'école d'Anselme de Laon et de Guillaume de Champeaux. Gembloux, Duculot, 1959, 472 p.

Mélanges offerts a Etienne Gilson (Etudes de Philosophie Médiévale. Hors série). Toronto, Pontifical Institute of Mediaeval Studies; Paris, J. Vrin, 1959, 704 p., 5100 f. f.

Filozofia Wschodu

Aurobindo (Shri), *La vie divine*. T. IV (Oeuvres complètes, VII) (Coll. Spiritualités vivantes". Série Hindouisme). Paris, Albin Michel, 1959, 360 p., 1500 f. f.

Dumoulin (H.), *Zen. Geschichte und Gestalt* (Sammlung Dalp, 87). Bern, Francke, 1959, 332 p., 14,40 DM.

Grigorian (S. N.), *Iz istorii filosofii Sredniej Azii i Irana XII ww. S priloženiem izbrannykh filozofskikh proizvedenii Farabi, Gazami i Majmomida*. Moskwa, Institut Filosofii Akademii Nauk SSSR, 1960, 330 p., 12,20 rub.

Mahadevan (T. M. P.), *The Philosophy of Advaita, with special reference to Bharatitirtha—Vidyaranya*. With a foreword by S. Radhakrishnan. Madras, Ganesh, 1957, XIX+300 p., 12 Rs.

Sastri (G. N.), *Philosophy of Word and Meaning. Some Indian approaches with special reference to Bhartvhari* (Calcutta. Sanskrit college. Res. ser., vol. 5). Calcutta, Mukhopadhyay, 1959, XXXI+292 p., 20 Rs.

Schweitzer (Albert), *Les grands penseurs de l'Inde. Etude de philosophie comparée* (Bibliothèque scientifique). Paris, Payot, 1956, 238 p., 600 f. f.

The Upanishads. Vol. IV: *Taittiriya and Chandogya*. Tr. from the Sanskrit with detailed introductions and with notes and explanations based on the Commentary of Sri Sankaracharya, the great eight-century philosopher and saint of India, by Swami **Nikhilananda**, New York, Harper, 1959, XIV+406 p., 6 doll.

Współczesne kierunki filozoficzne

Egzystencjalizm

Barnes (Hazel E.), *The Literature of Possibility. A study in humanistic existentialism*. Lincoln, University of Nebraska Press, 1959, X+402 p., 5,75 doll.

Materializm dialektyczny

Garaudy (Roger), *Perpectives de l'homme. Existentialisme. Pensée catholique. Marxisme* (Bibliothèque de philo-

sophie contemporaine), Paris, Presses Universitaires de France, 1959, 356 p., 1200 f. f.

Macha (K.), *Ke kritice buržoasniho individualismu*. Praha Nakladatelství Československe Akademie Věd, 1960, 240 p.

Stempkowskaja (W. I.), *O roli abstrakcji w poznaniu*. Moskwa, Akademia Nauk SSSR, 1959, 112 p., 3,60 rub.

Woprosy dialekticzeskogo matierializma. *Elementy dialektiki*. Moskwa Izdatielstwo Akademii Nauk SSSR, 1960, 382 p.

Zybkowicz (W. F.), *Doreligioznaja epoha. K istorii formirovanija obszczestwiennogo soznaniya*. Moskwa, Izdatielstwo Akademii Nauk SSSR, 1959, 248 p., 9 rub.

Inne kierunki

Berger (Herbert), *Wege zum Realismus und die Philosophie der Gegenwart* (Abhandlungen zur Philosophie, Psychologie u. Pädagogik, 18). Bonn, Bouvier, 1959, 260 p., 15 DM.

Les grands courants de la pensée mondiale contemporaine. Ouvrage publié sous la direction de M. F. Sciacca. 1-re partie: *Panorama nationaux Vol. I*. Milano, Marzorati, 1958, XXIV+672 p.

Les grands courants de la pensée mondiale contemporaine. Ouvrage publié sous la direction de M. F. Sciacca. 1-re partie: *Panorama nationaux Vol. II*. Milano, Marzorati, 1959, XII+673 — 1326 p.

Mounier (Emmanuel), *Le personnalisme* („Que sais-je?"). 6-e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1959, 128 p., 200 f. f.

Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących

Gilson (Etienne), *Johannes Duns Scotus. Einführung in die Grundgedanken seiner Lehre*. Aus dem Französischen übertragen von Werner **Dettloff**. Düsseldorf, Schwann, 1959, 712 p., 56 DM.

De Vleeschauwer (Hermann Jean), *L'opera di Arnold Geulincx, 1624—1669*. Bibliografia, evoluzione, Trad.

Cordelia Guzzo (Studi e ricerche di storia della filosofia, 25). Torino, Ediz. di „Filosofia”, 1958, 53 p., 500 L.

Hülsmann (Heinz), Die Methode in der Nicolaï Hartmanns. Düsseldorf, Schwann, 1959, 218 p., 18 DM.

Zacher (Rudolf), Kants Grundlehre. Ihr Sinn, ihre Problematik, ihre Aktualität (Arlanger Forschungen, Reihe A. Bd 11). Erlangen, Universitätsbund Erlangen e. V., 1959, 163 p., 12.80 DM.

Ionidi (P. P.), Mirowozzrenie D. I. Miendelieiewa. Moskwa (Katedra Filozofii Akademiï Nauk SSSR. 1959, 376 p., 16.10 rub.

Borel (Jean Paul), Raison et vie chez Ortega y Gasset. Nauchâtel, La Baconnière, 1959, 300 p., 14 f. s.

Wallace (William A.) O. P., The Scientific Methodology of Theodor of Freiberg. A case study of the relationship between science and philosophy. Studia Friburgensia. New series, 26). Fribourg (Switzerland), The University Press, 1959, XVIII+396 p., 22 f. s., 22 DM.

Metafizyka

Farrer (Austin), Finite and Infinite. A philosophical essay (Dacre Press bk). 2-nd ed. London, A. & C. Black, 1959, 300 p. 35 s.

Kreyche (Robert J.), First Philosophy. An introductory text in metaphysics (A Holt-Dryden book). New York, Holt, 1959, XVIII+328 p., 4 doll.

Lovell (A. C. B.), The Individual and the Universe (The B.B.C. Reith Lectures 1958). London, Oxford Univ. Press, 1959, 111 p., 10 s. 6 d.

Martin (Gottfried), Einleitung in die allgemeine Metaphysik. 2., unveränd. Aufl. Köln, Kölner Universitätsverlag, 1958, 152 p., 4.80 DM.

Teoria poznania

Boas (George), The Inquiring Mind. An introduction to epistemology (The Paul Carus Lectures, 11-th Series). La Salle (Ill.), The Open Court Publishing Co., 1959, XI+428 p., 5 doll.

Helmer (Olaf), **Rescher** (Nicholas), On the Epistemology of the Inexact Sciences. Santa Monica (Cal.), The Rand Corporation, 1959, 66 p.,

Loewenberg (Jacob), Reason and the Nature of Things. Reflections on the cognitive function of philosophy (The Paul Carus Lectures, Ninth Series). La Salle (Ill.), Open Court Publ. Co., 1959. XIII+382 p., 4.50 doll.

Ryle (Gilbert), The Concept of Mind. New York, Barnes & Noble, 1959, VI+334 p., 2.25 doll.

Schneider (Friedrich), Die Hauptprobleme der Erkenntnistheorie mit besonderer Berücksichtigung der Naturwissenschaften. München-Basel, E. Reinhardt Verlag, 1959, 112 p., 5.80 DM. 6,50 f. s.

Schrödinger (Erwin), Geist und Materie (Mind and Matter, dt.) (Die Wissenschaft, 113). Braunsweig, Vieweg, 1959, 77 p., 9 DM.

Historia i filozofia nauki

Clagett (Marshall), The Science of Mechanics in the Middle Ages. Madison, The University of Wisconsin Press; London, Oxford University Press, 1959, XXX+711 p., 8 doll.

Reichenbach (Hans), Modern philosophy of science. Selected essays. Tr. and ed. by Maria **Reichenbach**. Foreword by Rudolf **Carnap**. London, Routledge & Kegan Paul; New York, Humanities Press, IX+214 p., 5.50 doll.

Rocca (Massimo), Le incertezze della scienza moderna (Pubblicazioni dell'Istituto Universitario di Magistero di Catania. Serie filosofica. Monografie, 9) Padova, Cedam, 1959, 222p.

Sarton (George), A History of Science, Hellenistic science and culture in the last three centuries B. C. Cambridge (Mass.), Harvard Univ. Press; London, Oxford Univ. Press. 1959, XXIV+554 p., 11 doll. 65 s.

Thorndike (Lynn) A History of Magic and Experimental Science, Vol. VII—VIII. New York, Columbia University Press, 1958, X+695 p., VIII+808 p.

Logika i metodologia

Zagadnienia ogólne, historia

Bocheński (I. M.), *Ancient Formal Logic* (Studies in Logic and the Foundations of Mathematics). 2-nd ed. Amsterdam, North-Holland Publishing Company, 1957, IX+122 p., 12 fl.

Heiss (Robert), *Wesen und Formen der Dialektik. Einführung in das dialektische Denken*. Köln, Berlin, Kiepenheuer & Witsch, 1959, 191 p., 12.80 DM.

La méthode dans les sciences modernes. Présenté par François **Les Lionnais**. Paris, Science et industrie, 1958, 344 p.

Nelson (Leonard), *Beträge zur Philosophie der Logik und Mathematik*. Mit einführenden u. ergänzenden Bemerkungen von Wilhelm **Ackermann** (u. a.). Frankfurt a. M., Verl. Oeffentl. Leben, 1959, 125 p., 16 DM.

Northrop (Filmer Stuart Cuckow), *Logic of the Sciences and the Humanities*. New York, Meridian bks, 1959, 402 p., 1.45 doll.

Patzig (Günther), *Die aristotelische Syllogistik, Logisch-philologische Untersuchungen über das Buch A der „Ersten Analytiken“* (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Philologisch-historische Klasse. Dritte Folge, 42). Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1959, 207 p., 19.80 DM.

The Axiomatic Method. With special reference to geometry and physics. Proceedings of an International Symposium held at the University of California, Berkeley, dec. 26, 1957 — janu. 4, 1958. Ed. by Leon **Henkin**, Patrick **Suppes** and Alfred **Tarski** (Studies in Logic and the Foundations of Mathematics). Amsterdam, North-Holl., Publ. Co., 1959, XI+488 p., 45 fl.

Wstępy, podręczniki, nauczanie

Bocheński (I. M.), *A Precis of Mathematical Logic* („Précis de logique mathématique”, „Grundriss der Logistik”). Translated from the French and German editions by Otto **Bird**. Dordrecht, D. Reidel, 1959, VIII+100 p., 13.75 fl.

Klaus (Georg), *Einführung in die formale Logik*, 2., unveränd. Aufl. Berlin, VEB Dt. Verlag d. Wissenschaften, 1959, XIII+403 p., 22.80 DM. Ost.

Poszczególne zagadnienia

Blanché (Robert), *L'axiomatique* (Coll. „Initiation philosophique”). 2-e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1959, 104 p., 360 ff.

Fearnside (W. Ward), and **Holther** (William B.), *Fallacy: The Counterfeit of Argument*. Englewood Cliffs (N. J.), Prentice-Hall, 1959, VI+218 p., 1.95 doll.

Fisher (R. A.), *Statistical Methods and Scientific Inference*. Edinburgh, London, Oliver & Boyd, 1956, XIII+175 p., 16 s.

Hintikka (K. Jaakko J.), *Quantifiers in Deontic Logic* (Commentationes Humanarum Litterarum. XXIII, 4) Helsinki, Societas Scientiarum Fennica, 1957, 23 p., 120 FM.

Logisch-philosophische Studien. Mit Aufsätzen von Josef Maria **Bocheński**, P. **Banks** (u.a.). Uebers. u. hrsg. von Albert **Menne**. Freiburg München, Alber, 1959, VII+152 p., 16 DM.

Martin (R. M.), *The Notion on Analytic Truth*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press, 1959, XVI+124 p., 5 doll.

Nolfi (Padrot), *Idee und Wahrscheinlichkeit* (Bibliothèque Scientifique). Neuchâtel, Editions du Griffon; Bonn, H. Bouvier, 1956, 212 p.

Pfanzagl, *Die axiomatische Grundlagen einer allgemeinen Theorie des Messens* (Schriftenreihe des Statistischen Instituts der Universität Wien). Würzburg, Physica-Verlag, 1959, 63 p.,

Somers (H. H.) S. J., *Analyse mathématique du langage, Lois générales et mesures statistiques*, I. Louvain, Editions Nauwelaerts; Paris, Béatrice-Nauwelaerts, 1959, 40 p.

Wilson (N. L.), *The Concept of Language*. Toronto, Univ. of Toronto Press, VIII+153 p., 4.95 doll.

Psychologia

Zagadnienia ogólne, wstępy, podręczniki, historia

Budilowa (E. A.), *Borba materializma i idealizma w russoj psihologiczeskoj naukie* (Wtoraja połowina XIX — naczało XX w.). Moskwa, Akademia Nauk SSSR, 1960, 348 p., 11.85 rub.

Hehlmann (Wilhelm), Wörterbuch der Psychologie. Mit 32 Abb. (Kröners Taschenausgabe. Bd 269). Stuttgart, Kröner, 1959, VIII+575 p., 15 DM.

Mandler (George) and **Kessen** (William), The Language of Psychology. New York, Wiley; London, Chapman & Hall, 1959, XVIII+301 p., 6.75 doll.

Systemy, kierunki, metody

Handbuch der Psychologie. Hrsg. von David **Katz** und Rosa **Katz**. Zweite, erweiterte und ergänzte Auflage. Basel-Stuttgart, Benno Schwabe, 1960, 665 p., 38 f. s., 38 DM.

Lewin (Kurt), Psychologie dynamique. Les relations humaines. Introd., morceaux choisis et prés. par Claude **Faucheux**. Trad. par Marguerite et Claude **Faucheux**. Révision générale par J. M. Lemoine (Bibliothèque scientifique internationale). Paris Presses Univ. de France, 1959, 300 p., 2000 f. f.

Psychology. A Study of a Science. Study I: Conceptual and systematic. Vol. II: General systematic formulations, learning, and special processes. Ed. by **Sigmund Koch**. New York, Mc Graw, 1959, 706 p., 10 doll. 77 s. 6 d.

Wellek (Albert), Der Rückfall in die Methodenkrise der Psychologie und ihre Ueberwindung. Göttingen, Hogrefe, 1959, 34 p., 4.40 DM.

Zjawiska, stany, dyspozycje psychiczne

Menert (E.), Fysiologický základ logického myšlení. Praha. Nakladatelství Československé Akademie Ved., 1960, 216 p.,

Proces myszlienija i zakonomiernosti analiza, sintieza i oboszczienija. Experimentalnyje issliedowanija. Pod obszcz. ried. S. L. Rubinsztiejna. Moskwa, Inst. Filosofii, 1960, 168 p., 5.50 rub.

Psychologia jednostek i typów, psychologia społeczna

Baruk (Henri), La psychiatrie sociale (Coll. „Que sais-je?”) 2-e éd. Paris, Presses Universitaires de France, 1959, 128 p., 200 f.f.

Hofstätter (Peter R.), Einführung in die Sozialpsychologie (Kröners Taschenausgabe, 295). 2. neu bearb. Aufl. Stuttgart, Kröner, 1959, 487 p., 15 DM.

Etyka i teoria postępowania

Johnson (Oliver A.), Rightness and Goodness. A study in contemporary ethical theory (International Scholars Forum. A series of books by American Scholars, 13). The Hague, Martinus Nijhoff, 1959, VII+163 p., 15.25 fl.

Pieper (Josef), Vom Sinn der Tapferkeit. 7. Aufl. München, Kösel, 1959, 87 p., 6.20 DM.

Woprosy marksistsko-leninskoj etiki. Materiały nauczynego sowieszczanija. Moskwa, Gospolitizdat, 1960, 263 p.

Estetyka i teoria sztuki

Francès (R.), La perception de la musique (Etudes de psychologie et de philosophie, 14). Paris, J. Vrin, 1959, 403 p., 3600 f.f.

Momenti e problemi di storia dell'estetica. Parte prima: Dall' Antichità classica al Barocco (Problemi ed orientamenti critici di lingua e di letteratura italiana). Milano, Marzorati, 1959, XII+576 p. 4000 L.

Momenti e problemi di storia dell'estetica. Parte seconda: Dall' Illuminismo al Romanticismo (Problemi ed orientamenti critici di lingua e di letteratura italiana). Milano, Marzorati, 1959. XII+577—980 p. 4000 L.

Filozofia społeczeństw i nauk społecznych

Zagadnienia ogólne, historia

Sociology Today. Edited by R. K. **Merton**, L. **Broom**, L. S. **Cottrell**. New York, Basic Books, 1959, 623 p.

Wiese (Leopold von), Philosophie und Soziologie (Erfahrungen u. Denken, 1) Berlin, Duncker & Humblot, 1959, 121 p., 9.80 DM.

Filozofia prawa i państwa, filozofia gospodarcza

Arzanow (M. A.), Gosudarstwo i prawo w ich sootnoszenii. Moskwa, Inst. Filosofii, 1960, 287 p., 10 rub.

Berlin (Isaiah), Two Concepts of Liberty. An inaugural lecture delivered be-

fore the University of Oxford on 31 October 1958. New York, Oxford Univ. Press, 1959, 57 p., 0.80 doll.

La pensée politique et constitutionnelle de Montesquieu. Bicentenaire de „L'esprit des lois". 1748—1948. Paris, Recueil Sirey, 1952, 328 p., 1600 ff.

Morris (Clarence), Great Legal Philosophers. Sel. readings in jurisprudence. Philadelphia. Univ. of Philadelphia Press, 1959, 571 p., 10 doll.

Pound (Roscoe), Introduction to the Philosophy of Law. New Haven, Yale Univ. Press, 1959, 209 p., 0.95 doll.; Toronto, Burns & Mac Eachern, 1.25 doll.

Problemy sowriemiennogo kapitalizma. K 80-letiju akademiika E. S. War-ga. Sbornik Statiej, 1959, 400 p.

Sorokin (Pitrim A.) and **Lunden** (W.A.). Power and Morality. Who Shall Guard the Guardians? (Extending horizons bk). Boston, Sargent, 1959, 204 p., 3.50 doll.

Filozofia kultury

Arnoldow (A. I.), **Nowak** (G. M.), Kultura Narodnogo Kitaja. (Naučno-populiarnaja sierija). Moskwa, 1959, 150 p.

Filozofia historii i nauk historycznych

Burke (Kenneth), Attitudes toward History, 2-d ed. rew. Los Altos (Calif.), Hermes Publications, 1959, 375 p., 6.75 doll.

Marrou (Henri-Iréné), De la connaissance historique (Coll. Esprit La Condition humaine). 3-e éd. Paris, Ed. du Seuil, 1959, 301 p., 750 ff.

Wood (H. G.), Freedom and Necessity in History (Riddell Memorial Lectures). London, Oxford Univ. Press, 1957, 68 p.

Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych

Bridgman (Percy William), The Way Things Are. Cambridge (Mass.), Harvard Univ. Press; London, Oxford Univ. Press, 1959, X+333 p. 5.75 doll., L 2 5 s.

Bunge (Mario), Causality. The place of the causal principle in modern science. Cambridge (Mass.). Harvard Univ. Press, 1959, XX+380 p., 7.50 doll.

Callot (Emile), La philosophie biologique de Cournot (Bibliothèque philosophique). Paris, Marcel Rivière, 1959, 248 p., 1100 ff.

Duhem (Pierre), Le système du monde. Histoire des doctrines cosmologiques de Platon à Copernic. T. IX. Cinquième partie. La physique parisienne au XIV-e siècle (suite). Paris, Hermann, 1958, 442 p.

Duhem (Pierre), Le système du monde. Histoire des doctrines cosmologiques de Platon à Copernic. T. X. Sixième partie. La cosmologie du XV-e siècle. Ecoles et Universités au XV-e siècle. Paris, Hermann, 1959, 528 p.

Hennemann (Gerhard), Naturphilosophie im 19. Jahrhundert. Freiburg. München, Alber, 1939, 121 p., 9.80 DM.

Koren (Henry J.), An Introduction to the Philosophy of Nature. Pittsburgh (Pa.), Duquesne University Press, 1960, 200 p.

Litt (Theodor), Naturwissenschaft und Menschenbildung. 3., verb. Aufl., erw. um d. Abh.: Philosophische Anthropologie u. moderne Physik. Heidelberg, Quelle & Meyer, 1959, 166 p., 10.50 DM.

Stebbing (L. S.), Philosophy and the Physicists. New York, Dover, 1959, XVI+296 p., 1.65 doll.

Whittaker (Edmund), From Euclid to Eddington. A study of conceptions of the external world (Tarner Lectures, 1947). New York, Dover, 1958, 212 p., 1.35 doll.; London, Constable, 1959, 11 s.

Filozofia religii

Jeżegodnik Muzeja istorii religii i ateizma. T. III. Moskwa, Leningrad, Izdatielstwo A. N. SSSR. 1959, 421 p.

MacGregor (Geddes), Introduction to Religious Philosophy. Boston, Houghton Mifflin Co., 1959 XVIII+336 p., 2.95 doll.

Readings in the Psychology of Religion. Ed. by Orlo **Strunk**, Jr. New York, Abington Press, 1959, 288 p., 4.50 doll.

Tillich (Paul), Dynamics of Faith. London, G. Allen & Unwin, 1957, 127 p., 9 s. 6 d.

Woprosy istorii religii i ateizma. Sbornik statiej. T. VII. Moskwa, Izdatielstwo A. N. SSSR, 1959, 421 p.

Varia

Móisiejew (W. D.), Woprosy kibiernetiki w biologii i medycynie. Moskwa, Miedgiz, 1960, 301 p.

Pieplów (Ł.), Oczerki o kibiernetikie. Moskwa, „Moskowskij raboczyj”, 1959, 231 p.

Wiadomości wydawnicze

Publikacje jednostkowe

Adam Schaff: Wstęp do semantyki (Państwowe Wydawnictwo Naukowe Warszawa 1961. Str. 544. Cena 40.— zł). Autor przedstawia w Przedmowie intencje książki. Chodzi mu najpierw o rozwikłanie różnych sposobów rozumienia semantyki i usunięcie nieporozumień, które powstawały na tym tle zwłaszcza w literaturze marksistowskiej. Po wtóre pragnie wydobyć problemy filozoficznie doniosłe w zakresie badań semantycznych i wreszcie zamierza podać próbę rozwiązania tych problemów na gruncie filozofii marksistowskiej, połączoną z rzeczową krytyką stanowisk przeciwnych. Praca dzieli się na dwie części: pierwsza, krótsza (s. 17—166) pt. *Problemy badawcze semantyki*, składa się z rozdziałów: I. Językoznawstwo. II. Logika. III. Filozofia semantyczna (I. Rzekomy „zwrot w filozofii” — język jako jedyny przedmiot badania. 2. Język jako twór arbitralnej konwencji). IV. Semantyka ogólna (*general semantics*). Część druga pt. *Wybrane kategorie semantyki* (s. 169—510) obejmuje rozdziały: I. Filozoficzny aspekt procesu porozumiewania się (1. Istota problemu porozumiewania się. 2. Spór koncepcji transcendentalnej z naturalistyczną. 3. Podstawy marksistowskiego ujęcia problemu). II. Znak, analiza i typologia (1. Proces komunikowania się punktem wyjścia analizy znaku. 2. Husserlowska próba typologii znaków. 3. Definicja znaku. 4. Ogólne podstawy typologii znaków: A. Sygnały; B. Znaki zastępcze. 5. Specyfika znaku słownego). III. Znaczenie „znaczenia” (1. O sytuacji znakowej. 2. Znaczenie jako przedmiot realny lub idealny: A. „Znaczenie” jako przedmiot oznaczany; B. Koncepcja znaczeń intencjonalnych. 3. Znaczenie jako relacja 1. 4. Znaczenie jako relacja 2: A. Znaczenie jako stosunek między komunikującymi się ludźmi; B. Geneza znaczenia; C. Znaczenie a pojęcie; D. Mechanizm więzi między znakiem

a znaczeniem. 5. Lingwistyczne ujęcie problemu znaczenia). IV. Komunikatywna funkcja języka (1. Język i „języki”. 2. Język a rzeczywistość. 3. Język a efektywne porozumiewanie się). Literatura. Indeks nazwisk.

Książka miała już kilka recenzji, mianowicie omawiali ją Jerzy Milewski (Kierunki nr. 31, 1960), Tadeusz Kotarbiński (Kultura i Społeczeństwo, nr 3, 1960), Zbigniew Jordan (Kultura nr 10, Paryż 1960), Maria Kokoszyńska (Studia Filozoficzne nr 1, 1961).

Kazimierz Ajdukiewicz: Język i Poznanie. Tom I. Wybór pism z lat 1920—1939 (PWN Warszawa 1960. Str. VIII, 377. Cena w opr. 70 zł). Przedmowa jest zwięzłym komentarzem Autora do ważniejszych pozycji zawartych w książce, przy czym stwierdza ogólnie: „W wyborze tym znalazły się prace różnej wartości. Obok nielicznych prac zawierających wyniki dojrzałe i niesporne znalazły się też takie, którym z różnych względów tych zalet nie można przypisać. Jeśli je mimo to zamieściłem w tym wyborze, to uczyniłem tak dlatego, że niekiedy obok myśli chybionych zawierają one również myśli trafne, choć często obarczone niedopatrzzeniami i niezręcznie sformułowane; niekiedy znów legitymować się mogą oryginalnością punktu widzenia o szerokich perspektywach; niekiedy wreszcie zasługują na uwagę jako prace zapoczątkowujące pewien kierunek w nauce, który okazał się płodny w dalszym jej rozwoju”. ... „Prace zawarte w tym tomie poruszają zagadnienia z różnych dziedzin filozofii i logiki. Przeważnie jednak mowa w nich o sprawach związanych z językiem i jego rolą w poznaniu. Tym tłumaczy się wybór tytułu dla tego zbioru, dokonany w myśl zasady *pars pro toto*”. Książka zawiera w układzie chronologicznym następujące artykuły i rozprawy: Pojęcie dowodu w znaczeniu logicznym (1921); O stosowaniu kryterium prawdy (1923); Założenia logiki tradycyjnej (1926); Definicja (1928); O niektórych sposobach uzasadniania właściwych naukom przyrodniczym (1928); Reizm (1930); O znaczeniu wyrażen (1930); Paradoxy starożytnych (1931); Język i znaczenie (1931); Obraz świata i aparatura pojęciowa (1934); W sprawie „uniwersaliów” (1934); O stosowalności czystej logiki do zagadnień filozoficznych (1934); Naukowa perspektywa świata (1934); O spójności syntaktycznej (1935); Definicja (1936); Kierunki i prądy filozofii współczesnej (1937); Problem transcendentalnego

idealizmu w sformułowaniu semantycznym (1937); Zdania pytajne (1938); Metodologiczne typy nauk (1938); Wartość nauki (1938); Postępowanie człowieka (1938); O sprawiedliwości (1939). Zapowiedziany tom II obejmuje pisma z lat 1947—1959, zarówno publikowane, jak dotychczas nie drukowane. Prace ogłaszane w językach obcych są podawane w polskich przekładach.

Bronisław Nadolski: Życie i działalność naukowa uczonego gdańskiego Bartłomieja Keckermanna. Studium z dziejów Odrodzenia na Pomorzu. (Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Prace Wydziału Filologiczno-Filozoficznego, tom X, z. 1. Toruń 1961. Str. 164, portr. Cena 36 zł). Monografia oparta na sumiennych badaniach źródłowych zarysowuje sylwetkę Keckermanna z punktu widzenia ogólnej historii kultury, posiada jednak nadto znaczenie dla historii logiki w Polsce, ponieważ Keckermann wybił się szczególnie swoimi dziełami z tego zakresu. Książka rozszerza przeto badania nad tą postacią, zapoczątkowane w Polsce pracą I. Dąbskiej: Logika w gimnazjum akademickim gdańskim w pierwszej połowie XVII wieku (zob. Ruch Filoz. XIX, s. 248a). Treść książki jest następująca: I. Życie i działalność naukowa Keckermanna. II. Dzieła naukowe Keckermanna (w tym rozdziale autor kolejno wymienia poszczególne publikacje i charakteryzuje je treściowo). III. Charakterystyka naukowej działalności Keckermanna. IV. Dodatek (Listy, bibliografia, streszczenie niemieckie, indeks nazwisk).

Franciszek Indan: Pozytywizm etyczny Emila Durkheima (Tow. Naukowe w Toruniu; Prace Wydz. Filol.-Filozoficznego, t. IX, z. 1. Toruń 1960, PWN Oddział w Łodzi. Str. 116. Cena 20 zł). Autor przypomina we Wstępie rolę Emila Durkheima (1858—1917) w rozwoju socjologii i etyki, które blisko się ze sobą u niego wiązały; „Siła jego doktryny” — czytamy (s. 9) — „opierała się na dwóch postulatach, mianowicie na staraniu wydobycia z filozofii powszechnych metod i kryteriów, a z nauk przyrodniczych — rozpędu do badań eksperymentalnych... Rzadko zdarza się taki myśliciel, który pragnie zjednoczyć w swojej koncepcji wiele różnych tendencji, chociaż sam przyznaje się do reprezentowania tylko jednej z nich, a takim właśnie myślicielem był Durkheim. Najlepiej to widać w zakresie poglądów etycznych, gdzie Durkheim chce być pozytywistą,

a jednocześnie tworzy zupełnie swobodną koncepcję moralności, opartą na swoistych pojęciach i założeniach”. Treść zamyka się w rozdziałach: I. Społeczeństwo i rzeczywistość moralna. II. Reguły moralne. III. Świadomość zbiorowa i jej rola. IV. Pozycja, jaką Durkheim zajmuje wobec innych filozofów i jak inni filozofowie oceniają Durkheima. V. Charakterystyka pozytywizmu etycznego Durkheima. Całość dopełnia wykaz literatury i streszczenie francuskie.

Leokadia Małunowiczówna: Wstęp do filologii klasycznej wraz z metodologią pracy umysłowej i naukowej. (Lublin 1960, Tow. Nauk. KUL. Str. 340, cena 60 zł). Cel pracy widzi autorka w dostarczeniu „studentom filologii klasycznej względnie tym osobom, które interesują się światem antycznym poza swoją specjalnością zawodową, podstawowych informacji metodycznych i bibliograficznych, umożliwiających stawianie dalszych kroków w tak rozległej dziedzinie wiedzy” (str. 5). „Wstęp” posiada dwa działy: Wstęp do filologii klasycznej i Metodologia pracy umysłowej i naukowej. W trzech częściach pierwszego działu autorka przedstawia: Wprowadzenie do filologii klasycznej (przedmiot i zakres filologii klasycznej, studium filologii klasycznej na uniwersytecie, opracowania ogólne filologii klasycznej); Narzędzia pracy filologicznej (encyklopedie, słowniki, bibliografie, czasopisma, przegląd najważniejszych publikacji z historii języka i literatury); Krytyka tekstu (zagadnienie konieczności krytyki tekstu, jej zadania, istota i materiał, dalej *examinatio* i *emendatio* oraz wydania krytyczne).

Przechodząc do kwestii związanych z metodologią pracy umysłowej studenta, autorka omawia wykłady, ćwiczenia i lektury. Dalsze wskazówki mają tutaj „dopomóc przede wszystkim w pisaniu pracy magisterskiej, ale w szerszej perspektywie pracy badawczo-naukowej”. Praca badawcza powinna iść następującymi etapami: Wybór tematu; Gromadzenie materiału (heurystyka) (postulaty w dziedzinie heurystyki, środki ułatwiające dobór książek); Użytkowanie materiału źródłowego (zapoznanie się ze źródłem, zrozumienie i ocena wiarygodności i prawdziwości źródeł, rozumowanie konstrukcyjne); Synteza (dyspozycja, kompozycja, ekspozycja). Pracę kończą dwa dodatki: Zbiory sztuki starożytnej w Polsce (oprac. mgr B. Filarska) oraz Życie filologiczne w Polsce. Książka może

przynieść pożytek także studentom filozofii, wskazując jako przykład warsztat pracy dyscypliny tak wydoskonalonej, jaką jest filologia klasyczna.

Christopher Dawson; Religia i powstanie kultury zachodniej (Inst. Wyd. PAX. Warszawa 1959, str. 308, cena 30 zł). Autor pragnąc zbadać, jak dalece czynniki religijne warunkowały tworzenie się całokształtu kultury zachodnio-europejskiej, porusza na szerokim tle średnio-wiecznych stosunków duchowych i materialnych następujące problemy: Znaczenie rozwoju świata zachodniego; Religijne źródła kultury zachodniej — Kościół i barbarzyńcy; Mnisi na zachodzie i kształtowanie się tradycji zachodniej; Barbarzyńcy i królestwo chrześcijańskie. Drugi okres ciemnych wieków i nawrócenie Północy; Tradycja bizantyjska i nawrócenie Europy wschodniej; Reforma Kościoła w jedenastym stuleciu i średniowieczne papieństwo; Świat feudalny — Rycerstwo i kultura dworska. Miasto średniowieczne — Gminy i cechy, szkoła i uniwersytet; Kryzys religijny kultury średniowiecznej — Wiek trzynasty; Religia średniowieczna i kultura ludowa. Szczegółowy indeks ułatwia orientację w treści.

Giovanni Papini; Święty Augustyn (I. W. PAX 1958. Str. 223, cena 35 zł). Praca ta, jak stwierdza autor, jest opowieścią „o życiu wielkiego Afrykanina z surową prostotą” z zaznaczeniem, „które fakty są pewne, a które tylko prawdopodobne”. Działalność Augustyna przedstawia autor na szerokim tle ówczesnych stosunków politycznych i ekonomicznych. W jego dziełach widzi Papini nie tylko programową filozofię religii, lecz również „akt oskarżenia przeciw drapieżnemu i bezlitosnemu szalowi podbojów rzymskich...” Burzliwą młodość opisują rozdziały wstępne: Numidyjczyk; Dwa nasiona; Grzechy niewinnego wieku; Modlitwa Apulejusza; Huragan okresu dojrzewania; Pierwsze nawrócenie; Siła Manesa; Krwawiąca dusza; Niewiedza Faustusa; Wybór Symmachusa; Milczenie Ambrożego; Pijak z Mediolanu; Narzeczony. Dalej wskazuje Papini na drogi naukowych poszukiwań Augustyna, które doprowadziły go do chrześcijaństwa (rozdziały: Drugie nawrócenie; Przykład Wiktorinusa; Przykład Antoniego; Rozkaz dziecka; Rozstania; Akademia w Brianzy; Jak jeleń u źródła). Otrzymawszy w roku 387 chrzest Augustyn rozpoczyna działalność pisarską. Ostatniej części życia

Augustyna poświęca autor dalsze kolejne rozdziały (Śmierć Moniki; Uczeń rzymski; Pierwsi Augustynianie; Nie spodzianki Hippony; Młot na heretyków; List do Boga; Dwa państwa; Ostatni okres; Wielkość Augustyna). Książkę uzupełnia chronologia życia i dzieł oraz bibliografia i przypisy.

Martin Heidegger zum siebzigsten Geburtstag Festschrift. Herausg. von Günther Neske (Verlag G. Neske Pfuldingen. S. 348 z portretem i art. wkładkami). Książka bardzo starannie wydana zawiera następujące działy: Philosophie. Jean Beaufret — La Fable du Monde; Walter Bröcker — Zu Hölderlins Ödipus-Deutung; Hans-Georg Gadamer — Vom Zirkel des Verstehens; Alfredo Guzzoni — Ontologische Differenz und Nichts; Cornelis Anthonie van Peursen — Die Kommunikationshaftigkeit der Welt; Walter Schulz — Hegel und das Problem der Aufhebung der Metaphysik; Hajime Tanabe — Todesdialektik; Karl Heinz Volkmann-Schluck — Der Satz vom Widerspruch als Anfang der Philosophie; Alberto Wagner de Reyna — Die Enttäuschung; Carl Friedrich von Weizsäcker — Allgemeinheit und Gewissheit. Theologie. Rudolf Bultmann — Erziehung und christlicher Glaube; Johannes Lotz SJ. — Das Sein selbst und das subsistierende Sein nach Thomas von Aquin; Heinrich Schlier — Meditationen über den johanneischen Begriff der Wahrheit. Medizin und Physik. Medard Boss — Martin Heidegger und die Ärzte; Werner Heisenberg — Grundlegende Voraussetzungen in der Physik der Elementarteilchen. Nadto: Literatur und Kunstwissenschaft oraz Dichtung und bildende Kunst.

Arthur Schopenhauer: Welt und Mensch. Eine Auswahl aus dem Gesamtwerk, zusammengestellt und herausgegeben von A. Hübscher, mit einer Einführung und Quellennachweisen (Reclam-Verlag, Stuttgart 1960, S. 222). Książka wydana przez wybitnego znawcę przedmiotu, wydawcę Schopenhauer Jahrbuch (zob. Ruch. Fil. XVII s. 283a) ma za zadanie wprowadzenie w filozofię Schopenhauera (która po okresie zapomnienia zaczyna znów wchodzić na widownię) przez podanie starannie dobranych i uporządkowanych wyjątków z pism kolejnych okresów życia filozofa. Całość dzieli się na dwie dokładnie rów-

ne części, pierwsza zawiera poglądy kosmologiczne, druga antropologiczne, ułożone łącznie w 14 rozdziałów, obejmujących 241 tekstów.

E. W. von Tschirnhaus und die Frühauflklärung in Mittel- und Osteuropa. In Zusammenarbeit mit Prof. N. A. Figurovskij, G. Harig, B. B. Kafengauz und A. Klima von Prof. Dr. Eduard Winter. Quellen und Studien zur Geschichte Osteuropas, Bd. 7 (Akademie-Verlag Berlin 1960. S. XII + 348, cena w opr. 33,50 DM). Tom zawiera referaty przedstawione na konferencji naukowej (Berlin w październiku 1958) w 250 rocznicę śmierci filozofa, przyrodnika, pedagoga i założyciela miśnieńskiej fabryki porcelany, którym był Ehrenfried Walther Graf von Tschirnhaus (1651—1708). Tschirnhaus, zbliżony do Leibniza, wywarł wpływ na Chr. Wolffa i odegrał rolę w stosunkach kulturalnych między Niemcami oraz Polską i Rosją.

Abraham Fraenkel: Mengenlehre und Logik (Duncker u. Humblot (Erfahrung und Denken, Bd. 2.), Berlin 1959. S. 110). Książka napisana przez wybitnego specjalistę dla niematematyków, zawiera przedstawienie zagadnień teorii mnogości na pograniczu logiki, jak zagadnienie nieskończoności i antynomii i wskazuje metody ich rozwiązywania. Wykaz bibliografii orientuje co do dalszej lektury.

Naturwissenschaft und Philosophie. Beiträge zum Internationalen Symposium über Naturwissenschaft und Philosophie anlässlich der 550-Jahr-Feier der Karl-Marx-Universität Leipzig, herausgegeben von Prof. Dr. Gerhard Harig und Prof. Dr. Josef Schleifstein (Akademie-Verlag, Berlin 1960, S. 440, cena w opr. 9,50 DM). Książka zawiera referaty i ważniejsze przemówienia w dyskusji, wygłoszone na międzynarodowym symposium, które odbyło się w Lipsku 8—11 października 1959 r. staraniem Instytutu filozoficznego oraz Instytutu im. Karola Sudhoffa dla historii medycyny i nauk przyrodniczych w tamtejszym Uniwersytecie oraz miało na celu wymianę poglądów między filozofami i przyrodnikami na temat aktualnych zagadnień filozoficznych w naukach przyrodniczych. Zbiór dzieli się na trzy części: 1. Zagadnienia filozoficzne współczesnej fizyki. 2. Zagadnienia filozoficzne biologii. 3. Ogólne zagadnienia filozoficzne w naukach przyrodniczych.

L. Kołakowski. Der Mensch ohne Alternative. Übertragung von Wanda Bronska-Pampuch (R. Piper und Co. Verlag, München 1960, S. 282, cena DM 9.80.) Zawiera artykuły autora drukowane w „Nowej Kulturze”, „Przeglądzie Kulturalnym”, „Po Prostu” i „Twórczości”.

Heinz Schlötermann: Mystik in den Religionen der Völker (Ernst Reinhardt Verlag, München 1958. S. 126 DM 6.50). Celem pracy jest próba przedstawienia istoty religijnej mistyki występującej w największych systemach religijnych. „Es ging mir dabei darum — pisze autor — die mystischen Verhaltensweisen in ihren verschiedenartigen Formen aufzuzeigen; denn gerade in der Verschiedenartigkeit mystischer Frömmigkeit — vom Glauben an mystische Himmelfahrten bis zur geistigen Erkenntnis der göttlichen Wirklichkeit im Menschen — öffnet sich das Verständnis für das Phänomen der Mystik überhaupt”. Autor omawia kolejno mistykę indyjską, chińską, buddyjską, japońską, grecką, gnostyczną, chrześcijańską, muzułmańską i niemiecką.

Firma wydawnicza G. Olms (Am Dammtor, Hildesheim) zapowiada szereg przedruków dawnych dzieł dziś niedostępnych, m.in. F. Brentano, Von der mannigfachen Bedeutung des Seienden nach Aristoteles (Freiburg, 1862); J. Cohn, Geschichte des Unendlichkeitsproblems im abendländischen Denken bis Kant (Leipzig, 1896); R. Eucken, Geschichte der philosophischen Terminologie (Leipzig, 1879); H. Merquet, Lexicon zu den philosophischen Schriften Ciceros mit Angabe sämtlicher Stellen (Jena, 1877—84); C. Wolff, Philosophia prima sive Ontologia (Halle, 1729). Ta sama firma przygotowuje reedycję wydawnictwa C. J. Gerhardta pism filozoficznych Leibniza. (7 t., Berlin 1875—90).

Roger Garaudy: Perspectives de l'homme — existentialisme, pensée catholique, marxisme (Presses Universitaires de France, Paris 1959. Pp. 355; 2 wyd. 1960. Pp. 359). Nowa książka czołowego przedstawiciela filozofii marksistowskiej we Francji jest w swej kompozycji jak gdyby dialogiem między autorem i przedstawicielami omawianych kierunków filozoficznych, którzy zostali zaproszeni do zajęcia stanowiska wobec przedstawienia ich poglądów; ich listy zostały wydrukowane w książce wraz z wywodami autora. Zostali w ten sposób u-

względni Jean-Paul Sartre, Jean Lacroix, Gabriel Marcel i nieżyjący już Teilhard de Chardin, którego stanowisko reprezentują kontynuatorzy Claude Cuénot i Claude Tresmontant. Natomiast negatywnie zostali potraktowani spośród francuskich myślicieli pokrewnych kierunków, niedawnych i współczesnych, Henri Bergson, Jacques Maritain i Emmanuel Mounier. O książce Garaudy'ego, która jest wybitnym zjawiskiem w literaturze marksistowskiej pisała u nas Janina Majler w recenzji p.t. „W klimacie dialogów” (Studia Filozoficzne nr 6 z r. 1960) oraz Bronisław Baczko w artykule „Marksizm i horyzonty filozofii” (Argumenty, r. V nr 2). Książka ma się ukazać wkrótce w polskim przekładzie.

Pierre Duhem, Le Système du Monde. Histoire des doctrines cosmologiques de Platon à Copernic (10 volumes, 300 NF.). Nowe wydanie tego monumentalnego dzieła ukazało się nakładem firmy Hermann w Paryżu. Tome I i II: La cosmologie hellénique, 512 i 524 str.; Tome III i IV: L'Astronomie latine au Moyen-Age, 552 i 600 str.; Tome V: La crise de l'Aristotélisme, 596 str.; Tome VI: Le reflux de l'Aristotélisme, 740 str.; Tome VII, VIII i IX: La physique parisienne au XIVe siècle: 664, 512 i 444 str.; Tome X: La cosmologie du XVe siècle. Ecoles et Universités, 528 str.

Campanella Thomas, Universalis Philosophiae seu Metaphysicarum rerum iuxta propria dogmata partes tres, libri 18. Parisiis 1638, folio pars I pp. 352, pars II pp. 295, pars III pp. 274, Index pp. 30. Głównie dzieło filozoficzne Campanelli (1568—1639), stanowiące rzadkość bibliograficzną, ukazało się w fototypicznym przedruku, ze wstępem Luigi Firpo nakładem Bottego d'Erasmus, Torino, via Gaudenzio Ferrari 9. Cena 60 dol.

Levi Albert William: Philosophy and the Modern World. Indiana University Press, (Bloomington 1959. Pp. XIV + 591). Książka składa się z dwóch części, zatytułowanych The Problems i The Prophets, oraz dwunastu rozdziałów. W części pierwszej autor charakteryzuje filozoficzny i społeczny klimat, z którego wyrasta filozofia współczesna, w części drugiej daje przegląd głównych systemów i kierunków filozofii współczesnej. Na część drugą składają się następujące rozdziały: The Creativity of Man — Henri Bergson; History and Destiny — Oswald Spengler and Arnold

Toynbee; The Inner Life — Sigmund Freud and His Followers; Society in Distress — V. I. Lenin and Thorstein Veblen: Reason and Nature — The Revolution of Einstein and Planck; Reason in Society — John Dewey; The Passion for Logic — Bertrand Russell and Rudolph Carnap; The Drama of Choice — Karl Jaspers and Jean-Paul Sartre; The Lure of the Part — G. E. Moore and Ludwig Wittgenstein; the Vision of the Whole — Alfred North Whitehead.

Ferrater Mora José: Philosophy Today. Conflicting Tendencies in Contemporary Thought (Columbia University Press, New York 1960. Pp. X + 193). Spis treści: 1. The Present Situation in Philosophy (The Anarchy of Philosophic Systems, Discord in Contemporary Philosophy, Philosophic Pulverization, Essays toward a Solution, The Idea of Philosophy); 2. The Three Philosophies (A Hypothesis, The Three Philosophic Empires, „The Russians”, „The Europeans”, „The Anglo-Americans”, Similarities and Dissimilarities, The Will to Understand); 3. Philosophy and Society (History as Philosophy, Philosophy as History, An Attempt at Reconciliation, Features of Contemporary Society, Unification, „Massification”, Technification, Some Objections and Some Answers, Philosophy in Contemporary Society, A Paradox, The Problem of Philosophic Communication); 4. Philosophy, Religion, Art, and Science (Philosophy and Religion, Two Ideas of Religion, The Failure of the Two Ideas, Two Types of Philosophy, The Future Tasks of the Philosophy of Religion, Philosophy and Art, The Perspectives of the Philosophy of Art, Philosophy and Science, A First Set of Arguments, A Second Set of Arguments, The Relations between Philosophy and Science); Notes, Index.

Hans Reichenbach: Experience and Prediction. An Analysis of the Foundations and the Structure of Knowledge. (Chicago 1957, The University of Chicago Press, Pp. X + 410). Jest to piąte wydanie napisanej jeszcze w roku 1937 (w czasie pobytu autora w Turcji) książki, która stanowiła ważny moment w rozwoju logicznego empiryzmu i spotkała się z uznaniem na obu półkulach. Pojawienie się nowego wydania jest świadectwem niesłabnącego nią zainteresowania. Spis treści: I Meaning. 1. The three tasks of epistemology; 2. Language; 3. The three predicates of propositions; 4. The Language of chess as

an example, and the two principles of the Truth theory of meaning; 5. Extension of the physical theory of truth to observation propositions of ordinary language; 6. Extension of the truth theory of meaning to observation propositions of ordinary language; 7. The meaning of indirect propositions, and the two principles of the probability theory of meaning; 8. Discussion of the verifiability theory of meaning. II. Impressions and the External World. 9. The problem of absolute verifiability of observation propositions; 10. Impressions and the problem existence; 11. The existence of abstracta; 12. The positivistic construction of the world; 13. Reduction and projection; 14. A cubical world as a model of inferences to unobservable things; 15. Projection as the relation between physical things and impressions; 16. An egocentric language; 17. Positivism and realism as a problem of language; 18. The functional conception of meaning. III. An Inquiry Concerning Impressions. 19. Do we observe impressions? 20. The weight of impression propositions; 21. Further reduction of basic statements; 22. Weight as the sole predicate of propositions. IV. The Projective Construction of the World on the Concrete Basis. 23. The grammar of the word „existence”; 24. The different kinds of existence; 25. The projective construction of the world; 26. Psychology; 27. The so-called incomparability of the psychical experiences of different persons; 28. What is the ego? 29. The four bases of epistemological construction; 30. The system of weights co-ordinated to the construction of the world; 31. The transition from immediately observed things to reports. V. Probability and Induction. 32. The two forms of the concept of probability; 33. Disparity conception or identity conception? 34. The concept of weight; 35. Probability logic; 36. The two ways of transforming probability logic into two-valued logic; 37. The aprioristic and the formalistic conception of logic; 38. The problem of induction; 39. The justification of the principle of induction; 40. Two objections against our justification of induction; 41. Concatenated inductions; 42. The two kinds of simplicity; 43. The probability structure of knowledge. Index.

Logical Positivism. Edited by A. J. Ayer. (The Free Press, Glencoe, Illinois 1959. Pp. VIII + 455). Jest to drugi tom serii The Library of Philosophical Mo-

vements obliczonej na dziesięć tomów i poświęconej różnym filozoficznym szkołom. Każdy tom zawiera wybór tekstów głównych reprezentantów danego kierunku, wstęp wydawcy oraz wyczerpującą bibliografię. Spis treści powyższego tomu: Przedmowa. Wprowadzenie od wydawcy. LOGICZNY ATOMIZM: 1. B. Russell — Logiczny atomizm. FILOZOFIA, METAFIZYKA I ZNACZENIE: 2. M. Schlick — Punkt zwrotny w filozofii. 3. R. Carnap — Likwidacja metafizyki poprzez analizę logiczną języka. 4. M. Schlick — Pozytywizm i realizm. 5. C. G. Hempel — Empirycystyczne kryterium znaczenia. LOGIKA I MATEMATYKA: 6. R. Carnap — Stara i nowa logika. 7. H. Hahn — Logika, matematyka i wiedza o przyrodzie. WIEDZA I PRAWDA: 8. R. Carnap — Psychologia w języku fizyki. 9. O. Neurath — Zdania protokolarne. 10. M. Schlick — Podstawy wiedzy. 11. A. J. Ayer — Weryfikacja i doświadczenie. ETYKA I SOCJOLOGIA: 12. M. Schlick — Jaki jest cel etyki? 13. C. L. Stevenson — Emocjonalne znaczenie terminów etyki. 14. O. Neurath — Socjologia i fizykalizm. FILOZOFIA ANALITYCZNA: 15. F. D. Ramsey — Filozofia. 16. G. Ryle — Filozoficzne dowody. 17. Fr. Waismann — Jak widzę filozofię. Bibliografia bardzo szczegółowa (s. 351—446) uwzględnia literaturę polską. Indeks. W powyższej serii wydano: The Idealist Tradition ed. by A. C. Ewing, Cambridge University. Są zapowiedziane w krótkim czasie tomy: Realism and Phenomenology ed. by R. M. Chisholm, Brown University, Pragmatism ed. by A. Kaplan, U. C. L. A., Scholasticism ed. by I. M. Bocheński, O. P. University of Fribourg, Switzerland.

Determinism and Freedom in the Age of Modern Science. A philosophical Symposium edited by Sidney Hook (New York 1958, New York University Press. Pp. XVI + 237, price 5 doll.). Na książkę złożyły się akta pierwszego dorocznego zebrania New York University Institute of Philosophy, które miało miejsce 9 i 10 lutego 1957 roku w Nowym Jorku. Wydawca stwierdza w przedmowie, że odwieczne zagadnienie determinizmu i wolności wysuwa się obecnie znów na czoło intelektualnych zainteresowań, toteż zostało wybrane jako pierwszy temat obrad nowo założonego New York University Institut of Philosophy. Oto spis treści: Introduction — by President Carol V. Newson, New York University;

Preface — by Sydney Hook, New York University; Part I, Determinism in Philosophy: The Case for Determinism — by Brand Blanshard, Yale University; Determinism and Novelty — by William Barrett, New York University. Part II, Determinism in Modern Science: Determinism in Modern Science — by Percy W. Bridgman, Harvard University; The Relativity of Determinism — by Milton K. Munitz, New York University; The Case for Indeterminism — by Alfred Landé, Ohio State University; Determinism and the Cosmos — by Denis W. Sciama, Trinity College, Cambridge University. Part III, Determinism and Responsibility in Law and Ethics: Legal Responsibility and Excuses — by H. L. A. Hart, Oxford University; Hard and Soft Determinism — by Paul Edwards, New York University; What Means This Freedom? — by John Hospers, Brooklyn College. Part IV Discussion: „Excusing Conditions” and Moral Responsibility — by Elizabeth Lane Beardsley, Lincoln University; Determinism and the Justifiability of Moral Blame — by Richard Brandt, Swarthmore College; Determinism and Punishment — by Percy W. Bridgman, Harvard University; Responsibility and Avoidability — by Roderick W. Chisholm, Brown University; Determinism, Freedom, and Responsibility — by C. J. Ducasse, Brown University; Some Reflections on „the Case for Determinism” — by Carl G. Hempel, Princeton University; Some Further Reflections on Moral Responsibility — by Howard W. Hintz, Brooklyn College, Necessity, Indeterminism, and Sentimentalism — by Sidney Hook, New York University; Punishment As Justice and As Price; on Randomness — by Abba Lerner, Rosevelt College; Some Notes on Determinism — by Ernest Nagel, Columbia University; Causation, Determinism, and the „Good” — by F. S. C. Northrop, School of Law, Yale University; Determinism, Freedom, Moral Responsibility, and Causal Talk — by Arthur Pap, Yale University; Some Equivocations of the Notion of Responsibility — by Alfred Schulz, New School for Social Research; Observations — by Dennis W. Sciama, Trinity College, Cambridge University; Determinism and the Theory of Agency — by Richard Taylor, Brown University; Common Sense and Beyond — by Paul Weiss, Yale University; On Causation — by H. Van R. Wilson, Brooklyn College. Index.

Psychoanalysis, Scientific Method and Philosophy. A symposium edited by Sidney Hook (New York 1959. New York University Press. Pp. XIV + 370. price 5 doll.). Książka stanowi zbiór akt drugiego dorocznego zebrania New York University Institut of Philosophy, które odbyło się 28 i 29 marca 1958 roku w Nowym Jorku. Sidney Hook, profesor filozofii nowojorskiego uniwersytetu, wyjaśnia na wstępie, że wybór tematu podyktowany został z jednej strony tym, iż kultura dwudziestego wieku kształtuje się pod wpływem trzech wybitnych osobistości: Einsteina, Marksa i Freuda, z drugiej zaś strony tym, że współczesną filozofię amerykańską cechuje szczególne zainteresowanie metodologią i filozofią nauki. „O ile wiem, to po raz pierwszy w Stanach Zjednoczonych grupa wybitnych psychoanalityków spotkała się z grupą wybitnych filozofów nauki w wolnej i krytycznej wymianie poglądów na naukowy stan psychoanalizy. ...Szczególnie warte zmianki było zainteresowanie i intelektualne podniecenie uczestników. ...Nigdy przedtem nie doświadczyłem czegoś podobnego” — pisze wydawca. Na całość tomu składają się następujące rzeczy: Introduction. Part I, Psychoanalysis and Scientific Method: Psychoanalysis As a Scientific Theory — by Heinz Hartmann, Former President, International Society for Psychoanalysis; Methodological Issues in Psychoanalytic Theory — by Ernest Nagel, Columbia University; Psychoanalysis and Scientific Method — by Lawrence S. Kubie, Yale University; Part II, Psychoanalysis and Society: Social and Cultural Implications of Psychoanalysis — by Abram Kardiner, Columbia University; Psychoanalysis and Its Discontents — by Ernest Van Den Haag, New York University; Psychoanalysis and Sociology — by Alex Inkeles, Harvard University. Part III, Psychoanalysis and Philosophy: The Relevance of Psychoanalysis to Philosophy — by Morris Lazerowitz, Smith College; Philosophy and Psychoanalysis — by Donald C. Williams, Harvard University; Philosophy and Psychopathology — by Antony Flew, University of North Staffordshire, England. Part IV, Discussion, Criticism, and Contributions by Other Participants: Psychoanalysis As Scientific Method — by Jacob A. Arlow, State University of New York; Science and Mythology in Psychoanalysis — by Sidney Hook, New York University; Remarks on Dr. Kubie's

Views — by Adolf Grünbaum, Lehigh University; The Experimental Investigation of Psychoanalysis — by Michael Scriven, Swarthmore College; Psychoanalytic Theory and Evidence — by Wesley C. Salmon, Brown University; An Observation by an Experimental Psychologist — by Howard H. Kendler, New York University; Psychoanalysis: Protoscience and Metapsychology — by Gail Kennedy, Amherst College; Comments — by Percy W. Bridgman, Harvard University; On the Empirical Interpretation of Psychoanalytic Concepts — by Arthur Pap, Yale University; On the Structure of Psychoanalysis — by Francis W. Gramlich, Dartmouth College; Psychoanalysis and Scientific Method — by Robert E. Silverman, New York University; Psychoanalysis and Logical Positivism — by Philipp Frank, President, Institute for the Unity of Science; Meaning and Theoretical Terms in Psychoanalysis — by Arthur C. Danto, Columbia University; Psychoanalysis and Suggestion: Metaphysics and Temperament — by C. J. Ducasse, Brown University; The Status of Freud's Ideas — by Charles Frankel, Columbia University; Psychoanalysis: Science and Philosophy — by Raphael Demos, Harvard University; Philosophy and Psychoanalysis — by John Hospers, Brooklyn College; Comments on Professor Lazerowitz's Paper — by Max Black, Cornell University; Misunderstanding One Another — by Campbell Crockett, University of Cincinnati. Index.

José Ferrater Mora: — Ortega y Gasset. An Outline of His Philosophy. Yale University Press, New Haven, 1957. Pp. 69, 2,50 dol.). Zwięzła i treściwa monografia, wprowadzająca w świat myśli filozofa hiszpańskiego (zob. Ruch Fil. XVIII s. 131 b) o dużym znaczeniu międzynarodowym, a prawie nie znanego w Polsce. Autor rozróżnia trzy okresy rozwoju filozoficznego Ortegi, „objektywizm” w latach 1902—1914 jako reakcję na panujący w tym czasie w filozofii hiszpańskiej kierunek idealistyczny, „perspektywizm” (1914—1923) uwzględniający pozycję indywidualistyczną w perspektywie świata i „racjo-witalizm” (1924—1955) zbliżający pozycję Ortegi do egzystencjalizmu przez przeciwstawienie faktu życia, opanowującej je racjonalistycznej cywilizacji.

Alan Montefiore: A Modern Introduction to Moral Philosophy. (Routledge a. Kegan Paul Ltd. London, 1958 Pp. VII + 213). Książka zawiera staranne analizy podstawowych pojęć etycznych.

The Intellectuals. A Controversial Portrait. Edited with an Introduction and Overviews by George B. de Huszar (The Free Press of Glencoe, Illinois, George Allen and Unwin, London 1960, Pp. 543). Obszerna antologia tekstów dotyczących historii, socjologii, roli społecznej i typologii intelektualistów.

Leon Petrażycki: Law and Morality. Translated by Hugh W. Babb, with an introduction by Nicholas S. Timasheff. 20th Century Legal Philosophy Series: Vol. VII. (Cambridge, Massachusetts 1955, Harvard University Press, Pp. XLVI + 335). Zawiera obszernie wyjątki ze „Wstępu do nauki prawa i moralności” oraz „Teorii prawa i państwa”. Cena 7,50 dol.

Bondi H., Bonnor, W. B., Lyttleton, R. A., Whitrow, G. J.: Rival Theories of Cosmology. A Symposium and discussion of modern theories of the structure of the Universe. London 1960 Oxford University Press. Pp. XII + 64.

Classics in Psychology, ed. by Thorne Shipley. (Philosophical Library, New York 1960, 20 dol.). Licząca ponad 1400 stron antologia, zawiera wyjątki z pism psychologów, psychiatrów i psychofizjologów XIX i XX wieku, m. in. Herbarta, Wundta, Macha, Jamesa, Charcota, Krapelina, Titchenera, Pawłowa, Watsona, Mc Dougalla, Sterna, Freuda, Adlera, Junga, Koffki, Köhlera, Piageta, Sheringtona.

James, William: The Varieties of Religious Experience. A Study in Human Nature, ukazało się w tanim wydaniu nakładem Collinsa (London). Cena 7/6. Również inne dzieła Jamesa są obecnie dostępne w popularnym wydaniu, mianowicie *The Principles of Psychology*, *The Will To Believe* (Dover Edition, New York) i *Pragmatism* (Meridian Books, New York).

Tanie wydawnictwa książek filozoficznych — Śladem amerykańskich firm wydawniczych również angielskie domy wydawnicze przystąpiły do publikacji znanych dzieł filozoficznych po przystępnej cenie (tzw. paperbacks, dosłownie — książki w papierowych lub tekturowych oprawkach). M. in. ukazały się: G. E. Moore, *Principia Ethica*; S. Toulmin, *An Examination of the Place of Reason in Ethics*; G. Ryle, *Dilemmas*; M. Arnold, *Culture and Anarchy* (Cambridge University Press). A. E. Taylor, *Plato: The*

Man and His Work; A. Einstein, Relativity; W. McDougall, Introduction to Social Philosophy (Methuen University Paperbacks). S. Freud, Totem and Taboo; E. Fromm, The Fear of Freedom; I. A. Richards, Principles of Literary Criticism; B. Malinowski, Sex and Repression in Savage Society; G. E. Moore, Philosophical Studies; F. M. Cornford, Plato's Theory of Knowledge; K. Mannheim, Ideology and Utopia; J. Piaget, The Language and Thought of the Child (Routledge Paperbacks). Warto wspomnieć, że The Macmillan Company w Nowym Jorku wydała w serii książek „w tekturowej oprawie” P. W. Bridgman, The Logic of Modern Physics oraz F.S.C. Northrop, The Meeting of East and West.

Publikacje zbiorowe

Zbiorowe wydanie spuścizny piśmienniczej Władysława Witwickiego (zob. Ruch Filoz. XX, s. 112a) powiększyło się o dwudziestą z kolei pozycję: Plato, Timaios i Kritias (przekład z komentarzem), PWN Warszawa 1960, s. 203, zł 22.

Marsilius Ficinus, Opera Omnia. Basileae, ex officina Henricpetrina 1576, zbiorowe wydanie pism wielkiego humanisty (1433—1499), zostało wydane w przedruku fototypicznym z wstępem M. Sancipriano i przedmową P. O. Kristellera nakładem Bottega D'Erasmo Torino, via Gaudenzio Ferrari — 1960, 4 tomy in folio, łącznie 1979 stron, cena 80 dol.

Wydawnictwa seryjne

Biblioteka Klasyków Filozofii (zob. Ruch Filoz. XX s. 113a) wydała jako kolejną 59 pozycję: Kant I. Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka. Przekł. w niem. B. Bornsteina na nowo opr. J. Suchorzewska. PWN Warszawa 1960, str. VIII + 221, portr., cena 26 zł.

Myśli i ludzie. W serii „Wiedzy Powszechnej” pod powyższym tytułem (zob. Ruch Fil. t. XIX, str. 293a) ukazały się następujące popularne opracowania: Kazimierz Leśniak, Lukrecjusz (1960, str. 223, 15 zł); Andrzej Kasia, Św. Augustyn (1960, s. 141, 15 zł); H. Buczyńska, Koło Wiedeńskie — początek neopozytywizmu (1960, str. 180, 15 zł); Z. Ogónowski, Socynianizm polski (1960, str. 252, 15 zł).

Biblioteka Wychowawcza. Przy redakcji kwartalnika Psychologia Wychowawcza powstała seria wydawnicza o tej samej nazwie. Redaktorem jest mgr Anna Lanota, a pierwszą pozycją książka Alicji Sokołowskiej: Tarcza na rękawie. zł 10.— Książki są przeznaczone dla wychowawców i nauczycieli.

W serii Sammlung Göschen wydawanej nakładem firmy Walter de Gruyter und Co. ukazała się w roku 1960 (jako tom 850) druga część opracowania Die Philosophie im ersten Drittel des zwanzigsten Jahrhunderts pióra Gerharda Lehmana. Jest to ostatni z jedenastu tomików tworzących całość zatytułowaną Geschichte der Philosophie (por. Ruch Filoz. t. XVIII str. 106a). Na książkę złożyły się tylko dwa rozdziały, z których pierwszy rozpoczyna się wstępem, traktującym o filozoficznej szkole austriackiej, a następnie kolejno omawia twórczość i poglądy F. Brentana, J. Rehmkego, H. Driescha, E. Husserla, M. Scheelera, A. Meinonga, H. Pichlera, O. Jansseny, N. Hartmanna oraz G. Jacoby'ego. Rozdział drugi dotyczy pragmatyzmu oraz neorealizmu i tak jak poprzedni rozpoczyna się krótkim wstępem. Poszczególne paragrafy tego rozdziału poświęcone są F. C. S. Schillerowi, W. Jamesowi, J. Dewey'owi, J. Watsonowi i B. Russellowi. Najobszerniej przedstawione zostały poglądy Husserla i Russella. Poza wymienionymi filozofami przygodne wzmianki poczyniono również na temat innych myślicieli. Ze względu na rodzaj wydawnictwa i objętość książki (114 str. formatu 16°) autor starał się wyluskać to, co uważał za najistotniejsze dla danego kierunku i filozofa. Książka ma przeto charakter skrótu, dzięki czemu może być wykorzystana jako repetytorium filozofii nowoczesnej. Szkoda jedynie, że Lehmann nieproporcjonalnie silny akcent położył na niemieckiej myśli filozoficznej, a z twórczością innych narodów zapoznaje czytelnika jedynie ubocznie. Każdy rozdział zakończony jest bibliografią, a całość zamknięta indeksem nazwisk. Cena tomiku wynosi 3.60 DM.

Filosofia e comunità mondiale, to tytuł nowej serii wydawniczej, wychodzącej nakładem firmy La nuova Italia, pod protektoratem Międzynarodowej federacji towarzystw filozoficznych i z poparciem UNESCO; dyrektorem serii jest prof. R. Klibansky (Montréal). Program wydawnictwa zapowiada rozpowszechnianie publikacji głoszących tolerancję, sprawiedliwość, pokój i wolność. Ukazały

się dotychczas trzy pozycje Gli editti di Asoka, wyd. G. Pugliese Caratelli (wydane niedawno po angielsku zob. Ruch Fil. XIX, str. 290a), Castellione, Fede, dubbio e tolleranza, wyd. G. Raddetti, oraz Locke'a Lezioni sulla tolleranza (wszystkie w języku włoskim).

Phaenomenologica, seria wydawana przez Archiwum Husserla w Louvain, nakładem firmy Martinus Nijhoff w Ha-dze (zob. Ruch Fil. XIX, s. 293b), powiększyła się o następujące pozycje: 5/6. Herbert Spiegelberg, The Phenomenological Movement, a Historical Introduction (1960, 2 vol. s. XXXII, 391 oraz XI, 393—735, z 21 fotogr., cena w opr. 47,50 fl.). Autor daje we wstępie próbę określenia ruchu fenomenologicznego, część I zajmuje się inspiracjami fenomenologii w pismach Franciszka Brentany i C. Stumpfa, część II przedstawia niemiecką fazę fenomenologii, a część III fazę francuską, część IV mówi o sytuacji fenomenologii w innych krajach, końcowa część V jest próbą rozróżnienia pojęcia fenomenologii i objęcia nim prądów do niej zbliżonych. Całość uzupełniają zestawienia bibliograficzne oraz indeksy. — 7. Alois Roth, Edmund Husserls ethische Untersuchungen, dargestellt anhand seiner Vorlesungsmanuskripte (1960, stron VII, 171, cena w opr. 15 fl.). Treść: Die Stellung der Ethik im Rahmen der Phänomenologie. Die Idee einer reinen Ethik. Die Ethik im Aufriss (Reine Axiologie, Die reine Praktik).

Woodbridge Lectures. Umierając w roku 1940 profesor Frederick Woodbridge pozostawił zapis dla Columbia University przeznaczony na zapraszanie do Uniwersytetu wybitnych filozofów i publikowanie ich wykładów. Niektórzy z przyjaciół profesora Woodbridge'a dodatkowo uzupełnili ten zapis, umożliwiając tym byłemu prezesowi Butlerowi utworzenie funduszu zwanego Woodbridge Memorial Fund. Z funduszu tego finansowane są Woodbridge Lectures wygłaszane co trzy lata oraz publikowane przez Columbia University Press. W serii tej ukazały się dotąd następujące rzeczy: Wilmon H. Sheldon, Process and Polarity; George Plimpton Adams — Man and Metaphysics; Sterling Power Lamprecht — Nature and History; Harry Todd Costello — A Philosophy of the Real and the Possible; Clarence Irving Lewis — The Ground and Nature of the Right; William Ray Dennes — Some Dilemmas of Naturalism.

William Ray Dennes: Some Dilemmas of Naturalism. (New York 1960, Columbia University Press, Pp. 151, price 4 doll.). Autor jest filozofem amerykańskim, który nauczał już w najprzedniejszych uniwersytetach (Yale, Harvard, Stanford) a obecnie jest profesorem w University of California. Książka oparta jest na wykładach wygłoszonych w Uniwersytecie Columbia w roku 1958. Wykłady te stanowiły szóstą z kolei pozycję w serii Woodbridge Lectures. Autor rozróżnił szereg poglądów w łonie naturalizmu i stara się pokazać, w jaki sposób wiodą one do specyficznych dylematów, mających fundamentalne znaczenie. Tak na przykład, starając się wyjaśnić swą interpretację znaczenia, naturaliści stają przed dylematem popadnięcia w błędne koło. Do trudności wiodą też naturalistyczne próby pojmwania wartości. Autor bada więc możliwości uniknięcia tych kłopotów naturalizmu. Poszczególne rozdziały książki noszą następujące tytuły: Analysis or Metaphysics?; Meaning; The Empirical and the Logical; The Naturalistic Fallacy; Reason and Moral Imperatives.

Colin Cherry: On Human Communication. A Review, a Survey, and a Criticism. (New York, London 1957. The Technology Press of Massachusetts Institute of Technology. Pp. XVI + 333). Książka stanowi pierwszy tom serii Studies in Communication, której wydawcami są: William N. Locke, Leo L. Beranek oraz Roman Jakobson. Autor połączył w niej materiały swych licznych wykładów wygłoszonych w Europie i Ameryce, starając się wskazać związki między poszczególnymi dziedzinami problematyki komunikacji i wyrazić trudne skądinąd zagadnienia i pojęcia w sposób możliwie jak najprostszy. Collin Cherry wykładał w University of Manchester oraz w Massachusetts Institute of Technology a obecnie jest Henry Mark Pease Reader in Telecommunication Uniwersytetu Londyńskiego. Książka zawiera bibliografię, indeks oraz — jako dodatek — definicje wielu terminów. Oto wyciąg ze spisu treści: I. Communication and Organization - An Essay. 1. The Scheme of This Book; 2. What Is „Communication”? 3. What Is It That We Communicate? 4. Some Difficulties of Description of Human Communication; 5. Cooperative and Non-co-operative Links; 6. Communication and Social Pattern; 7. Group Networks. II. Evolution of Communication Science — an Hi-

historical Review. I. Languages and Codes; 2. The Mathematical Theory of Communication; 3. Brains — Real and Artificial; 4. On Scientific Method. III. On Signs, Language, and Communication. 1. Language: Science and Aesthetics; 2. What Is a Language? 3. Toward a Logical Description of Language; 4. Features as the „General Coordinates” of Speech; 5. Statistical Studies of Language „Form”; 6. Words and Meaning; Semantics. IV. On Analysis of Signals, Especially Speech. 1. The Telecommunication Engineer Comes into the Scene; 2. Spectral Analysis of Signals; 3. Speech Representation on the Frequency-Time Plane; 4. The Specification of Speech. V. On the Statistical Theory of Communication. 1. Doubt, Information, and Discrimination; 2. Hartley's Theory: „Information” as Logical „Instructions to Select”; 3. When the Alternative Signs Are Not Equally Likely to Occur; 4. The Use of Prior Information: Redundancy; 5. Messages Represented as Wave Forms: „Continuous” Information; 6. Communication of Information, When Noise Is Present; 7. The Ultimate Capacity of a Noisy Channel; 8. Mandelbrot's Explication of Zipf's Law — Continued; 9. Comments upon Information Interpreted as Entropy. VI. On the Logic of Communication (Syntactics, Semantics, and Pragmatics). 1. „Significs” — or Mental Hygiene; 2. Are Different Measures of „Information” Needed? 3. About „Semantic Information”; 4. Syntactic, Semantic, and Pragmatic „Information” — a Relationship; 5. Language, Logic, and Experiment. VII. On Cognition and Recognition. 1. Recognition as Our Selective Faculty; 2. Some Simple Philosophical Notes; 3. Recognition of Universals; 4. The Importance of Past Experience: Reality and Nightmare; 5. The Intake of Information by the Senses: Some Quantitative Experiments; 6. The Search for Invariants, in Pattern Recognition; 7. On the Brain as a „Machine”.

Willard Van Orman Quine: Word and Object. (New York, London 1960. The Technology Press of the Massachusetts Institute of Technology. Pp. XVI+294). Książka stanowi nowy — drugi z kolei — tom serii Studies in Communication wydawanej przez L. L. Beraneka, R. Jakobsona i W. N. Locke'a. Quine — profesor filozofii w Harvard University — jest znanym logikiem i filozofem oraz autorem szeregu artykułów i książek (m. in.

Mathematical Logic, From a Logical Point of View, Methods of Logic). W książce obecnie wydanej Quine podaje analizie pojęcie znaczenia i stosunek twórców językowych do rzeczywistości pozajęzykowej. Reprezentuje przy tym poglądy, że język składa się ze społecznie uwarunkowanych dyspozycji do reagowania, w sposób dający się zaobserwować, na bodźce społecznie wytworzone. Sensowne studia nad stosunkiem oznaczenia mogą być skierowane jedynie ku temu samemu językowi, w którym studia te są prowadzone. Powszechnie rozdziały i paragrafy noszą następujące tytuły: I. Language and Truth. 1. Beginning with ordinary things; 2. The objective pull; or, pluribus unum; 3. The internimation of sentences; 4. Ways of learning words; 5. Evidence; 6. Posits and truth. II. Translation and Meaning. 7. First steps of radical translation; 8. Stimulation and stimulus meaning; 9. Occasion sentences. Intrusive information; 10. Observation sentences; 11. Intrasubjective synonymy of occasion sentences; 12. Synonymy of terms; 13. Translating logical connectives; 14. Synonymous and analytic sentences; 15. Analytical hypotheses; 16. On failure to perceive the indeterminacy. III. The Ontogenesis of Reference. 17. Words and qualities; 18. Phonetic norms; 19. Divided reference; 20. Predication; 21. Demonstratives. Attributives; 22. Relative terms. Four phases of reference; 23. Relative clauses. Indefinite singular terms; 24. Identity; 25. Abstract terms. IV. Vagaries of Reference. 26. Vagueness; 27. Ambiguity of terms; 28. Some ambiguities of syntax; 29. Ambiguity of scope; 30. Referential opacity; 31. Opacity and indefinite terms; 32. Opacity in certain verbs. V. Regimentation. 33. Aims and claims of regimentation; 34. Quantifiers and other operators; 35. Variables and referential opacity; 36. Time. Confinement of general terms; 37. Names reparsed; 38. Conciliatory remarks. Elimination of singular terms; 39. Definition and the double life. VI. Flight from Intension. 40. Propositions and eternal sentences; 41. Modality; 42. Propositions as meanings; 43. Toward dispensing with intensional objects; 44. Other objects for the attitudes; 45. The double standard; 46. Dispositions and conditionals; 47. A framework for theory. VII. Ontic Decision. 48. Nominalism and realism; 49. False predilections. Ontic commitment; 50. Entia non grata; 51. Limit myths; 52. Geometrical objects;

53. The ordered pair as philosophical paradigm; 54. Numbers, mind, and body; 55. Whither classes? 56. Semantic ascent. Bibliographical References, Index.

Wydawnictwa ciągle i czasopisma

Mediaevalia Philosophica Polonorum (zob. Ruch Filoz. XX, str. 114a) — ukazały się w ciągu roku 1960 dalsze cztery zeszyty nr V—VIII tego biuletynu, informującego o pracach Zakładu Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej w Instytucie Filozoficznym PAN.

Przegląd Psychologiczny czasopismo założone w r. 1952 w miejsce Kwartalnika Psychologicznego (zob. Ruch Filoz. XVI str. 54a) i Psychologii Wychowawczej (zob. Ruch Filoz. XIX str. 117a), które wówczas przestały wychodzić, jest wydawane przez Polskie Towarzystwo Psychologiczne pod redakcją Komitetu ze Stefanem Błachowskim jako redaktorem naczelnym. Zawiera następujące działy: 1. Artykuły oryginalne (ze streszczeniami obcojęzycznymi), 2. Przeglądy zagadnień, 3. Polemiki i dyskusje. 4. Recenzje, 5. Kronikę i komunikaty. Po ukazaniu się pierwszego zeszytu w r. 1952 nastąpiła sześciolatnia przerwa, zeszyt drugi (str. 244) wyszedł w r. 1958 w wydawnictwie Ossolineum (Wrocław), zeszyt trzeci (str. 240) w r. 1959, zeszyt czwarty jest w druku; dążeniem Redakcji jest zamienić czasopismo na kwartalnik.

Studia Psychologiczne, wydawnictwo ciągle nieperiodyczne, założone w r. 1956, wychodzi tomami, mniej więcej w rocznych odstępach, staraniem Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk w wydawnictwie Ossolineum (Wrocław), pod redakcją Tadeusza Tomaszewskiego; zamieszcza obszerniejsze prace z psychologii eksperymentalnej. Tom II (str. 192) ukazał się w r. 1957; tom III (str. 224) w r. 1960.

Studia Socjologiczne, kwartalny organ Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, ukazuje się od początku roku 1961. Na treść kwartalnika składają się obok rozpraw z zakresu teorii i metodologii badań socjologicznych oraz sprawozdań z badań empirycznych i not recenzyjnych, również stały dział, informujący w sposób możliwie wszechstronny o całokształcie życia naukowego polskiej socjologii. Adres redakcji: Warszawa, Pałac Kultury i Nauki, Instytut Filozofii i Socjologii PAN.

Theorein, nowe włoskie czasopismo filozoficzne wychodzi kwartalnie w Paler-

mo (via Generale di Maria 19) pod redakcją prof. Nunzio Incardona, czasopismo ma publikować wszelkie prace filozoficzne, stojące na wysokim poziomie wymagań naukowych, bez różnicy kierunku lub tematu.

The Indian Journal of Philosophy, nowe czasopismo powstałe z inicjatywy Association for Philosophical Research w Bombaju, rozpoczęło wychodzić w sierpniu 1959 r. i będzie ukazywać się trzy razy w roku pod redakcją prof. J. D. Swamidasan (Elphinstone College, Bombay).

Bulletin de la Société Internationale pour l'étude de la philosophie médiévale, nowe czasopismo, wydawane przez wymienioną organizację (zob. Ruch Fil. XIX, str. 124b) ma być organem informującym o wszelkich badaniach dotyczących filozofii średniowiecznej. Adres wydawnictwa: 2, place Card. Mercier, Louvain.

Scientiarum Historia, nowe czasopismo poświęcone historii nauk powstało w Belgii, grupując w redakcji profesorów szkół wyższych belgijskich. Adres redakcji: Anvers, Prinsstraat 5.

Bibliografie, leksykony

Zakład Historii Filozofii i Myśli Społecznej w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN przystąpił do prac wstępnych mających na celu opracowanie historii filozofii w Polsce od Średniowiecza do czasów najnowszych w postaci *Słownika* ułożonego w porządku alfabetycznym haseł osobowych oraz niewielkiej liczby haseł rzeczowych, omawiających takie zjawiska kultury filozoficznej w Polsce, które nie dadzą się wyłożyć należycie w kontekście haseł osobowych. Prowizoryczny spis haseł obejmuje około 700 pozycji, objętość poszczególnych artykułów będzie się wahać od kilkunastu wierszy do 12 stron znormalizowanego maszynopisu.

Zakład Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej w Instytucie Filozoficznym PAN przystąpił do opracowywania roboczego słownika średniowiecznych terminów filozoficznych.

The Concise Encyclopaedia of Western Philosophy and Philosophers, ed by J. O. Urmson. (London, 1960, Hutchinson a. Co Ltd. New Horizon Books 4th, stron dwuszpaltowych 431. Cena 50 s. w pł. oprawie). Wydawnictwo artystycznie wykonane, z barwną reprodukcją Davida

Śmierci Sokratesa na wewnętrznych stronach oprawy, oraz ośmiu kolorowymi i 96 jednobarwnymi, całostronicowymi wkładkami portretowymi, jest przeznaczona dla szerokich kół wykształconych czytelników. Wydawca objaśnia w przedmowie pojęcie filozofii i przedstawia cel i układ encyklopedii. Przedmowa kończy się słowami: „Ostrzegamy czytelnika, że w filozofii nie ma powag, które by mogły udzielić autorytatywnej i ostatecznej odpowiedzi na zagadnienia filozoficzne. Nie trzeba zapewniać, że są lepsi i gorsi filozofowie: są tacy, którzy umieją i chcą mówić prosto i jasno, oraz tacy, których słowa są tak ciemne, jak ich myśli. Jedni pilnie uczyli się tego, co powiedzieli inni, wiedza historyczna drugich jest mniej pewna. Wydawca i czytelnicy mogą się uważać za szczęśliwych, że wielu spośród najwybitniejszych filozofów współczesnych przyjęło współpracę w tej encyklopedii; podjęli się oni zadania pisać tak prosto i jasno, jak tylko pozwala postulat ścisłości. Czytelnik oczywiście spotka się z trudnościami na rozmaitym poziomie, filozofia nie jest łatwa i próżne byłoby staranie, dany artykuł — powiedzmy — o średniowiecznej logice napisać tak łatwo, jak artykuł o elementach logiki. Jakkolwiek w pierwszym rzędzie dbaliśmy o potrzeby wykształconego laika, niejeden artykuł może zainteresować także wybitnego specjalistę”. Wśród kilkudziesięciu współpracowników są nazwiska bardzo wybitnych filozofów angielskich i amerykańskich, w znacznej części, choć nie wyłącznie, zbliżonych do oksfordzkiej filozofii analitycznej. Artykuły są przeważnie poświęcone poszczególnym postaciom ze wszystkich epok, z dużym uwzględnieniem współczesności, inne artykuły omawiają kierunki lub nawet niektóre pojęcia filozoficzne. Oczywiście, ograniczona objętość dzieła spowodowała, że zdarzają się także duże luki. W uzupełnieniu encyklopedii podano informacje o współpracownikach oraz wskazówki bibliograficzne do lektury.

Dictionary of Philosophy, Ancient-Medieval-Modern. Edited by Dagobert D. Runes. Adams and Co., (Littlefield, 1959. Pp. 343). Nowe popularne wydanie słownika filozoficznego, który ukazał się po raz pierwszy w 1940 roku.

Wykłady, odczyty, referaty

Oddział PTF w Warszawie — 22.I.60.
Z. Kochański: Problemat przypadkowości w teorii doboru naturalnego. —

7.III.60. W. Doroszewski: Zagadnienie ewolucji w językoznawstwie. 5.IV.60. A. I. Ayer (Londyn): On Privacy. — 7. IV. 60. A. I. Ayer (Londyn): Names and Descriptions. — 28. IV. 60. T. Kotarbiński: O zdaniach prakseologicznych. — 20. VI. 60. H. Greniewski: Logiki wielowartościowe a język codzienny. — 19. IX. 60. J. B. Grize (Szwajcaria): Sur les limites de la formalisation. — 3. X. 60. H. Lelesz: Życie i prace Heleny Kończewskiej ze szczególnym uwzględnieniem zagadnienia wolności woli i osobowości. — 3. XI. 60. A. Kolman (Czechosłowacja): Filozoficzne problemy cybernetyki. 21. XI. 60. J. Garewicz: Schopenhauer i problemy wolności. — 28. XI. 60. Z. Gross: Teoria i system Karola Fouriera. — 13. XII. 60. J. Szrednicki (Melbourne): Metoda analityczna współczesnej filozofii angielskiej.

Oddział PTF w Krakowie — 14. I. 60.
I. Dąmbska: Congrès Bergson — Paryż, maj 1959. — 5. III. 60. D. Gierulanka: Zasadnicza zrozumiałość matematyki a faktyczne jej rozumienie. — 26. III. 60. F. Indan: Moralna rola jednostki w poglądach Comte'a i Durkheima. — 8. IV. 60. A. J. Ayer (Oxford): Réflexions critiques sur l'existentialisme. — 23. IV. 60. R. Ingarden: Zasady krytyki poznawczej doświadczenia estetycznego. — 5. V. 60. T. Czeżowski: Paradoks wolności. — 7. V. 60. I. Sławińska: Z metodologii badań literackich w USA. — 26. V. 60. J. Makota: Klasyfikacja sztuk pięknych u E. Souriau. — 25. VI. 60. Z. Augustynek: Zagadnienie struktury praw fizyki. — 29. X. 60. T. Czeżowski: Filozofia na rozdrożu. — 16. XII. 60. J. Szrednicki (Melbourne): O znaczeniu u Wittgensteina.

Oddział PTF w Lublinie — 14. I. 60.
Z. Cackowski: Teoria subiektywnego obrazu świata rzeczywistego. — 19. II. 60. M. Gogacz: Rola filozofii we współczesnej kulturze Francji i Kanady. — 24. II. 60. M. Cackowska: Teoria myślenia w pracach S. L. Rubinsztejna. — 25. III. 60. T. Margul: Pojęcie religii we współczesnym religioznawstwie porównawczym. — 8. IV. 60. M. Dąbek: Cybernetyka i jej społeczne konsekwencje. — 6. IV. 60. L. Koj: Analiza logiczna nazw wyrażeń. 8. IX. 60. Francuski film naukowy: Zmiany genetyczne wywołane zastrzykiwaniem kwasu dezoksyrybonukleowego, z objaśnieniami prof. L. Kauf-

mana. — 25. XI. 60. M. Geppert: Analiza pojęcia sygnału. — 2. XII. 60. W. Dynowska (Umavedi): Moje kontakty z Gandhim. — 9. XII. 60. T. Kwiatkowski: O dialektyce Arystotelesa. — 16. XII. 60. E. Geblewicz: Problem czasu w badaniu naukowym. — 17. XII. 60. T. Kotarbiński: Próba ujęcia treści ocen moralnych. Odczyty popularno-naukowe. 20. X. 60. T. Margul: Bahaizm — etyka uniwersalna w szacie religijnej. — 27. X. 60. B. Diemidok: Miejsce i rola sztuki w życiu społecznym. — 10. XI. 60. M. Ziemnowicz: Filozoficzne podstawy teorii wychowania. — 1. XII. 60. J. Guranowski: Voltaire, myśliciel współczesny. — 8. XII. 60. N. Reuttowa: Pamięć i norma. — 15. XII. 60. N. Łubnicki: Pesymizm i optymizm w filozofii. —

Oddział PTF w Łodzi — 12. I. 60. I. Pawłowska: O pojęciu zjawiska moralnego. — 1. III. 60. S. Amsterdamski: Zagadnienie materii w filozofii marksistowskiej. — 6. XI. 60. H. Lenkiewicz: Prakseologia, filozofia techniki działania skutecznego. —

Oddział PTF w Poznaniu — 23. IV. 60. S. Gniadek: Pogląd na świat i życie. — 16. XI. 60. T. Czeżowski: Paradoks wolności. — 20. XII. 60. J. Srzednicki (Melbourne): Dyskusja pojęcia prawdy. — Sekcja logiki. 4. IV. 60. T. Batóg: Logiczna rekonstrukcja pojęcia fonemu. — 5. X. 60. J. Giedymin: Hipotezy dotyczące autorstwa źródeł historycznych. — 5. XI. 60. S. Romahnowa: Z zagadnień racjonalnej dyskusji. —

Oddział PTF w Toruniu — 13. I. 60. T. Czeżowski: O tradycyjnych rozróżnieniach wśród definicji. — 11. III. 60. S. Soldenhoff: Tradycje etyczne a wymogi współczesności. — 22. III. 60. R. Puttkamer: Pojęcie celowości w naukach biologicznych. — 3. V. 60. A. Łukomska: O motywacji czynów ludzkich. — 20. V. 60. M. Wallis: Świat sztuk i świat znaków. — 29. XI. 60. H. Lelesz: Prace filozoficzne Heleny Kończewskiej. — 19. XII. 60. J. Srzednicki (Melbourne): Definicja prawdy. Kurs dla wykładowców S N. 10. IV. 60. T. Czeżowski: O znaczeniu logiki dla nauczania. — Z. Ponia-towski: Neotomizm.

Oddział PTF we Wrocławiu — 19. I. 60. Fr. Longchamps: Uwagi o używaniu pojęć w naukach prawnych. —

30. IV. 60. E. Marczewski: Ogólny schemat pojęć niezależności. — 28. V. 60. A. A. Markow (Moskwa): Rozwój cybernetyki w Związku Radzieckim. — 3. VI. 60. K. Ajdukiewicz: Sąd jako konotacja zdania. — 27. VI. 60. T. Czeżowski: Niektóre tradycyjne rozróżnienia wśród definicji. — 16. IX. 60. R. Suszko: O rachunku schematów wnioskowania. — 28. XI. 60. J. Ładosz: Dialektyka a teoria poznania. —

Wykłady publiczne „Wielcy filozofowie” zostały zorganizowane w Warszawie przez redakcję tygodnika „Argumenty” wspólnie z Klubem Międzynarodowej Książki i Prasy, wykłady odbywały się w kawiarni klubowej; 2. XII. 60. J. Legowicz, Heraklit — dialektyka istnienia i dialektyka myśli; 9. XII. 60. I. Krońska, „Spór o Sokratesa”. Fragmenty z „Fedona” o śmierci Sokratesa; 16. XII. 60. K. Leśniak, Demokryt — śmiejący się filozof; 6. I. 61. L. Kołakowski, Platon — filozof świata niezmiennego; 13. I. 61. J. Legowicz, Arystoteles — filozof złotego środka; 20. I. 61. L. Kołakowski, Stoicy, czyli umiowanie losu; 27. I. 61. K. Leśniak, Ogród Epikura; 10. II. 61. T. Mrówczyński, Augustyn — filozof pokory; 17. II. 61. J. Legowicz, Abelard i narodziny scholastycznej dialektyki; 24. II. 61. L. Kołakowski, Filozofia Tomasa z Akwinu; 2. III. 61. A. Nowicki, Giordano Bruno o mechanizmie Wszechświata.

Prof. Władysław Tatarkiewicz miał 9. IX. 1960 w Lucernie odczyt na temat: Nowa sztuka a filozofia.

Agrupacion Rioplatense de Logica y Filosofia Cientifica w Buenos Aires (zob. s. 240) odbyła w pierwszym półroczu 1960/61 12 zebrań naukowych, na których wygłoszono m. in. wykłady na następujące tematy: C. E. Alchourrón, Elementy empiryczne i racjonalne w nauce prawa; G. Klimovsky, Możliwość etyki naukowej; Logiczna konieczność; Logicyzm; Logiczny atomizm; M. Bunge, Etyka i nauka; Analiza wartości; Typy i kryteria prac naukowych; A. Raggio, Percepcja związku przyczynowego; R. V. Garcia, Semantyka i teoria wartości.

Organizacje

Polskie Towarzystwo Filozoficzne. W dniu 18 lutego 1961 r. odbyło się w Warszawie doroczne Walne Zgroma-

dzenie z udziałem delegatów reprezentujących wszystkie oddziały Towarzystwa. Naczelnym punktem porządku obrad było sprawozdanie z czynności Towarzystwa w roku 1960.

Skład Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego (zob. Ruch Fil. t. XIX, s. 122b) nie uległ zmianie. W okresie sprawozdawczym odbyły się trzy posiedzenia Zarządu i jedno posiedzenie Komisji Rewizyjnej, które miały za przedmiot rewizję działalności finansowej Towarzystwa. Z początkiem roku sprawozdawczego Towarzystwo liczyło 356 członków, a w dniu 31. XII. 1960 r. 362 członków. Przy Zarządzie Głównym czynna była Sekcja Logiki, Sekcja Estetyki znajdowała się w stadium organizacji. W Oddziałach Towarzystwa odbyło się 61 posiedzeń naukowych z odczytami i cykl odczytów popularnych (Lublin), nadto Oddział Warszawski zorganizował cykl odczytów publicznych na początek roku 1961. Wśród prelegentów byli goście zagraniczni Ayer (Londyn), Grise (Szwajcaria), Kolman (Praga), Markow (Moskwa), Szrednicki (Melbourne). Komitet Wydawniczy pism Kazimierza Twardowskiego kontynuował systematycznie przygotowania do wydania zbiorowego. Ruch Filozoficzny wydał z. 3—4 tomu XIX. Księgozbiór Towarzystwa powiększył się o 175 woluminów, pochodzących z zakupów i darów. Bilans zamyka się sumą 219.871,74 zł po stronie wpływów oraz 123.224,13 zł po stronie wydatków, saldo zamknięcia 96.647,61 zł.

Sprawozdanie Zarządu i sprawozdanie Komisji Rewizyjnej przyjęto jednomyślnie, wyrażając podziękowanie Zarządowi i pracownikom Towarzystwa, po czym wybrano na rok 1961 Komisję Rewizyjną w dotychczasowym składzie (kadencja Zarządu i Sądu Koleżeńskiego kończy się za rok). Sekretarz Zarządu Dr Przełęcki przedstawił projekt zmiany statutu, (zawierający głównie zmiany natury formalnej), który został przyjęty po przeprowadzonej dyskusji. Tak samo przyjęto plan działalności Towarzystwa na rok 1961, obejmujący a) działalność odczytową, b) wydawanie Ruchu Filozoficznego, c) przygotowania do wydania pism Kazimierza Twardowskiego, d) obchody rocznicowe, poświęcone pamięci Stanisława Leśniewskiego i Franciszka Bacona.

Oddział w Warszawie — liczył 117 członków. Skład Zarządu: B. Gawecki (przewodniczący), J. Legowicz (zastępca przewodniczącego), A. Kadler (se-

kretarz), H. Buczyńska (skarbnik), K. Ajdukiewicz, R. Suszko (członkowie). Odbyło się jedno Walne Zgromadzenie, osiem posiedzeń Zarządu i 12 posiedzeń naukowych, z tych dwa wspólnie z Instytutem Filozofii i Socjologii PAN. Dochody 2652,21 zł, wydatki 2032,— zł, saldo 620,21 zł.

Oddział w Krakowie liczył 69 członków. Skład Zarządu: R. Ingarden (przewodniczący), I. Dąbska (zastępca przewodniczącego), M. Turowicz i D. Gierulanka (sekretarze), A. Połtawski (skarbnik), W. Stróżewski (bibliotekarz), J. Popiel. Odbyło się jedno walne zgromadzenie, pięć posiedzeń Zarządu i 11 posiedzeń naukowych. Oddział rozpiął konkurs na temat: Prace monograficzne z historii polskiej filozofii XX wieku, przeznaczając 10.000 zł na fundusz nagrodowy. Biblioteka Oddziału liczyła 173 tomów i kompletów czasopism oraz 61 luźnych zeszytów czasopism. Dochody 12.445,30 zł, wydatki 7.375,92 zł, saldo 5.099,38 zł.

Oddział w Lublinie liczył 28 członków. Skład Zarządu: N. Łubnicki (przewodniczący), J. Reutt (zastępca przewodniczącego), Z. Cackowski (sekretarz), N. Reuttowa (skarbnik). Odbyło się jedno walne zgromadzenie, cztery posiedzenia Zarządu oraz dwanaście posiedzeń naukowych i sześć odczytów popularno-naukowych. Dochody 10.493,43 zł, wydatki 7.124,60 zł, saldo 3.368,83 zł.

Oddział w Łodzi liczył 24 członków. Skład Zarządu: J. Gregorowicz (przewodniczący), S. Amsterdamski (zastępca przewodniczącego), H. Lenkiewicz (sekretarz), I. Pawłowska (skarbnik). Odbyło się jedno walne Zgromadzenie, jedno posiedzenie Zarządu i trzy posiedzenia naukowe. Dochody 991,90 zł, wydatki 209,40 zł, saldo 782,50 zł.

Oddział w Poznaniu liczył 45 członków. Skład Zarządu: Cz. Znamierowski (przewodniczący), A. Wiegner (zastępca przewodniczącego), S. Romahnowa (sekretarz), Z. Czerwiński (zastępca sekretarza), R. Kozłowski (skarbnik), T. Szczurkiewicz, Z. Ziemiński (członkowie). Odbyło się jedno Walne Zgromadzenie, jedno posiedzenie Zarządu, trzy posiedzenia naukowe plenarne i trzy posiedzenia naukowe Sekcji logiki. Dochody 4674,— zł, wydatki 1012,25 zł, saldo 3661,75 zł.

Oddział w Toruniu liczył 43 członków. Skład Zarządu: T. Czeżowski (przewodniczący), H. Elzenberg (zastępca

przewodniczącego). W. Kubik (sekretarz i skarbnik). Odkonano jedno Walne Zgromadzenie, jedno posiedzenie Zarządu oraz siedem posiedzeń naukowych; nadto został zorganizowany krótki kurs dla wykładowców Studiów Nauczycielskich z dwoma wykładami i dyskusją na temat nauczania propedeutyki filozofii w szkołach średnich. Dochody 4727,40 zł, wydatki 2005,65 zł, saldo 2721,75 zł.

Oddział we Wrocławiu liczył 36 członków. Skład Zarządu: M. Lutmanowa (przewodnicząca), J. Słupecki (zastępca przewodniczącego), T. Kubiński (sekretarz), W. Pogorzelski (skarbnik), S. Dür, H. Słoniewska (członkowie). Odkonano jedno Walne Zgromadzenie, jedno posiedzenie Zarządu oraz siedem posiedzeń naukowych. Dochody 3131,12 zł, wydatki 529,50 zł, saldo 2601,62 zł.

Do Międzynarodowego Komitetu Kongresów Estetycznych zostali wybrani przez Kongres w Atenach (zob. Ruch Filoz. XX, s. 119b) Sir Herbert Read, przewodniczący świeżo powstałej British Society for Aesthetics i Prof. Władysław Tatarkiewicz.

Allgemeine Gesellschaft für Philosophie in Deutschland, (która reprezentuje filozofię niemiecką w Międzynarodowej Federacji Towarzystw Filozoficznych) przyjęła na swym dorocznym walnym zebraniu 25. X. 1960 r. sprawozdanie zarządu, według którego organizacja ta liczyła 357 członków; dochody wyniosły 18.748,74 DM, wydatki 7037,80 DM. W wyniku wyborów prezesem towarzystwa został nadal Prof. H. Kuhn z Monachium.

Komitet stulecia John Deweya zawiązał się we Włoszech pod przewodnictwem prof. N. Abbagnano, z udziałem najwybitniejszych przedstawicieli włoskiej filozofii. Komitet pozostaje w związku z amerykańskim The John Dewey Centennial Committee i ma w programie a) zainicjowanie numerów specjalnych włoskich czasopism filozoficznych, poświęconych działalności Deweya, b) zorganizowanie odczytów i wykładów na ten temat, c) dostarczanie materiałów popularyzacyjnych dla dzienników i periodyków literackich, d) zorganizowanie sympozjum na temat filozoficznej i pedagogicznej działalności Deweya.

Centro de Estudios Orientales powstało w Barcelonie z inicjatywy grupy filozoficznej czasopisma Convivium i ma

na celu popieranie badań i publikacji dotyczących myśli filozoficznej krajów wschodnich. W programie jest utworzenie sekcji sławistycznej, indianistycznej, islamistycznej i hebraistycznej.

The Institute for Philosophical Research w San Francisco, założony jako fundacja przez J. M. Adlera w r. 1952 i subwencjonowany przez inne fundacje, ma na celu badanie podstawowych prądów umysłowych oraz idei świata Zachodniego. Rezultatem ośmioletnich badań dotyczących wszechstronnego oświecenia idei wolności jest dwutomowe dzieło *The Idea of Freedom*, którego tom pierwszy został wydany przez firmę Doubleday w r. 1958, a drugi ma się ukazać w pierwszej połowie 1961. Ma się również ukazać skrócone, popularne wydanie dzieła. Jednocześnie w podobny sposób jest opracowywana idea miłości, dzieło ma być ukończone w r. 1961. W dalszym programie zawierają się opracowania pojęć postępu, sprawiedliwości, prawa, demokracji i wychowania. Doradcami naukowymi są profesorowie uniwersytetów amerykańskich, m. in. J. Maritain (Princeton), R. McKeon (Chicago) i P. Weiss (Yale).

Agrupacion Rioplatense de Logica y Filosofia Cientifica powstała w Buenos Aires 1956 r. jako zrzeszenie, mające na celu popieranie badań i dyskusji w dziedzinie współczesnej logiki i filozofii nauki, łączy ono filozofów, matematyków i przyrodników. Prezesem jest profesor filozofii nauk w Uniwersytecie Buenos Aires Mario Bunge wykładający w roku 1960/61 jako *visiting professor filozofii* w Pennsylvania University. Dążąc do rozwijania stosunków międzynarodowych, zrzeszenie ma w programie kontakty z uczonymi różnych krajów, którzy udają się do Argentyny lub Urugwaju.

Zjazdy

Międzynarodowa Konferencja Poetyki, zorganizowana przez Instytut Badań Literackich PAN, odbyła się w Warszawie 18—27 sierpnia 1960. Wzięli w niej udział uczeni z 12 krajów; w 52 referatach, omawiano zagadnienia poetyki nie tylko w jej związkach najbliższych, ale także od strony lingwistyki, lingwistyki matematycznej, teorii informacji, socjologii semiotyki, logiki i estetyki. M. in. wygłosili referaty: R. Ingarden — Poetyka a lingwistyka; J. Pelc — Funkcje semantyczne w zastosowaniu do analizy

pojęcia metafory: Wł. Tatarkiewicz — Poetyka średniowiecza a forma i treść poezji.

II Kongres międzynarodowy filozofii średniowiecznej, organizowany przez Société Internationale pour l'Etude de la Philosophie médiévale (S.I.E.P.M. zob. Ruch Filoz. XIX, s. 124b), odbędzie się w Kolonii 31. VIII — 6. IX. 1961 (kongres poprzedni obradował w Louvain i w Brukseli w r. 1958, zob. Ruch Filoz. XVIII, s. 270a). Temat ogólny obrad brzmi: *La Métaphysique au moyen âge, ses origines et son influence*; obrady będą się dzielić na plenarne i sekcyjne, referaty będą przedstawione w języku łacińskim, niemieckim, angielskim, francuskim, włoskim lub hiszpańskim; nie mogą one przekraczać ośmiu stron arkuszowych maszynopisu i będą drukowane w wydawnictwie Kongresu. Prezydentem Kongresu jest prof. E. Gilson. Adres Sekretariatu: Thomas-Institut an der Universität Köln-Lindenthal, Universitätsstrasse 22.

11. Mediävistentagung obradowała w Kolonii 7—10. IX. 1960 na temat ogólny „Das Selbstverständnis des Berufs im XIII Jahrhundert”. Referaty przedstawił: W. Eckert (Walberberg) — Thomas von Aquin als Magister in seinem Selbstverständnis und im Zeugnis seiner Biographen; P. Michaud — Quantin (Paryż) — La conscience d'être membre d'une corporation au 13-e siècle; D. A. Callus (Oxford) The Vocation of the Philosopher in Thirteenth-Century Oxford; J. Legowicz (Warszawa) — Les sentiments de saint Bonaventure en égard de sa profession de Maître et d'Homme de lettres; E. Longpré (Paryż) — L'état religieux selon saint Bonaventure; J. Le Goff (Paryż) — Métier et profession d'après des Manuels de Confesseur des XIII—XIVe siècles; S. Glaser (München-Gladbach) — Franz von Assisi, die Armut als Beruf.

„Problematyka osobowości” stanowiła temat kolokwium, które odbyło się w Royaumont pod Paryżem 29. IX — 3. X. 1960. Program konferencji został ujęty w następujące tezy: „Osobowość nie jest niezmienną kategorią, koeternalną z człowieczeństwem; jest ona psychologiczną funkcją, określaną ciągle i rozmaicie przez instytucje społeczne i prawne oraz fakty religijne, językowe, artystyczne. Człowiek w przeszłości miał inne poczucie swej przynależności do

grupy społecznej, rozumiał się inaczej i określał się inaczej, niż człowiek dziewiętnastowieczny. Nie można nawet twierdzić, by rozwój był ciągły i by zdążył ku jakiejś normie. Historia osobowości jest skomplikowana, a także formacja, struktura i problematyka osobowości człowieka współczesnego nie jest prosta. Pragniemy badać niektóre fazy rozwojowe i niektóre aspekty oraz poziomy strukturalne osobowości wspólnym wysiłkiem przedstawicieli różnych dyscyplin”.

47 Semain sociale de France w Grenoble 12—17. VII. 1960 miał jako temat ogólny „Socialisation et personne humaine; ogłoszono referaty: A. Barrère — Risques et chances du mouvement de socialisation; Fr. Closon — L'évolution des classes et des structures sociales parties du schéma marxiste; J. Folliet — Le mouvement de socialisation et la personne; Y. Calves — La société moderne et les tendances totalitaires; Y. Bres — Les sciences humaines et le personnalisme; Y. Concar — La théologie de la personne et de la vie collective.

Instytut Filozofii Uniwersytetu w Bononii zorganizował 8—9. X. 1960 r. „Giornate di studio carabellesiane”, poświęcone pracom filozoficznym zmarłego w r. 1948 profesora Uniwersytetu w Rzymie Pantaleo Carabellese (zob. Ruch Fil. XVII, s. 122a).

American Philosophical Association, Eastern Division, największe zrzeszenie filozoficzne w Stanach, odbyło swe doroczne, pięćdziesiąte siódme z kolei, walne zebranie w Yale University 27—29. XII. 1960. Obrady toczyły się w trzech grupach równoległych z następującym programem: I. Symp. Reference and Existence (przew. M. Black): R. L. Cartwright, Negative Existentials; F. B. Fitch, Some Logical Aspects of Reference and Existence. II. The Problem of Action (przew. Y. H. Krikorian): V. C. Chappell (koref. R. W. Binkley), The Concept of Choice; L. Garvin (koref. A. C. Danto), Libertarianism and Responsible Agency. III. Symp. Aesthetics (przew. N. Goodman): P. Ziff, On What a Painting Represents; K. Aschenbrenner, Critical Reasoning. — I. Symp. The Concept of God (przew. P. Tillich): R. Coburn, The Hiddenness of God and Some Barmecidal God Surrogates; H. J. McLendon, Beyond Being; J. Hick, God as Necessary Being. II. Epistemology (przew. Ch. Bay-

lis): Z. Vendler (koref. R. M. Chisholm), Each and Every, Any and All; N. Rescher (koref. A. Moore), Belief-contravening Suppositions. III. Kant's Philosophy of Law (przew. F. S. C. Northrop): L. Ladd (koref. Th. A. Cowan), Kant's View of the Relation of Law to Morality; St. Brown Jr. (koref. S. Axinn), Has Kant a Philosophy of Law? — I. Symp. Morality and Convention (przew. R. B. Brandt): W. D. Falk, Morality and Convention; K. Nielsen, Appraising Doing the Thing Done. II. Possibility (przew. E. J. Nelson): J. A. Bernadete (koref. A. R. Anderson), Is There a Problem about Logical Possibility?; V. Lowe (koref. R. Demos), The Function of Possibility Statements. III. Symp. Concept of Existence (przew. W. A. Kaufmann): W. Earle, The Concept of Existence?; W. Barrett, Two Concepts of Existence. — I. Problems of Philosophical Analysis (przew. A. A. Lazerowitz): H. Tennesen (koref. W. Woney), On Making Sense; C. D. McGee (koref. D. Sachs), Pre-ceremonial Relations. II. Philosophy of History and History of Philosophy (przew. F. H. Anderson): A Child (koref. W. Dray), Thoughts on the Historiology of Neo-Positivism; V. Tejera (koref. S. K. Langer), Making as Expression in Aristotle; St. MacClintock (koref. P. O. Kristeller), „Averroism” Once More and Again. III. Ethics (przew. S. Hook): G. A. Schrader (koref. M. Mandelbaum), Moral Autonomy; A. J. Reck (koref. K. McAllister), Equality. W czasie uroczystego przyjęcia przewodniczący towarzystwa John Wild wygłosił przemówienie „The Explanation of the Life-World”, przedtem zaś studenci Yale University wystąpili z udramatyzowanym przedstawieniem platońskiego Eutydemu. Teksty referatów były uprzednio drukowane w The Journal of Philosophy. W związku ze zjazdem odbyły się, jak co roku, zebrania Society of Creative Ethics (Ch. W. Morris, Values of Psychiatric Subjects; Ch. W. Kegley, Existentialism and Health; E. Coob, Philosophy and the Health of the Child), The Association for Realistic Philosophy (W. Young, A Modal Argument against Agnosticism), The Personalistic Discussion Group (Ch. Hartshorne, The Structure of Experience), Society for Ancient Greek Philosophy (J. Moravcsik, Reason and Eros in the Ascent-Passage of the Symposium; R. E. Allen, The Argument from Opposites in Republic V).

Association for Symbolic Logic odbyła swój zjazd doroczny w Waszyngtonie 24 stycznia 1961. W programie zawierał się odczyt ustępującego prezesa prof. S. C. Kleene, Foundations of Intuitionistic Mathematics, a nadto m. in.: R. C. Lawlor, Logical Theory of United States patent claims; C. J. Maloney, Contribution to the Foundation of Logic and Information Retrieval; H. H. Schneider, A syntactical Characterisation of the Predicate Calculus with Identity and Universal Validity; A. Robinson, Non-Standard Arithmetics and Non-Standard Analysis; A. Mostowski, Completeness Theorems for some Manyvalued Functional Calculi.

Nauczanie

Instrukcja programowa w sprawie nauczania propedeutyki filozofii w liceach ogólnokształcących, w liceach pedagogicznych oraz w liceach dla wychowawczyń przedszkoli. Warszawa (1961) PZWS Ministerstwo Oświaty s. 8. W uwagach wstępnych czytamy: Celem nauczania propedeutyki filozofii w szkole średniej jest umożliwienie uczniowi zdobycia wstępnych wiadomości z zakresu zagadnień filozoficznych oraz kształtowanie jego naukowego, marksistowskiego światopoglądu.

Nauczanie propedeutyki filozofii należy ściśle powiązać z nauczaniem innych przedmiotów. Wiadomości zdobywane na lekcjach propedeutyki filozofii powinny być dalszym uogólnieniem i ugruntowaniem tego, co uczeń przyswaja sobie w procesie nauczania w zakresie różnych dyscyplin.

Program propedeutyki filozofii obejmuje wybrane zagadnienia z logiki i filozofii marksistowskiej. Przy jego opracowaniu uwzględniono cztery grupy zagadnień. Grupa pierwsza obejmuje elementy logiki formalnej (19 g.), grupę drugą stanowi problematyka dotycząca pojęcia filozofii i filozofii marksistowskiej w szczególności (3 g.), trzecia grupa zagadnień dotyczy materializmu dialektycznego (18 g.). W grupie czwartej umieszczono problematykę dotyczącą materializmu historycznego łącznie z etyką (20 g.).

Podany przydział godzin na realizację poszczególnych działów programu nauczania jest orientacyjny i nauczyciel, zależnie od sytuacji i potrzeb, może dokonywać zmian w tym zakresie.

Instrukcja podaje materiał nauczania

z poszczególnych działów oraz uwagi o realizacji programu.

(Łącznie przeznaczają się na propedeutykę filozofii we wszystkich liceach po 2 godziny tygodniowo w drugim półroczu klasy X i po jednej godzinie tygodniowo w pierwszym półroczu XI klasy).

Dyskusję na temat reformy nauczania w „Nowej Kulturze” rozpoczął obszerny artykuł Tadeusza Kotarbińskiego pt. „Niektóre postulaty humanistyki”, w którym autor uwzględniając różne strony zagadnienia zastanawia się przede wszystkim nad sprawą kształcenia umiejętności wypowiedzenia myśli oraz nad sprawą wyrabiania zasad etycznych i sprawności działania (nr 11/572 z 12 marca 1961).

Nauczanie filozofii w NRF. Stała konferencja ministrów kultury Niemieckiej Republiki Federalnej na sesji, która odbyła się 29/30. IX. 1960 w Saarbrücken przyjęła ramowe postanowienia dotyczące programów nauczania w wyższym gimnazjum. Według nich propedeutika filozoficzna nie ma być przedmiotem obowiązkowym, natomiast może być wprowadzona przez poszczególne rządy krajowe jako jeden z przedmiotów do wyboru; poza tym zaś wszędzie będą mogły być organizowane dobrowolne dodatkowe zajęcia dla grup uczniów, interesujących się zagadnieniami filozoficznymi.

Verband zur Förderung der Philosophie am deutschen Gymnasium zorganizował (w miejsce odwołanego zebrania w Monachium — zob. Ruch Filoz. XX, s. 125b) zjazd p. t. Tagung „Der philosophische Unterricht” w Moguncji 25 i 26 maja 1961 z następującymi referatami: Prof. Th. Litt (Bonn), Philosophische Grundlegung der politischen Bildung; Prof. Th. Ballauf (Moguncja), Philosophie und Naturwissenschaft am Gymnasium; Dr H. Holzappel (Düsseldorf), Die Philosophie in der wissenschaftlichen und pädagogischen Ausbildung für das Lehramt an höheren Schulen; Prof. K. Müller (Darmstadt), Die Gestaltung des Philosophie-Unterrichts (Zur Frage eines Modell-Lehrplans für den Philosophie-Unterricht). Po każdym referacie dyskusja.

Kryzys nauczania uniwersyteckiego we Francji. Od dłuższego czasu trwa we Francji publiczna dyskusja na temat potrzeby reformy studiów uniwersy-

teckich, w której termin „kryzys” bywa niejednokrotnie stosowany. Wybitny socjolog i filozof paryski prof. Raymond Aron ogłosił z końcem listopada 1960 r. w dzienniku Le Figaro artykuł pt. „L'Agregation et les facultés des lettres”, w którym pisze m. in. „Nie proponuję zniesienia agregacji (tj. egzaminu konkursowego na nauczyciela szkół średnich)..., ograniczam się do życzenia, aby nasi profesorowie przestali przykładać do egzaminu szkolarskiego i anachronicznego wagę, której on nie posiada. Seminarium badawcze, dysertacje, kierowanie pracami indywidualnymi powinny być przez profesorów stawiane wyżej, aniżeli samo przygotowywanie studentów do konkursu. ...Rzeczą najważniejszą jest nadanie naszym fakultetom różnorodności i giętkości. Jeżeli są profesorowie, którzy mają ochotę do szkolenia i to szkolenia w moich oczach najbardziej niewdzięcznego, jakim jest przygotowywanie do egzaminów konkursowych, nikt nie będzie ich skłaniał do wyrzeczenia się tego zamiłowania. Ważne jest jednak, aby w naszych fakultetach zajęło właściwe miejsce wdrażanie do pracy naukowej, która by się nie kończyła na uzyskaniu dyplomu nauczycielskiego. Uniwersytet nie może być tylko zakładem do produkowania nauczycieli szkół średnich”.

Wiadomości osobiste

Prof. Maria Ossowska przebywała w pierwszym półroczu 1960 roku w Stanach Zjednoczonych AP, gdzie pracowała naukowo.

Prof. Czesław Nowiński wyjechał we wrześniu 1960 r. na okres roczny do Centre International d'Epistemologie Genetique w Genewie, gdzie kontynuuje swoje prace z zakresu logiki dialektycznej.

Prof. Roman Suszko brał udział w Międzynarodowym Kolokwium 3—10. I. 1960 w Holandii, na temat pojęcia modelu.

Dr Klemens Szaniawski z Zakładu Logiki PAN wziął udział w Międzynarodowym Kolokwium na temat zastosowań matematyki do socjologii. Kolokwium, zorganizowane przez UNESCO odbyło się 1—31. VII. 1960 w Menton St. Bernard we Francji.

Na katedrę filozofii w Oxford opróżnioną na skutek przedwczesnej śmierci John L. Austina (zob. Ruch Filoz. XX. s. 129b) powołany został William C. Kneale (ur. 1906), autor dzieła „Probability and Induction” (1949). Alfred J. Ayer (ur. 1910) z University College Uniwersytetu Londyńskiego objął z początkiem roku akademickiego 1960/61 katedrę filozofii w Oxford, uprzednio zajmowaną przez Henry H. Price, który przeszedł w stan spoczynku. Price (ur. 1899) zajmował się głównie psychologicznymi zagadnieniami teorii poznania. Do najbardziej znanych dzieł, jakie napisał, należą „Perception” (1932), „Hume's Theory of the External World” (1940), „Thinking and Experience” (1953), „Some Aspects of the Conflict between Science and Religion” (1953).

Katedrę opróżnioną przez Ayera w University College Uniwersytetu Londyńskiego objął Stuart H. Hampshire (ur. 1914). Hampshire jest autorem monografii „Spinoza” (1951), dzieła „Thought and Action” (1959) oraz licznych artykułów, w szczególności w pracach zbiorowych „Contemporary British Philosophy. Third Series” (1956) i „British Philosophy at Mid-Century” (1957).

Należy podkreślić, że Kneale nigdy nie był związany z oksfordzką filozofią analityczną — głównym przedmiotem jego obecnych zainteresowań jest historia logiki — a Ayer i Hampshire nigdy nie byli jej wzorowymi przedstawicielami. W ostatnich publikacjach obu tych filozofów zaznacza się krytyczne stanowisko do programu i metody szkoły oksfordzkiej.

Prof. I. M. Bocheński z Fryburga szwajc. został zaproszony na rok 1960/61 do wykładów na temat współczesnej filozofii i historii logiki w Kansas University.

Prof. Ferdynand Gonseth w Zurychu, założyciel i redaktor kwartalnika *Dialectica*, obchodził siedemdziesięciolecie urodzin. Z tej okazji przyjaciele i współpracownicy złożyli mu w darze zeszyt specjalny 54/55 tego czasopisma (zob. s. 186b).

Varia

Biblioteka Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Warszawskiego połączona z **Biblioteką Instytutu Filozofii i Socjologii PAN** (Warszawa, Krakowskie Przedmieście 3) jest w Polsce biblioteką najbogaciej zaopatrzoną we współczesną li-

teraturę filozoficzną; jej zbiory liczą łącznie blisko 50.000 tomów dzieł i czasopism. Posiada katalogi rzeczowe i alfabetyczne, systematycznie prowadzi wykazy nabytków w periodycznych zestawieniach, udziela informacji bibliograficznych, posiada czytelnie o łącznej liczbie 90 miejsc, oraz wypożyczalnię, w której liczba czytelników zarejestrowanych na rok 1960 wyniosła 931 osób.

Tadeusz Kotarbiński zamieścił w *Przebiegu Kulturalnym* (nr 52—53 z 22. XII. 1960) artykuł noworoczny pt. „Upragnione fantasmaty” (fantasmatem autor nazywa wiarę w magiczną siłę życzeń, której przeciwstawia ich wartość jako podniety do skutecznego działania). Artykuł kończy się słowami: „Filozof gotów ponieść bolesne ofiary na rzecz skutecznego współdziałania. Nie chce jednak i nie umie, i nie chce ani chcieć, ani umieć rezygnować z wyznawania tego, co mu się jawi jako prawda. Życzy więc sobie i innym filozofom, by im wszędzie i zawsze wolno było głosić prawdę i występować słowem w jej obronie”.

Reportaż o Tadeuszu Kotarbińskim pt. „Książę uczonych”, pióra K. Dziewanowskiego, zamieścił tygodnik *Świat* nr 5 z 29 stycznia 1961 r. Reportaż jest oparty na wywiadzie publicystycznym, uzupełnionym przez autora informacjami biograficznymi i uwagami ogólnymi, dotyczącymi dziedzin pracy naukowej i działalności publicznej prof. Kotarbińskiego. Reportaż uzupełniają portretowe zdjęcia fotograficzne.

Wywiad z prof. Adamem Krokiewiczem z okazji wydania jego książki „Etyka Demokryta i hedonizm Arystypa” ukazał się w tygodniku *Kierunki* nr 7 z 19 lutego 1961. Wywiad zatytułowany przez autora Z. Więckowskiego „Rozbrajanie szaleńców” ma za punkt wyjścia rolę etyki w życiu współczesnym i dotyczy prac prof. Krokiewicza nad etyką starożytną.

Grupa filozofów radzieckich z Uniwersytetu im. Łomonosowa w Moskwie bawiła w Polsce w grudniu 1960 r. na zaproszenie Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Warszawskiego. Goście mieli wykłady dla studentów Wydziału, uczestniczyli w niektórych seminariach oraz wymieniali poglądy z kolegami polskimi. Interesowali się m. in. ruchem ateistycznym w Polsce. W czasie pobytu w Polsce zwiedzili również Kraków i Zakopane.

Basler Nachrichten, jeden z najpoważniejszych dzienników szwajcarskich, wychodzący w Bazylei, zamieścił w dodatku niedzielnym (Sonntagsblatt) do n. 451 z 23. X. 1960, wśród innych artykułów o sprawach polskich, także kilkuzłotowe sprawozdanie pt. Philosophische Neuerscheinungen in Polen, którego autorem jest Dr Max Rieser z Nowego Jorku, członek redakcji The Journal of Philosophy i redaktor zeszytu specjalnego tego czasopisma z marca 1960 r. The Polish Number (zob. Ruch Filoz., XX, s. 128b i 190b). Po ogólnym zarysie stanu badań filozoficznych w Polsce, sprawozdanie charakteryzuje polskie czasopisma filozoficzne, poświęca wzmiankę Bibliotece Klasyków Filozofii oraz zwięźle omawia ważniejsze publikacje z lat ostatnich.

Nekrologia

René Berthelot, em. profesor Sorbony i Uniwersytetu w Brukseli, członek Królewskiej Akademii Belgijskiej, zmarł 16. VI. 1960 w wieku lat 84. Wydał m.in. *Évolutionnisme et platonisme* (1908), *Un romantisme utilitaire*, 3 tomy — 1. Le pragmatisme chez Nietzsche et Poincaré (1911), 2. Le pragmatisme chez Bergson (1912), 3. Le pragmatisme religieux chez William James et chez les catholiques modernistes (1922), *Science et philosophie chez Goethe* (1922), *La pensée de l'Asie et l'astrobiologie* (1938), *La sagesse de Shakespeare et de Goethe* (1943).

Erwin Schrödinger, znakomity fizyk, jeden z twórców mechaniki kwantowej (Abhandlungen zur Wellenmechanik, 1927), laureat Nobla w r. 1933, urodzony w Wiedniu 1887 r., profesor Uniwersytetu w Berlinie, potem w Anglii i Stanach Zjedn., powrócił do Wiednia w r. 1956 i tam zmarł z początkiem 1961 r. Interesował się także zagadnieniami filozoficznymi. Wydał m.in. *Zur Kritik der naturwissenschaftlichen Erkenntnis* (1932), *Was ist Leben* (1946), *Space-Time Structure* (1950), *Mind and Matter* (1956), *Science Theory and Man* (1957).

Herman Nohl, filozof kultury i pedagog, kontynuator filozofii Diltheya i zasłużony wydawca jego pism, długoletni profesor Uniwersytetu w Getyndze, ur.

7. X. 1879, zmarł 27. IX. 1960. Wydał m. in. *Stil und Weltanschauung* (1920), *Pedagogische Aufsätze* (1929), *Einführung in die Philosophie* (1935, 5 wyd. 1953), *Die ästhetische Wirklichkeit* (1935), *Charakter und Schicksal* (1938), *Die sittlichen Grunderfahrungen* (1939), *Friedrich Schiller* (1954). Był redaktorem czasopisma „Die Sammlung” poświęconego teorii kultury i wychowania.

Alfred Hartmann (1883—1961), działający w Bazylei filolog i pedagog szwajcarski, a przy tym humanista o szerokim horyzoncie, zajmujący się myślą Renesansu, zmarł w styczniu b. r. Utrzymywał od wielu lat związki naukowe z polskimi badaczami tej epoki.

Wydawnictwa nadesłane

Jevons W. S., *Zasady nauki*, T. 1—2, Warszawa, PWN, 1960.

Kruse F. V., *Erkenntnis und Wertung*, Berlin, Walter de Gruyter, 1960.

Lehmann Gerhard, *Die Philosophie im ersten Drittel des zwanzigsten Jahrhunderts II.*, Berlin, Walter de Gruyter, 1960

Nadolski Bronisław, *Życie i działalność naukowa uczonego gdańskiego Bartłomieja Keckermanna*, Toruń, TNT, 1961

Platon, *Prawa*, Warszawa, PWN, 1960

Schuhl P. M., *Le dominateur et les possibles*, Paris, Presses Univ., 1960.

Annales Universitatis M. Curie-Skłodowska, Lublin, UMCS, 1960

Die pedagogische Provinz. Frankfurt, Hirschgraben, 1960

Filosofia — Rivista trimestrale. Anno XII, fasc. III, Torino, Filosofia 1961

Kierunki. Rok VI, nr 1—16, Warszawa PAX, 1961

Kultura i społeczeństwo. T. IV, nr 4, Warszawa, PWN, 1960

Mitteilungen. Heft I, Bremen, Verb. z. Förd. d. Phil., 1960

Philosophy and Phenomenological Research, Vol XXI, No 3, Buffalo, Univ. of Buffalo, 1961

Revue Internationale de Philosophie. No 53, 54, 55, Bruxelles, RIP, 1961

The Journal of Philosophy. Vol. LVII, No 20/21, 22/23, 24, 25, 26, Vol. LVIII, No 1, New York, The Journ. of Phil. 1961

Znak. Zesz. 78, 79, 80, Kraków, Znak, 1961

TREŚĆ

Janusz Krajewski, Odnalezione rękopisy Juliana Ochorowicza	133
Zbigniew Jordan, O filozofii analitycznej	136
Tadeusz Kotarbiński, Georges Hostelet	153
Adam Bardecki, Badania B. R. Gomulickiego nad pamięcią	154
Recenzje i sprawozdania	158
Ernst Topitsch: Vom Ursprung und Ende der Metaphysik (M. Pieczyński), s. 158. Erik Stenius: Wittgenstein's Tractatus (B. Wolniewicz), s. 160. Rudolf Carnap: Introduction to Symbolic Logic and its Applications (L. Gumański), s. 163. R. Harré: An Introduction to the Logic of the Sciences (L. G.), s. 165. A. Krokiewicz: Moralność Homera i etyka Hezjoda (S. Katafias), s. 166. A. Malewski, J. Topolski: Studia z metodologii historii (S. Katafias), s. 168. Hanna Buczyńska: Koło Wiedeńskie — początek neopozytywizmu (S.K.), s. 170. Zbigniew Ogonowski: Socynianizm polski (S.K.), s. 170. Podstawy filozofii marksistowskiej: Opracowanie zespołowe (W.K.), s. 171.	
Autoreferaty z odczytów i wykładów	172
Jan Srzednicki: Metoda analityczna współczesnej filozofii angielskiej, s. 172. Jan Srzednicki: Metafory i niektóre pojęcia ogólne, s. 173. Jan Srzednicki: O wyłączeniu logicznie koniecznym, s. 174. Jan Srzednicki: W sprawie pojęcia prawdy, s. 176. Helena Lelesz: Helena Konczewska, s. 176. Jerzy Braun: Istota i zadania filozofii, s. 179.	
Przegląd czasopism	182
Archiwum Historii Filozofii i Myśli Społecznej, s. 182a. Roczniki Filozoficzne, s. 182b. Studia Filozoficzne, s. 183a. Analysis, s. 184a. Archiv für Mathematische Logik und Grundlagenforschung, s. 184a. The British Journal for the Philosophy of Science, s. 184a. Cercetari Filosofice, s. 184a. Deutsche Zeitschrift für Philosophie, s. 185b. Dialectica, s. 186a. Ethics, s. 186b. Filosofia, s. 187a. Filosofický Časopis, s. 187b. Filozofska Mis'l, s. 187b. Isis, s. 189a. The Journal of Aesthetics & Art Criticism, s. 189a. Journal of the History of Ideas, s. 190a. The Journal of Philosophy, s. 190b. The Journal of Symbolic Logic, s. 191b. Logique et Analyse, s. 191b. Magyar Filozofiai Szemle, s. 192a. Mind, s. 192a. La Pensée, s. 193a. The Philosophical Review, s. 193b. Philosophy, s. 193b. Philosophy and Phenomenological Research, s. 193b. Philosophy of Science, s. 195a. Revue d'Esthétique, 195b. Revue Internationale de Philosophie, s. 196a. Revue de Métaphysique et de Morale, s. 196b. Revue Philosophique, s. 197a. Rivista di Filosofia Neo-Scolastica, s. 198a. Science & Society, s. 198b. Woprosy Filozofii, s. 199a. Zeitschrift für philosophische Forschung, s. 200a.	
Zapiski bibliograficzne	200
a) Prace polskie i przekłady na język polski: Skróty, s. 200. Filozofia w ogóle, s. 201a. Wydania i przekłady dzieł, s. 202b. Historia filozofii, s. 203a. Współczesne kierunki filozofii, s. 204a. Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących, s. 205a. Metafizyka, s. 206a. Filozofia nauki, s. 206b. Logika i metodologia, s. 206b. Psychologia, s. 207b. Etyka i teoria postępowania, s. 209a. Estetyka i teoria sztuki, s. 210b. Filozofia społeczeństw i nauk społecznych, s. 210b. Filozofia wychowania, s. 214a. Filozofia historii i nauk historycznych, s. 215a. Filozofia przyrody, s.	

216a. Filozofia religii, s. 216b. Mistyka, teozofia, okultyzm, s. 217a. Prace autorów polskich w obcych językach, s. 217a. b) Prace w językach obcych: Filozofia w ogóle, s. 217b. Wydania i przekłady dzieł, s. 217b. Historia filozofii, s. 219b. Współczesne kierunki filozoficzne, s. 220a. Monografie o filozofach i pisarzach filozofujących, s. 220b. Metafizyka, s. 221a. Teoria poznania, s. 221a. Historia i filozofia nauki, s. 221b. Logika i metodologia, s. 222a. Psychologia, s. 222b. Etyka i teoria postępowania, s. 223b. Estetyka i teoria sztuki, s. 223b. Filozofia społeczeństw i nauk społecznych, s. 223b. Filozofia historii i nauk historycznych, s. 224a. Filozofia przyrody i nauk przyrodniczych, s. 224a. Filozofia religii, s. 224b. Varia, s. 225a.

Wiadomości wydawnicze 225
Publikacje jednostkowe, s. 225. Publikacje zbiorowe, s. 233. Wydawnictwa seryjne, s. 233. Wydawnictwa ciągłe i czasopisma, s. 236. Bibliografie, leksykony, s. 236.

Wykłady, odczyty, referaty 237
Organizacje 238
Zjazdy 240
Nauczanie 242
Wiadomości osobiste 243
Varia 244
Nekrologia 245
Wydawnictwa nadesłane 245

Redakcja Ruchu Filozoficznego poszukuje następujących książek:

- Emanuel Lasker: *Die Philosophie des Unvollendbar*. Leipzig 1919. Verlag von Veit und Co. p. 626.
Emanuel Lasker: *Das Begreifen der Welt*. Berlin 1913. Verlag H. Joseph.
E. Lasker: *The Community of the future*. New York. M. J. Berlin 1940. p. 295.
A. Bogdanow: *Allgemeine Organisationslehre*. 2 volumes. Berlin 1924—1926.
D. Brinkmann: *Mensch und Technik*. Verlag A. Francke. Sammlung Delp. Bern 1946.
Jacques Laffitte: *Reflexions sur la science des machines* (Cahiers de la Nouvelle Journee No. 21) Paris (Bloud und Gay) 1932. p. 163.
Alfred Espinas: *Les origines de la technologie*. Paris (Alcan) 1897.
Alfred Espinas: *Descartes et la morale*. Etude sur l'histoire de la philosophie de L'action. Paris 1925. Tomes I et II.
E(mile) Augier: *De l'action a la connaissance*. Paris (A. Costes, ed.) 1923.

Oferty prosimy kierować pod adresem Redakcji.

Wydawca: Polskie Towarzystwo Filozoficzne. Nakład: 500 + 30. Ark. wyd. 12, ark. druku 7,25. Papier ilustr. V kl. 80 g B-1. Podpisano do druku 20. VI. 1961 r. Druk ukończono w lipcu 1961 r. Cena zł 40,—

Toruńskie Zakłady Graficzne. Nr zam. 655 — A-13

